

KOMÜNİST MANİFESTO

Karl Marx | Frederich Engels

KOMÜNİST MANİFESTO

Karl Marx | Frederich Engels

Manifesto'nun tam metnini, metinle ilgili Marksist akademisyen Phil Gasper'ın kapsamlı yorum ve açıklama notlarını, ayrıca Marx ve Engels'in diğer çalışmalarından aktarılan, bazı pasajları içermektedir.

Tarihin En Önemli Siyasi Belgesi İçin Bir Yol Haritası!

versus

versus

Komünist Manifesto / Tarihin En Önemli Siyasi Belgesi İçin Bir Yol Haritası
Karl Marx ve Frederich Engels

Özgün Künye
The Communist Manifesto: A Road Map to History's Most
Important Political Document

VERSUS KİTAP

Çeviren: Kemal Ülker
Yayına Hazırlayan: Phil Gasper
Kapak Tasarımı: Cemile Öz

1. Baskı, Aralık 2012
Versus Kitap: 140
ISBN: 978-605-5691-74-5

Baskı
Sertifika No: 25001
Deniz Ofset: 0212 613 30 06

VERSUS KİTAP
Sertifika No: 22806
Albay Faik Sözdener Sk.

Benson İş Merkezi No:21/2
Kadıköy / İstanbul 34710
Tel: 0 216 418 27 02 (pbx) Faks: 0 216 414 34 42

www.versuskitap.com
versuskitap@versuskitap.com
tiwitter.com/versuskitap
facebook.com/versuskitapyayinlari

KOMÜNİST MANİFESTO

Tarihin En Önemli Siyasi Belgesi İçin Bir Yol Haritası!

Karl Marx | Frederich Engels

Çeviren: Kemal Ülker

T.J.'ye

Bütün bunları ve insanların nasıl savaşıp yenildikleri ve yaşadıkları yenilgiye rağmen uğruna mücadele ettikleri şeyin yine de gerçekleşmesini ve gerçekleştiğinde bunun istedikleri şey olmadığının anlaşılınasını ve diğer insanların başka bir isim altında, onların amaçladıkları şey uğruna savaşmak zorunda kalmalarını, kafamda evirip çevirdim.

William Morris, *A Dream of John Ball* [John Ball'un Rüyası]

Komünist Manifesto'yla ilgili bugüne kadar duyduğum en iyi hikâyeyi, 1980 yılında ölen, büyük uluslararası ilişkiler teorisyeni Hans Morgenthau'dan dinledim. CUNY'de yetmişli yılların başlarıydı ve Morgenthau, I. Dünya Savaşı öncesinde, Bavyera'daki çocukluk anılarını anlatıyordu. Morgenthau'nun, Coburg'un bir işçi sınıfı mahallesinde doktor olan babası, hasta evlerine yaptığı ziyaretlerde, çoğu kez yanına oğlunu da alıyordu. Hastalarının birçoğu TB'den ölüyordu; bir doktorun bu insanların yaşamlarını kurtarmak için yapabileceği hiçbir şey yoktu, ama onların onurlu bir biçimde ölmelerine yardımcı olabilirdi. Babası son arzularını sorduğunda birçok işçi öldükleri zaman, yanlarında bir *Manifesto* ile gömülmek istediklerini söylüyorlardı. Doktordan, papazın gizlice sokulup *Manifesto*'nun yerine bir İncil yerleştirmediğine dikkat etmesini rica ediyorlardı...

Doksanlı yıllar sona ererken, kendimizi küçülme, vasıfsızlaştırma ve korku eliyle her zamankinden daha çok birleşmiş, dinamik bir küresel toplumda buluyoruz –tıpkı yaşlı adamın söylemiş olduğu gibi... Yirminci yüzyılın şafağında, *Komünist Manifesto* ile ölmeye hazır işçiler vardı. Yirmi birincinin şafağında, onunla birlikte yaşamaya hazır olan çok daha fazla sayıda işçi olabilir.

Marshall Berman, *Unchained Melody*

*) New York Üniversitesi -ç.n.

İçindekiler

Önsöz ve Teşekkür

Hâlihazırda *Komünist Manifesto*'nun kitapçılarda onlarca baskısı bulunabilmektedir. O halde gerçekten bir başka baskıya ihtiyacımız var mı? Ben, üç şeyin bir arada, bu baskıyı diğerlerinden farklı ve harcanan emeğe değer kıldığını düşünüyorum. Birincisi, bu kitap Marx'ın genel siyasi perspektifine sempati duyan ve *Manifesto*'yu ilginç bir tarihi metin olmanın ötesine geçen bir gözle gören biri tarafından yayıma hazırlandı. İkincisi, bu kitap, özellikle hem *Manifesto*'yu ilk kez okuyan hem de Marx'ın düşüncelerinin bugün kendilerine yol göstermek konusunda faydalı olup olmadığını öğrenmek isteyen –büyük şirketlerin kontrolündeki küreselleşmeye, savaşa, çevrenin tahrip edilmesine ve ezilmenin bütün biçimlerine karşı mücadele eden– genç siyasi eylemcileri hedef almaktadır. Üçüncü olarak, kitap, sadece bir giriş yazısı ve metin üzerinde verilmiş bir kaç notu değil, gerek eksiksiz bir açıklamalar setini gerekse de inceleme ve tartışma sorularını, *Manifesto*'nun günümüzdeki geçerliliği üzerine bir sonsöz ve bir sözlükçeyi içermektedir. *Manifesto*'nun kitapçılarda bulunabilen baskıları [Elbette, Gasper burada Manifesto'nun İngilizce baskılarından söz etmektedir.] bu özelliklerin birini ya da hatta ikisini taşıyor olsa da, hiçbiri üçünü bir arada bulundurmamaktadır. İngilizcede *Manifesto*'nun benim bildiğim tek tam olarak açıklamalı versiyonu, Hal Draper'ın *Adventures of the Communist Manifesto* [Komünist Manifesto'nun Maceraları] (1994) başlıklı çalışmasıdır. Darper'ın kitabı, kendi yorumumu kaleme alırken birçok kez faydalandığım önemli bir kaynaktır, ama bu kitabın hem bulunması zordur hem de *Manifesto*'nun yeni okurlarının çoğunun korkutucu bulacakları, ayrıntılı bir akademik düzeyde yazılmıştır. Darper'ın açıklamaları çok derine nüfuz eden düşünceler içermesine rağmen, çoğu zaman ağaçlara bakarken ormanı görmeyi zorlaştıran bir etki de yaratmaktadır. İlerleyen sayfalarda, ormanın okurun gözünde tamamen görünür kalacağını umuyorum.

Teşekkür borçlu olduğum çok sayıda insan var. Anthony Arnove ve Julie Fain beni bu projeyi üstlenmeye teşvik ettiler ve onu bitirmem konusunda zorlayıcı bir rol oynadılar. Lance Selfa, Snehal Shingavi ve özellikle de Paul D'Amato bana daha önceki taslaklar üzerinde faydalı yorumlar sundular. Mikki Smith ve Dao Tran yaşamsal öneme sahip olan editörlük ve redaksiyon işlerini üstlendiler. Eric Ruder, o çarpıcı kapak tasarımını gerçekleştirdi. Alan Maass kitabın sayfa düzeni konusunda insana parmak ısırtan bir iş çıkardı. Herkese şükranlarımı sunuyorum. Doğal olarak, geriye kalan her türlü hata bana aittir.

P. G.
Haziran 2005

Tarihin En Önemli Siyasi Belgesi

Komünist Manifesto ilk olarak 1848 yılının Şubat ayında yayımlandı. Bu kadar uzun zaman önce yazılmış bir kitap neden hâlâ okunmaya değer olsun? Bu soruya verilebilecek olan cevaplardan biri, *Manifesto*'nun yazarları Karl Marx ve Frederick Engels'in,[1] bizim dünyamıza hâlâ çok benzeyen bir dünyayı tarif ediyor olmalarıdır. Marx ve Engels, *Manifesto*'da bu dünyayı "burjuva toplumu" –diğer bir deyişle burjuva sınıfının (Engels tarafından tanımlandığı şekliyle "modern kapitalistler sınıfı[nın], toplumsal üretim araçlarının sahipleri[nin] ve ücretli emeği istihdam edenler[in]") egemen olduğu bir toplum– olarak adlandırırlar, ancak daha sonra ona şimdi yaygın bir biçimde kullanılmakta olan kapitalizm adını veren ve bu adı popüler hale getiren de gene Marx'ın kendisi olacaktı. On dokuzuncu yüzyılın ortalarından bu yana çok şey değişti, ancak Marx ve Engels gibi, biz de hâlâ kapitalist bir toplumda yaşıyoruz. *Manifesto*'yu yazdıkları yıllarda, kapitalizm görece az sayıda yerde –en önemlisi Batı Avrupa'nın bazı bölgelerinde ve Kuzey Amerika'da– yerleşiklik kazanmıştı, ama Marx ve Engels kapitalizmin en sonunda küresel bir sistem haline geleceğini öngördüler. Bugün dünyanın hemen her köşesi, tek bir kapitalist ekonomik sistemin parçası haline gelmiş durumdadır. Marx ve Engels, tam da modern kapitalizmin erken döneminde yaşamış oldukları için, bu sistemi, birçoklarına hâlâ onun temel özelliklerini ve ana dinamiklerini yakalıyormuş gibi görünen bir biçimde tahlil edebildiler. Örneğin, aşağıdaki pasajda, kapitalizmin ardı sıra getirdiği kesintisiz değişim dinamiğinin göz alıcı bir betimlemesi yer almaktadır:

> Burjuvazi üretim gereçlerini ve dolayısıyla üretim ilişkilerini ve bunlarla birlikte, tüm toplumsal ilişkileri sürekli olarak devrimcileştirmeksizin var olamaz. Oysa daha önceki tüm sanayici sınıfların öncelikli varoluş koşulu, eski üretim biçimlerinin değiştirilmeksizin korunmasıydı. Üretimin sürekli olarak devrimcileştirilmesi, tüm toplumsal koşulların kesintisiz bir biçimde alt üst edilmesi, bitmek bilmeyen belirsizlik

> ve çalkantılar, burjuva çağını bütün daha öncekilerden ayırt eder. Tüm kemikleşmiş, donmuş ilişkiler ve onların peşi sıra gelen, eskiden beri saygıdeğer olan tasavvur ve görüşlerle birlikte silinip gider, tüm yeni oluşanlar ise kemikleşmeye fırsat bulamadan eskir. Katı olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan ne varsa ayaklar altına alınıyor ve insanoğlu en sonunda kendi gerçek yaşam koşullarına ve kendi soyuyla olan ilişkilerine soğukkanlı bir gözle bakmak zorunda kalıyor. (I.18)*

Değişim heyecan verici olabilir ve Marx ve Engels, kapitalizmin, var olan dar ufukları parçalayışından ve teknolojik harikalar yaratmasından övgüyle söz ederler. Ama onlar, aynı zamanda, kapitalizmi giderek kontrolden çıkan bir sistem, zenginlik ve gücü küçük bir azınlığın elinde yoğunlaştıran, devasa yoksulluk havuzları yaratan; insanların çoğu için yaşamı, sahip oldukları potansiyeli gerçekleştirmekten alıkoyan bir gündelik azap haline dönüştüren; sık sık ve son derece yıkıcı krizler yaşayan bir sistem olarak da gördüler. *Manifesto*'ya göre, bu yıkıcı sorunların tek çözümü, bizzat kapitalizmin ortadan kaldırılması ve onun yerine halkın çoğunluğunun toplumun ekonomik kaynaklarını demokratik denetimi altında tuttuğu bir sistemin –diğer bir deyişle gerçek komünizmin– geçirilmesidir.[2] Marx ve Engels'in bu önerisi, en hafif deyişle, tartışmalıdır. Bununla birlikte, teşhis ettikleri sorunların ortadan kalkmadığı tezini güçlü bir biçimde savunmak mümkündür. Bu sorunların kökleri Marx ve Engels'in iddia ettikleri kadar derinlere uzanıyorsa, bu durumda radikal eylem gerekli olmaya devam ediyor demektir. Belki de, bu, onların savundukları alternatif üzerinde kafa yormak için yeterli bir sebeptir.

Marx ve Engels

Hem Marx hem de Engels, Almanya'nın Ren Bölgesi'nde, görece varlıklı ailelerin çocukları olarak –Marx 1818 yılında Trier'de ve Engels, iki yıl sonra Barmen'de– dünyaya geldiler.

*) Manifesto'dan aktarılan pasajlar bölüm ve paragraf sayısı ile gösterilmektedir (örn., I.12, III.26 vb.). Önsözden aktarılan pasajları belirtmek için "Ö" harfi ve bunu izleyen paragraf sayısı kullanılmaktadır (örn., P.2). Paragraflar içindeki numaralandırılmış noktalardan alıntı yapıldığı zaman, bu durum üçüncü bir sayı eklenerek belirtilmektedir (örn., II. 72.5). Diğer eserlere (kitabın sonunda bunların bir listesi verilmektedir) yapılan göndermeler yazar ve tarih belirtilerek yapılmaktadır.

Ren Bölgesi, Prusya'nın sınırları içinde kaldığı halde, Napolyon'un orduları bu bölgeyi, 1814 yılına kadar işgal altında tutmuştu ve dolayısıyla, bölgenin düşünsel yaşamı 1789 Fransız Devrimi'nin radikal düşüncelerinden derinden etkilenmişti.[3] Marx ve Engels'in yetişme yaşlarında, bu görüşler yaygın bir biçimde tartışılmaktaydı.

Almanya'nın o tarihteki ekonomik ve siyasi geriliği nedeniyle, Fransa'da pratikte yapılmış olan, Marx ve Engels'in ülkesinde yansımasını ancak soyut felsefede bulabiliyordu.[4] Marx'ın daha sonra belirtmiş olduğu gibi, "Siyasette, Almanlar diğer ulusların *yaptıkları* şeyleri *düşündüler*." (Marx 1844, s. 59) 1820'li yıllarda, Hegel'in idealist felsefesi, değişime –özellikle tarihsel değişime– yaptığı vurguyla birlikte, Almanya'nın düşünsel yaşamı üzerinde egemenlik kurmuştur. Hegel, tarihin, düşüncelerin gelişimi temelinde açıklanabileceğine, aslında tarihin kendisinin bir Dünya Ruhu'nun ya da Mutlak Tin'in içinden geçtiği bir dizi gelişim aşamasından ibaret olduğuna inanıyordu.[5] Ne var ki, Hegel'in yazdıkları oldukça muğlaktı ve farklı biçimlerde yorumlanmaya açıktı. Muhafazakârlar onun, son derece baskıcı olan Prusya devletinin ortaya çıkışının dünya tarihinin en yüksek aşamasını temsil ettiğini söylediği yorumunu yaptılar. Hegel'in 1831 yılında ölmesinin ardından, radikal Genç Hegelciler bu yorumu saçma bularak reddettiler ve bunun yerine toplumun demokratik dönüşümünü gerekçelendirebilmek için Hegel'in değişime yaptığı vurguyu kullandılar. Genç Hegelciler, metafizik bir aşırılık olarak Mutlak Tin kavramını reddettiler, ancak tarihsel ilerlemeyi insanlığın özbilincine ulaşmasının bir sonucu olarak gördükleri için, idealist olarak kalmaya devam ettiler.

Hem Marx hem de Engels, bir süre boyunca Berlin'de –Marx, Berlin Üniversitesi'nde bir öğrenciyken ve Engels askerliğini yaparken şehirde görevlendirildiği sırada– Genç Hegelci hareketin üyesi oldular. Felsefe doktorası yapmış olan Marx'tan farklı olarak, Engels örgün eğitimini sürdürme konusunda ısrarcı olmadı. Ancak Engels iyi bir yazardı ve en yeni felsefi düşüncelere yönelik derin bir kavrayışa sahipti. 1839 ile 1842 yılları arasında Engels, aralarında Hegel'in çağdaşı Schelling'in gerici felsefesine karşı Genç Hegelcilerin düşüncelerini savunduğu, büyük beğeni toplayan iki adet broşürün de yer aldığı, elliye yakın makale yayımladı (Engels 1842a, 1842b).

Marx ve Engels kısa bir süre sonra Genç Hegelcilerden kopacaklardı. Başlangıçta ve birbirlerinden bağımsız olarak, diğer Genç Hegelcilerin idealizmini reddeden ve dini düşüncelerin

içinden çıktıkları maddi koşulları yansıttıklarını öne süren Ludwig Feuerbach'ın çalışmalarından güçlü bir biçimde etkilendiler. Daha da önemlisi, olaylar hem Marx'ı hem de Engels'i gerçek dünyadan kopuk fikirleri soyut bir biçimde tartışmaktan uzaklaştırdı. Marx doktorasını 1841 yılında tamamladı, ama Prusya'da yeni bir siyasi gericilik dönemi başladığından ve Genç Hegelcilerin üniversitelerde görev almalarına izin verilmediğinden akademik kariyer yapma olasılığı ortadan kalkmıştı. Bunun yerine, Marx, radikal bir liberal gazete olan, *Rheinische Zeitung*'un editörü oldu. Bu deneyim onu, en nihayetinde, Hegelciliğin tüm çeşitleriyle hesaplaşmaya itti. Bir yorumcunun belirtmiş olduğu gibi, "Genç Marx genellikle toplumun devrimci bir kavrayışına Hegel'in devlet ve toplum üzerine yazdıklarının bir eleştirisi *yoluyla* ulaşmış gibi resmedilir. Ancak biyografik gerçek şudur ki, Marx, Hegelci devlet görüşüne yönelik eleştirisinin içeriğine, 1848 öncesi Almanya'sının en aşırı solcu demokrat gazetesinin savaşkan editörü olarak, bir buçuk yıl boyunca yaşamın toplumsal ve siyasi gerçeklerine *burnunu* defalarca *sürterek* ulaşmıştır," (Draper 1977, s. 31). Marx, daha sonraki yıllarda yaşamının bu dönemiyle ilgili şu yorumu yapmıştır: "İlk kez maddi çıkarlar adı verilen şey üzerine yapılan tartışmalara katılmak zorunda olmanın utancını yaşadım," (Marx 1859, s. 3).[7] Özellikle, Ren Bölgesi meclisinde[8] vekillerin sürekli olarak kendi maddi çıkarları doğrultusunda oy kullandıkları tartışmaları izlemek, Marx'ın devletin sınıflar üstü olduğuna –ya da olabileceğine– dair Hegelci düşünceyi reddetmesine neden oldu. 1843 yılında, Marx, yaptığı özgürlük ve demokrasi çağrısıyla birlikte Fransız Devrimi'nin ideallerine, maddi eşitsizlik üzerine kurulu bir toplumda ulaşılmasının asla mümkün olamayacağını fark etmeye başlıyordu. Böyle bir toplumda biçimsel özgürlük ve demokrasi var olabilir, ancak bunlar zenginliği kontrol edenlerin çıkarları doğrultusunda yozlaşmaya uğrayacaktır. Sömürenler ve sömürülenler olarak bölünmüş bir toplumda gerçek özgürlük mümkün değildir. Marx, gerekli olanın kanun önünde biçimsel eşitlik değil, ekonomik gücün ayrıcalıklı bir azınlığın elinde toplanmadığı, gerçek anlamda eşit bir toplum olduğu sonucuna ulaştı. Bir başka deyişle, ihtiyaç duyulan şey, özel mülkiyetin kaldırılmasıydı. Böylece, Marx'ın radikal demokrasiye ve insanlığın kurtuluşuna olan bağlılığı, onu birkaç yıl içinde komünizme ulaştırdı. Marx, insan toplumunu anlamak için çıkış noktasının düşünceler dünyası değil, gerçek insanlar ve onların

içinde yaşadıkları maddi koşullar olması gerektiği yolundaki maddeci sonuca zaten ulaşmış durumdaydı. Ancak, ücretli emekçilerin oluşturduğu modern işçi sınıfının (proletaryanın) toplumu dönüştürme projesinin merkezi unsuru olduğu düşüncesine henüz ulaşmamıştı. En nihayetinde iki şey onu bu sonuca götürdü. Bunların ilki, sansürün *Rheinische Zeitung*'u kapatmasının ardından, 1843'ün sonlarında Paris'e taşınmış olmasıydı. Fransa, ekonomik ve siyasi açıdan Almanya'dan çok daha gelişmiş bir ülkeydi ve Marx burada ilk kez örgütlü bir işçi sınıfı hareketiyle temasa geçme fırsatını yakaladı. Marx'ın işçi sınıfının önemini fark etmesini sağlayan ikinci etmen ise Engels'in etkisi oldu.

Marx ve Engels, 1842 yılında kısa bir süre görüştüler, ama çok iyi anlaşamadılar. Çok geçmeden, Engels, babasının Manchester'daki işyerinde çalışmak üzere İngiltere'ye gitti. Bu tarihte (Marx'tan bir yıl önce) Engels kendisini zaten bir komünist olarak görmekteydi ve hemen Britanya işçi sınıfı hareketinin içine girmiş ve çığır açıcı nitelikteki –sanayi devriminin vahşi sömürüsünü gözler önüne seren ve en nihayet 1845 yılında yayımlanabilen– *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* adlı çalışmasıyla sonuçlanacak olan araştırmalarına başlamıştı. Engels ayrıca, 1843 yılının sonlarında "Siyasal İktisadın Eleştirisinin Ana Hatları" başlığını taşıyan (ertesi yıl yayımlanan), içinde Marx'ın ve kendisinin daha sonra ayrıntılı bir biçimde geliştirecekleri birçok düşünceyi rüşeym halinde barındıran, önemli bir makale kaleme aldı. Engels'in makalesi Marx'ın üzerinde büyük bir etki yarattı, onu siyasal iktisat alanında çalışmaya yöneltti. Marx'ın toplumun devrimci dönüşümünde, ekonomide sahip olduğu rol ve tüm üretim sistemini durdurma becerisine sahip olması nedeniyle işçi sınıfının kilit öneme sahip olduğu sonucuna ulaşmasını sağlayan bu oldu.

Marx ve Engels, 1844 yılında tekrar bir araya geldiler ve tam bir siyasi fikir birliği içinde olduklarını gördüler. Bu tarihten itibaren, 1883 yılında Marx'ın ölümüyle sona erecek olan bir ortaklık kurdular.[9] İlk olarak, gerçek siyasi faaliyet içinde yer almayı reddeden, kendini beğenmiş laf ebeleri olarak gördükleri kimi Genç Hegelcilere yönelik uzun bir eleştiri metini olan, *Kutsal Aile*'nin (1845) yazılmasında işbirliği yaptılar. Kısa bir süre sonra, Marx, resmi makamlar tarafından Paris'ten kovuldu ve Brüksel'e taşındı. Burada, o ve Engels, hem Genç Hegelcilerle nihai bir hesaplaşma olmasını hem de maddecilik, devrim ve komünizm üzerine

kendi düşüncelerini sergilemeyi hedefleyen (1845-46 yıllarında yazılan ancak yaşadıkları sırada hiç yayımlanmamış olan) *Alman İdeolojisi*'ni birlikte kaleme aldılar.

Maddeci Tarih Görüşü

Alman İdeolojisi'nde, Marx ve Engels, *Komünist Manifesto*'da söylediklerinin birçoğunun temelinde yatan, (şimdi genellikle "tarihsel maddecilik" olarak adlandırılan) kendi maddeci tarihsel değişim anlayışlarını, ilk kez sistematik bir biçimde ortaya koyarlar. Genç Hegelcileri, yanlış bir biçimde, insanlığın ilerlemesine esas olarak yanılsamalar, yanlış fikirler ve yanlış bilinç tarafından ket vurulduğunu düşündükleri için eleştirirler. Buna karşılık, Marx ve Engels şunu öne sürerler:

> Bilinci değiştirmeye yönelik bu istem, gerçekliğin farklı bir biçimde yorumlanmasıyla, yani onu farklı bir yorumlama yoluyla anlamakla eş anlamlıdır. Genç Hegelci ideologlar, sözüm ona "dünyayı temellerinden sarsan" önermelerine karşın, en sarsılmaz tutuculardır. Bunların son dönem temsilcileri, kendilerinin yalnızca "sözcüklere" karşı savaşım verdiklerini ilân ettikleri zaman, Genç Hegelcilerin faaliyetleri için doğru ifadeyi bulmuş oldular. Ne var ki, bu sözcüklerin karşısına bizzat kendilerinin de sadece başka sözcükleri koydukları ve bu dünyanın sözcüklerine karşı savaşmakla yetindikleri zaman, hiçbir biçimde gerçekte var olan dünyaya karşı savaşmış olmadıklarını unutmaktadırlar. (s. 41)[10]

Toplum, işe düşüncelerle başlamak yerine, sadece onun temellerini oluşturan maddi gerçeklerin incelenmesi yoluyla anlaşılabilir ve en nihayetinde değiştirilebilir.

> Bizim hareket noktamızı oluşturan öncüller keyfi öncüller, dogmalar değil, onlara ilişkin soyutlamanın sadece imgelemde yapılabileceği gerçek öncüllerdir. Bu gerçek öncüller gerçek bireyler, bunların faaliyetleri ve hem kendilerini içinde buldukları hem de kendi faaliyetlerinin ürünü olan, içinde yaşadıkları maddi koşullardır. Dolayısıyla, bu öncüler tümüyle ampirik bir biçimde doğrulanabilirler. (s. 42)

Gerçek bireylerle ilgili temel gerçek şudur: onlar hayatta kalabilmek için üretim yapmak zorundadırlar ve bu, yaşantılarının tüm yönlerini şekillendirir.

> İnsanlar, hayvanlardan bilinç, din ya da herhangi başka bir şey aracılığıyla ayırt edilebilirler. Kendi geçim araçlarını üretmeye başlar başlamaz, kendilerini hayvanlardan ayırmaya başlarlar. Bu, kendi fi-

ziksel örgütlenmelerinin sonucu olarak atılan bir adımdır. İnsanlar, kendi geçim araçlarını üretirken, dolaylı olarak, kendi maddi yaşamlarını da üretirler.

İnsanların geçim araçlarını hangi yoldan ürettikleri, her şeyden önce, doğada hazır buldukları ve üretmek zorunda oldukları geçim araçlarının niteliklerine bağlıdır. Bu üretim tarzı, basitçe, bireylerin fiziksel varlıklarının yeniden üretimi olarak düşünülmemelidir. Söz konusu olan, daha ziyade, bu bireylerin belirli bir faaliyet biçimi, yaşamlarını ifade etmenin belirli bir biçimi ve kendilerine özgü belirli bir yaşam tarzıdır. Bireyler kendi yaşamlarını nasıl ifade ediyorlarsa, kendileri de öyledirler. Dolayısıyla ne oldukları, hem ne ürettikleri hem de nasıl ürettikleriyle birlikte, yaptıkları üretime karşılık gelir. Böylece, bireylerin doğası, üretimlerini belirleyen maddi koşullara bağlıdır. (s. 42)

Üretimin maddi koşulları hem üretim güçlerini (ya da üretici güçleri) –üretimde kullanılan yöntemleri ve teknolojiyi– hem de Marx ve Engels'in burada bireyler arasındaki "ilişki biçimini" ya da buna daha sonra verecekleri adla "üretimin toplumsal ilişkilerini" kapsar. Bu, tarihin belli bir noktasında kendi uzlaşmaz çıkarlarına sahip olan farklı sosyal sınıfları ortaya çıkaran, üretim içindeki işbölümünü içerir. Bu temel üzerinde kültür, toplumsal yapılar ve devletin kurumları da dâhil olmak üzere, toplumun tüm geri kalanı yükselir. Bu, Marx'ın çıkış noktasıdır ve Engels'in maddeci tarih anlayışıdır: "'insanlık tarihi' her zaman sanayi ve mübadelenin tarihiyle bağlantılı olarak incelenmeli ve ele alınmalıdır" (s. 50).

Toplumsal yapı ve devlet, kesintisiz bir biçimde belirli bireylerin yaşam süreçlerinde üreyerek gelişir ancak bunlar kendilerinin ya da başkalarının kafalarında canlandıkları bireyler olarak değil, *gerçekte* oldukları gibidirler; yani belirli maddi sınırlar, önkoşullar ve iradelerinden bağımsız koşullar altında faaliyet gösterir, maddi üretim yapar ve dolayısıyla çalışırlar...

Gökten yeryüzüne inen Alman felsefesinin tam aksine, burada yerden gökyüzüne yükseliyoruz. Bir başka deyişle, etten kemikten insana varabilmek için ne insanların söyledikleri, imgeledikleri ve tasavvur ettiklerinden, ne de anlatıldıkları, düşünüldükleri, imgelendikleri, tasavvur edildikleri halleriyle insanlardan yola çıkarız. Biz gerçek, etkin insanlardan yola çıkarız ve onların gerçek yaşam süreci temelinde ideolojik reflekslerin ve bu yaşam sürecinin yankılarının gelişimini ortaya koyarız. İnsan zihninde oluşan hayaller bile, zorunlu olarak, deneysel yolla saptanabilen ve maddi temellere bağlı olan maddi yaşam süreçlerinin yüceltilmiş halleridir. Ahlak, din, metafizik, ideolojinin geri kalanın tümü ve bunlara karşılık gelen bilinç biçimleri, bu nedenle bağımsız görünümlerini artık koruyamazlar. Bunların tarihi ve gelişimi yoktur; ancak insanoğlu, kendi maddi üretimini ve kendi maddi ilişkilerini geliştirirken, bu kendi gerçek varoluşuyla birlikte, kendi düşüncelerini ve kendi

> düşüncelerinin ürünlerini de değiştirir. Yaşamı belirleyen bilinç değildir, bilinci belirleyen yaşamdır. (s. 46-47)

Bununla birlikte, herhangi bir toplumda bulunan düşünceler sadece genel koşulların sonucu değildir; aynı zamanda egemen sömürücü sınıfın çıkarlarının da bir yansımasıdır.

> Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikirsel ifadesinden başka bir şey değildir; fikirler biçiminde kavranan egemen maddi ilişkilerdir... (s. 64)

Marx ve Engels, insanların kafalarındaki düşüncelerin onların yaşamlarının maddi koşulları temel alınarak açıklanması gerektiğini savunarak Ludwig Feuerbach'ın izinden gidiyorlardı, ama öte yandan, zaman içinde Feuerbach'ı da insan faaliyetinin bu koşulları nasıl değiştirdiğini ve nasıl, toplumun geri kalanında köklü değişimlere yol açan yenilerinin ortaya çıkmasına neden olduğunu görmezden geldiği için eleştirdiler. "Feuerbach maddeci olduğu zaman tarihle ilgilenmez ve tarihi dikkate aldığı zaman da maddeci değildir. Onunla maddecilik ve tarih birbirinden tamamen ayrılır" (s. 64). Feuerbach'ın statik anlayışının tersine, Marx ve Engels, uzlaşmaz karşıtlık içindeki sınıflara bölünmüş toplumlarda var olan ve tarihi ileriye doğru taşıyan derin gerilimlere işaret ederler:

> [Ü]retim güçleri, toplumun durumu ve bilinç birbirleriyle çelişebilir ve mutlaka çelişecektir, çünkü...düşünsel ve maddi faaliyet farklı bireylerin payına düşmektedir ve... bunların birbiriyle çelişkiye düşmelerini önlemenin tek yolu işbölümünün olumsuzlanmasında [yani ortadan kaldırılmasında] yatmaktadır...
>
> ...[D]evlet içindeki tüm mücadeleler, demokrasi, aristokrasi ve monarşi arasındaki mücadele, imtiyaz hakkı için verilen mücadele vb. vb. sadece, içinde farklı sınıfların gerçek mücadelelerinin yan yana verildiği aldatıcı biçimlerdir. (s. 52, 54)

Alman İdeolojisi'nin büyük bir bölümü, Avrupa tarihinin, bu genel düşünceleri somut olarak örneklendiren bir biçimde açıklanmasına ayrılmıştır. Marx ve Engels, özellikle feodal top-

lumun nasıl geliştiğini ve üretici güçlerle "ilişki biçimi" arasındaki gerilimlerin en nihayetinde nasıl kapitalizmin ortaya çıkmasına ve burjuvazinin zafere ulaşmasına yol açtığını anlatırlar.

> ...üretici güçler ile ilişki tarzı arasındaki bu çelişki, aynı zamanda, bütün alanları kapsayan çatışmalar, çeşitli sınıfların çarpışmaları, bilinç çelişkileri, ideolojik savaşım, vb. gibi, siyasal savaşım vb. gibi, çeşitli ikincil biçimler olarak, her seferinde zorunlu olarak bir devrim biçiminde patlak vermiştir. Dar bir bakış açısıyla, bu ikincil biçimlerden biri yalıtılabilir ve bu devrimlerin temeli olarak görülebilir; devrimleri başlatan bireyler, kendi kültür düzeyleri ve tarihsel gelişimin ulaşmış olduğu aşamaya göre kendi eylemleri hakkında yanılsamalara sahip olduklarından, bunu yapmak çok daha kolaydır.
>
> Dolayısıyla, bizim görüşümüze göre, tarihteki bütün çatışmaların kökeninde, üretici güçler ile ilişki tarzı arasındaki çelişki yatmaktadır (s. 88-89).

Marx ve Engels, feodalizmin gelişimi sırasında nasıl bu türden çelişkiler ortaya çıkmışsa, benzer bir durumun kapitalizm için de kaçınılmaz olarak söz konusu olacağını savundular. Bu nedenle, komünist devrimin ütopik bir ülkü değil, mevcut maddi koşullar tarafından; koşullar "insanlığın büyük bir çoğunluğunu 'mülksüzleştirildiği' ve aynı zamanda bunun karşısında var olan –her ikisi de üretici güçlerde büyük bir artışı, üretici güçlerin gelişiminin yüksek bir evresini önvarsayan– bir zenginlik ve kültür dünyasının neden olduğu çelişkiyi yarattığı," zaman üretilecek bir şey olduğunu öne sürerler. Yüksek bir üretim düzeyi olmadan, kıtlık ortadan kaldırılamaz ve devrimin sonucu "sadece *sefaletin* genelleşmesi olur ve *aşırı yoksullukla* birlikte, ihtiyaçlar için verilen mücadele ve tüm o eski pis iş [yani, sınıf sömürüsü] kaçınılmaz bir biçimde yeniden üretilir." (s. 56)[11] Buna ek olarak, tüm ülkelerin tek bir ekonomik sistemin parçası oldukları bir "evrensel rekabet" dünyasında, "karşılıklı ilişkinin her genişleyişi yerel komünizmi ortadan kaldıracak" olduğu için, devrim tek bir ülkede hayatta kalamaz. Devamla şunları söylerler:

> [M]ülksüz işçilerin oluşturduğu yığın –sermayeden ya da sınırlı bile olsa bir tatmin duygusundan yığınsal bir ölçekte koparılmış ve dolayısıyla, güvenli bir yaşam kaynağı olarak işin kendisinden artık sadece geçici olarak mahrum bırakılmamış olan emek gücünün güvencesiz konumu– rekabet yoluyla dünya pazarını önvarsayar. Dolayısıyla, proletarya sadece *dünya-tarihsel* olarak var olabilir, tıpkı kendi etkinliği olan komünizmin sadece bir "dünya-tarihsel" varoluşa sahip olabileceği gibi.(s. 56)

Dolayısıyla, başarılı komünist devrimin koşulları, halk yığınlarının insan onuruna yakışır bir yaşam sağlamakta giderek daha fazla zorlandıkları, bütünleşmiş bir dünya ekonomisini önvarsayar –bu, yirmi birinci yüzyılın başındaki küreselleşmenin etkilerinin kulağa hiç de kötü gelmeyen özetidir.

Tarih anlayışlarını ortaya koyan Marx ve Engels, komünist devrimin olasılığı ve niteliği hakkında bundan başka dört sonuç çıkarırlar (s. 94-95):

(1) Üretici güçlerin gelişiminde öyle bir aşamaya ulaşılır ki, bu aşamada, var olan ilişkiler çerçevesi içinde ancak zararlı olabilen, artık üretici güçler olmaktan çıkıp yıkıcı güçler haline gelen (makineler ve para) üretici güçler ve karşılıklı ilişki araçları ortaya çıkar ve buradan, bir önceki olaya bağlı olarak, kazançlarından yararlanmaksızın toplumun tüm yükünü taşıyan, toplumdan dışlanmış ve zorunlu olarak, tüm öteki sınıflara karşı en açık biçimde muhalif konumda bulunan bir sınıf doğar; bu sınıf, toplum üyelerinin çoğunluğunun meydana getirdiği bir sınıftır, köklü bir devrim zorunluluğunun bilinci, komünist bir bilinç olan ve elbette ki, kendileri de bu sınıfın durumuna düştükleri zaman başka sınıflarda da oluşabilen bu bilinç, bu sınıfın içinden fışkırır.

(2) Belirli üretici güçlerin kullanılabileceği koşullar, toplumsal gücünü mülkiyetinden alan, her bir durumda pratik-idealist ifadesini devlet biçiminde bulan, toplumun belirli bir sınıfının egemenliğinin koşullarıdır ve dolayısıyla, her devrimci mücadele o ana kadar iktidarı elinde tutmuş olan sınıfa karşı yürütülür. (3) Şimdiye kadar tüm devrimlerde faaliyet tarzı değişmeden kalmış ve söz konusu olan sadece bu faaliyetin farklı bir bölüşümü, emeğin diğer kişiler arasında yeniden bölüştürülmesi olmuşken, komünist devrim, daha önceki faaliyet tarzına karşı yönelir, çalışmayı ortadan kaldırır ve tüm sınıfların egemenliğini sınıfların kendileriyle birlikte ortadan kaldırır; çünkü bu devrim, artık toplum içinde bir sınıf işlevi görmeyen, artık toplum içinde bir sınıf olarak görülmeyen ve daha şimdiden bugünkü toplum içindeki tüm sınıfların, tüm milliyetlerin, vb.'nin yok oluşunun ifadesi olan bir sınıf tarafından gerçekleştirilir.

(4) Hem bu komünist bilincin yığınsal ölçekte yaratılması hem de bizzat davanın başarısı için, insanların yığınsal değişimi, zorunlu olarak, ancak bir pratik hareket, bir devrim içinde gerçekleşebilir; dolayısıyla, bu devrim, sadece egemen sınıf başka bir yoldan yıkılamayacağı için değil, aynı zamanda onu yıkan sınıf, kendisini, yüzyılların pisliğinden ancak bir devrimin içinde arındırabileceği ve yeni bir toplumu kurabilecek hale gelebileceği için de zorunludur.

Marx ve Engels, kapitalizm altında işçi sınıfının benzersiz bir konuma sahip olduğunu ileri sürerler. Örneğin, feodalizm altında burjuvazinin aksine, işçiler korunmak için kendi özel mülkiyet biçimlerine sahip değildirler. Bu anlamda, işçi sınıfı "toplumda artık bir sınıf olarak görülmeyen bir sınıftır" –harekete geçtiği zaman sadece kendi çıkarları için değil, bir bütün olarak insanlığın çıkarları için savaşım verecek olan bir sınıftır. Üretim güçleri kapitalist üretim ilişkileriyle çatışmaya girdiğinde, bu kriz kalıcı olarak ancak özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla ve onun yerine, kişisel yaşamların kişisel olmayan piyasa güçlerinin insafına bırakılmadığı ve dolayısıyla gerçek özgürlüğün mümkün hale geldiği bir toplumu yaratan ekonominin ortaklaşa kontrolünün geçirilmesiyle çözülebilir. Ne var ki, böyle bir dönüşüm "insanlığın yığınsal bir ölçekte değişimini" gerektirir ve bu da ancak kapitalist toplumun devrimci yoldan yıkılmasıyla sonuçlanacak olan mücadelenin içinde gerçekleşebilir. Maddi durumları işçileri kendi çıkarlarını korumak için mücadele etmeye yöneltir. Bununla birlikte işçilerin bilinci bu mücadeleyi verdikleri sırada, hem tüm sistemi değiştirmenin gerekliliğini görmelerini sağlayacak hem de onlara bunu yapacak güveni ve vizyonu verecek biçimde değişir.

Komünist Liga ve *Manifesto*

1840'lı yıllar Avrupa'da siyasi ve ekonomik krizlerin giderek artmakta olduğu bir dönemdi. Bu duruma karşılık olarak, Marx ve Engels, 1846 yılında, kendilerine hem Avrupa hem de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki komünistler ve diğer radikallerle ilişki kurma olanağını verecek olan bir Komünist Haberleşme Komitesi'nin kurulmasına önayak oldular. Yakın ilişki kurdukları çevreler arasında Britanya'daki Çartistlerin (bir demokratik reformlar sözleşmesi için mücadele eden ilk kitlesel işçi sınıfı hareketi) sol kanadında yer alan önderlerinin bazıları ve birçoğu Paris ve Londra'da sürgünde yaşayan yaklaşık iki yüz Alman işçinin oluşturduğu radikal bir örgüt olan Adiller Ligası'nın önderleri yer alıyordu. Liga gizli olarak örgütlenmişti ve kendini adamış bir azınlığın kitleler adına iktidarı ele geçirebileceğini öngören, romantik ve komplocu bir devrim anlayışına sahipti; bununla birlikte, Liga'nın Londra'da yaşamakta olan önde gelen üyeleri, sendikaların ve Çartistlerin gösterdiği büyümeden etkilenmişlerdi.

Marx ve Engels, 1847 yılının başlarında, Liga'ya katılmaya karar verdiler ve aynı yılın Haziran ayında, Engels, Liga tarafından Londra'da düzenlenen ve devrimin elinin kulağında olduğu beklentisiyle, birçok ülkeden gelen komünistleri birleştirmeyi amaçlayan uluslararası bir kongreye katıldı.[12] Bu toplantıda, Adiller Ligası adını Komünist Liga olarak değiştirdi; kendisini daha açık, demokratik bir çizgide yeniden örgütledi, adalet ve eşitlikle ilgili daha önceki soyut sloganlarını terk ederek, "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin!" çağrısını benimsedi.

Komünist Liga, hızla Marx ve Engels'in düşünceleri doğrultusunda hareket eden bir örgüt haline geliyordu. Haziran ayında yapılan kongre, Engels tarafından kaleme alınan, Liga üyelerinin Kasım ayında yapılacak olan ikinci bir kongreye hazırlık yapmak üzere kendi aralarında tartışmaları için bir dizi soru cevap şeklinde hazırlanmış olan bir komünist "iman yemini" (1847a) hazırladı. Ekim ayında, örgüt içinde yürütülen tartışmaların ardından, Engels, bu metnin daha geliştirilmiş bir versiyonunu, hâlâ soru-cevap biçiminde olan *Komünizmin İlkeleri*'ni (1847b) kaleme aldı. Kısa bir süre sonra, Engels, Marx'a şöyle yazdı:

> Yapılacak en iyi şeyin bu ilmihâl [soru ve cevap] biçiminden vazgeçmek ve bu şeye *Komünist Manifesto* adını vermek olacağına inanıyorum. Metne bir miktar tarih katmamız gerekiyor ve mevcut biçimi bunu yapmaya pek elverişli değil.[13]

Birkaç gün sonra, 29 Kasım günü, Komünist Liga'nın ikinci kongresi Londra'da başladı. On gün boyunca yapılan çok sayıdaki tartışmanın ardından, Marx ve Engels en nihayetinde örgütü tümüyle kendi düşüncelerine kazandılar ve Marx, Liga'nın resmi programını yazmakla görevlendirildi. Böylece, *Komünist Manifesto* doğmuş oldu. Marx metni daha sonraki birkaç hafta içinde, Brüksel'de yazdı, ancak bunu yaparken Engels'in hazırlamış olduğu daha önceki taslaklardan yoğun olarak faydalandı; dolayısıyla, nihai versiyonun üzerinde haklı bir biçimde metnin yazarları olarak her ikisinin de adı yer aldı. Marx'ın 1848 yılının Ocak ayının sonlarında metni tamamladığı sırada, devrim İtalya'nın bazı bölgelerinde patlak vermişti bile. Metin Şubat ayının ortalarında, *Manifest der Kommunistischen Partei* (Komünist Parti Manifestosu) başlığıyla, Londra'da, Almanca olarak yayımlandı.

Manifesto'nun yayınlanmasından birkaç gün sonra, devrim –monarşinin yıkıldığı– Paris'e sıçradı ve daha sonraki birkaç hafta içinde, Almanya dâhil, Avrupa'nın geri kalanının büyük

bölümüne yayıldı. Marx, Engels ve Komünist Liga'nın diğer üyeleri, Almanya'da, burjuvazinin feodalizmi devireceğini ve işçi devrimi için daha elverişli koşullar yaratacağını umdukları devrimci hareketin içinde yer aldılar. Ancak Almanya'da burjuvazi, işçi sınıfından gelen tehdit karşısında, baskıcı statükoya kıyasla daha fazla endişe duyduğunu gösterdi ve devrim 1849 yılında yenilgiye uğradı. Başka yerlerde de, karşı devrimin güçleri en nihayetinde zafere ulaştılar. Marx ve Engels, devrimci hareketin şimdilik geri çekilmiş olmakla birlikte, ekonomik ve toplumsal güçlerin geri çevrilemez işleyişinin gelecekte yeni fırsatlar yaratacağı inancıyla dolu olarak, İngiltere'ye sürgüne gittiler.[14]

Sosyalizm mi Komünizm mi?

Manifesto'da Marx ve Engels kendilerini kesin bir dille komünist olarak tanımlarlar. Ne var ki, başka yerlerde kendilerini sosyalist (ya da kimi zaman "bilimsel sosyalist") olarak adlandırmaktan da rahatsızlık duymazlar. Bu terimleri nasıl anlamak gerekir ve aralarındaki ilişki nedir?

Akılda tutulması gereken ilk nokta, *Manifesto*'nun yazıldığı dönemde "sosyalist" teriminin sıklıkla kapitalizmin toplumsal sorunları karşısında –bu sorunlara ne tür çözümler öneriyor olurlarsa olsunlar– endişe duyan herkesi tanımlamak için, geniş anlamda kullanılan bir terim olduğudur. Marx ve Engels, *Manifesto*'nun III. bölümünde bu terimi bu şekilde kullanırlar. Dolayısıyla, gerek "gerici sosyalistler" (sorunları zamanı geriye çevirerek çözmek isteyenler) ve "muhafazakâr sosyalistler"den (sorunların esas olarak hiçbir şeyi değiştirmeden çözülebileceğini düşünenler) gerekse de "eleştirel-ütopyacı sosyalistler"den (yeni bir tür toplum arzulayan, ama buna ulaşmak için hiçbir gerçekçi stratejisi bulunmayanlar) söz ediyor olmaları onlara mantıklı geliyordu. Buna karşılık, "komünist" terimi, bir tür komünal mülkiyet biçimine duyulan bağlılığı açık bir dille ifade ediyordu ve bu terim bizzat radikal işçiler tarafından kullanılmaktaydı. Bu nedenle, Engels'in 1888 tarihli İngilizce baskının Önsöz'ünde açıkladığı gibi, Marx ve Engels'in hangi adı seçecekleri konusunda kafalarında herhangi bir soru işareti bulunmuyordu[15]:

> [K]aleme alındığı sırada ona *sosyalist* manifesto diyemezdik. 1847'de sosyalistler denildiği zaman, bir yandan çeşitli Ütopyacı sistemlerin yandaşları: İngiltere'de Owencılar, Fransa'da Fourierciler[16] –her ikisi de daha şimdiden birer sekt konumuna düşmüş durumdalar ve adım adım silinip yok oluyorlar; diğer yandan ise derme çatma onarımlar yoluyla, sermayeye ve kâra hiç zarar vermeksizin, her çeşit toplumsal sorunları düzeltme iddiasıyla ortaya atılmış olan türlü türlü sosyal şarlatanlar anlaşılıyordu; her iki halde de bunlar işçi sınıfı hareketinin dışından adamlardı ve daha çok destek almak için yüzlerini "eğitimli" sınıflara dönüyorlardı. İşçi sınıfının, salt siyasi devrimlerin yetersizliğine kanaat getirmiş ve topyekün bir toplumsal değişimin gerekliliğini ilan etmiş olan her kesimi o sıralarda kendisine komünist diyordu. Bu, kaba saba, yontulmamış, salt içgüdüsel bir komünizmdi; yine de bam teline dokundu ve işçi sınıfının saflarında Fransa'da Cabet'nin[17], Almanya'da Weitling'in[18] ütopyacı komünizmini yaratacak kadar güçlüydü. Dolayısıyla, 1847 yılında sosyalizm bir orta sınıf ve komünizm ise bir işçi sınıfı hareketiydi. Sosyalizm, en azından [Avrupa] Kıta'[sın]da "itibarlıydı," komünizm için ise durum bunun tam tersiydi. Bizim görüşümüz en başından bu yana, "işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olmalıdır," şiarında özetlendiğinden, bu iki isimden hangisini benimsememiz gerektiği çok açıktı. Dahası o günden beri de bu isme sırt çevirmekten her zaman uzak durmuşuzdur.

On dokuzuncu yüzyıl ilerledikçe, "sosyalist" terimi salt "sosyal sorunlar" karşısında endişe duymayı ifade etmeyerek, kapitalizme karşı çıkmak ve bir tür toplumsal mülkiyet biçimine destek vermek anlamını ifade etmeye başladı. "Komünist" terimini hiçbir zaman terk etmemekle birlikte, Marx ve Engels kendilerini bu bağlamda, "sosyalizm"in, "komünizm"den sadece daha genel bir terim olması anlamında, seve seve sosyalist olarak da adlandırıyorlardı.[19] Ancak onların destek verdikleri sosyalizmin en ayırt edici özelliği, sosyalizmin bizzat işçilerin aktif katılımı ile yaratılabileceğiydi –ya da yukarıdaki alıntıda Engels'in ifade ettiği gibi, "İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olmalı[ydı]." Amerikalı Marksist Hal Draper bu sosyalizm anlayışını "aşağıdan sosyalizm" olarak adlandırdı ve bunu, bir seçkinin pasif konumdaki bir işçi sınıfına değişimi dayattığı "yukarıdan sosyalizm"in değişik türleriyle karşılaştırdı.[20] Tarihsel olarak, kendini sosyalizm olarak adlandıran bu anlayışın çoğu versiyonu, Marx ve Engels'in bakış açısıyla hiçbir biçimde gerçek sosyalizm sayılamayacak olan, "yukarıdan sosyalizm"in farklı türlerini oluşturmaktadır.

Kapitalizm sonrası toplumun çetrefil modellerini tasarlamaya (kimi zaman bunları küçük ölçekte hayata geçirmeye) çalışan ütopyacı sosyalistlerden farklı olarak, Marx ve Engels hiçbir

zaman gelecekteki sosyalist ya da komünist toplumun ayrıntılı örgütlenme biçimi hakkında spekülasyonda bulunmadılar. Onların gözünde temel görev kapitalizmi yıkmak için bir hareket inşa etmekti. Bu hareketin başarıya ulaşması durumda ve başarıya ulaştığı zaman, bu yeni toplumun nasıl düzenleneceğine, kendilerini içinde buldukları somut tarihi koşullar altında, demokratik bir biçimde karar vermek, bu toplumun üyelerinin yapacakları iş olacaktı. Marx, başarılı bir işçi devriminin ardından nelerin gerçekleşmesinin beklenebilineceği konusunda daha genel nitelikte bir açıklama yaptı.[21] *Gotha Programının Eleştirisi*'nde (1875)[22], Marx komünist toplumun "kendi temelleri üzerinde" gelişmeyip, kapitalist toplumun içinden yükseleceği için, "her anlamda, ekonomik, ahlaki ve düşünsel olarak, hâlâ rahminden çıktığı eski toplumun doğum lekelerini taşı[yan]," bir toplum olacağını belirtir. Komünist toplumun gelişiminin bu erken aşamasında bazı mal ve hizmetler (örneğin, konut ve sağlık hizmetleri gibi) herkese sağlanacak ve kimsenin diğerlerinin pahasına zenginleşmesi mümkün olmayacak olsa da, çalışma kişilerin katkılarıyla orantılı olarak ödüllendirilecektir. Ancak daha sonra, çalışmak gerçek anlamda doyurucu hale gelecek biçimde yeniden düzenlendiği, dolayısıyla "emek artık sadece bir yaşama aracı değil, yaşamanın birincil gereksinimi" haline geldiği ve dolayısıyla üretimin düzeyi arttığı zaman, piyasa teşviklerinin ötesine geçmek ve insanları bireysel katkıları doğrultusunda değil, gelişimleri için neyin gerekli olduğuna göre ödüllendirmek mümkün olacaktır.[23] Bazıları, Marx'ın tanımladığı kapitalizm sonrası toplumun ilk aşamasını "sosyalizm" ve bunu izleyecek olan daha yüksek aşamayı "komünizm" olarak adlandırmaktadır. Bu anlamda kullanıldığı zaman, "sosyalizm," "komünizm"den daha genel bir terim değil, tam komünizme giden yolda yer alan bir aşamanın adıdır.

İtirazlar ve Yanıtları

Marx'ın düşünceleri hakkında, herhangi bir tekil düşünürünkinden daha fazla şey yazılmış ve Marx düşüncelerini ilk kez dile getirdiği andan itibaren, bu düşünceler şiddetli eleştirilere konu olmuştur. Bu, pek de şaşırtıcı bir durum değildir. "Her çağın egemen düşünceleri, her zaman o çağın egemen sınıfının düşünceleri olmuştur." (II.59) Bu düşüncelere meydan okuyan herkes statükonun savunucuları tarafından ağır bir saldırıya uğramayı bekleyebilir.[24] Marksizmin öldüğü pek çok kez ilân edildi ancak o tekrar ve tekrar muarızlarının iddia ettiğinden çok daha esnek olduğunu kanıtladı.

Marksizme yöneltilen çok sayıdaki itirazın bir bölümü efsanelere ve yanlış anlamalara dayanırken, diğerleri, üzerilerinde daha ciddi bir biçimde düşünmeyi hak eder niteliktedir. Marx, herhangi bir şey üzerinde son sözü söylemiş olduğunu hiçbir zaman iddia etmedi. En beğendiği slogan "Her şeyden şüphe et," idi ve görüşlerini bilimsel bir ruhla, onları yeni kanıtların ışığında yeniden ele alarak ve değiştirerek ortaya koydu.[25] Yine de, toplumu anlamak ve radikal toplumsal değişimi hedefleyen hareketlere ilham vermekte son derece verimli bir araç olduğunu kanıtlamayı sürdürmüş olan temel düşüncelerini asla terk etmedi.[26]

Burada, Marksizme karşı gündeme getirilmiş olan itirazların tamamını ele almak hiç kuşkusuz mümkün değildir, ancak daha yaygın olarak dile getirilen birkaç tanesi hakkında bazı kısa yorumlar yapmak faydalı olabilir.

(1) "*Marx'ın düşünceleri pratikte başarısızlığa uğradı.*" Bu, özellikle eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki sözde sosyalist rejimlerin çöküşünden bu yana, Marksizme karşı en yaygın olarak dile getirilen itirazdır hiç kuşkusuz. Ne var ki, bu argüman ancak söz konusu ülkeler Marx'ın anladığı biçimde, gerçekten sosyalist ülkeler olsalardı bir anlam taşıyabilirdi. Tüm bu ülkelerde üretim araçlarının devlete ait olduğunu doğrudur, ama ekonominin devlet mülkiyetinde olması Marx ve Engels için hiçbir zaman sosyalizmin ayırt edici özelliği olmamıştır. Onlara göre, sosyalizm toplumun işçiler tarafından yönetilmesi anlamına geliyordu. Bu ülkelerde ekonomi devlet mülkiyetinde olduğu halde, devletin kendisi işçi sınıfı tarafından değil, işçiler tarafından yaratılan artık zenginliği kontrol eden ayrıcalıklı bir bürokratik seçkin tarafından yönetiliyordu. Üstelik bu bürokratik egemenler, sürekli bir birikim döngüsü içinde bu artığı yeniden yatırıma dönüştürmek ve üretimi artırmak için, dünyanın geri kalanıyla girişmiş oldukları ekonomik ve askeri rekabet tarafından yönlendiriliyorlardı. Bu tahlil doğru ise, o zaman Doğu Avrupa'da başarısızlığa uğrayan sosyalizmin herhangi bir türü değil, bürokratik devlet kapitalizminin bir türüydü.[27]

(2) "*Marx'ın görüşleri insan doğasına aykırıdır.*" İnsanların doğaları gereği rekabetçi, bencil ve saldırgan oldukları argümanı sosyalizme karşı öne sürülen en eski argümanlardan biridir. Son yıllarda, bu argüman sosyo-biyologlar ve evrimsel psikologlar tarafından bilimsel terimler

kullanılarak dile getirilmektedir. Örneğin, Harvard Üniversitesi'nden biyolog E.O. Wilson, bir keresinde Marksizmle ilgili şu şakayı yapmıştı: "Harika teori. Yanlış tür." Psikolog Steven Pinker, "İnsan doğasına ilişkin standart Marksist teorinin, antropolojik kayıtlar ve Darwinci teorinin de aralarında yer aldığı birçok kanıt kaynağı tarafından büyük olasılıkla çürütül[müş olduğunu]," [28] öne sürmektedir. Ne var ki, bu tür iddiaları desteklemek için gösterilen kanıtlar oldukça güvenilmezdir. Biyolojik olarak, en ayırt edici insan özelliği, büyük ve esnek beynimizdir ve tarih boyunca insan davranışlarının en çarpıcı özelliği katılığı değil, gösterdiği o muazzam değişebilirlik olmuştur. Kapitalizm rekabetçi, bencil ve saldırgan davranışları teşvik etmek eğilimine sahiptir, ama kapitalizm altında dahi, insanlar sık sık işbirliği, dayanışma ve şefkat davranışları gösterirler. Bu tür özelliklerin teşvik edildiği durumlarda, bunlar büyük olasılıkla giderek daha sık olarak sergilenecektir. Marx ve Engels'in *Alman İdeolojisi*'nde kullandıkları "insanlığın yığınsal bir ölçekte değişimi" ifadesiyle kastettikleri budur. Onlar bu tür değişimlerin, işçilerin kendi faaliyetlerinin, yaşamlarını iyileştirmek için ortaklaşa verdikleri mücadelenin sonucu olarak başladığına ve ardından bunun işçilerin içinde yaşadıkları koşulları değiştireceğine inanıyorlardı. Biyolojik yapımız ya da psikolojimizle ilgili hiçbir şey bunun olanaksız olduğunu söylememektedir; gerçekte bunun tam tersi geçerlidir. Evrimsel biyolog Stephen Jay Gould'un bir zamanlar söylemiş olduğu gibi:

> Şiddet, cinsiyetçilik ve genel kötülük, olası bir davranışlar dizisinin bir alt kümesini temsil ettiklerinden *biyolojiktirler*. Ama barışseverlik, eşitlik ve nezaket de aynı ölçüde biyolojiktir –ve bunların gelişimine izin veren sosyal yapıları oluşturabilirsek, etkilerinin arttığına tanık olabiliriz. (Gould 1977, s. 257)

(3) "*Marx'ın yaşadığı dönemden bu yana kapitalizm değişti ve onun eleştirilerinin artık geçerliliği kalmadı.*" Bu itiraz, işçi sınıfının yok olduğu iddiasında, gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşam standartlarının bugün, on dokuzuncu yüzyıldakinden çok daha yüksek olduğu ya da kapitalizmin en kötü aşırılıklarının devlet müdahalesiyle kontrol altında tutulabileceği iddiasına uzanan bir dizi farklı biçim alabilmektedir. Bu konuları, bu kitabın "Sonsöz" bölümünde ayrıntılı bir biçimde ele alıyorum. Marx ve Engels'in argümanı, kapitalizm altında yaşam standartlarının yükselmesinin ya da bazı sorunların devlet müdahalesiyle belirli süreler için

düzeltilmesinin olanaksız olduğu değil, bu önlemlerin hiçbirinin sistemin temelini oluşturan doğasını değiştiremeyeceği ve –ister ekonomik ister toplumsal isterse de çevresel– yeni krizlerin yaşanmasının süresiz olarak ertelenemeyeceğidir. *Manifesto*'nun başlangıcında belirttikleri gibi, sınıf mücadelesi gizli ya da açık olabilir. Sınıf mücadelesi, gizli olarak sürdüğü dönemlerde, tamamen ortadan kalkmış gibi görünebilir. Ama Marx ve Engels haklı iseler, bunun bir yanılsama olduğu ortaya çıkacaktır.

Manifesto'ya toplu bakış

Manifesto'nun kısa bir özetini vermek faydalı olabilir. Önsöz'de, Marx ve Engels, komünizmle ilgili efsaneleri yok etmeyi ve onun gerçek fikir ve hedeflerini dile getirmeyi amaçladıklarını ilan ederler. I. bölüm, sınıfın ve sınıf mücadelesinin tarihsel önemini vurgulayarak başlar; ardından ekonomik açıdan en gelişmiş toplumlarda egemen sınıf olan burjuvazinin yükselişini açıklayarak devam eder. Marx ve Engels, burjuvazinin feodal toplumda üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki giderek büyüyen çelişkinin bir sonucu olarak iktidara geldiğini öne sürerler. Burjuvazi tarihsel olarak ilerici bir rol oynamış olsa da, en nihayetinde, burjuvazinin proletarya tarafından devrilmesine yol açacak olan benzer bir çelişki, modern toplumda da ortaya çıkmaktadır. Marx ve Engels, proletaryanın gelişimini tanımlarlar ve bu sınıfın neden devrimci bir rol oynama yeteneğine sahip olduğunu açıklarlar. Proletaryanın zaferinin sınıf sömürüsüne son vereceğini savunurlar.

II. bölüm, örgütlü Komünistlerin işçi sınıfının geri kalanıyla olan ilişkisini anlatarak başlar. Marx ve Engels'e göre, Komünistler kendilerini diğer gerçek işçi sınıfı örgütlerinin karşısına rakip olarak koymazlar; sadece işçi hareketinin siyasi olarak en gelişmiş ve en militan kesimini oluştururlar. Komünizmin ana fikri burjuva özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıdır (Marx ve Engels bunu tüm mülkiyetin ortadan kaldırılmasından ayırt ederler). Bu bölümün geri kalanının büyük bölümü Komünizme yöneltilen çeşitli itirazlara yanıt verir. En nihayetinde, Marx ve Engels, başarılı işçi devrimi tarafından uygulamaya konulabilecek olan programı ortaya koyarlar.

III. bölümde, Marx ve Engels, sosyalist olarak adlandırılan diğer eğilimleri eleştirirler. "Feodal sosyalizm," eski toprak sahibi aristokrasinin işçi sınıfının yaşadığı sıkıntıları manipüle

ederek kendi gündemini güçlendirmeyi hedeflediği başarısız bir girişimdi. "Küçük-burjuva sosyalizmi," küçük işletmeleri yok eden modern sanayiye karşı çıkan orta sınıfın kimi kesimleri tarafından öne sürülmüştü. "Hakiki sosyalizm," küçük-burjuva sosyalizminin, tarihsel koşulları göz ardı eden ve sınıf siyasetinin yerine ahlakçılığı ikame eden Alman varyantıydı. Bunların hepsi gerici (ya da geriye doğru bakan) ideolojilerdi. "Burjuva sosyalizmi," ekonomik sistemde köklü değişiklikler yapmadan kapitalizmin toplumsal sorunlarını çözmeye yönelik bir girişimdir. Son olarak, "eleştirel-ütopyacı sosyalizm"in çeşitli biçimleri kapitalizme değerli eleştiriler yöneltirler, ama işçileri sadece kurban olarak gördükleri için, toplumu dönüştürmeye yönelik hiçbir ciddi bir stratejiye sahip değildirler.

Metnin sonunda yer alan kısa bölümde, Marx ve Engels Komünist partilerin işçi sınıfı dışındaki muhalefet partileriyle olan ilişkisini açıklarlar. Komünistler tüm ilerici hareketlere destek verirler, ama aynı zamanda onlarla olan siyasi farklılıklarını gizlemeyi de reddederler. Marx ve Engels, Almanya'da feodalizme karşı mücadelenin özel bir önem taşıdığına inanıyorlardı, çünkü bu mücadele, başarıya ulaşması durumunda, neredeyse derhal bir işçi devrimine yol açacaktı. Komünistler her mücadelede özel mülkiyet sorununu ön plana getirirler ve amaçlarını gizlemeyi reddederler. *Manifesto*, devrim ve uluslararası dayanışma için yapılan heyecan verici bir çağrıyla sona erer.

Özet Olarak Marksizm

1. Marx'ın düşüncelerinin, onun adına hareket ettiğini öne sürenlerin birçoğundan, belki de tüm diğer düşünürler için olduğundan daha fazla ayrı tutulması gerekir. Marx dogmatik düşünceden nefret etti (bir keresinde kendisinin izleyicisi olduğunu iddia eden bir gruba, şakayla karışık bir biçimde, "Tek bildiğim benim Marksist olmadığımdır!" diyerek yanıt verdi) ve kendisini radikal demokrasi ve insanlığın özgürlüğünün savunucusu olarak gördü. Kapitalizmi, insanların çoğuna sahip oldukları potansiyeli gerçekleştirme fırsatı vermediği için, akıl dışı bir sistem olmakla suçladı. Kapitalizmin savunucuları, [kapitalizmin] sorunları her ne olursa olsun, onun özgürlüğe dayanan bir sistem olduğunu öne sürerler. Marx, bunun bir yanılsama olduğunun görüleceğini düşünüyordu.

2. Marx, herhangi bir toplumu anlayabilmek için, bu toplumun üretimi nasıl düzenlediğini incelememiz gerektiğini düşünen bir **maddeciydi**. Marx'a göre, bu, iki şeye bağlıdır: (a) **üretim güçleri** –toprak, hammaddeler, teknoloji, beceriler ve bilgi ve (b) **üretimin toplumsal ilişkileri** –üretim güçlerinin kim tarafından ve nasıl kontrol edildiği. Marx, (a) ile (b)'nin birbiriyle bağlantılı olduğunu öne sürer –üretim güçlerinin gelişmişlik düzeyinin verili bir aşamasında, ancak belirli üretim ilişkilerinin ortaya çıkması mümkündür. Üretim güçleri ile üretim ilişkilerinin birbirleriyle çatışmaları da olasıdır. Üretim güçleri, üretim ilişkilerinin onlara köstek olmaya başladığı, ket vurur hale geldiği bir değişim gösterebilir ya da üretim ilişkileri mevcut üretim güçleriyle bağdaşamaz hale gelecek bir biçimde evrilebilir.

3. Üretim ilişkileri toplumun **sınıf yapısını** tanımlar. İnsanlık tarihinin büyük bölümünde toplumlar, zenginliği kontrol eden üsttekiler ile bu zenginliği üreten, işin çoğunu yapan alttakiler şeklinde, keskin hatlarla farklı sınıflara bölünmüş olarak var oldular. Bu sömürü ilişkisi, sınıf çatışmasının temelini oluşturur. Köleci toplumlarda, köleler çalışırken köle sahipleri zenginliği kontrol ederler. Feodal toplumlarda, lortlar köylülerin sahibi değildir, ancak yasal olarak köylülerin ürettiği zenginliğin çoğunu alma hakkına sahiptirler. Modern kapitalizmde köleliğin yasadışı olmasına ve toplum içinde bireylerin yerini belirleyen yasaların artık bulunmamasına rağmen, Marx'a göre, hâlâ, kapitalistlerin (**burjuvazinin**) işçilerin (**proletaryanın**) ürettiği zenginliğin çoğunu kontrol ettiği sınıflı bir toplumda yaşıyoruz. Kapitalist bir toplumda herkes yarışa eşit olarak başlayacak olsa bile, rekabet nedeniyle kısa bir süre sonra bazıları diğerlerinden daha fazlasını kontrol eder hale gelecek ve çoğunluğun elinde satmak için sadece **emek güçleri** kalacaktır.

4. Bu nedenle, Marx, kapitalizmin eşitler arasında mübadeleye dayanmadığını öne sürer. İşçiler, yoksulluğa düşmemek için, emek güçlerini kapitalistlere satmak zorunda bırakılırlar. Kapitalistler işçilerin emek gücünü, işçiden, onun alacağı ücretten daha fazlasını alabileceğini düşünürse satın alacaklardır. Dolayısıyla, tıpkı köleci ve feodal toplumlar gibi, kapitalizm de temelinde **sömürüye** dayanır. Kapitalistler işçilerine olabildiğince az para ödemeyi ve onları olabildiğince fazla çalıştırmayı isterler. Kısmen bu nedenle, işçilerin çoğu işlerini tatmin edici bulmamaktadır – çalışmak ödüllendirici olmaktan ziyade **yabancılaştırıcıdır**.

5. Üretim güçleri ile üretim ilişkileri, bir arada toplumun ekonomik temelini oluştururlar. Marx'a göre, bu ekonomik temel toplumun geri kalanını, özellikle siyasi ve hukuki üstyapısını şekillendirir. Ekonomik egemenliği elinde tutan sınıf diğer alanlarda da egemenliğe sahiptir. Bu sınıf siyasi devleti kontrol eder ve (bilinçli ya da bilinçli olmayan bir biçimde) kendi çıkarlarını korumak için, ekonomik gücünü, toplumun temel –toplumsal, hukuki, dini, felsefi, sanatsal vb.– kurumlarını ve düşüncelerini şekillendirmek için kullanır; böylece statükoyu destekleyen bir **ideolojiyi** yaygınlaştırır. Kapitalist toplumlarda, burjuvazinin ekonomik gücü gerçek demokrasinin içini boşaltır. İşçi sınıfı içinde ırk, cinsiyet ve milliyet temelinde bölünmeleri körüklemek de egemen sınıfların çıkarınadır.

6. Marx kapitalizmi sadece sömürücü ve yabancılaştırıcı değil, aynı zamanda akıl dışı bir sistem olmakla da suçlar. Kapitalizm teknolojik harikalar yaratmış ve üretim düzeyini çok büyük ölçüde artırmış olmakla birlikte, aynı zamanda devasa **eşitsizlikler**

de yaratmıştır. Herkese yetecek olandan fazla yiyecek üretilen bir dünyada, dünya nüfusunun yarısı yeterince yiyecek bulamamaktadır. Kapitalizm aynı zamanda kendi ölçütlerine göre de düzenli olarak başarısızlığa uğrar; çılgınca hızlı ekonomik büyüme, düzenli olarak, birçok işletmenin yok olması ve milyonlarca insanın işlerini kaybetmesiyle sonuçlanan ekonomik krizlere yol açar. Marx'a göre, bu tür **ekonomik krizler** kapitalizmin kaçınılmaz özelliğidir.

7. İktisatçı Adam Smith, kişisel çıkarın peşinden gitmenin, kamu yararına katkıda bulunmanın en iyi yolu olduğunu öne sürmüştü. Ancak, kişisel çıkarın peşinde koşmanın herkesin durumunu kötüleştirdiği birçok durum vardır. Örneğin, bir işletme karşılanmamış bir talebi fark ederse, kârını artırmak üzere bu yeni üretime yatırım yapabilir, ancak bağımsız olarak hareket eden diğer işletmeler de aynı şeyi yaparak, pazara aynı anda giren devasa bir yeni mallar fazlasının ortaya çıkmasına neden olabilirler. Kapitalist sistemde üretim esas olarak koordinasyondan yoksun olduğundan, Marx'ın adlandırdığı biçimde, bu tür **aşırı üretim krizleri** yaygın olarak görülür ve bunlar bütün ekonomiyi bir kargaşanın içine sürükleyebilirler. Tekil şirketler riski göze almadıkları sürece, daha saldırgan rakipleri tarafından oyun dışı bırakılma tehlikesiyle karşı karşı olduklarından, bu tür sorunlardan kaçınmanın kolay bir yolu bulunmamaktadır. Toplumun sahip olduğu üretici güçler arttıkça, bunlar kapitalist üretim ilişkileriyle giderek daha fazla çatışır hale gelirler ve krizler giderek kötüleşir. Marx sınıflı topluma yönelik **diyalektik** bir kavrayışa sahiptir, çünkü içsel çelişki ve çatışmaların en nihayetinde dramatik değişimlere yol açacağını görmektedir.

8. Kapitalizm sadece düzenli olarak yaşadığı ekonomik krizlerle altüst olmaz; Marx kapitalizmin aynı zamanda **çevresel tahribat ve savaşa** neden olduğuna da inanır. Kapitalizm, doğası gereği, doğal çevre ile durmadan çatışan sürekli büyümeye dayanır. Küresel ısınma bunun uğursuz, güncel bir örneğidir –bununla ilgili bir şeyler yapabilmek için, fosil yakıt tüketimimizi keskin bir biçimde azaltmamız gerekmektedir. Ancak, (petrol, kömür ve otomobil şirketleri dâhil) en güçlü şirketlerin birçoğu bunların tüketilmesi yoluyla devasa kârlar elde ettiklerinden, alternatif, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi için çok az şey yapılmıştır. Güçlü devletler kendi kapitalist sınıflarının ekonomik çıkarlarını savunduğu için, Marx aynı zamanda savaşın kökeninde kapitalist rekabetin yattığına inanır. Büyük şirketler, pazarları kontrol etme ve kaynaklara erişim sağlayabilmelerinde kendilerine yardımcı olması için gözlerini bağlantılı oldukları devletlere çevirirler.

9. Marx'a göre, kapitalizm sömürücü, yabancılaştırıcı, demokratik olmayan, akıldışı, çevreyi tahrip eden ve savaşa eğilimli bir sistemdir. Ama bu sistem bir alternatif olasılığını da yaratır. Kapitalizm, Marx'ın, örgütlenmesini engelleyen ayrılıkların üzerinden gelebilmesi ve çıkarları için kolektif olarak mücadele edebilmesi durumunda muazzam potansiyel güce sahip olduğuna inandığı, devasa bir kentli işçi sınıfı yaratır. Kapitalizm, uzun vadede, bu sistemde yaşayan insanların büyük çoğunluğuna tatmin edici bir yaşam sağlayamaz. Koşullarını iyileştirme mücadelesi içinde, işçiler en nihayetinde kendilerini kapitalizmin kendilerine verebileceklerinin sınırlarına gelip dayanmış olarak bulurlar. İşçiler kolektif güçlerini genel grevler ve kitlesel gösteriler yoluyla sistemi kilitlenme noktasına getirmek için kullanabilirlerse, kapitalistleri iktidardan indirebilir ve ekonominin ve toplumun demokratik **işçi denetimi** altında olduğu yeni bir toplumsal düzen yaratan bir halk **devrimini** gerçekleştirebilirler.

10. Marx, bu alternatifin –**sosyalizmin** ya da **komünizmin**– neye benzeyeceği konusunda nispeten az şey söyler; ancak ekonominin demokratik denetime tabi olduğu ve toplumsal eşitliğin çok daha yüksek düzeylere ulaştığı, rekabet yerine işbirliğine dayanan bir toplum tahayyül eder. Uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının ortadan kalkmasıyla birlikte, tüm baskı biçimlerinin maddi temeli de ortadan kalkacaktır. Özellikle, **kadınların** tam **kurtuluşu** gerçekleşecektir. Piyasa mekanizmaları yerini adım adım çevreye saygılı demokratik planlama biçimlerine bırakacak; üretim bir azınlığa kâr sağlamak üzere değil, insan ihtiyaç ve isteklerini karşılamak amacıyla düzenlenecek ve çalışmak nefret edilen bir angarya olmaktan çıkıp, tatmin edici olacak biçimde düzenlenecektir. Kapitalizmin böyle bir alternatifinin bulunup bulunmadığı sorusu, yirmi birinci yüzyılda insanlığın önünde duran belki de en önemli sorudur. Yirminci yüzyılın başlarında Polonyalı-Alman devrimci Rosa Luxemburg, insanlığın önündeki alternatifleri ya sosyalizm ya barbarlık olarak tanımlamıştı. Nihayetinde bu, bizim seçimimiz olabilir.

Manifesto'nun Ana Hatları

Önsöz

1-4 Manifesto'nun amacı.

I. Bölüm: Burjuvalar ve Proleterler

1-3 Sınıfın tarihsel önemi.
4-5 Modern burjuva toplumunda sınıf (kapitalizm).
6-12 Burjuvazinin tarihsel gelişimi.
13-18 Burjuvazinin devrimci rolü.
19-21 Uluslararası bir sistem olarak kapitalizm.
22-24 Kapitalizmin merkezileşme, yoğunlaşma ve teknolojik büyüme yönelimi.
25-28 Kapitalizmin çelişkilerinin feodal toplumun çelişkileriyle kıyaslanması.
29-30 Proletaryanın rolü.
31-35 Kapitalizm altında sömürü ve çalışmanın uğradığı bozulma.
36-43 Proletaryanın tarihsel gelişimi.
44-46 Diğer burjuva olmayan sınıflara kıyasla proletaryanın devrimci rolü.
47-51 Proletarya neden büyük çoğunluğun çıkarlarını temsil eder.
52 Burjuvazi neden artık egemen olmaya elverişli değildir.
53 Burjuvazi kendi mezar kazıcılarını nasıl üretir.

II. Bölüm: Proleterler ve Komünistler

1-7 Komünistlerin işçi sınıfı ve işçi hareketiyle ilişkisi.
8-17 Komünizm ve burjuva özel mülkiyetinin kaldırılması.
18-20 Sermayenin doğası.
21-24 Kapitalizmde ücretli emek.
25-32 Komünizmin özgürlük ve bireyselliği ortadan kaldıracağı itirazına verilen yanıt.
33-34 Komünizmin çalışma arzusunu ortadan kaldıracağı itirazına verilen yanıt.
35-36 Komünizmin kültürü ortadan kaldıracağı itirazına verilen yanıt.

37-38 Burjuva düşüncelerin tarihsel sınırları vardır; bunlar ebedi doğa yasaları değillerdir.
39-45 Komünizmin aileyi ortadan kaldıracağı itirazına verilen yanıt.
46-51 Komünizmin "kadının ortaklaşalığını" getireceği itirazına verilen yanıt.
52-56 Komünizmin ülkeleri ve milliyeti ortadan kaldıracağı itirazına verilen yanıt.
57-67 Komünizmin dini, felsefi ve ideolojik eleştirilerine verilen yanıt.
68-72 Bir işçi devriminin acil hedefleri.
73-74 Sınıfsız bir toplum hedefi.

III. Bölüm: Sosyalist ve Komünist Yazın

1-11 Feodal sosyalizmin eleştirisi.
12-18 Küçük burjuva sosyalizminin eleştirisi.
19-35 "Hakiki" sosyalizmin eleştirisi.
36-43 Burjuva sosyalizminin eleştirisi.
44-57 Eleştirel ütopyacı sosyalizm ve komünizmin eleştirisi.

IV. Bölüm: Komünistlerin Günümüzdeki Çeşitli Muhalefet Partileri Karşısındaki Konumu

1-4 Komünistlerin işçi sınıfı dışındaki muhalefet partileriyle ilişkisi.
5-7 Almanya'nın özel önemi.
8-12 Komünistler ve devrim.

Notlar

1 Engels (Marx gibi) yetişkinlik hayatının büyük bölümünü İngiltere'de geçirdi ve ben de adını İngilizceleştirmek için, "Friedrich"den "Frederick"e çevirmeyi tercih ettim. Marx da, Engels'in adını zaman zaman "Charles" olarak İngilizceleştirirdi.*

2 "Gerçek" komünizm diyorum, çünkü bu komünizm, eski Sovyetler Birliği gibi, genellikle komünist olarak tanımlanan ülkelerle çok az benzerlik taşımaktadır.

3 1789 Fransız Devrimi, Kral XVI. Louis'in feodal, mutlak monarşisini devirdi ve "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" ilanında bulundu. Napolyon, 1795 yılında, devrimin radikal ve ılımlı önderleri arasında yaşanan sert bir çatışmanın sonrasında, bir askeri darbeyle iktidarı ele geçirdi. Daha sonraki on beş yıl içinde, Napolyon batı Avrupa'nın büyük bölümünü fethetti ve en nihayetinde kendisini İmparator ilan etti. Devrimin ilerici düşünceleri diğer ülkelere bu çelişkili yolla yayıldı.

4 Almanya on dokuzuncu yüzyıla kadar birleşmiş, tek bir ülke değildi. Bu tarihte, Alman halkı hâlâ onlarca küçük devlet arasında bölünmüş durumdaydı ve bu devletlerin en büyüğü açık arayla Prusya idi.

5 Hegel'in yazdıklarını anlamak, bilindiği gibi güç bir iştir. Bir okumaya göre, Hegel tüm evreni adım adım öz bilincine varma yolunda ilerleyen bilinçli bir varlık olarak görür. Hegel'in düşünceleri hakkında temel bir giriş için, bkz. Singer 1983.

6 Marx'ın tezi, Antik Yunan filozofları Demokritos ve Epikuros'un maddeci felsefelerinin bir karşılaştırmasını yapıyordu. Bkz. Marx 1841.

7 Marx daha önce bu önemli konular hakkında hiçbir şey bilmediğini kastetmektedir.

8 "*Rhenish Landtag*'ın [Ren Meclisi] kereste hırsızlıkları ve toprağın parsellenmesine ilişkin toplantı tutanakları, o tarihte Ren Eyaleti'nin *Oberpräsident*ı [Birinci Başkan] olan Herr von Schaper'ın, *Rheinische Zeitung*'a karşı Moselle köylülerinin koşulları üzerine başlattığı resmi polemik ve en nihayet serbest ticaret ve koruyucu gümrük tarifeleri üzerine yapılan tartışmalar, benim ekonomik sorunlarla uğraşmaya başlamamın ilk vesileleri oldular" (Marx 1859, s. 3).

9 Engels, 1895 yılında öldü. Marx ile olan ortaklığına yaptığı katkıyı çoğu kez önemsizmiş gibi göstermiş olsa da –Marx'ın başat rolü oynadığı kesinlikle doğru olmakla birlikte– Engels, Marx'ın düşüncelerini uyarmak (ve bunun yanı sıra Marx'a uzun yıllar boyunca yaşamsal öneme sahip finansal destek sağlamak) konusunda sıklıkla önemli bir rol oynamış olan, kendi hesabına özgün ve önemli bir düşürdü.

10 Sayfa numaralarına verilen referansların kaynağı; C. J. Arthur (ed.), *Alman İdeolojisi* (New York: International Publishers, 1970).

11 Marx ve Engels'in yaptığı bu kısa yorum, yetmiş yıldan uzun bir süre sonra, 1917 Rus Devrimi'nin başarısızlığına yönelik maddeci bir açıklamanın

---

*) Biz de yazarın bu tercihine sadık kaldık. Bunu yapmasaydık, metnin orijinalindeki "Frederick"leri "Friedrich"e çevirmemiz ve bu dipnotu silmemiz gerekirdi. Bu da kitaba hakkımız olmayan bir müdahalede bulunmak anlamına gelirdi –ç.n.

temelini oluşturmaktadır. Ekonomik olarak geri kalmış bu ülkede, devrim sosyalizmi kendi başına inşa edecek kaynaklara sahip değildi. Diğer ülkelerde devrimlerin başarısızlığa uğramasıyla Rusya yalıtılmış ve yoksullaşmış olarak kaldı ve en nihayetinde "tüm o eski pis iş" geri döndü. Bkz. Harman 1967.

12 Marx parasızlık nedeniyle Brüksel'den seyahat edememişti.

13 Engels'ten Marx'a, 23-24 Kasım 1847 (aktaran Struik 1971, s. 60).

14 Komünist Liga, Alman Devrimi'nin yenilgiye uğramasından sonra dağıldı, ancak Marx ve Engels de dâhil, üyelerinin birçoğu 1860'lı ve 1870'li yıllarda Uluslararası İşçi Birliği'nde (daha sonra verilen adıyla "Birinci Enternasyonal"de) önemli roller üstlendiler.

15 Ek A'da yeniden basımı yer almaktadır. Bu metinde verilen dipnotlar editöre aittir.

16 Sırasıyla Britanya'da model bir fabrika kasabası kuran Robert Owen (1771-1851) ve toplumsal olarak uyumlu ideal bir toplumu son derece ayrıntılı bir biçimde tarif eden Charles Fourier'in (1772-1837) izleyicileri.

17 Étienne Cabet (1788-1856) ideal bir komünist toplumu anlatan bir roman yazdı. Cabet ve izleyicileri daha sonra bu toplumu pratikte yaratmaya çalışan, ancak başarısızlıkla sonuçlanan bir girişimde bulundular.

18 Wilhelm Weitling (1808-1871), Marx ve Engels'in görüşlerinden etkilenmeden önce, Adiller Ligası'nda öncü rol oynamış Alman bir terziydi.

19 Marksistler kendilerini tanımlamak için başka terimler de kullandılar. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, Marx'ın izleyicileri kendilerini genellikle "sosyal demokrat" olarak adlandırıyorlardı. Ancak bugün, bu tanımlama kapitalizmi tümüyle değiştirmekten ziyade, onu daha insancıl hale getirmeye çalışan sosyal reformlara verilen desteği anlatmaktadır. "Komünizm"in, eski Sovyetler Birliği gibi rejimlerle ilişkilendiriliyor olmaları nedeniyle, bazı çağdaş Marksistler kendilerini "devrimci sosyalistler" olarak adlandırmayı tercih etmektedirler.

20 Bkz. Draper 1966.

21 Marx ve Engels güncel işçi mücadelelerinin deneyimlerinden de dersler çıkardılar. Özellikle de, işçilerin iki ay boyunca şehri yönettikleri 1871 Paris Komünü'nden önemli dersler çıkardılar. Bkz. Marx 1871 ve Marx ve Engels'in *Manifesto*'nun 1872 tarihli baskısına yazdıkları önsöz (Ek A'da yeniden basıldı).

22 Bu çalışma, Marx'ın, Almanya Birleşik İşçi Partisi tarafından hazırlanmış bir taslak programa yönelik eleştirel yorumlarından oluşmaktadır.

23 Bu aşamada, toplum, "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacı kadar!" ilkesine dayanarak işleyecektir. *Gotha Programının Eleştirisi* (Marx 1875).

24 Kuşkusuz, Marx'ın sol içinde de, aralarında anarşistler, feministler, Marksist olmayan sosyalistler ve son zamanlarda postmodernistlerin yer aldığı, çok sayıda muarızı bulunmaktadır. Burada, bu eleştirileri ele almak için yerimiz yok, ancak bununla ilgili olarak bu kitabin sonunda yer alan kaynakçada yer alan kitap ve makaleler okunabilir.

25 Bu değişikliklerin bazıları *Manifesto*'ya konulan açıklama notlarında belirtilmiştir. Marx'ın sloga-

nı için, bkz. Marx'ın "İtirafı," çevrim içi olarak okunabilir: http://www.marxists.org/archive/marx/works/1865/04/01.htm

26 Belki de Marx ile çağdaşı Charles Darwin arasında bir analoji kurmak yerinde olacaktır. Darwin kaçınılmaz olarak pek çok hata yapmış olmasına karşın, onun temel düşüncesi olan doğal seçilim yoluyla evrim modern biyolojinin temelini oluşturmaya devam etmektedir.

27 Bkz. Arnove 2000. Tüm bu ülkeler içinde sadece Sovyetler Birliği'nde gerçek bir işçi devrimi yaşanmıştır. Bu devrimin 1920'li yıllarda yenilgiye uğrayışının ve Stalin döneminde bir devlet kapitalisti rejimin ortaya çıkışının Marksist bir açıklaması için, bkz. Arnove 2000 ve Binns 2003.

28 Başvurulan kaynaklar ve daha ileri tartışmalar için, bkz. Gasper 2004, 2005.

Açıklamalı *Komünist Manifesto*

KOMÜNİST MANİFESTO

¶ 1 Avrupa'da bir heyula kol geziyor; Komünizm heyulası. Yaşlı Avrupa'nın tüm güçleri, Papa ve Çar, Metternich ve Guizot, Fransız Radikalleri ve Alman polis ajanları, bu heyulayı dualarla defetmek için kutsal bir ittifak içine girdiler.

¶ 2 İktidardaki hasımları tarafından komünistlikle suçlanmamış tek bir muhalefet partisi gösterebilir misiniz? Bu lekeleyici komünizm suçlamasını, kendinden daha ilerici muhalefet partilerine olduğu kadar gerici hasımlarına da gerisin geri fırlatmamış tek bir muhalefet partisi gösterebilir misiniz?

¶ 3 Bu olgudan iki sonuç çıkıyor.

I. Komünizm, daha şimdiden tüm Avrupalı güçler tarafından bir güç olarak kabul edilmektedir.

II. Komünistlerin görüşlerini, amaçlarını ve eğilimlerini tüm dünyanın gözleri önüne açıkça sermelerinin ve bu çocukça komünizm heyulası masalına partinin kendi manifestosuyla karşılık vermelerinin tam zamanıdır.

¶ 4 Çeşitli uluslardan Komünistler, bu amaçla Londra'da bir

1. Marx ve Engels'in verdikleri örnekler hasımlarının coğrafi ve ideolojik çeşitliliğini gösteriyor. Prens Metternich otuz yılı aşkın bir süreyle Avusturya'nın gerici dışişleri bakanı oldu. François Guizot 1847 yılında başbakan olan, ılımlı bir Fransız politikacıydı. Fransız Radikalleri monarşiye karşı çıktılar ama kapitalizmden yana tutum aldılar.

2. Marx, bir komünist olmadan önce, bizzat bu tür saldırılara maruz kalmıştı. Onun editörlüğü altında Köln'de yayımlanmakta olan radikal liberal *Rheinische Zeitung* gazetesi, 1842 yılında komünizme sempati duymakla suçlanmıştı.

3. Marx ve Engels, bu tarihte hâlâ oldukça küçük olan komünist hareketin önemini muhtemelen abartıyorlardı. Ama yine de, 1840'lı yıllarda, Avrupalı siyasi liderler devrim olasılığı karşısında dehşete kapılıyorlardı. *Manifesto*'nun yayımlanmasını izleyen günlerde, devrimci bir kabarış Fransa'da hükümeti devirdi ve Avrupa'nın geri kalanına hızla yayıldı. Bu devrimlerin büyük bölümü yenilgiye uğratılmış olsa da, Marx ve

araya gelmiş ve İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Flamanca ve Danca yayımlanmak üzere, aşağıdaki manifestoyu kaleme almışlardır.

Engels'in de aralarında bulunduğu birçok Komünist, bu devrimlerde önemli roller oynadılar.

4. Burada –çoğunlukla Londra ve Paris'te yaşayan Alman göçmenlerden oluşan– Komünistler Liga'sının (eski adıyla Adiller Ligası) 1847 yılının Aralık ayında, *Manifesto*'nun yazılmasının kararlaştırıldığı toplantısına gönderme yapılıyor. *Manifesto* ilk olarak Almanca yayımlandı ve kısa bir süre sonra İngilizce ve İsveççeye çevrildi ama 1870'li yıllara kadar diğer dillere çevrilemesi söz konusu olmadı.

I.
Burjuvalar ve Proleterler*

¶ 1 Bugüne kadarki tüm toplumların tarihi* sınıf mücadelelerinin tarihidir.

¶ 2 Özgür insan ile köle, patrisyen ile pleb, lort ile serf, lonca ustası** ile kalfa, tek kelimeyle, ezen ile ezilen birbirleriyle kesintisiz bir biçimde karşı-karşıya gelmişler, kimi zaman örtülü, kimi zaman açık, her seferinde ya toplumun bütünüyle devrimci bir yeniden kuruluşu ya

*) Yani tüm yazılı tarih. 1847'de toplumun tarih öncesi, tarihten önceki toplumsal örgütlenme, hemen hemen hiç bilinmiyordu. O zamandan bu yana, [August von] Haxthausen [1792-1866] Rusya'da, ortak toprak mülkiyetini keşfetti, [Georg Ludwig von] Maurer [1790-1872] bunun, tarihte bütün Cermen ırklarının geldikleri toplumsal temel olduğunu kanıtladı ve çok geçmeden, Hindistan'dan İrlanda'ya kadar her yerde köy topluluklarının toplumun ilkel biçimi oldukları veya olmaya devam ettikleri anlaşıldı. Bu ilkel komünist toplumun iç örgütlenmesi, tipik biçimiyle [Lewis Henry] Morgan'ın [1818-61] gensin gerçek niteliğini ve aşiret ile olan ilişkisini ortaya koyan parlak keşfiyle ortaya çıktı. Bu ilkel toplulukların çözülmesiyle birlikte toplumun ayrı ve nihayet uzlaşmaz karşıtlıktaki sınıflar olarak farklılaşması başlar. Bu dağılma sürecinin izini *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* [Der Ursprung der Familie, des Privateigenthums und des Staats] adlı kitabımda sürmeye çalıştım. 2. baskı, Stuttgart 1886. [Engels, 1888 İngilizce baskı.]

**) Burjuvazi ile modern kapitalistler sınıfı, toplumsal üretim araçlarının sahipleri ve ücretli emeği istihdam edenler kastedilmektedir. Proletarya ile kendilerine ait hiçbir üretim aracına sahip olmadığından, yaşamak için emek güçlerini satmak zorunda bırakılan, modern ücretli işçiler kastediliyor. [Engels, 1888 İngilizce baskı.]

1. İnsan toplumlarının çoğunun uzlaşmaz çıkarlara sahip sosyal sınıflara bölünmüş olduğu düşüncesi, Marx ve Engels'in düşüncesinde merkezi bir yer tutar.

2. Marx ve Engels antik köleci toplumlarda ve Orta Çağ Avrupa feodalizminde var olan kimi belli başlı toplumsal grupların dökümünü yapıyorlar. Paragrafın sonunda sınıf mücadelesinin ya devrime ya da "ortak yıkıma" neden olabileceğini belirten yorumları, toplumun insanların kararlarından ve eylemlerinden bağımsız bir biçimde, tarihsel güçlerin bir sonucu olarak geliştiğine ilişkin deterministçe düşünceyi kabul etmediklerinin kanıtıdır.

Bu bölümle ilgili inceleme ve tartışma soruları 195. sayfada başlamaktadır.

da çatışan sınıfların ortak yıkımıyla sonuçlanan bir savaş içinde olmuşlardır.

¶ 3 Tarihin daha önceki çağlarında, hemen her yerde, toplumun çeşitli zümreler halinde karmaşık bir biçimde düzenlenmesini, toplumsal konumların çok yönlü olarak derecelenişini görüyoruz. Eski Roma'da patrisyenler, şövalyeler, plebler, köleler; Orta Çağ'da feodal beyler, vasallar, lonca ustaları, kalfalar, çıraklar, serfler; tüm bu sınıfların hemen hepsinde, gene, alt derecelenmeler vardı.

¶ 4 Feodal toplumun yıkıntıları arasından filizlenip yükselen modern burjuva toplumu, sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmadı; sadece, eskilerinin yerine yeni sınıflar, yeni baskı koşulları, yeni mücadele biçimleri getirdi.

¶ 5 Öte yandan, çağımız, burjuvazinin çağı, ayırt edici bir özelliğe sahiptir: Uzlaşmaz sınıf karşıtlıkları yalınlaşmıştır. Tüm toplum, giderek daha fazla, iki büyük düşman kampa, birbiriyle doğrudan doğruya karşı karşıya gelen iki büyük sınıfa bölünmektedir: burjuvazi ve proletarya.

¶ 6 Orta Çağ'ın serflerinin arasından, ilk kentlerin imtiyazlı eşrafı ortaya çıktı önce. Bunların arasından da burjuvazinin ilk öğeleri gelişti.

¶ 7 Amerika'nın keşfi, Ümit Burnu'nun dolaşılması, yükselmekte olan burjuvaziye yepyeni alanlar açtı. Doğu Hindistan ve Çin pazarları, Amerika'nın sömürgeleştirilmesi, sömürgelerle yapılan ticaret, mübadele araçlarında ve genel olarak metalardaki artış, ticarete, gemiciliğe, sanayiye o güne dek görülmemiş bir itki sağladı ve böylelikle, çöküş içindeki fe-

*) Lonca ustası yani bir loncanın asal üyesi, bir loncanın başı değil, loncanın içinde yer alan bir usta. [Engels, 1888 İngilizce baskı.]

4. "Modern burjuva toplumu" ile Marx ve Engels, –toplumun, üretim araçlarına sahip olan ve ücretli emeği istihdam eden kesimini oluşturan– burjuvazinin egemen, sömürücü sınıf olduğu kapitalizmi kastediyorlar. (Bkz. Engels'in birinci dipnotu.)

5. Proletarya, modern işçi sınıfıdır –başkaları için çalışarak bir ücret alanlardır. Marx ve Engels burjuvazi ve proletarya dışındaki diğer tüm sınıfların yok olacağını söylemiyorlar. Kapitalizm altında sınıf yapısının daha fazla kutuplaşma eğilimi göstermesiyle ilgili olarak bkz. I.15, I.35 ve I.44. (Yeniden bkz. Engels'in birinci dipnotu.)

6. Marx ve Engels burjuvazinin feodal toplumun içinden ilk olarak nasıl ortaya çıktığını ve en sonunda nasıl egemen sınıf haline geldiğini açıklamaya başlıyorlar. Serfler, feodal lortlar için çalışmakla yükümlü olan köylülerdi. Eşraf, kentlerde, aristokrasinin dışında, genellikle tüccar ve imalatçılardan oluşan imtiyazlı [beratlı] orta sınıfı oluşturanlar.

7. Elbette ki, Yeni Dünya 1492 yılında Kolomb tarafından "keşfedildi." Bundan dört yıl önce, Afrika'nın güneyindeki en uç noktası olan Ümit Burnu Portekizli denizci Bartolomeu Dias tarafından dolaşılmış ve bu da Doğu'ya bir deniz yolunun açılması olasılığını ortaya çıkarmıştı. Yükselen burjuvazi "devrimci bir unsurdu," çünkü ekonomik çıkarları onu var olan feodal düzen-

odal toplumunun bağrındaki devrimci unsurun hızla gelişmesine yol açtı.

¶ 8 Sanayi üretiminin kapalı loncalar tarafından tekelleştirildiği feodal sanayi sistemi, yeni pazarların artan gereksinmelerini karşılamakta artık yeterli olamıyordu. Onun yerini manifaktür sistemi aldı. Lonca ustaları, imalâtçı orta sınıf tarafından bir kenara itildiler; farklı lonca birlikleri arasındaki işbölümü, her bir atölye içindeki işbölümü karşısında yok olup gitti.

¶ 9 Bu arada, pazarlar durmaksızın büyümeyi, talep durmaksızın artmayı sürdürdü. Artık manifaktür bile yetersiz kalıyordu. Bunun üzerine, buhar ve makine, sanayi üretimini devrimcileştirdi. Manifaktürün yerini dev modern sanayi, sanayici orta sınıfın yerini, sanayici milyonerler, tüm sanayi ordularının önderleri, modern burjuvalar aldı.

¶ 10 Modern sanayi, Amerika'nın keşfiyle yolu açılan dünya pazarını kurdu. Bu pazar, ticarette, denizcilikte, kara ulaşımında çok büyük bir gelişme sağladı. Bu gelişme de sanayinin yayılması üzerinde etkili oldu ve sanayi, ticaret, denizcilik, demiryolları genişlediği ölçüde, burjuvazi de o oranda gelişti, sermayesini artırdı ve Orta Çağ'dan kalma tüm sınıfları sahnenin gerisine itti.

le giderek daha köklü bir çelişki içine sokuyordu.

8. Feodal ekonomik ilişkiler erken dönem kapitalizmin yolunu açtı. İlk kapitalist toplumlar on yedinci yüzyılda, daha önceki egemen sınıfları deviren devrimlerin ardından, Hollanda ve İngiltere'de ortaya çıktı.

9. Marx ve Engels, ilk olarak Britanya'da on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında başlayan sanayi devrimini tanımlıyorlar. "Manifaktür"ü orijinal anlamıyla, elle üretimi anlatmak için kullanıyorlar.

10. Marx ve Engels kapitalizmin küresel eğilimlerini ve genişlemiş pazarların, teknolojinin ve sanayinin gelişimini nasıl canlandırdığını bu bölümün ileriki sayfalarında daha ayrıntılı bir biçimde tartışıyorlar. Burada üzerinde durdukları ana nokta, bu değişimlerin feodalizmden arta kalan kırıntıların yok olmasına neden olduğudur.

¶ 11 Böylece, modern burjuvazinin kendisinin nasıl uzun bir gelişme sürecinin, üretim ve mübadele tarzlarındaki bir dizi devrimin ürünü olduğunu görüyoruz.

¶ 12 Burjuvazinin bu gelişime aşamalarından her birine, ona karşılık gelen bir siyasal ilerleme eşlik etti. Feodal soyluluğun egemenliği altında ezilen bir sınıf, Orta Çağ'ın komününde* silahlı ve kendi kendini yöneten bir topluluk olan; kimi yerde bağımsız kent cumhuriyeti (İtalya ve Almanya'da olduğu gibi), kimi yerde monarşinin vergi ödemekle yükümlü "üçüncü zümre"si olan (Fransa'da olduğu gibi); daha sonraları, asıl manifaktür döneminde, soyluluğa karşı bir denge unsuru olarak ya yarı-feodal ya da mutlak monarşiye hizmet eden ve aslında, genel olarak büyük monarşilerin temel taşı olan burjuvazi, en sonunda, modern sanayinin ve dünya pazarının oluşmasından bu yana, modern temsili devlette siyasal egemenliği tek başına ele geçirdi. Modern devletin yürütme erki, tüm burjuvazinin ortak işlerini yürüten bir kuruldan başka bir şey değildir.

¶ 13 Burjuvazi tarihsel olarak son derece devrimci bir rol oynamıştır.

¶ 14 Burjuvazi, üstünlüğü ele geçirdiği her yerde, tüm feodal,

---

*) "Komün, doğmakta olan, kentlilerin kendi feodal beylerinden ve efendilerinden "Üçüncü Zümre" olarak yerel öz-yönetim ve siyasal haklarını elde etmezden önce bile Fransa'da aldıkları addı. Genel olarak söylemek gerekirse, burada, burjuvazinin iktisadi gelişimi için İngiltere, siyasal gelişimi için de Fransa tipik ülke olarak alınmıştır. [Engels, 1888 İngilizce baskı.]

Bu, İtalya ve Fransa kentlilerinin kendi kentsel topluluklarına, feodal beylerinden ilk öz-yönetim haklarını satın almaları ya da koparmalarından sonra verdikleri addı. [Engels, 1890 Almanca baskı.]

11. Marx, *Kapital*'in I. cildinde, burjuvazinin İngiltere'de tarımda kullanılan yöntemlerde ve imalat teknolojisinde sağlanan gelişmelerle, kırsal nüfusun yaşadıkları yerlerden zorla çıkarılmalarıyla, Kilise'nin topraklarına el konulmasıyla ve muazzam servet yaratan acımasız sömürgeci istismar yoluyla yükseldiğini açıklar.

12. Marx ve Engels, burjuvazinin ekonomik önemi artarken, en sonunda kendisini yeni bir egemen sınıf olarak kabul ettirene kadar (Marx'ın yaşadığı yıllarda burjuvazinin hâlâ genel olarak eski toprak sahibi sınıflarla ittifak içinde egemenlik sürüyor olmasına karşın) siyasi gücünün de nasıl arttığını anlatıyor.

Marx ve Engels'e göre, kapitalist ülkelerdeki hükümetler, kapitalist sınıf, nüfusun yalnızca çok küçük bir azınlığını oluşturmasına rağmen, ekonomik olarak egemen olan bu sınıfın çıkarlarını gözeten bir tarzda hareket ederler.[2] I.26 ile karşılaştırın.

13. Marx ve Engels daha sonraki birkaç paragrafta bu rolü açıklıyorlar. Özellikle bkz. I.18.

14. Kapitalist toplumlar gelişirken, piyasa ilişkileri, bireyler arasındaki diğer, daha geleneksel ve ataerkil ilişkilerin yerini almaya başlar. Burjuvazi özgürlüğü ekonomik terimlerle, yani serbest ticaret –mal ve hizmetleri herhangi bir sınırlama olmaksızın mübadele edebilmek– olarak düşünür. Ekonomik güdüler gizlenmediğinden ve geçmişte olduğu gibi diğer düşüncelerle daha

ataerkil ve pastoral ilişkilere son verdi. İnsanoğlunu "doğal efendiler"ine bağlayan çapraşık feodal bağları acımasızca kesip attı ve insan ile insan arasında, katışıksız kişisel çıkardan, katı "nakit ödeme"den başka hiçbir bağ bırakmadı. Dini bağnazlığın, şövalye ruhunun, dar kafalı duygusallığın en ilâhi vecde gelişlerini, bencil hesabın buzlu sularında boğdu. Kişisel değeri, mübadele değerine dönüştürdü ve sayısız feshedilemez imtiyazlı özgürlüklerin yerine, o tek, insafsız özgürlüğü, ticaret özgürlüğünü koydu. Tek kelimeyle, dinsel ve siyasal yanılsamalarla perdelenmiş sömürünün yerine, çıplak, utanmaz, doğrudan ve gaddarca sömürüyü koydu.

¶ 15 Burjuvazi, bugüne kadar onurlu sayılan ve önünde saygıyla eğilinen tüm meslekleri çevreleyen haleleri söküp attı. Doktoru, avukatı, rahibi, şairi ve bilim adamını kendi ücretli işçisi durumuna getirdi.

¶ 16 Burjuvazi, aile ilişkilerinin üzerini örten duygusal peçeyi yırtıp attı ve bunu salt bir para ilişkisine indirgedi.

¶ 17 Burjuvazi, gericilerin o çok hayranı oldukları Orta Çağ'ın kaba güç gösterisinin, en uyuşuk miskinlikle nasıl da birbirlerini tamamladıklarını gözler önüne serdi. İnsan etkinliğinin neler yaratabileceğini ilk gösteren o oldu. Mısır piramitlerini, Roma'nın su kemerlerini ve Gotik katedralleri kat be kat aşan şaheserler yarattı; daha önceki tüm kavimlerin göçlerini ve haçlı seferlerini gölgede bırakan seferler düzenledi.

¶ 18 Burjuvazi üretim gereçlerini ve dolayısıyla üretim ilişkilerini ve bunlarla birlikte, tüm toplumsal ilişkileri sürekli olarak devrimcileştirmeksizin var olamaz. Oysa daha önceki tüm sanayici sınıfların öncelikli varoluş koşulu, eski üre-

az kuşatılmış olduğundan, Marx ve Engels sömürünün kapitalizm altında hem daha açık hem de daha yoğun olduğunu öne sürüyor. Feodalizm altında, kurumsal loncalara kendilerine tanınan özel ayrıcalıkları ve özgürlükleri ayrıntılı bir biçimde açıklayan kraliyet imtiyaz nameleri verilirdi. Kapitalizm, ticaret üzerindeki sınırlamaları süpürüp atar ve sınırlı feodal özgürlüklerin yerine serbest ticareti koyar.

15. Kapitalist ekonomilerde, daha önce ayrıcalıklı olan birçok meslek, sıradan ücretli işçiyle aynı muameleyi görür oldu. Burada, kimi başka yerlerde de olduğu gibi, Marx ve Engels, asıl olarak güçlü bir etki yaratmak için, bir eğilimi sanki tamamlanmış bir süreçmiş gibi tanımlıyorlar.

16. Kimi çağdaş iktisatçılar (Nobel ödüllü Gary Becker gibi) aileyi tam da bu tür piyasa terimleri içinde –yani her biri kişisel kazanç peşinde koşan farklı taraflar arasında yapılmış olan bir sözleşme ilişkisi olarak– tahlil ediyorlar.

17. Burada sözü edilen "kaba güç gösterisi" büyük olasılıkla, feodal soyluluğun ekonomik etkinlik alanında gösterdiği uyuşuklukla karşıtlık içindeki Orta Çağ militarizmine yapılan bir göndermedir. Orta Çağ'ın durağanlığı genellikle abartılmıştır ancak sanayi devriminden bu yana kapitalizmin sağladığı ekonomik ve teknolojik kazanımların kendisinden önce gelen her şeyden çok daha yüksek olduğu kesinlikle doğrudur.

tim biçimlerinin değiştirilmeksizin korunmasıydı. Üretimin sürekli olarak devrimcileştirilmesi, tüm toplumsal koşulların kesintisiz bir biçimde alt üst edilmesi, bitmek bilmeyen belirsizlik ve çalkantılar, burjuva çağını bütün daha öncekilerden ayırt eder. Tüm kemikleşmiş, donmuş ilişkiler ve onların peşi sıra gelen eskiden beri saygıdeğer olan tasavvur ve görüşlerle birlikte silinip gider, tüm yeni oluşanlar ise kemikleşemeye fırsat bulamadan eskir. Katı olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan ne varsa ayaklar altına alınıyor ve insanoğlu en sonunda kendi gerçek yaşam koşullarına ve kendi soyuyla olan ilişkilerine soğukkanlı bir gözle bakmak zorunda kalıyor.

¶ 19 Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksinimi, burjuvaziyi, yerkürenin dört bir yanına salar. O, her yerde yuvalanmak, her yere yerleşmek, her yerle bağlantılar kurmak zorundadır.

¶ 20 Burjuvazi, dünya pazarını sömürerek, tüm ülkelerin üretim ve tüketimine kozmopolit bir nitelik kazandırdı. Gericileri derin kedere boğarak, sanayinin ayakları altından, üzerinde durmakta olduğu ulusal temeli çekip aldı. Eskiden kurulmuş olan tüm ulusal sanayiler yıkılıp gittiler ya da gün be gün yıkılıyorlar. Bunlar, kurulmaları tüm uygar uluslar için bir ölüm kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler tarafından, artık yerli hammaddeleri değil de, en ücra bölgelerden getirilen hammaddeleri işleyen sanayiler, ürünleri yalnızca ülke içinde değil, yerkürenin her köşesinde tüketilen sanayiler tarafından yerlerinden ediliyorlar. Yerli üretimle karşılanan eski gereksinmelerin yerini, karşılanmaları uzak

18. Bu, retorik olarak çok parlak pasajlarla dolu olan bir çalışmada, retorik olarak en parlak pasajlardan biridir. Üretim gereçleri, belirli bir zamanda kullanılan aletler ve teknolojidir. Üretim ilişkileri, bireylerin ve grupların, çok önemli bir biçimde üretim gereçlerine (ya da araçlarına) sahip olanların ya da onları kontrol edenlerin de dâhil olduğu ekonomik faaliyet içinde, karmaşık yollardan birbirleriyle bağlanmalarıdır. Kesintisiz teknolojik yenilenmenin altında yatan neden piyasa rekabetidir, ancak bu hızlı değişiklikler yalnızca ekonomiyi ve sınıf ilişkilerini değil, bütün toplumun dokusunu –kültürden adetlere ve ailenin yapısına varıncaya kadar– etkiler. Bu tür değişiklikler heyecan verici ve özgürleştirici olabilir, ama aynı zamanda, yaşam giderek daha fazla bir amaçsız koşuşturmaca haline geldiğinden ve ekonomik zorunlulukların egemenliği altına girdiğinden, son derece kafa karıştırıcı ve yabancılaştırıcı da olabilir.

19. Yeni pazarlar, hammaddeler ve ucuz emek gücü arayışı kapitalistleri dünyanın dört bir yanına doğru harekete geçirir. Marx ve Engels, bugün "küreselleşme" adı verilen süreci ilk olarak fark edenler oldular.

20. Küreselleşmenin çok sayıda çelişik sonuçları var. Marx ve Engels'in bakış açısına göre, olumlu sonuçları arasında, üretim ve tüketimin giderek daha fazla uluslararası bir karakter kazanmasıyla birlikte, dar görüşlü milliyetçiliğin ekonomik temellerinin zayıflaması yer alı-

ülkelerin ve iklimlerin ürünlerini gerektiren yeni gereksinmeler alıyor. Eski yerel ve ulusal dışa-kapalılığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkilerinin, çok yönlü karşılıklı bağımlılığının aldığını görüyoruz. Maddi üretimde olanlar aynı zamanda düşünsel üretimde de oluyor. Tek tek ulusların düşünsel yaratımları, ortak mülk haline geliyor. Ulusal tek yanlılık ve dar kafalılık her geçen gün biraz daha olanaksız hale geliyor ve çok sayıda ulusal ve yerel edebiyattan ortaya bir dünya edebiyatı çıkıyor.

¶ 21 Burjuvazi tüm üretim gereçlerinin hızla gelişmesi, ulaşım ve iletişimin büyük ölçüde kolaylaşmasıyla birlikte, tüm ulusları, hatta en barbar olanlarını bile, uygarlığın içine çekiyor. Metalarının ucuz fiyatları, tüm Çin setlerini yerle bir eden, barbarların yabancılara karşı duyduğu alabildiğine inatçı nefreti zorla dize getiren ağır toplardır. Burjuvazi tüm ulusları, yok olup gitmemek için burjuvazinin üretim tarzını benimsemeye zorluyor; onları, kendisinin uygarlık adını verdiği şeyi benimsemeye, yani bizzat burjuva olmaya zorluyor. Tek kelimeyle, kendi suretinde bir dünya yaratıyor.

¶ 22 Burjuvazi, kırı kentin boyunduruğuna soktu. Devasa şehirler yarattı, kentsel nüfusu, kırsal nüfusa kıyasla, büyük ölçüde artırdı ve böylece, nüfusun oldukça büyük bir bölümünü kırsal yaşamın yalıtılmışlığından kurtardı. Tıpkı kırı kente bağımlı kıldığı gibi, barbar ve yarı-barbar ülkeleri de uygar olanlara, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğu'yu Batı'ya bağımlı kıldı.

¶ 23 Burjuvazi, nüfusun, üretim araçlarının ve mülkiyetin dağınıklığına her geçen gün biraz daha son veriyor. Nüfusu bir

yor. Aynı süreç kültürel alanda da yansımasını buluyor. Farklı ulusal köklerden gelen insanların artan hareketliliği ve daha fazla temasa geçiyor olmaları, birçok farklı ülkenin ve kültürün katkılarını kaynaştıran yeni sanat, müzik, edebiyat ve hatta yemek yapma biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açıyor.

21. Önde gelen kapitalist ülkeler ekonomik sistemlerini dünyanın daha az gelişmiş kesimlerine doğru genişletmeye yönelirler. (On dokuzuncu yüzyıl antropologları "barbar" terimini yazıyı bilmeyen toplumların üyelerini tanımlamak için kullandılar. Marx ve Engels bu terimi o zamandan bu yana edindiği olumsuz çağrışımlarla birlikte kullanmadılar.) Günümüzde, "serbest ticaret" anlaşmaları yoksul ülkeleri, gelişmiş ekonomilerden yapılan ithalata ve gelen yatırımlara açarak, çok uluslu şirketlerin ucuz emeğe erişimini sağlıyor. Marx ve Engels aynı zamanda Britanya ile Çin arasında yaşanan ve Çin'in ekonomisini (afyon dâhil) Britanya'nın ithalatına açmaya zorlayan Afyon Savaşı'na (1839-42) gönderme yapıyorlar.[3]

22. Kapitalizm daha az merkezi olan bölgeler üzerinde egemenlik kuran ekonomik etkinlik merkezleri yaratır. Gelişmiş ve daha az gelişmiş ülkelerde büyük kentsel merkezler ortaya çıkar. Uluslararası düzeyde daha gelişmiş ekonomiler daha az gelişmiş olanlar üzerinde egemenlik kurar.

23. Ekonomik gelişme ve merkezileşme, merkezileşmiş hükümetlerle ve

araya topladı, üretim araçlarını merkezileştirdi ve mülkiyeti birkaç elde yoğunlaştırdı. Bunun kaçınılmaz sonucu, siyasal merkezileşmeydi. Ayrı ayrı çıkarları, yasaları, hükümetleri ve vergi sistemleri olan bağımsız ya da birbirlerine gevşek bağlarla bağlı olan eyaletler, tek bir hükümete, tek bir hukuk düzenine, tek bir ulusal sınıf çıkarına, tek bir sınıra ve tek bir gümrük tarifesine sahip olan tek bir ulus içinde bir araya geldiler.

¶ 24 Burjuvazi, henüz bir yüzyılı bulmayan egemenliği süresince, daha önceki kuşakların tümünün yaratmış olduklarından çok daha büyük ve çok daha görkemli üretici güçler yarattı. Doğa güçlerinin insanoğlunun önünde boyun eğmesi, makineleşme, kimyanın sanayi ve tarıma uygulanması; buharlı gemiler, demiryolları, elektrikli telgraflar; koskoca kıtaların tarıma açılması, nehirlerin suyolları haline getirilmesi; nüfusun yerden biten mantarlar gibi çoğalması: Toplumsal emeğin bağrında böylesine üretici güçlerin yatmakta olduğunu daha önceki hangi yüzyıl sezebilmişti?

¶ 25 Şu halde görüyoruz ki, burjuvazinin üzerinde yükseldiği temeli sağlayan üretim ve mübadele araçları, feodal toplumun bağrında oluşmuştu. Bu üretim ve mübadele araçlarının gelişiminin belirli bir aşamasında, feodal toplumun üretim ve mübadeleyi gerçekleştirdiği koşullar, tarımın ve manifaktürün feodal örgütlenmesi; kısacası, feodal mülkiyet ilişkileri, gelişmiş bulunan üretici güçlere artık ayak uyduramadıkları gibi bir o kadar da ayak bağı haline geldiler. Bunların sökülüp atılmaları gerekiyordu; sökülüp atıldılar.

¶ 26 Bunların yerini, kendisine uygun düşen bir toplumsal ve

bütünleşik hukuk sistemleriyle ulus devlerin ortaya çıkmasına yol açtı. *Manifesto*'nun yazıldığı tarihte bu süreç Batı Avrupa'da hâlâ tamamlanmamıştı. İtalya ancak 1860'lı yıllarda birleşmiş bir ulus haline geldi. Almanya 1870'li yıllara kadar birliğini sağlayamadı.

24. Marx ve Engels, yukarıda I.17'de gündeme getirilen, kapitalist üretim ilişkilerinin yol açtığı akıl almaz teknolojik devrim temasına geri dönüyorlar.

25. Kapitalizm, ilk olarak, feodal üretim ilişkileri, burjuvazinin ekonomik çıkarlarının ve yeni üretim ve mübadele yöntemleri geliştirme gereksiniminin önünde bir engel haline geldiği zaman ortaya çıktı. Feodalizmin yıkılması bu tür gelişmelerin gerçekleşebilmesi için önkoşul haline geldi. Daha genel olarak, toplumun üretici güçlerinin en sonunda üretim ilişkileriyle çatışmaya gireceği Marx ve Engels'in maddeci bakış açısında asli bir temadır. Tedrici değişimler, en sonunda, ancak devrimci altüst oluş tarafından çözülebilecek ekonomik ve toplumsal çelişkiler yaratırlar. I.27 ile karşılaştırın.

27. Marx ve Engels, kapitalist toplumun yükselişini tanımladıktan sonra, şimdi onun düşüşüne yol açacağına inandıkları gelişmeleri tartışmaya başlıyorlar. Tıpkı feodal üretim ilişkilerinin burjuvazinin toplumun üretici güçlerini hızla geliştirmesiyle çatışır hale gelmesi gibi, kapitalist üretim ilişkileri de, bizzat bu ilişkilerin yarattığı devasa üretici güçlerle çelişki içine girer. Kapitalizme itici

siyasal yapı ile burjuva sınıfının iktisadi ve siyasal egemenliğinin eşliğinde, serbest rekabet aldı.

¶ 27 Gözlerimizin önünde buna benzer bir hareket yaşanıyor. Kendi üretim, mübadele ve mülkiyet ilişkileriyle modern burjuva toplumu, böylesine devasa üretim ve mübadele araçları yaratmış bulunan bu toplum, ölüler diyarının büyüleriyle harekete geçirdiği güçleri artık kontrol edemeyen büyücünün durumuna düşmüş bulunuyor. Onlarca yıldır sanayinin ve ticaretin tarihi, modern üretici güçlerin, modern üretim koşullarına karşı; burjuvazinin ve onun egemenliğinin varlık koşulu olan mülkiyet ilişkilerine karşı isyanının tarihinden başka bir şey değildir. Bu konuda, dönem dönem tekrarlanarak her seferinde tüm burjuva toplumunun varoluşunu daha da korkutucu bir biçimde tehdit eden ticari krizlerin sözünü etmek yeterlidir. Bu krizler sırasında sadece mevcut ürünlerin değil, aynı zamanda daha önceleri yaratılmış üretici güçlerin de büyük bir kısmı, dönemsel olarak tahrip edilir.

Bu krizler sırasında, daha önceki bütün çağlarda bir saçmalık olarak görülecek bir salgın –aşırı üretim salgını– baş gösterir. Toplum, kendisini ansızın, gerisin geriye, geçici bir barbarlık içinde bulur; sanki bir kıtlık, genel bir imha savaşı, bütün geçim araçlarının kökünü kurutmuştur; sanki sanayi ve ticaret yok edilmiştir: Peki ama neden böyle olmaktadır? Çünkü çok fazla uygarlık, çok fazla geçim aracı, çok fazla sanayi, çok fazla ticaret vardır. Toplumun emrindeki üretici güçler artık burjuva mülkiyet ilişkilerinin daha da gelişmesini sağlayamaz olmuştur; tam aksine, bunlar, kendilerine ayak

gücünü pazar için üretim yapan tekil birimler arasındaki rekabet verir. Üretici güçler giderek daha karmaşık ve üretim birimleri daha büyük hale geldikçe, hızlı ekonomik büyüme dönemleri daha hummalı ve ekonomik çöküşler de daha şiddetli hale gelir. Özellikle pazarda rekabet koordine edilmediğinden, rakip kapitalist şirketlerin her biri beklenilen talebi karşılamak için giderek daha çok yatırım yapacaktır, bu da en sonun da üzerine bir kâr konup satılamayacak bir ürün fazlası yığınının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Şirketler bu duruma üretimi azaltarak ve işçi çıkararak karşılık verirler ve bu da talebin daha da azalmasına ve tüm ekonominin durgunluğa girmesine neden olur. Kapitalizm öncesi toplumlarda krizler zaruri malların kıtlığından kaynaklanırdı; kapitalizm altında ise krizler tipik olarak çok fazla üretmekten kaynaklanır. Yapılacak çok sayıda, çok gerekli iş ve herkese insan onuruna uygun bir yaşam standardı sağlamaya yetecek olandan çok daha fazla zenginlik olmasına karşın, milyonlarca insan işlerini kaybeder ve yoksulluğa itilir. Bunun yerine, yeni üretime yatırım yapmak kârlı hale gelinceye kadar değerli kaynaklar yok edilerek veya ziyan edilerek gelecekte yaşanacak yeni ve daha ciddi krizlerin zemini hazırlanır. *Manifesto*'nun yazıldığı sırada Avrupa kapitalizmi yirmi yıldan biraz uzun bir süre içinde yaşadığı üçüncü ekonomik krizin ortasındaydı.

bağı olan bu ilişkilere kıyasla çok fazla güçlenmişlerdir ve bu ayak bağlarından kurtuldukları anda, burjuva toplumunun tamamına düzensizlik getirmekte, burjuva mülkiyetinin varlığını tehlikeye sokmaktadırlar. Burjuva toplumunun koşulları, bunların yarattığı zenginliği kucaklayamayacak kadar dardır. Peki, burjuvazi bu krizlerin üstesinden nasıl gelir? Bir yandan yığınla üretici gücü zorla yok ederek, öte yandan da yeni pazarlar ele geçirerek ve eskilerini de daha fazla sömürerek. Yani, daha yaygın ve daha yıkıcı krizler hazırlayarak ve krizleri önleyen araçları azaltarak.

¶ 28 Burjuvazinin feodalizmin sırtını yere getirirken kullandığı silahlar, şimdi, burjuvazinin kendisine çevrilmiştir.

¶ 29 Ama burjuvazi kendisine ölüm getiren silahları geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda bu silahları kullanacak insanları –modern işçi sınıfını– proleterleri de yaratmıştır.

¶ 30 Burjuvazi, yani sermaye geliştiği ölçüde modern işçi sınıfı olan proletarya da –iş buldukları sürece yaşayabilen ve emekleri sermayeyi artırdığı sürece iş bulabilen emekçiler sınıfı– o ölçüde gelişir. Kendilerini parça parça satmak zorunda olan bu emekçiler, bütün öteki ticari mallar gibi birer metadırlar ve bunun sonucu olarak, rekabetin bütün iniş çıkışlarına, piyasada meydana gelen bütün dalgalanmaların etkilerine açıktırlar.

¶ 31 Proleterlerin yaptığı iş, makinelerin yaygın kullanımı ve işbölümü nedeniyle, bütün özgün niteliğini ve bunun sonucu olarak da, işçi için bütün çekiciliğini yitirmiştir. İşçi makinenin bir uzantısı haline gelir ve ondan beklenen sadece en basit, en tekdüze ve en kolay edinilen bir beceriden başka

28. Diğer bir deyişle, kapitalist üretimin durmak bilmeyen genişlemesi en sonunda sistemin en büyük zaaf haline gelir.

29. Feodal ekonomilerin, çıkarları eski sistemle çelişkiye giren güçlü bir burjuvazinin gelişimini teşvik etmesi gibi, kapitalizm de burjuva toplumunu alaşağı etme gücüne sahip olan işçi sınıfını üretir.

30. Marx ve Engels'in *Manifesto*'yu kaleme aldıkları dönemde proletarya, daha önceki ezilen sınıflardan çok farklı olan, görece yeni bir sınıftı. Daha önceki toplumlarda, köylüler ve zanaatkârlar genellikle üretim için kullanılan bazı aletlere, toprağa ve hammaddelere sahipken, köleler üretim gereçleri olarak görülüyorlardı. Modern işçiler çalışma kapasiteleri dışında hiçbir ekonomik kaynağa sahip değildir. İşçi sınıfının yalnızca fabrika işçilerinden değil, emek gücünü satmak zorunda olan herkesten oluştuğunu göz önünde bulundurun.

31. *Marx, İktisadi ve Felsefi El Yazmaları'nda* (1844 yılında yazılan ancak Marx'ın sağlığında yayımlanmayan bir çalışması) kapitalizm altında çalışmanın doğasını, "yabancılaşma" adını verdiği olgunun bir görünüşü olarak tanımlar. Kapitalist toplumda işlerin çoğu, doyurucu ve ilginç olmaktan çok, sıkıcı ve özünden nefret edilen nitelikte işlerdir. İş vasıfsızlaştıkça ve daha az ilginç hale geldikçe, daha ağır ve daha düşük ücretli hale de gelir.

bir şey değildir. Bu nedenle, bir işçinin üretim maliyeti, neredeyse tümüyle, kendi geçimini sağlaması ve soyunu sürdürebilmesi için gerek duyduğu geçim araçlarıyla sınırlıdır. Ama bir metanın ve dolayısıyla, aynı zamanda emeğin de fiyatı, onun üretim maliyetine eşittir. Bu nedenle, işin iticiliği arttığı oranda ücret azalır. Dahası, makine kullanımı ve işbölümü arttıkça, ister çalışma saatlerinin uzatılması, ister belli bir zamanda yapılması gereken işin artırılması ya da ister makinelerin hızının artırılması, vb. yoluyla olsun, işin ağırlığı da aynı ölçüde artar.

¶ 32 Modern sanayi, ataerkil ustanın küçük atölyesini sanayici kapitalistin büyük fabrikasına dönüştürdü. Fabrikaya doldurulmuş işçi yığınları, askerler gibi örgütlenmektedir. Sanayi ordusunun erleri olarak tastamam bir subaylar ve astsubaylar hiyerarşisinin komutası altına sokulmuşlardır. Sadece burjuva sınıfının ve burjuva devletin kölesi olmakla kalmıyorlar; makine tarafından, gözetmen tarafından ve en başta da, bizzat imalâtçı burjuva şahsiyetler tarafından gün be gün, saat be saat köleleştiriliyorlar. Bu zorbalık, amaç ve hedefinin kazanç sağlamak olduğunu ne denli açık bir biçimde ilan ederse, o denli bayağı, o denli nefret uyandırıcı, o denli dayanılmaz olmaktadır.

¶ 33 Kol emeği ne kadar az beceri ve güç gerektirirse, bir başka deyişle, modern sanayi ne kadar gelişirse, erkek emeğinin yerini o ölçüde kadın emeği alır. Yaş ve cinsiyet farklılıklarının işçi sınıfı için artık herhangi bir ayırt edici toplumsal geçerliliği kalmamıştır. Hepsi, kullanılmaları, yaşları ve cinsiyetlerine bağlı olarak, az ya da çok pahalı olan iş gereçleridirler.

Marx ve Engels bunu açıklamak için – bir metanın değerinin onu üretmek için gerekli olan ortalama emek miktarına eşit olduğunu belirten– emek değer teorisine başvururlar. Bu vasıfsız işçiyi üretmek, vasıflı bir işçiyi üretmekten daha az çalışma gerektirdiğinden, öncekinin ekonomik değeri sonrakinden daha düşüktür ve bu nedenle vasıflı işçi daha yüksek bir ücret alır.

32. Kapitalizm altında pek çok insan için çalışma, muazzam derecede gözetim altında tutulan ve hiyerarşik yapıya sahip işyerlerinde düzenlenmektedir. Marx ve Engels fabrikalardan söz ediyorlar ama bugün aynı şey, büyük bürolar dâhil diğer birçok çalışma ortamı için de geçerlidir. İş yasalarının –o da var oldukları yerlerde– uygulamaya konmaları güçtür ve patronlarla yöneticiler genellikle küçük diktatörler gibi hareket ederler. Bu paragraf *Manifesto*'da Marx ve Engels'in "kapitalist" terimini ilk kez kullandıkları yerdir.

33. Makineleşme, kapitalizm için kadınları ve hatta çocukları ücretli işgücünün içine, erkeklere ödenenden daha düşük ücretlerle çekmeyi kolaylaştırmaktadır. İşgücü içinde kadınların oranı, tarihsel olarak, ekonomik, siyasi ve ideolojik etkenler nedeniyle farklılıklar göstermektedir. Yine de bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışanların yaklaşık olarak yüzde 50'si kadınlardan oluşmaktadır ve kadınlar hâlâ erkeklere ödenenin yüzde 75'i kadar ücret almaktadır.

¶ 34 İşçinin fabrikatör tarafından sömürülmesi, ücretini nakit olarak almasıyla sona erer ermez, bu kez de burjuvazinin öteki kesimleri, ev sahibi, çarşı esnafı, tefeci, vb. çöker tepesine.

¶ 35 Orta sınıfın alt tabakaları –küçük çaplı ticaretle uğraşanlar, dükkân sahipleri ve genelde emekli olmuş esnaflar, zanaatkârlar ve köylüler– bütün bunlar, kısmen kendi küçük sermayelerinin modern sanayinin işletildiği ölçek bakımından yetersiz kalması ve büyük kapitalistlerle rekabette yenik düşmeleri yüzünden ve kısmen de bunların özel hünerlerinin yeni üretim yöntemleri karşısında değerini yitirmesi yüzünden, giderek proletaryaya karışıyorlar. Böylece proletaryaya nüfusun tüm sınıflarından katılımlar olur.

¶ 36 Proletarya çeşitli gelişme aşamalarından geçer. Daha doğar doğmaz burjuvaziye karşı mücadelesi başlar. Başlangıçta savaşım tek tek işçiler tarafından, daha sonra bir fabrikadaki işçiler tarafından, sonra da bir yörede aynı işkolunda çalışan işçiler tarafından, onları doğrudan sömüren tek tek burjuvalara karşı yürütülür. Saldırılarını burjuva üretim koşullarına karşı değil, bizzat üretim gereçlerine karşı yöneltirler; kendi emekleriyle rekabet eden yabancı malları imha ederler, makineleri parçalarlar, fabrikaları ateşe verirler; Orta Çağ işçisinin yitip gitmiş statüsünü güç kullanarak geri getirmeye çalışırlar.

¶ 37 Bu aşamada işçiler ülkenin dört bir yanına dağılmış ve kendi içlerindeki rekabet nedeniyle parçalanmış, bütünlükten yoksun bir yığın oluştururlar. İşçilerin kitlesel olarak bir araya gelişleri henüz onların kendi birleşmelerinin bir sonu-

34. İşçiler yalnızca işverenleri tarafından sömürülmezler, işyerinin dışında, temel ihtiyaç mallarını satın aldıkları sırada da dolandırılırlar.

35. Orta sınıfın bir kesimi (ya da "küçük burjuvazi") –ekonomi içindeki konumları tarafından kapitalistlerin altında ama işçilerin üzerinde bir yere tutulanlar– aşağıya, proletaryanın büyüyen saflarına doğru itilir. Marx ve Engels burada orta sınıfın bir bölümünden söz ediyorlar – tüm bir sınıfın ortadan yok olacağını öne sürmüyorlar. Geçtiğimiz bir yüzyıl içinde, profesyonel mesleklerin ve yönetici pozisyonlarının genişlemesiyle birlikte, eski orta sınıftan geriye kalanların yanı sıra "yeni bir orta sınıf" da boy atmıştır. III.13 ile karşılaştırın.

36. İşçiler modern kapitalizmin doğumundan itibaren, maruz kaldıkları sömürüye karşı mücadele vermeye başladılar. Marx ve Engels, burada ve daha sonraki birkaç paragrafta bu mücadelelerin nasıl bireyler arası bir çatışmadan sınıflar arasında yaşanan bir çatışmaya doğru gelişim gösterdiğini anlatırlar. On dokuzuncu yüzyılın başlarında Britanya'da, Ned Ludd'dan ilham alan tarım işçileri kendilerini işsiz bırakan makineleri parçaladılar. "Ludist" terimi yeni teknolojiye karşı çıkan insanları anlatmak için kullanılır oldu, ancak teknolojik gelişmelerin birçok insanın yaşamını daha iyi hale getirmek yerine kötüleştirdiği bir ekonomik sistemde, bu tür bir karşı çıkış tümüyle rasyonel olabilir.

cu değil, kendi siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için bütün proletaryayı harekete geçirmek zorunda olan, daha bir süre de bunu başarabilecek konumda bulunan burjuvazinin birleşmesinin bir sonucudur. Dolayısıyla bu aşamada, proleterler kendi düşmanlarına karşı değil, düşmanlarının düşmanlarına, mutlak monarşinin kalıntılarına, toprak sahiplerine, sanayici olmayan burjuvaziye ve küçük-burjuvaziye karşı savaşırlar. Böylece, tüm tarihsel hareket burjuvazinin ellerinde yoğunlaşır; bu biçimde elde edilen her zafer, burjuvazinin zaferidir.

¶ 38 Ama sanayinin gelişmesiyle birlikte, proletarya, yalnızca sayıca çoğalmakla kalmaz, daha büyük kitleler halinde bir araya gelir, güçlenir ve bu gücün daha fazla farkına varır. Makineler çalışmadaki tüm ayrımları silip attıkça ve ücretleri hemen her yerde aynı düşük düzeye indirdikçe proletaryanın saflarındaki farklı çıkarlar ve yaşam koşulları da gitgide eşitlenir. Burjuvalar arasında artan rekabet ve bunun sonucu ortaya çıkan ticari krizler, işçi ücretlerinin giderek daha fazla dalgalanmasına neden olur. Makineler gittikçe daha hızlı geliştiği, durmadan iyileştiği için işçilerin geçimleri günden güne belirsizleşir; tek tek işçiler ile tek tek burjuvalar arasındaki çarpışmalar giderek iki sınıf arasındaki çarpışmalar niteliğini kazanır. Bunun üzerine, işçiler, burjuvalara karşı birlikler (sendikalar) kurmaya başlarlar; ücret hadlerini yüksek tutmak için bir araya gelirler; zaman zaman meydana gelen ayaklanmalara önceden hazırlık yapmak için kalıcı örgütlenmeler oluştururlar. Bu çekişme yer yer ayaklanma halini alır.

¶ 39 Zafer kazanan taraf kimi zaman işçiler olur, ama sadece bir süre için. İşçilerin verdikleri savaşların gerçek meyveleri

37. Marx ve Engels, kapitalizmin erken dönemlerinde, proletaryanın kolektif olarak hareket ettiği durumlarda bunun, burjuvazinin onu, çıkarları sanayi kapitalizmine ters düşen sınıflarla ve sınıf kalıntılarıyla savaşması için, burjuvazinin adına eylemin içine çekmesinin bir sonucu olduğunu öne sürüyorlar. I.41 ile karşılaştırın.

38. Bununla birlikte, daha ilerideki bir aşamada, devasa sanayinin ortaya çıkmasıyla birlikte ücretli emek kendi çıkarlarını savunabilmek için giderek daha fazla bir araya geldi. Teknolojik gelişmeler işçiler arasındaki farklılıkları ve iş güvencesini azaltırken, modern sanayi, işçileri büyük sayılarla bir araya getirir. Hızlı ekonomik büyüme dönemlerinde ücretler artabilir, ancak düşüş dönemlerinde yeniden aşağıya doğru itilir. İşçiler kolektif eylem yoluyla ücretleri yukarıda tutmak için sendikalar kurarlar ve grevleri finanse etmek için fonlar oluştururlar. (Marx ve Engels sendikaların ortaya çıkışına olumlu bir gözle bakan ve bu örgütleri devrimci değişim yolunda çok önemli bir adım olarak gören ilk solcular arasında yer alıyorlardı.) Sınıf mücadelesi kendisini aynı zamanda kapitalist sömürünün ve baskının çeşitli biçimlerine karşı patlak veren ayaklanmalar biçiminde de ifade edebilir. Kapitalizmin tarihinde bu tür ayaklanmalar, temel metalara yapılan yüksek fiyat artışlarından, polis gaddarlığına ve ırkçılığa uzanan birçok neden tarafından tetiklenmiştir.

39. İşçiler daha iyi ücret ya da daha iyi

o anda elde edilen sonuçlarda değil, işçilerin gittikçe genişleyen birliğinde yatar. Modern sanayi tarafından yaratılan ve farklı bölgelerdeki işçilerin birbirleriyle bağlantı kurmalarını sağlayan gelişmiş iletişim araçları bu birliğe yardımcı olur. Hepsi de aynı nitelikteki sayısız yerel mücadeleyi, sınıflar arasında ülke çapında tek bir mücadele halinde merkezileştirmek için gerekli olan da işte bu bağlantıdır. Ama her sınıf mücadelesi bir siyasi mücadeledir. Orta Çağ'ın kent ileri gelenlerinin, içler acısı durumdaki karayollarından dolayı ulaşmak için yüzyıllara gerek duydukları bu birliğe, modern proleterler, demiryolları sayesinde, birkaç yıl içinde erişirler.

¶ 40 Proleterlerin bir sınıf olarak ve bunun sonucunda bir siyasal parti olarak örgütlenmeleri, gene işçilerin kendi aralarındaki rekabet yüzünden habire tökezler. Ama daha güçlü, daha sağlam ve daha kudretli olarak durmadan yeniden doğar. Burjuvazinin kendi içindeki bölünmelerden yararlanarak, işçilerin belirli çıkarlarının yasal olarak tanınmasını sağlar. İngiltere'de On Saat Yasası bu şekilde kabul edilmiştir.

¶ 41 Genel olarak eski toplumun sınıfları arasında yaşanan çatışmalar, proletaryanın gelişim çizgisini birçok bakımdan daha ileriye taşır. Burjuvazi kendisini sürekli bir savaşım içinde bulur. İlk başta aristokrasi ile; daha sonra burjuvazinin kendisinin, çıkarları sanayinin ilerlemesine ters düşen kesimleri ile; her zaman için de, yabancı ülkelerin burjuvazisi ile. Bütün bu savaşlarda, proletaryaya başvurmak, onun yardımını istemek ve böylece, onu siyaset arenasına çekmek zorunda kaldığını görür. Dolayısıyla, proletaryaya kendi siyasi ve genel eğitim öğelerini sağlayan bizzat burjuvazidir, bir başka deyişle, proletaryayı burjuvaziye karşı savaşacağı silahlarla donatır.

çalışma koşullarına yönelik acil taleplerini kimi zaman elde etselerse de, sınıf sömürüsü ilişkileri var olmaya devam ettiği sürece bu zaferler sadece geçici niteliktedir. Bu mücadelelerin en önemli kazanımı, işçi sınıfının iletişim ve ulaşımda sağlanan etkileyici gelişmelerle bir bütün olarak artan örgütlenmesi ve koordinasyonudur. Marx ve Engels, "her sınıf mücadelesi bir siyasi mücadeledir," derken ulusal düzeyde sınıf genelindeki mücadeleleri kastediyorlar. Bu tür çatışmalar yalnızca tek tek işverenlere karşı değil, bizzat devlete karşı taleplerin yükseltilmesine neden olur ve kaçınılmaz bir biçimde toplumu kimin kontrol ettiği sorusunu gündeme getirir.

40. 1848 yılında modern anlamda sadece birkaç siyasal parti vardı. Marx ve Engels "siyasal parti" ifadesini gerek siyasi gerekse de ekonomik konularla ilgilenen bir hareketi anlatmak için kullanıyorlar. İşçiler arasındaki ekonomik rekabet, işçi sınıfının birliğinin önünde duran önemli bir engeldir, ancak Marx ve Engels bunun aşılacağından emindir. 1847'de, uzun bir mücadelenin ardından kabul edilen On Saat Yasası, kadınlar ve çocuklar için günlük çalışma süresini on saat ile sınırlandırıyordu.

41. I.37 ile karşılaştırın. Proletaryayı siyasi mücadelelerin içine çekme süreci içinde, burjuvazi işçilere kapitalizme karşı başarılı bir kavga vermeleri için gereksinim duyacakları eğitimi sağlar.

42. Bu, belki de, egemen sınıfın hangi

¶ 42 Ayrıca, daha önce de gördüğümüz gibi, sanayinin gelişimiyle birlikte, egemen sınıfların kimi kesimleri bütünüyle proletaryanın saflarına doğru itilir ya da en azından bunların varlık koşulları, tehlikeye girer. Aynı zamanda bunlar da proletaryaya yeni eğitim öğeleri sağlarlar.

¶ 43 Nihayet, sınıf mücadelesinin karar saatine yaklaştığı anlarda, egemen sınıf içinde, bütün eski toplum içinde devam etmekte olan dağılma süreci öylesine sert, öylesine keskin bir nitelik alır ki, egemen sınıfın küçük bir kesimi kendini o sınıftan koparır ve devrimci sınıfa, geleceği elinde tutan sınıfa katılır. Dolayısıyla, tıpkı nasıl daha önceki bir dönemde soyluluğun bir kesimi burjuvazinin saflarına geçtiyse, şimdi de burjuvazinin bir kesimi, özellikle de burjuva ideologlarının tarihin akışının bir bütün olarak teorik kavrayışına ulaşmış olan kesimleri proletaryanın saflarına geçerler.

¶ 44 Bugün burjuvazi ile karşı karşıya gelen tüm sınıflar içinde sadece proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Öteki sınıflar modern sanayi karşısında çürürler ve nihayet yok olurlar; proletarya ise modern sanayinin özel ve temel ürünüdür.

¶ 45 Alt orta sınıf, küçük imalâtçı, dükkân sahibi, zanaatkâr, köylü; bütün bunlar, orta sınıfın fraksiyonları olarak varlıklarını mahvolmaktan kurtarmak için, burjuvaziye karşı kavga verirler. Dolayısıyla bunlar, devrimci değil, tutucudurlar. Dahası gericidirler, çünkü tarihin tekerleğini tersine çevirmeye çalışırlar. Kazara devrimci olsalar bile, proletaryaya katılmak üzere olduklarından ötürü böyledirler; bu yönleriyle, o andaki çıkarlarını değil, gelecekteki çıkarlarını savunurlar,

kesimlerinin özellikle kastedildiği belirtilmemiş olmakla birlikte, "proletaryaya nüfusun tüm sınıflarından katılımlar olur," denilen I.35'e yapılan bir göndermedir.

43. Daha önceki paragraflar proletaryanın siyasi mücadele ve devrim için gerekli olan eğitilmiş becerileri edinmesinin iki yolunu tanımlıyordu. Marx ve Engels'e göre bir üçüncü yol ön-devrimci durumların kargaşası içinde, burjuvazinin küçük bir bölümü –veya en azından "burjuva ideologlarının bir kesimi"– tıpkı daha önce aristokrasinin bir kesiminin burjuvaziyle ittifak içine girdiği gibi, siyasi olarak işçi sınıfının saflarına geçtiği zaman ortaya çıkar.

44. Marx ve Engels'in zamanında var olan burjuva olmayan diğer sınıflar, sanayinin gelişmesiyle birlikte gerileme içine girerlerken, kapitalizm, ekonomi içindeki konumu kendisine bir devrim yapma gücünü veren, devasa bir ücretli emekçiler sınıfının ortaya çıkmasına neden olmadan gelişemez.

45. *Manifesto* küçük burjuvaziyi (proletaryanın saflarına doğru yakın ve kaçınılmaz olan düşüşü orta sınıfın kimi unsurlarını devrimcileştirebilecek olsa da), genel olarak gerici bir güç olarak tanımlar. Aslında Engels bu görüşü daha öncesinde, işçileri köylülük ve orta sınıfın çeşitli kesimleriyle ortak çıkarlara sahip olabileceği ve bunlar arasında kendisine müttefikler araması gerektiğini öne sürerek reddetmişti. (*Manifesto*'nun son taslağını kaleme almış olan) Marx, kısa süre

kendi bakış açılarını bir yana bırakıp, proletaryanın bakış açısını benimserler.

¶ 46 "Tehlikeli sınıf", toplumsal tortu, eski toplumun en alt tabakaları tarafından fırlatılıp atılmış olduğu yerde çürüyen bu yığın, şurada burada, bir proleter devrimi ile hareketin içine sürüklenebilir; ne var ki, içinde bulunduğu yaşam koşulları onu gerici entrikaların satılık bir aleti olup çıkmaya daha yatkın kılar.

¶ 47 Eski toplumun koşulları, bütünüyle proletaryanın yaşam koşulları içinde, şimdiden fiilen yok olup gitmiştir. Proleter mülksüzdür; karısıyla ve çocuklarıyla olan ilişkisinin burjuva aile ilişkileriyle artık ortak bir yanı kalmamıştır; İngiltere'de de Fransa'da da Amerika'da da Almanya'da da aynı olan modern sanayi emeği, sermayenin modern boyunduruğu proleterde ulusal karakterin zerresini bırakmamıştır. Proleterin gözünde hukuk, ahlâk ve din, ardında birçok burjuva çıkarının pusuda beklediği bir yığın burjuva önyargısıdır.

¶ 48 Bugüne kadar üstünlüğü ele geçirmiş olan tüm sınıflar, toplumun tümünü kendi mülk edinme koşullarına tabi kılarak, bu konumlarını sağlamlaştırmaya çalışmışlardır. Proleterler ise daha önceki kendi mülk edinme biçimlerini ve böylelikle, daha önceki bütün öteki mülk edinme biçimlerini da ortadan kaldırmaksızın, toplumun üretici güçlerinin efendisi haline gelemezler. Kendilerine ait korunacak ya da sağlamlaştırılacak hiç bir şeyleri yoktur; görevleri, özel mülkiyetin daha önceki bütün güvencelerini ve sigortalarını yok etmektir.

¶ 49 Daha önceki bütün tarihsel hareketler azınlık hareketleri ya da azınlıkların çıkarına olan hareketlerdi. Proleter hare-

sonra, 1848 devrimlerinin deneyimlerinin ışığında Engels'in görüşünü benimseyecekti. Orta sınıf homojen bir biçimde gerici ya da ilerici değildir, ama her iki yöne doğru da çekilebilir ve genellikle çelişkili bir rol oynar.

46. Marx ve Engels'in sözünü ettikleri grup için kullanılan Almanca terim "Lümpen proletarya"dır (kelimesi kelimesine "paçavralar içindeki proletarya"). Bugün, bu gruptan "altsınıf" olarak söz edilmektir –nüfusun, işgücünden sürekli ya da yarı-sürekli olarak dışlanan ve geçimini genellikle suç işleyerek sağlayan kesimidir.

47. Marx ve Engels kapitalizm altında var olduğuna inandıkları eğilimleri tanımlıyorlar, ancak burada bunu yaparken, bu eğilimleri sanki daha şimdiden tamama ermiş gibi yazıyorlar.

48. Daha önceki devrimler bir egemen sınıfın yerine bir başkasını geçirdi. Sömürü tarzları değişmekle birlikte, sömürünün kendisi var olmayı sürdürdü. Bununla birlikte, Marx ve Engels'e göre proletarya devrimi, işçilerin ekonominin kolektif denetimi ellerine alabilmeleri için tek yol olduğundan, beraberinde sömürünün ortadan kaldırılmasını getirecektir. Amaç bireysel mülkiyetin bütün biçimlerini ortadan kaldırmak değil, kilit öneme sahip ekonomik kaynakların özel ellerce denetim altında tutulmasına son vermektir. Bkz. aşağıda yer alan II.12-14.

49. 1848 yılında proletarya, kapitalist ülkelerin çoğunda hâlâ bir azınlıktı.

ket, büyük çoğunluğun, büyük çoğunluğun çıkarına olan bilinçli, bağımsız hareketidir. Proletarya, bugünkü toplumumuzun en alt tabakası, resmi toplumu oluşturan üst-kurum tabakalarının tümü havaya uçurulmadan kıpırdayamaz, ayağa kalkıp doğrulamaz.

Öz olarak olmasa bile, biçim olarak, proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi ilk olarak ulusal bir mücadeledir. Hiç kuşkusuz her ülkenin proletaryası, her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmak zorundadır.

¶ 51 Proletaryanın gelişiminin en genel evrelerini resmederken, günümüz toplumu içinde az çok üstü örtülü bir biçimde sürüp giden iç savaşın izini, bu savaşın açık bir devrim olarak patlak verdiği ve burjuvazinin zor yoluyla devrilmesinin proletaryanın egemenliğinin temellerini attığı noktaya dek sürdük.

¶ 52 Daha önce gördüğümüz gibi, bugüne kadarki bütün toplum biçimleri, ezen ve ezilen sınıfların karşıtlığını temel almıştır. Ne var ki, bir sınıfı ezebilmek için, ona hiç değilse kendi kölece varlığını sürdürebileceği belirli koşulların sağlanması gerekir. Tıpkı serflik döneminde serfin kendisini komün üyeliğine yükseltmiş olduğu gibi, küçük burjuva da feodal mutlakıyetçiliğin boyunduruğu altında bir burjuva haline gelmiştir. Modern işçi ise, bunun aksine, sanayinin gelişmesiyle birlikte yükseleceği yerde, gittikçe daha çok kendi sınıfının varlık koşullarının altına düşer. İşçi sefilleşir ve bu sefalet nüfustan da, zenginlikten de daha hızlı artar. İşte bu noktada, burjuvazinin artık toplumda egemen sınıf olamayacağı ve kendi varlık koşullarını belirleyici yasa

Ama yine de proletarya, çoğunluğu devrime yönlendirebilirdi. Marx ve Engels sosyalist devrimin çoğunluk adına hareket eden bir azınlığın işi olabileceği düşüncesini reddederler. Devrim ancak kurtulacak olanların, ona katılmaları durumunda kurtuluşu getirebilir. Son cümle Marx ve Engels'in daha sonra ortaya koyacakları, başarılı bir işçi devriminin, mevcut devletin yerine radikal olarak yeni kurumlar koyması gerekeceğine dair düşüncelerinin ipucunu vermektedir. II.68 ile karşılaştırın.

50. Marx ve Engels başka yerlerde (örneğin II.5-1, II.55 ve IV.12), başarılı bir işçi hareketinin kapsam olarak uluslararası olması gerektiğini vurgularlar. Ama her ülkede işçiler iktidarı önce kendi egemen sınıflarının elinden almak zorundadırlar. II.53 ile karşılaştırın.

51. Bir işçi devrimi toplumun kapitalist denetimini sonlandıracak ve proletaryanın, iktidarı, kendisi ve müttefikleri için ele geçirmesini olanaklı kılacaktır. Egemen sınıf sahip olduğu ayrıcalıklardan başka bir yoldan vazgeçmeyeceğinden, daha önceki bütün toplumsal dönüşümler gibi bu da yalnızca güç kullanma tehdidiyle ya da güç kullanarak gerçekleştirilebilir.

52. Marx ve Engels kapitalizmin yüksek düzeylerde yoksulluk ürettiği ve hatta (herkes için temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar üretim yapılıyor olmasına rağmen) buna gereksinim duyduğu konusunda haklı olmakla birlikte, devrim için öne sürdükleri argümanları

olarak topluma dayatacak durumda olmadığı açıkça ortaya çıkar. Burjuvazi artık egemenliğini sürdürebilecek durumda değildir, çünkü kölesine bu kölelik koşullarında bir varoluşu dahi sağlayamamaktadır, çünkü kölesinin öyle bir duruma düşmesine yol açar ki kölesi onu besleyeceği yerde o kölesini beslemek zorunda kalır. Toplum artık bu burjuvazinin egemenliği altında yaşayamaz; bir başka deyişle, onun varlığı toplumla artık bağdaşmamaktadır.

¶ 53 Burjuva sınıfın varlık ve egemenliğinin temel koşulu, sermayenin oluşması ve büyümesidir; sermayenin koşulu ücretli emektir. Ücretli emek, özellikle işçiler arasındaki rekabete dayanır. Burjuvazi tarafından gayriiradî olarak teşvik edilen gelişimi, işçilerin rekabetten ileri gelen yalıtılmışlıklarının yerine, bir araya gelmelerinden doğan devrimci birlikteliklerini geçirir. İşte bu nedenle, modern sanayinin gelişmesi, burjuvazinin ayaklarının altından bizzat ürünleri ona dayanarak ürettiği ve mülk edindiği temeli çekip alır. Dolayısıyla, burjuvazinin ürettiği, her şeyden önce, kendi mezar kazıcılarıdır. Burjuvazinin yıkılması ve proletaryanın zaferi aynı ölçüde kaçınılmazdır.

işçi sınıfının bir bütün olarak yoksulluğun içine itileceği iddiasına dayanmaz. Marx bu düşünceyi açıkça reddetmiştir ve zaten *Manifesto* daha öncesinde (I.38) işçilerin tam da ücretleri yüksek tutmak için sendikalarda örgütlendiklerini belirtmişti. Ama yine de eninde sonunda ekonomik krizler, toplumu kargaşanın içine ittiğinden, kapitalizm, nüfusun çoğunluğuna insan onuruna uygun bir varoluş sağlayamaz. (Üçüncü cümlede sözü edilen Orta Çağ komünü hakkında daha fazla bilgi almak için, bkz. Engels'in I.12'ye yazmış olduğu dipnot.)

53. I. Bölümün son paragrafı ilk olarak I.29'da sözü edilen temayı ayrıntılandırıyor –kapitalizmin kendi işleyişi onu alaşağı etmekte hem çıkarı olan hem de bu güce sahip olan bir sınıfın ortaya çıkmasına neden olur. Proletaryanın zaferinin "kaçınılmaz" olarak tanımlandığı son cümle genellikle Marx ve Engels'in insanlık tarihine yönelik olarak determinist bir düşünceye sahip olduklarını gösteren bir kanıt olarak alınır. Buna karşı Marx ve Engels bu bölümün başında (I.2) sınıf mücadelesinin birden fazla olası sonucu olduğunu söylerler. Bu nedenle bu paragrafın son sözcüklerini deterministik bir süreç olarak tarihin metafizik bir teorisinin ifadesi olarak değil, *Manifesto*'nun okurlarını harekete geçirmeyi amaçlayan, retorik gösterişli bir ifade olarak okumak akla çok daha uygun görünmektedir.

II.
Proleterler ve Komünistler

¶ 1 Komünistler bir bütün olarak proleterlerle nasıl bir ilişki içindedirler?

¶ 2 Komünistler, öteki işçi sınıfı partileri karşısında ayrı bir parti oluşturmazlar.

¶ 3 Bir bütün olarak proletaryanın çıkarlarından ayrı ve farklı hiçbir çıkarları yoktur.

¶ 4 Proletarya hareketini biçimlendirmek ve kalıba sokmak üzere kendilerine özgü hiçbir özel ilke koymazlar.

¶ 5 Komünistler, öteki işçi sınıfı partilerinden yalnızca şu noktalarda ayrılırlar:

1. Farklı ülkelerin proleterlerinin ulusal mücadelelerinde, her türlü ulusal aidiyetten bağımsız olarak, bütün proletaryanın ortak çıkarlarını vurgular ve öne çıkarırlar.

2. İşçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesinin geçmek zorunda olduğu çeşitli gelişme aşamalarında, her zaman ve her yerde bir bütün olarak hareketin çıkarlarını temsil ederler.

¶ 6 Dolayısıyla Komünistler, bir yandan, pratik olarak, bütün ülkelerin işçi sınıfı partilerinin en ileri ve en kararlı kesimi, bütün ötekileri ileri iten kesimidirler; öte yandan ise, teorik

1. Marx ve Engels, tarihsel ve toplumsal bir tahlil yaptıktan sonra, Komünistlerin siyasi rolüne dönerler.

2. Marx ve Engels "parti" sözcüğü ile hem siyasi eğilimleri hem de sendikalar gibi örgütleri kastetmektedirler (o tarihte modern siyasal partiler henüz ortaya çıkmamıştı). Komünistler kendilerini, Britanya'daki Çartistler gibi var olan işçi sınıfı örgütlerine karşı rakip olarak konumlandırmazlar.[4]

4. Marx ve Engels, Komünistlerin kendi düşüncelerine sahip olmadıklarını değil (bunun yanlış olduğu çok açıktır), işçi hareketine katılmadan önce, onun geri kalanının kendi düşüncelerini benimsemesini gerekli görmediklerini söylüyorlar.

5. Komünistler kendilerini işçi sınıfının yalnızca bir bölümünün değil, tümünün çıkarlarının temsilcisi olarak görürler. Marx ve Engels, işçi hareketinin sınıf mücadelesi içinde, kendi deneyimlerinin sonucu olarak komünist çözümlere ulaşacaklarına inanıyordu. Dolayısıyla,

Bu bölümle ilgili inceleme ve tartışma soruları 197. sayfada başlamaktadır.

bakımdan, proletaryanın büyük çoğunluğu üzerinde, hareket hattını, koşulları ve proletarya hareketinin nihai genel sonuçlarını açıkça anlama üstünlüğüne sahiptirler.

¶ 7 Komünistlerin yakın amacı, bütün öteki proletarya partilerininkiyle birdir: proletaryanın bir sınıf olarak oluşması, burjuva egemenliğinin yıkılması, siyasal iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi.

¶ 8 Komünistlerin vardıkları teorik sonuçlar, hiç bir biçimde şu ya da bu, sözüm ona evrensel reformcu tarafından icat edilmiş ya da keşfedilmiş düşünceleri ya da ilkeleri temel almamıştır.

¶ 9 Bunlar, yalnızca, var olan bir sınıf mücadelesinden, gözlerimizin önünde cereyan eden tarihsel bir hareketten doğan ilişkilerin genel ifadeleridir. Var olan mülkiyet ilişkilerine son verilmesi, hiçbir biçimde komünizmin ayırt edici bir özelliği değildir.

¶ 10 Geçmişteki tüm mülkiyet ilişkileri, tarihsel koşullardaki değişmeler sonucunda, durmadan tarihsel değişmelere uğramışlardır.

¶ 11 Örneğin Fransız Devrimi, feodal mülkiyeti, burjuva mülkiyetinin lehine kaldırmıştır.

¶ 12 Komünizmin ayırıcı özelliği, genel olarak mülkiyetin ortadan kaldırılması değil, burjuva mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıdır. Ama modern burjuva özel mülkiyetini, çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesini temel alan ürünlerin üretilmesi ve mülk edinilmesi düzeninin nihai ve en tam ifadesidir.

Komünistlerin başlıca görevi, bilinçlenen unsurları kendi perspektiflerine kazanmaktan çok, mücadeleyi örgütlemeye yardımcı olmak ve mücadeleye katılmaktı. Bir süre sonra Marksistler (özellikle, Rus devrimci Vladimir Lenin) işçi sınıfının birliğinin önündeki engellerin Marx ve Engels'in düşündüklerinden daha büyük olduğu, bu durumun komünist düşünceleri yaymak ve sınıf bilinçli işçileri kendi örgütlerinde bir araya getirmek için daha planlı bir çaba gerektirdiği sonucuna vardılar.[5]

6. Marx ve Engels ile Lenin arasındaki yukarıda sözü edilen farklılıklar, vurgu ve derece farklılıklarıdır. Burada, Marx ve Engels, daha sonra Lenin'le birlikte anılacak olan bir düşünceyi dile getirerek, Komünistleri aslında işçi sınıfının öncüsü (bir ordunun öncü birlikleri) olarak tanımlıyorlar.

7. Proletarya için siyasi iktidarı ele geçirmek, adına layık olan her işçi sınıfı partisinin (birçokları bu ada layık olmamalarına rağmen) amacıdır. Bu, toplumu sosyalist bir doğrultuda dönüştürmeye yönelik olarak atılacak her türlü adımı öncelemesi gereken, en başta gelen amaçtır. II.73 ile karşılaştırın.

8. Marx ve Engels kendi düşüncelerini, toplumu yeniden düzenlemeye yönelik olarak yaptıkları planlar "boşlukta şatolar" inşa etmekle eşanlamlı olan ütopyacı reformcuların düşüncelerinden ayırıyorlar (III.55).

9. Aksine, Marx ve Engels, komünist düşüncelerin var olan sınıf mücadelesinin içinden yükseldiğini ve onu ifade ettiğini öne sürer. (Bkz. II.5'te yer alan yorum.) Komünizm yeni mülkiyet biçimleri yaratıl-

¶ 13 Bu anlamda, komünistlerin teorisi tek bir cümleyle özetlenebilir: Özel mülkiyete son verilmesi.

¶ 14 Biz komünistler, insanın kendi emeğinin meyvesi olarak bireysel mülk edinme hakkını ortadan kaldırmayı istemekle suçlanmaktayız; o mülkiyet ki, her türlü kişisel özgürlüğün, etkinliğin ve bağımsızlığın temeli olduğu iddia edilir.

¶ 15 Bizzat çalışıp didinerek edinilmiş, bizzat kazanılmış mülkiyet! Burjuva mülkiyet biçiminden önceki bir mülkiyet biçimi olan küçük zanaatkâr ve küçük köylü mülkiyetinden mi söz ediyorsunuz? Bunu ortadan kaldırmaya gerek yok ki; sanayideki gelişme bunu zaten büyük ölçüde yok etmiş durumda ve gün be gün de yok etmeyi sürdürüyor.

¶ 16 Yoksa modern burjuva özel mülkiyetten mi söz ediyorsunuz?

¶ 17 Peki, ücretli emek, işçi için herhangi bir mülkiyet yaratır mı? Asla. Sermaye, yani ücretli emeği sömüren ve yeniden sömürülecek yeni bir ücretli emek arzı oluşturmaksızın çoğalamayan türden bir mülkiyet yaratır. Bugünkü biçimiyle mülkiyet, sermaye ile ücretli emek karşıtlığına dayanmaktadır. Şimdi bu karşıtlığı iki yönüyle inceleyelim.

¶ 18 Kapitalist olmak, üretimde yalnızca salt kişisel değil, toplumsal bir konuma da sahip olmaktır. Sermaye, kolektif bir üründür ve ancak toplumun birçok üyesinin birleşik eylemiyle, hatta son tahlilde, ancak toplumun tüm üyelerinin birleşik eylemiyle harekete geçirilebilir.

¶ 19 Bu nedenle, sermaye sadece kişisel değil, toplumsal bir güçtür de.

ması çağrısı yapar, ama komünizmin bunu yapan ilk siyasi hareket olduğunu söylemek zordur.

10. Kapitalizmin kimi savunucuları onun içerdiği mülkiyet ilişkilerinin bir şekilde doğal olduğunu iddia ederler, ama gerçekte mülkiyet biçimleri tarih boyunca çok büyük değişimler göstermiştir.

11. 1789 Fransız Devrimi, Kral XVI. Louis'yi devirdi ve Fransa'da feodalizme son verdi.

12. On yedinci ve on sekizinci yüzyılların burjuva devrimleri feodal mülkiyet ilişkilerini ortadan kaldırdı. Komünizm kapitalist mülkiyet ilişkilerini yıkmayı amaçlar. Marx ve Engels'e göre kapitalizm en gelişmiş sömürü sistemini temel aldığından, kapitalizmin ortadan kaldırılması, bizzat sömürünün sona ermesi anlamına gelecektir.

13. "Özel mülkiyet" ile bütün kişisel mallar değil, ekonominin özel kontrolü kastedilmektedir. Bkz. II.22.

14. Marx ve Engels komünizme yönelik bu itirazı bundan sonraki on sekiz paragraf boyunca (II.32'ye kadar) ayrıntılı bir biçimde tartışıyorlar. Bu arada, Marx ve Engels için mülkiyet, yasal olarak tanınıyor olsun ya da olmasın, fiili kontrol açısından tanımlanır.

15. Marx ve Engels daha önce I.35 ve I.44'te ele alınmış olan bir konuya geri dönerler. Kapitalizm küçük mülkiyet sahipliğinin geleneksel biçimlerini giderek yıkıma uğratır. Sözgelimi geçmiş kuşak, Amerika Birleşik Devletleri'nde aile çiftliklerinin neredeyse tamamen yok oluşuna tanık ol-

¶ 20 Dolayısıyla, sermaye ortak mülkiyete, toplumun tüm üyelerinin mülkiyetine dönüştürüldüğü zaman, kişisel mülkiyet, toplumsal mülkiyete dönüştürülmüş olmaz. Değişen yalnızca mülkiyetin toplumsal karakteridir. Mülkiyet, sınıf karakterini yitirir.

¶ 21 Şimdi ücretli emeği ele alalım.

¶ 22 Ücretli emeğin ortalama fiyatı, asgari ücret, yani işçinin bir işçi olarak hayatta kalabilmesi için gerekli olan geçim araçlarının tutarıdır. Dolayısıyla, ücretli emekçinin kendi emeği aracılığı ile mülk edindiği şey, sadece kendi kuru varlığını sürdürmeye ve yeniden üretmeye yeter. Bizler emek ürünlerinin bu kişisel mülk edinilmesini, insan yaşamının devamı ve yeniden-üretimi için yapılan ve geriye başkalarının emeğine komuta edecek hiç bir fazlalık bırakmayan bu mülk edinmeyi hiç bir biçimde ortadan kaldırma niyetinde değiliz. Bizim ortadan kaldırmak istediğimiz tek şey, işçinin yalnızca sermayeyi artırmak için yaşadığı ve yaşamasına ancak egemen sınıfın çıkarının gerektirdiği ölçüde izin verilen bu mülk edinmenin sefil karakteridir.

¶ 23 Burjuva toplumunda, canlı emek, birikmiş emeği artırmanın bir aracından başka bir şey değildir. Komünist toplumda ise, birikmiş emek, işçilerin varlığını genişletme, zenginleştirme ve geliştirmenin bir aracından başka bir şey değildir.

¶ 24 Dolayısıyla, burjuva toplumunda, geçmiş, bugüne egemendir; komünist toplumda ise, bugün, geçmişe egemendir. Burjuva toplumunda, sermaye, bağımsız ve bireyselken, yaşayan birey bağımlıdır ve hiçbir bireyselliğe sahip değildir.

muştur. Benzer bir biçimde, Wal-Mart gibi devasa perakende mağazaları küçük dükkân sahiplerini işlerinden etmektedir.

17. Marx ve Engels II.14'te dile getirilen komünizm eleştirisine cevap veriyorlar. Kapitalizmin özürcüleri ekonominin özel mülkiyetinin özgürlüğün temeli olduğunu öne sürerler. Marx ve Engels buna, tam tersine kapitalist özel mülkiyetin işçi sınıfının sömürüsüne dayandığını ve dolayısıyla nüfusun geniş bir kesimi için gerçek özgürlüğün içini boşalttığını söyleyerek cevap verirler.

18. Kapitalist sınıfın üyeleri, genellikle sahip oldukları zenginliğin kendi yoğun çalışmalarının ürünü olduğunu öne sürerler, ama işçilerin katkısı olmadan, hiçbir şey üretilemez. Son tahlilde zenginlik her zaman toplumsal bir üründür. Sermaye, daha fazla para kazanmak için yatırıma dönüştürülebilecek olan zenginliktir.

20. Marx ve Engels komünizmin pozitif amacını açıklıyorlar –kapitalist özel mülkiyetin yerine komünal mülkiyet geçirilecektir. Bu, sermayeyi toplumsal bir şey haline getirmeyecektir –sermaye her zaman toplumsal bir süreç tarafından üretilmiştir– ama bu, ekonomik zenginliğin artık sınıf sömürüsüne dayanmayacağı anlamına gelmektedir.

22. Marx ve Engels, on dokuzuncu yüzyılın başlarının önde gelen burjuva iktisatçısı olan ve kapitalizm altında ücretlerin mutlak bir minimuma doğru düşme eğilimi göstereceğini öne sürmüş olan David Ricardo'nun görüşlerini izliyorlar. Daha önce de belirtilmiş olduğu

¶ 25 Burjuvazi bu durumun ortadan kaldırılmasına, bireyselliğin ve özgürlüğün kaldırılması diyor! Haklıdır. Hiç kuşkusuz amaç burjuva bireyselliğini, burjuva bağımsızlığını ve burjuva özgürlüğünü ortadan kaldırmaktır.

¶ 26 Günümüzün burjuva üretim koşulları altında özgürlükten sözedilirken, serbest ticaret, serbest alım ve satım kastedilmektedir.

¶ 27 Ama eğer alım ve satım ortadan kalkarsa, serbest alım ve satım da ortadan kalkar. Serbest alım ve satımla ilgili bu sözlerin ve burjuvazimizin genel olarak, özgürlük konusundaki bütün öteki "gözü pek sözleri"nin bir anlamı varsa, ancak kısıtlanmış alım ve satım karşısında, Orta Çağın zincirlenmiş tüccarları karşısında bir anlamı vardır; yoksa alım ve satım, burjuva üretim koşullarının ve burjuvazinin kendisinin komünizm tarafından ortadan kaldırılması karşısında hiç bir anlam taşımaz.

¶ 28 Özel mülkiyeti ortadan kaldırma niyetimiz karşısında dehşete kapılıyorsunuz. Oysa özel mülkiyet sizin bugünkü toplumunuzda, nüfusun onda-dokuzu için zaten ortadan kalkmış durumda; özel mülkiyetin bir avuç insan için var olması, tamamıyla, bu onda dokuz için hiç var olmamasından ötürüdür. Dolayısıyla, siz bizi, varlığının zorunlu koşulu, toplumun büyük bir çoğunluğunun mülksüzlüğü olan bir mülkiyet biçimini ortadan kaldırmayı istemekle suçluyorsunuz.

¶ 29 Uzun lafın kısası, bizi, sizin mülkiyetinizi ortadan kaldırmayı istemekle suçluyorsunuz. Kesinlikle öyle; niyet ettiğimiz şey tam da budur.

gibi (bkz. I.52'de yer alan yorumlar), Marx daha sonra bu görüşü reddetti. Bununla birlikte, burada öne sürdükleri ana nokta, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasının işçilerin kişisel mallarını yitirecekleri anlamına gelmediğidir. Tam aksine, komünist bir toplumda işçiler toplumun sahip olduğu zenginlikten çok daha büyük bir paya hak kazanacaklardır. Buna karşılık, hiç kimse, kendilerine başkalarının emeği (ve bu yolla yaşamları) üzerinde kontrol gücü veren kaynaklara sahip olamayacaktır (bkz. II.32).

23. Kapitalizm altında, emek gücü yalnızca bir başka metadır ve emeğin yarattığı zenginliği küçük bir azınlık kontrol eder. Komünizm altında, toplumun zenginliği işçilerin çıkarları doğrultusunda kullanılacaktır.

24. Kapitalist toplumda biriktirilmiş servet (geçmiş) işçileri kontrol etmek için kullanılır ve şirketlere kişilerin sahip oldukları haklar tanınmıştır.[6] Komünist bir toplumda işçiler (şimdi) zenginliği kontrol edecektir. Burjuva toplumu bireysel özgürlüğü göklere çıkarır ama gerçekte insanların çoğunluğu için özgürlüğün içini boşaltır.

25. Komünizm altında bir kişi diğerlerinin emeğini kontrol ederek servet birikimi sağlama hakkına sahip olmayacaktır. Bir azınlık için bu burjuva özgürlüğünü sona erdirmek, toplumun geri kalanı için gerçek özgürlüğün artmasını sağlayacaktır.

26. I.14 ile karşılaştırın.

27. Kapitalizm altında özgürlük, meta mübadelesini temel alan bir ekonominin ortadan kaldırılmasını amaçlayan komü-

¶ 30 Emeğin artık sermayeye, paraya ya da ranta, tekelleştirilebilecek toplumsal bir güce dönüştürülemeyeceği andan itibaren, yani kişisel mülkiyetin artık burjuva mülkiyete, sermayeye dönüştürülemeyeceği andan itibaren, bireyselliğin yok olduğunu söylüyorsunuz.

¶ 31 Öyleyse, "birey" derken, burjuvadan, orta sınıf mülk sahibinden başkasını kastetmediğinizi itiraf etmeniz gerekir. Bu kişi, gerçekten de, bir daha geri dönmemek üzere süpürülüp atılmalıdır.

¶ 32 Komünizm hiç kimseyi toplumun ürünlerini mülk edinme gücünden yoksun bırakmaz; yaptığı tek şey, bireyi, böyle bir mülk edinme yoluyla, başkalarının emeğini boyunduruk altına alma gücünden yoksun bırakmaktır.

¶ 33 Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla her türlü çalışmanın duracağı ve genel bir tembelliğin kök salacağı itirazı öne sürülmektedir.

¶ 34 Buna göre, burjuva toplumun aylaklık yüzünden çoktan yerle bir olması gerekirdi; çünkü bu toplumun çalışan üyeleri hiç bir şey edinemiyorlar, bir şeyler edinenleri ise çalışmıyorlar. Bu itiraz tümüyle, sermaye olmayınca artık ücretli emeğin de olamayacağı totolojisinin bir başka ifadesinden başka bir şey değildir.

¶ 35 Maddi ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme biçimine yöneltilen tüm itirazlar, aynı şekilde, düşünsel ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme biçimine de yöneltilmiştir. Burjuva için sınıf mülkiyetinin yok olması, nasıl bizzat üretimin yok olması demekse, sınıf kültü-

nizme kıyasla değil, sadece, ticaret ve üretimin gelişmesi üzerine katı sınırlamalar getirmiş olan feodalizme kıyasla mevcuttur. Teoride, kapitalizm altında hukuk herkese eşit davranırken, eşitsizlik ve sömürü, çoğunluğun özgürlüğünün sınırlandırılması anlamına gelir. Yazar Anatole France'ın belirttiği gibi: "Hukuk, o görkemli eşitçiliğiyle, köprü altında yatmayı, dilenmeyi ve ekmek çalmayı yoksula da zengine de yasaklar." II.17 ile karşılaştırın.

28. Marx ve Engels'in "özel mülkiyet" ile ekonomik kaynakların özel ellerce kontrol edilmesini kastettiklerini hatırlayın (bkz. II.22). 1998 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nde nüfusun en zengin yüzde 10'luk kesim hisse senedi varlıklarının ve yatırım fonlarının yüzde 85'inden fazlasına, finansal menkul kıymetlerin yüzde 84'üne, güven fonlarının yüzde 91'ine ve tüm özel şirket tahvillerinin yüzde 92'sine sahipti.[7] Kapitalizm nüfusun çoğunluğunun ekonomik kaynaklardan yoksun olmasına ve böylece başkaları için çalışmak zorunda olmalarına dayanır.

29. Diğer bir deyişle, Komünistler ekonominin burjuvazi tarafından özel kontrolüne son vermeyi isterler.

31. II.25 ile kıyaslayın. Burjuvazi bir zamanlar aristokrasi ile köylülük arasında bir orta sınıftı. Anlaşılan Marx ve Engels "orta sınıfı" burada, bu tarihsel anlamda kullanıyorlar.

32. Bu paragraf, sahip olunan kişisel mallarla kapitalist özel mülkiyet arasındaki farkı bir kez daha vurguluyor (bkz.

rünün yok olması da, kendisi için, her türlü kültürün yok olmasıyla aynı şeydir.

¶ 36 Burjuvanın yitirilecek diye yerindiği bu kültür, büyük çoğunluk için, bir makine gibi hareket edecek biçimde eğitilmekten ibarettir.

¶ 37 Ama bizlerin burjuva mülkiyetini ortadan kaldırma niyetimizi kendi burjuva özgürlük, kültür, hukuk, vb. anlayışlarınızın kıstasına vurduğunuz sürece, bizimle hiç tartışmayın. Sizin kendi düşünceleriniz, kendi burjuva üretim ve burjuva mülkiyet koşullarınızın ürününden başka bir şey değildir, nasıl ki, hukukunuz, sınıfınızın herkes için bir yasa haline getirilmiş, esas karakteri ve doğrultusu sınıfınızın varlığının ekonomik koşulları tarafından belirlenen iradesinden başka bir şey değilse.

¶ 38 Sizi, bugünkü üretim tarzınız ve mülkiyet biçiminizden kaynaklanan toplumsal biçimleri –üretimin gelişimi içinde ortaya çıkan ve yok olan tarihsel ilişkileri– doğanın ve aklın ölümsüz yasalarına dönüştürmeye sevk eden bencil yanılgı, sizden önceki bütün egemen sınıflarla paylaştığınız bir yanılgıdır. Antik mülkiyet söz konusu olduğunda açıkça gördüğünüz şeyi, feodal mülkiyet söz konusu olduğunda kabul ettiğiniz şeyi, kendi burjuva mülkiyet biçiminiz söz konusu olduğunda elbette ki kabul edemezsiniz.

¶ 39 Ailenin ortadan kaldırılması! En radikal olanlar bile, komünistlerin bu utanç verici önerisi karşısında birden parlayıveriyorlar.

¶ 40 Bugünkü aile, burjuva ailesi, hangi temele dayanıyor? Sermayeye ve özel kazanca. Bu aile, tam olarak gelişmiş

II.22).

33. Şimdi Marx ve Engels dikkatlerini kısaca, komünizmin çalışma dürtüsünü yok edeceği eleştirisine yöneltiyorlar.

34. Kapitalizm altında, en çok kazananlar (sermaye sahipleri) hiçbir şey yapmadıkları halde servet birikimi sağlarken, en yoğun biçimde çalışanlar (toplumun en altında yer alan işçiler) en az geliri elde ederler.[8] Kapitalizm sonrası toplumda, hiç kimsenin hayatta kalmak için, başkalarını zengin etmek üzere çalışmak zorunda kalmayacak olması bilinen bir gerçektir.

36. Bu konuda verilebilecek önemli bir örnek, kapitalizm altında eğitimin büyük bölümünün yaratıcı düşünürler değil, uysal işçiler üretmek için tasarlanmış olmasıdır. II.44 ile kaşılaştırın.[9]

37. Marx ve Engels tarihe ve topluma yönelik maddeci yaklaşımlarının önemli bir yönünü ortaya koyuyorlar. Marx'ın başka bir yerde belirttiği gibi: "Maddi yaşam koşullarının üretiliş tarzı, toplumsal, siyasal ve düşünsel yaşamın genel sürecini biçimlendirir. İnsanların varlıklarını belirleyen şey, bilinçleri değildir ama bilinçlerini belirleyen toplumsal varlıklarıdır."[10] Ama Marx ve Engels burjuva düşüncelerin herhangi bir bağımsız içerikten ya da kendilerine ait bir içsel mantıktan yoksun olduğunu öne sürmezler.

38. Daha önceki diğer bütün egemen sınıflar gibi, burjuvazi de mevcut toplumsal ilişkilerin doğal, rasyonel ve sürekli olduğunu düşünür. Daha önceki egemen sınıfların yanılmış oldukları şimdi

biçimiyle, sadece burjuvazinin saflarında mevcuttur. Ama bu durum, tümleyenini, proleterler arasında ailenin pratikte var olmayışında ve açık fuhuşta bulmaktadır.

¶ 41 Tümleyeni yok olup gittiği zaman burjuva ailesi de doğal olarak yok olacaktır ve sermayenin yok olmasıyla her ikisi de ortadan kalkacaktır.

¶ 42 Bizi, çocukların ana-babaları tarafından sömürülmelerine son vermeyi istemekle mi suçluyorsunuz? Bu suçu kabul ediyoruz.

¶ 43 Ama ev eğitiminin yerine toplumsal eğitimi koymakla, ilişkilerin en kutsalını yıkıma uğrattığımızı söyleyeceksiniz.

¶ 44 Peki, ya sizin eğitiminiz! O da toplumsal değil mi ve o da içerisinde eğitim yaptırdığınız toplumsal koşullar, toplumun okul vb. aracılığıyla yaptığı dolaysız ya da dolaylı müdahale tarafından belirlenmiyor mu? Eğitime toplumun müdahalesini komünistler icat etmedi; komünistler bunu yapıyorlar ama bu müdahalenin karakterini değiştirmeye ve eğitimi egemen sınıfın etkisinden kurtarmaya çalışıyorlar.

¶ 45 Proleterler arasındaki tüm aile bağları modern sanayinin etkisiyle parçalandıkça ve bunların çocukları sıradan ticaret nesneleri ve iş araçları haline dönüştürüldükçe, aile ile eğitim, ana-baba ile çocuk arasındaki kutsal ilişkiye dair burjuva safsataları daha da mide bulandırıcı hale gelmektedir.

¶ 46 Ama siz komünistler, kadınların ortaklaşalığını getirmek istiyorsunuz, diye bağırıyor burjuvazi hep bir ağızdan.

¶ 47 Burjuva, karısını, sadece bir üretim aracı olarak görür. O nedenle de üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını

çok açıktır –onların toplumları üretimin gelişiminde yalnızca belirli bir aşamaya karşılık geliyordu– ama burjuvazi kendi durumuyla ilgili olarak bu durumu fark edemez. Var olan düzeni doğal bir düzen olarak resmetmek, diğerlerini bir başka alternatifin olmadığına ikna etmeyi amaçlayan egemen sınıf ideolojisinin önemli bir parçasıdır. II.62-65 ile karşılaştırın.

40. I.16 ve I.47 ile karşılaştırın. Erken dönem sosyalistlerin birçoğu, Platon'un *Devlet*'indeki düşünceleri tekrarlayarak, bir tür komünal yaşamın özel ailenin yerini alması gerektiğine inandılar. Buna karşılık, Marx ve Engels'in üzerinde durdukları ana nokta kapitalizmin kendisinin işçi sınıfı ailelerini parçalama eğilimi gösterdiğiydi. 1840'lı yıllarda endüstriyel sömürünün aile yaşamını bütünüyle yok edebileceğinden endişe ediliyordu.[11]

41. Kapitalizm aşıldığı zaman –yeni aile yapıları dâhil– yeni toplumsal yapılar ortaya çıkacaktır.

42. II.45 ile karşılaştırın.

43. Evrensel, kamusal olarak finanse edilen eğitim düşüncesi, on dokuzuncu yüzyılın ortasında hâlâ radikal bir düşünceydi.

44. Bütün eğitim daha geniş plandaki toplumsal etkileri yansıtır. Komünist yaklaşımla ilgili olarak ayırt edici olan şey, eğitimde egemen sınıfın düşüncelerinin açıkça dile getirilmeyen egemenliğine son vermeyi amaçlıyor olmasıdır.[12]

45. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında çocuk emeğinin kullanımı çok yaygındı

duyar duymaz varabildiği tek sonuç, kadınların da aynı şekilde paylarına düşeni alacakları oluyor.

¶ 48 Gerçekte hedeflenenin, kadınların basit birer üretim aracı olmaktan çıkarılması olduğu, burjuvanın aklının ucundan bile geçmez.

¶ 49 Üstelik burjuvalarımızın Komünistler tarafından açıkça ve resmen kurumlaştırılacağını ileri sürdükleri, kadınların ortaklaşa kullanılması karşısında gösterdikleri erdemli öfkeden daha gülünç bir şey olamaz. Komünistlerin kadınların ortaklaşa kullanımı getirmelerine gerek yoktur; çok eski zamanlardan beri var olan bir şeydir bu.

¶ 50 Burjuvalarımız, bırakalım resmi fuhşu, kendi proleterlerinin karılarını ve kızlarını ellerinin altında bulundurmakla da yetinmez, birbirlerinin karılarını baştan çıkarmaktan büyük zevk alırlar.

¶ 51 Burjuva evliliği, gerçekte, evli kadınların ortaklaşa kullanıldığı bir sistemidir ve bu nedenle komünistler, olsa olsa, kadınların ortaklaşalığını ikiyüzlüce gizlenmiş bir şey olmaktan çıkarıp, açıkça yasalaştırılmış bir şey haline getirmek istemekle suçlanabilirler. Üstelik bugünkü üretim sisteminin ortadan kalkmasıyla birlikte, bu sistemden kaynaklanan kadınların ortaklaşalığının, yani resmi ve gayrı resmi fuhşun da ortadan kalkacağı apaçıktır.

¶ 52 Komünistler, ayrıca, ülkeleri ve milliyeti ortadan kaldırmayı istemekle de suçlanıyorlar.

¶ 53 İşçilerin vatanı yoktur. Onlardan sahip olmadıkları bir şeyi alamayız. Proletarya, her şeyden önce, siyasal üstün-

(Amerika Birleşik Devletleri dâhil, dünyanın büyük bölümünde hâlâ çok yaygın olduğu gibi.)[13] Günümüzde politikacılar emekçi ailelerine zarar veren ve şirketlere yarar sağlayan politikaları uygulamaya koyarken, hâlâ "aile değerlerinin" savunucusuymuş rolü yapmaktadırlar. İflas ilan etmeyi zorlaştıran yasal düzenleme bunun yakın zamanda ortaya çıkmış çarpıcı bir örneğidir.

46. Kadınlara ortaklaşa sahip olunması düşüncesi Platon'un *Devlet*'ine uzanmaktadır (II.40'daki yorumla karşılaştırın), ancak bu düşünce Marx ve Engels tarafından savunulmamıştır.

47. Kapitalizm altında ve daha önceki sınıflı toplumlarda kadınlar erkeklerin mülkiyetindeymiş gibi görüldüğünden, burjuvazi yanlış bir biçimde kadınının komünist toplumda ortak mülk haline geleceğini varsayar.

48. Komünizm kadının eşya yerine konulmasına son verecektir. Amaç kadının kurtuluşu ve kadınla erkeğin tam eşitliğinin sağlanmasıdır.

49. Bundan sonraki paragraflarda Marx ve Engels burjuvazinin evliliğin ve cinsel ilişkilerin ahlakı konusundaki ikiyüzlülüğüne işaret ediyor.

53. Bir ülkedeki işçilerin diğer ülkelerdeki işçilerle, kendi ülkelerindeki kapitalistlerden çok daha fazla ortak çıkarları vardır. İşçi sınıfı hareketinin her ülkede ulusal düzeyde bir odaklanmaya, sadece ilk görevi kendi egemen sınıfını devirmek olduğu için, gereksinimi vardır.[14]

lüğü ele geçirmek, ulusa önderlik eden sınıf durumuna gelmek, kendisini bu ulus olarak kurmak zorunda olduğu ölçüde, kendisi de hâlâ ulusaldır –ama asla sözcüğün burjuva anlamında değil.

¶ 54 Halklar arasındaki ulusal farklılıklar ve karşıtlıklar, burjuvazinin gelişmesi, ticaret özgürlüğü, dünya pazarı, üretim tarzındaki ve buna karşılık gelen yaşam koşullarındaki aynılaşma nedeniyle her geçen gün biraz daha yok oluyor.

¶ 55 Proletaryanın üstünlüğü ele geçirmesi, bunların daha da büyük bir hızla yok olmasını sağlayacaktır. En azından önde gelen uygar ülkelerde sağlanacak eylem birliği, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir.

¶ 56 İnsanın insan tarafından sömürülmesine son verildiği ölçüde, bir ulusun bir başkası tarafından sömürülmesine de son verilmiş olacaktır. Ulus içindeki sınıflar arası karşıtlık ortadan kalktığı ölçüde, bir ulusun bir başkasına karşı beslediği düşmanlık da son bulacaktır.

¶ 57 Komünizme karşı dini, felsefi ve genel olarak ideolojik açıdan yöneltilen suçlamalar, üzerinde ayrıntılı bir biçimde durmayı hak etmemektedir.

¶ 58 İnsanın düşüncelerinin, görüşlerinin ve kavrayışlarının, tek kelimeyle, insanın bilincinin, maddi varoluş koşullarındaki, toplumsal ilişkilerindeki ve toplumsal yaşamında meydana gelen her değişimle birlikte değiştiğini kavramak için derin bir sezgiye gerek var mıdır?

¶ 59 Düşünce tarihi maddi üretim değiştiği ölçüde düşünsel üretimin de nitelik değiştirdiğinden başka neyi kanıtlamak-

54. I.20 ile I.47'yi karşılaştırın. Marx ve Engels kapitalizm altında var olan bir eğilimi vurguluyorlar ama egemen sınıflar tarafından kendi çıkarlarını desteklemek için milliyetçiliği yayma çabaları dâhil, bununla rekabet eden güçleri göz ardı ediyorlar. Draper, Marx ve Engels'in esas olarak işçilerin bu tür ideolojiye karşı almaları gereken tutumu tanımladıklarını öne sürmektedir.

55. Başarılı bir işçi devriminin kapsam olarak uluslararası olması ve işçiler arasındaki ulusal çekişmeleri ortadan kaldırması gerekecektir. Sosyalizm, düşman kapitalist güçler tarafından kuşatılmış tek bir yalıtılmış ülkede uzun süre ayakta kalamaz.[15]

56. Başarılı bir işçi devrimi ücretli emeğin ekonomik sömürüsüne son vereceği gibi, aynı zamanda daha az gelişmiş ülkelerin daha çok gelişmiş olanlar tarafından sömürgeleştirilmelerine ve emperyalist sömürüye de son verecektir.

58. I.47 ve II.37 ile karşılaştırın. Daha sonraki birkaç paragrafta, Marx ve Engels maddeci perspektiflerini ayrıntılı bir biçimde ele alıyorlar. Komünizmin felsefi, dini ve ideolojik eleştirileri var olan toplumsal ilişkilerin ifadeleri olarak bir kenara bırakılmaktadır.

59. Burjuva düşünceler şunları içerebilir: En iyi olanlar en yükseğe çıkar; herkese yetecek kadar yok; kadın, doğası gereği çocuk yetiştirmeye elverişliyken erkek, doğası gereği saldırgandır vb. Bu tür düşünceler var olan eşitsizlikleri pekiştirir.

60. Marx ve Engels, düşüncelerin, top-

tadır ki? Her çağın egemen düşünceleri, her zaman o çağın egemen sınıfının düşünceleri olmuştur.

¶ 60 Toplumu devrimcileştiren düşüncelerden söz edildiği zaman, eski toplumun bağrında yeni toplumun unsurlarının filizlenip boyatmasından ve eski düşüncelerdeki çözülmenin eski yaşam koşullarındaki çözülmeyle at başı gittiğinden başka bir şey ifade edilmiş olmaz.

¶ 61 Antik dünyanın can çekiştiği sırada, antik dinler de Hıristiyanlık tarafından alt edildiler. Hıristiyanlık düşüncesi on sekizinci yüzyılda rasyonalist düşüncelere yenik düştüğünde, feodal toplum da o günlerin devrimci burjuvazisiyle ölüm-kalım savaşına tutuşmuştu. Din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin düşünceler, serbest rekabetin bilgi alanındaki egemenliğinin ifadesinden başka bir şey değildi.

¶ 62 "Kuşkusuz," denecektir, "dini, ahlâki, felsefi ve hukuki düşünceler tarihsel gelişimin akışı içerisinde değişime uğramışlardır. Ama din, ahlâk, felsefe, siyasal bilim ve hukuk, bu değişimler karşısında hep ayakta kalmışlardır."

¶ 63 "Bunun yanı sıra, tüm toplumsal durumlarda ortak olarak bulunan özgürlük, adalet, vb. gibi ebedi gerçekler vardır. Oysa komünizm, ebedi gerçekleri ortadan kaldırıyor, bunları yeni bir temel üzerine oturtacağı yerde, her türlü dini ve her türlü ahlâkı ortadan kaldırıyor; dolayısıyla da, tüm geçmiş tarihsel deneyime aykırı hareket ediyor."

¶ 64 Bu suçlama ile ne denilmektedir? Tüm geçmiş toplumların tarihi, sınıf karşıtlıklarının, farklı çağlarda farklı biçimlere bürünmüş olan karşıtlıkların gelişiminden ibarettir.

lumsal değişimin ana motoru olmadığını öne sürüyorlar. Kuşkusuz düşünceler tarihsel değişim içinde çok önemli bir rol oynarlar, ama önemli bir toplumsal etkiye sahip olan düşüncelerin kendisi, temelde yatan maddi koşullarda yaşanan değişimlerin ifadesidirler.

61. Hıristiyanlık İ.S. dördüncü yüzyılda, Roma İmparatorluğu'nun çökmesinden bir yüzyıldan biraz daha fazla bir süre önce, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline geldi. Kapitalizmin gelişimi on altıncı yüzyılda Reformasyon'un (Katolik Kilisesi'nden Protestan kopuşun), on yedinci yüzyılda bilimsel devrimin ve on sekizinci yüzyılda Aydınlanma'nın ortaya çıkmasına neden oldu. Böylece birçok geleneksel Hıristiyanlık düşüncesi (ama dinin kendisi değil elbette) "yenik düşmüş" oldu.

62. II.38 ile karşılaştırın.

63. Komünizmin ahlakı ortadan kaldıracağı iddiası Engels'in açıkça reddettiği iddialardan biridir. Onun daha sonra belirtmiş olduğu gibi, "ahlakta genel olarak ilerleme yaşanmaktadır," ne var ki, "gerçek insan ahlakı ancak toplumun, sınıf karşıtlıklarının sadece üstesinden gelinmediği, ama pratik yaşamda bile unutulduğu bir aşamaya ulaştığı zaman olanaklı hale gelir."[16]

65. Daha doğru bir ifadeyle, "yazılı tarihte" tanımlanmış olan bütün geçmiş çağlar (Engels'in I.1'e düştüğü dipnotu hatırlayın). Kimi düşüncelerin görünüşteki "ebedi" karakteri (örneğin, erkeklerin toplumu yönetmeye kadınlardan

¶ 65 Ama bu karşıtlıklar hangi biçime bürünmüş olursa olsun, geçmiş çağlarda ortak olan bir olgu vardır; o da, toplumun bir bölümünün öteki bölümü tarafından sömürülmesidir. O halde, gösterdiği bütün çeşitliliğe ve farklılığa rağmen, geçmiş çağların toplumsal bilincinin, sınıf karşıtlıklarının tümüyle yok olmaları dışında tamamıyla ortadan kalkamayacak belli ortak biçimler ya da genel düşünceler içerisinde hareket etmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

¶ 66 Komünist devrim, geleneksel mülkiyet ilişkilerinden en köklü kopuştur; onun gelişiminin, geleneksel düşüncelerden en köklü kopuşu getirmesinin şaşılacak bir yanı bulunmamaktadır.

¶ 67 Ama artık komünizme karşı yöneltilen burjuva itirazları bir kenara bırakalım.

¶ 68 Yukarıda, işçi sınıfının devrimde atacağı ilk adımın, proletaryayı egemen sınıf durumuna getirmek, demokrasi savaşını kazanmak olduğunu gördük.

¶ 69 Proletarya siyasal egemenliğini, tüm sermayeyi burjuvaziden adım adım söküp almak, tüm üretim araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek ve üretici güçlerin tamamını olabildiğince hızlı bir biçimde artırmak için kullanacaktır.

¶ 70 Elbette bu başlangıçta, mülkiyet hakkına ve burjuva üretim koşullarına zor kullanarak saldırmaksızın; dolayısıyla ekonomik bakımdan yetersiz ve savunulamaz gibi görünen, ama hareketin akışı içinde kendisini aşan, eski toplum düzenine daha başka saldırıları zorunlu kılan ve üretim biçimini tamamıyla devrimcileştirmenin bir aracı

daha uygun olduklarına ilişkin cinsiyetçi düşünce) basitçe, bunların bütün sınıflı toplumlarda ortak olduğu gerçeğini yansıtıyor olabilir. Sınıfsız bir toplumda, bu tür düşüncelerin çoğu reddedilebilir.

68. Bkz. I.51, II.7 ve II.53. Kısa ömürlü 1871 Paris Komünü'nün ardından, Marx ve Engels, gerçek demokratik yönetimin ortaya çıkabilmesi için, iktidarın fethedilmesinin eski bürokratik devletin yıkılmasını ve onun yerine, doğrudan seçilmiş ve geri çağrılabilir işçi delegelerine dayanan, radikal bir biçimde yeni olan kurumların geçirilmesini içermesi gerektiği sonucuna ulaştılar.[17]

69. Bir devrimde siyasi iktidar hızla el değiştirebilir, ama toplumsal ve ekonomik ilişkilerin kapsamlı dönüşümü çok daha uzun zaman alacaktır. Zaman içinde, ekonominin en önemli sektörleri devletin yönetimi altına konulacaktır. Yine de bu devlet yönetiminin kendi başına sosyalizm olmadığını görmek gerekir –önemli olan yönetimin demokratik bir işçi devleti eliyle sağlanmasıdır.[18]

70. Burjuvazi ekonomik iktidarından vazgeçmeyi kendi isteğiyle kabul etmeyeceğinden, ekonominin dönüşümü zorlayıcı adımların atılmasına ihtiyaç duyacaktır. Hiçbir tekil ekonomik önlem kendi başına yeni bir üretim tarzı yaratmayacaktır ve bunların her biri tek başına ele alındıklarında sürdürülemezmiş gibi görülebilirler, ama birlikte, zaman içinde kapitalizmin yerini sosyalizmin almasını getirecek bir hareket gücü yaratacaklardır.

71. 1872'de, Marx ve Engels şunu ek-

olması bakımından kaçınılmaz olan bazı önlemler alınmaksızın gerçekleştirilemez.

¶ 71 Bu önlemler hiç kuşkusuz farklı ülkelerde farklı olacaktır.

¶ 72 Bununla birlikte, aşağıda yer alan önlemler en gelişmiş ülkelerde genel olarak uygulanabilecektir.

1. Toprak mülkiyetinin kaldırılması ve her türlü toprak rantının kamu yararına kullanılması.
2. Ağır bir artan oranlı ya da kademeli gelir vergisi.
3. Her türlü miras hakkının kaldırılması.
4. Bütün göçmenlerin ve isyancıların mülklerine el konulması.
5. Kredilerin devlet sermayesi ile işletilen ve münhasır tekel uygulayan ulusal bir banka aracılığıyla devlet elinde merkezileştirilmesi.
6. Haberleşme ve ulaşım araçlarının devletin elinde merkezileştirilmesi.
7 Devletin mülkiyetindeki fabrikaların ve üretim araçlarının çoğaltılması; boş toprakların ekime açılması ve genel olarak toprağın, ortak bir plan uyarınca ıslah edilmesi.
8. Herkes için eşit çalışma yükümlülüğü. Özellikle tarım için, sanayi ordularının kurulması.
9. Tarımın imalât sanayileriyle birleştirilmesi; nüfusun ülke sathında daha dengeli bir biçimde dağılmasıyla kent ile kır arasındaki ayrımın yavaş yavaş ortadan kaldırılması.

lediler, "II. bölümün sonunda önerilen devrimci önlemlere özel bir ağırlık verilmemiştir."[19]

72. Marx ve Engels burada, Komünist Liga tarafından formüle edilen, ekonomiyi sosyalist bir doğrultuda ilerletecek olan bir dizi talebi sıralıyorlar.

1. Marx ve Engels, daha sonra, (mülklerine el konulacak olan) büyük toprak sahipleriyle, (mülklerine el konulmayacak olan) küçük toprak sahipleri arasında bir ayrım yaptılar.

2. Bir vergi daha zengin olanlar daha yüksek bir oranda vergi ödedikleri zaman artan oranlıdır.

3. Mirası sona erdirmek, ekonomik ve toplumsal eşitliği daha da güçlendirecektir.

4. Burada hedef alınanlar ülkeden kaçanlar ya da karşı devrime destek verenlerdir.

5. Özel bankaların ortadan kaldırılması sermayenin serbestliğine getirilecek başka bir sınırlama olacaktır.

6. Haberleşmeye yapılan gönderme Moore'un yaptığı çeviriye, telefonun icadının ardından eklenmiştir.

7 Fabrikalarda devlet mülkiyeti, kapitalist mülkiyet ilişkilerine getirilen bir başka sınırlama olacaktır. Marx ve Engels burada aynı zamanda, başka yerde çok daha kapsamlı bir biçimde tartıştıkları, çevreyle ilgili konuları da gündeme getiriyorlar.[20] Kapitalist birikim doğal çevreyi tahrip eder ve ancak sosyalist planlama tarafından çözülebilecek olan sorunlar yaratır.

10. Tüm çocuklar için devlet okullarında parasız eğitim. Bugünkü biçimiyle çocukların fabrikalarda çalıştırılmalarına son verilmesi. Eğitimin sanayi üretimiyle bağdaştırılması vb.

¶ 73 Gelişimin seyri içinde, sınıf farklılıklarının ortadan kalktığı ve tüm üretimin bütün ulusun devasa bir birlikteliğinin elinde yoğunlaştığı zaman, kamu iktidarı da siyasi niteliğini yitirecektir. Asıl anlamıyla siyasal iktidar, bir sınıfın başka bir sınıfı ezmeye dönük örgütlü gücüdür. Proletarya, burjuvaziyle savaşımı sırasında, koşulların zorlamasıyla, kendisini bir sınıf olarak örgütlemek zorunda kaldığı zaman; bir devrim yoluyla kendisini egemen sınıf durumuna getirdiği ve böylece eski üretim koşullarını zor kullanarak süpürüp attığı zaman; bu koşullarla birlikte, sınıf karşıtlıklarını ve genel olarak sınıfların varlık koşullarını da ortadan kaldırmış ve böylelikle, bir sınıf olarak kendi egemenliğini ortadan kaldırmış olacaktır.

¶ 74 Sınıflarıyla ve sınıf karşıtlıklarıyla birlikte eski burjuva toplumun yerini, her bir bireyin özgürce gelişiminin, toplumunun tümünün özgürce gelişiminin koşulu olduğu bir birlik alacaktır.

8. Çalışabilen herkes çalışmakla yükümlü olacaktır. Sanayi ordusu ile Marx ve Engels bir kamu istihdam programını kastediyorlar.

9. Burada Marx ve Engels yeniden çevreyle ilgili konuları gündeme getiriyorlar.

10. II.42 ve II.43 ile karşılaştırın. Son cümlede iş deneyimi, çok yönlü bir eğitimin parçası olarak önerilmektedir. Draper, bu düşüncenin daha sonra ilerici-okul hareketi tarafından benimsendiğini belirtir.[21]

73. Marx ve Engels için devlet her zaman bir sınıfın toplumun geri kalanına egemenliğini dayatmasının bir aracı olmuştur ve politika bu sınıf egemenliğinin bir ifadesidir. İşçi sınıfı iktidarı ele geçirdiği zaman, kendisi yeni egemen sınıf haline gelir; bu, onun burjuvazinin iktidara geri dönmesini engellemek için üstlenmesi gereken bir roldür.[22] Bununla birlikte, bir işçi devrimi, aynı zamanda sömürünün ortadan kaldırılması için gerekli koşulları yaratacaktır ve böylece bizzat sınıf farklılıklarına son verecektir. Bu noktaya ulaşıldığında, artık sosyal sınıf, devlet (bir sınıfın egemenliğini dayatan dizi kurum anlamında) ve politika (farklı sınıflar arasında yaşanan mücadeleler anlamında) olmayacaktır. Böyle bir toplumun üyeleri, aralarındaki farklılıkları gerçek demokratik tartışma, müzakere ve karar alma yoluyla çözüme kavuşturacaklardır.

74. Marx ve Engels bireysel özgürlüğü kapitalizm sonrası toplum tasavvurlarının merkezine yerleştirirler.

III.
Sosyalist ve Komünist Yazın

1. GERİCİ SOSYALİZM

A. Feodal Sosyalizm

¶ 1 Fransız ve İngiliz aristokrasisi, tarihsel konumlarından dolayı, modern burjuva toplumuna karşı broşürler yazmayı kendilerine iş edindiler. 1830 yılının Temmuz ayında yaşanan Fransız Devrimi'nde ve İngiliz Reformu'nun çalkantıları sırasında, bu aristokrasiler, baş belası türediler karşısında bir kez daha pes ettiler. O saatten sonra, ciddi bir siyasi çekişme artık bütünüyle gündem dışıydı. Geriye sadece bir kalem savaşı verme olasılığı kalmıştı. Gel gör ki, yazınsal alanda bile, restorasyon döneminin eski çığlıklarını atmak olanaksız hale gelmişti.**

¶ 2 Aristokrasi, sempati uyandırabilmek için, kendi çıkarlarını bir yana bırakmış gibi görünmek ve burjuvaziye yönelttiği suçlamalarını yalnızca sömürülen işçi sınıfının çıkarını düşünüyormuş gibi formüle etmek zorunda kaldı. Böylece aristokrasi yeni efendisine karşı taşlamalar düzerek ve onun kulağına, yaklaşmakta olan felaketlerle ilgili uğursuz kehanetler fısıldayarak intikamını aldı.

---

*) 1660'la 1689 arasındaki İngiliz Restorasyonu değil, 1814'le 1830 arasındaki Fransız Restorasyonu. [Engels, 1888 İngilizce baskıya not.]

On dokuzuncu yüzyılın başlarında "sosyalizm," çok geniş bir biçimde, kapitalizmin yol açtığı toplumsal sorunlarla ilgili duyulan her türlü endişeyi ifade etmek üzere kullanılıyordu. "Gerici sosyalistler" bu sorunları daha önceki bir toplum biçimine dönerek çözmek istediler.

1. 1830 yılında, Fransız burjuvazisi Bourbon hanedanlığını devirdi (Napolyon'un 1814 yılında yaşadığı yenilginin ardından restore edilmişti) ve onun yerine, "Yurttaş Kral" Louis Philippe tarafından temsil edilen bir meşruti monarşiyi geçirdi. Britanya'daki 1832 Reform Yasası oy verme hakkını sınırlı ölçüde genişleterek ve parlamenter sistemin kimi çok bariz taraflı yanlarını yürürlükten kaldırarak, Avam Kamarası'ndaki burjuva etkisini güçlendirdi. Bu gelişmeler toprak sahibi aristokrasinin burjuvaziye nihai olarak boyun eğişinin bir işareti oldu.

2. II.4 ile karşılaştırın. Taşlama, alaylı halk şiiridir. "Yaklaşmakta olan felaket", kapitalizmin artmakta olan toplumsal

Bu bölümle ilgili inceleme ve tartışma soruları 199. sayfada başlamaktadır.

¶ 3 Feodal sosyalizm bu şekilde ortaya çıktı: biraz yakınma, biraz taşlama; biraz geçmişin yankısı, biraz geleceğin gözdağı; zaman zaman da, burjuvaziyi can evinden vuran acımasız, alaycı ve keskin ama modern tarihin gelişimini zerrece kavrayamadığı için etkisi bakımından her zaman gülünç kalan bir eleştiri.

¶ 4 Aristokrasi, halkı arkasına alabilmek için, en ön safta, bayrak yerine, proleter sadaka kesesini salladı. Ama halk ne zaman onların peşinden gittiyse hep kıçlarındaki eski feodal armaları gördü ve onları yüksek sesle ve saygısız kahkahalar atarak terk etti.

¶ 5 Fransız Meşrutiyetçilerinin bir kesimi ve "Genç İngiltere" bu büyük gösteriyi sergilediler.

¶ 6 Feodaller, kendi sömürü tarzlarının burjuvazininkinden farklı olduğuna işaret ederken, kendilerinin çok farklı durum ve koşullarda sömürdüklerini ve bunun artık geçmişte kaldığını unutmaktadırlar. Kendi egemenlikleri altında modern proletaryanın hiç var olmadığını gösterirken, modern burjuvazinin, kendi toplum biçimlerinin kaçınılmaz ürünü olduğunu unutmaktadırlar.

¶ 7 Üstelik eleştirilerinin gerici niteliğini hemen hiç gizleyemedikleri için, burjuvaziye yönelttikleri başlıca suçlama tam da şu noktadan ibaret hale gelir: Burjuvazinin rejimi altında, eski toplum düzeninin kökünü kazımaya yazgılı bir sınıf gelişmektedir.

¶ 8 Burjuvaziye veryansın etmelerinin nedeni bir proletarya yaratmasından çok, *devrimci* bir proletarya yaratıyor olmasıydı.

sorunlarının en yüksek noktaya erişmesi olacaktır.

3. Aristokratların feodal sosyalizmi, burjuva toplumunu hem kederle karşılar hem de onunla alay eder. Burjuva toplumunun içine doğru yol aldığı "yaklaşan felaketle" ilgili uyarılarda bulunurken, geçmişe özlem dolu gözlerle bakar. Feodal sosyalistlerin göremedikleri şey, tarihsel değişimlerin geçmişe dönüşü olanaksız bir hale getirdiğidir.

4. Sadaka kesesi yoksullara bağış toplamak için kullanılır. Marx ve Engels burada aristokrasinin, proletaryanın desteğini alabilmek için işçi sınıfının yoksulluğu ile ilgili endişelerini dile getirdiğini ama bu girişiminde başarılı olamadığını anlatıyorlar.

5. Meşrutiyetçiler, Louis Philippe'in sağcı muhalifleriydi (bkz. III.1'de yer alan yorum). "Genç İngiltere", Britanya'daki Muhafazakâr Parti'nin, kapitalizm öncesi topluma bir toplumsal uyum dönemi gözüyle bakan ve On Saat Yasası'nın kabul edilmesinde rol oynamış olan bir hizbi. (Bkz. I.40.)

6. Marx ve Engels'in burjuvazinin feodal toplumun içinden nasıl çıktığına ve feodal üretim ilişkilerinin neden köhnemiş hale geldiğine yönelik açıklamaları için bkz. I.6-8. Feodalizm yanlıları, feodal değer ve düşünceleri savunanlardı.

7. Marx ve Engels, devrimci bir proletaryanın ortaya çıkmasının, feodalizm yanlılarının uyarıda bulundukları "yaklaşan felaket"in bir parçası olduğunu

¶ 9 Dolayısıyla, siyasi pratikte işçi sınıfına karşı alınan bütün baskıcı önlemlere katılırlar; günlük yaşamda, kullandıkları bütün o tumturaklı sözlere karşın, sanayi ağacındandüşen altın elmaları toplamak ve sadakati, sevgiyi ve onuru, yün, şeker pancarı ve ispirtolu içki ile değiş-tokuş etmek için durup yerlere kadar eğilirler.**

¶ 10 Nasıl köy papazı her zaman için feodalle el ele yürümüşse, papaz sosyalizmi de her zaman için feodal sosyalizmle el ele yürümektedir.

¶ 11 Hıristiyan çileciliğine bir tutam sosyalist çeşni katmaktan daha kolay bir şey yoktur. Hıristiyanlık da özel mülkiyete, evliliğe ve devlete karşı sesini yükseltmemiş miydi? Bunların yerine hayırseverliği ve yoksulluğu, cinsel ilişkiden uzak durmayı ve riyazeti, manastır yaşamını ve Ana Kilise'yi vaaz etmemiş miydi? Dini sosyalizm, aristokratın yüreğindeki hiddeti kutsamak için papazın serptiği kutsal sudan başka bir şey değildir.

B. Küçük Burjuva Sosyalizmi

¶ 12 Feodal aristokrasi, burjuvazi tarafından yıkıma uğratılmış, yaşam koşulları modern burjuva toplumunun atmosferi içinde yok olmaya yüz tutan ve körelen tek sınıf değildi. Orta Çağ'ın kentli eşrafı ve küçük mülk sahibi köylü zümresi modern burjuvazinin ilk habercileriydiler. Sanayi ve ticari

* Bu esas olarak toprak soyluluğu ile yunker takımının mülklerinin büyük bölümünü kendi hesaplarına kâhyalarına yönettirdikleri ve ayrıca büyük çapta içki ve şeker üreticisi oldukları Almanya için söz konusudur. Daha zengin olan İngiliz aristokratları şimdilik bu kadar düşmediler, ama onlar da gittikçe azalan rant gelirlerinin yarattığı açığı kapatmak için unvanlarını ne idiği belirsiz anonim şirket kurucularına teslim ediyorlardı.

belirtiyorlar (bkz. III.2).

8. Feodalizm yanlılarını asıl endişelendiren proletaryanın sömürülüyor olması değil, bu sömürünün bir devrimi tetikleyebilecek olmasıdır.

9. Feodalizm yanlıları burjuva toplumunu eleştiren tumturakları sözlerine rağmen, yeni sistemin sunduğu ekonomik kazanç olanaklarından faydalanmak için kendi ilkelerini terk etmekte ve her fırsatı değerlendirmektedir.

11. Marx ve Engels'e göre, ruhani ya da dini sosyalizm, feodal sosyalizm gibi, gözlerini geçmişe çevirmiş olan bir öğretidir. "Riyazet" bir insanın, nefsinin isteklerini kırması anlamına gelmektedir.

Küçük burjuvazi ekonomik durumu onları kapitalistlerle işçiler arasına koyan insanlardan oluşur. Marx ve Engels bir ideolojiyi küçük burjuva olarak adlandırdıkları zaman, bu ideolojinin bu tür insanların zihinsel bakış açısını ya da maddi çıkarlarını yansıttığını söylüyorlar. Bu tanımlama basitçe bir hakaret değildir.

12. Marx ve Engels burada özellikle on dokuzuncu yüzyılın ortasındaki Almanya'yı göz önünde bulunduruyorlar.

olarak az gelişmiş ülkelerde bu sınıf bugün hâlâ, yükselen burjuvazinin yanı başında adeta bitkisel bir hayat yaşamaktadır.

¶ 13 Modern uygarlığın tam anlamıyla geliştiği ülkelerde, proletarya ile burjuvazi arasında yalpalayan ve burjuva toplumunun tamamlayıcı bir parçası olarak kendisini durmadan yenileyen, yeni bir küçük burjuva sınıfı oluşmuş durumdadır. Ne var ki, bu sınıfın tekil üyeleri, rekabetin etkisiyle sürekli olarak proletaryanın saflarına savrulmakta, hatta büyük sanayi geliştikçe modern toplumun bağımsız bir parçası olmaktan tümden çıkacakları ve manifaktürde, tarımda ve ticarette yerlerini ustabaşlarına ve hizmetkârlara bırakacakları anın yaklaştığını görmektedirler.

¶ 14 Fransa gibi, köylülerin nüfusun yarısından çok daha fazlasını oluşturdukları ülkelerde, burjuvaziye karşı proletaryanın yanında saf tutan yazarların burjuva *rejimini* eleştirirken köylülerin ve küçük burjuvanın ölçütünü kullanmaları ve bu ara sınıfların bakış açısıyla işçi sınıfından yana tutum almaları doğal bir durumdu. Küçük burjuva sosyalizmi işte bu şekilde ortaya çıktı. Yalnızca Fransa'da değil, İngiltere'de de bu okulun başını Sismondi çekiyordu.

¶ 15 Bu sosyalizm okulu, modern üretim koşullarındaki çelişkileri büyük bir isabetle ortaya koydu. İktisatçıların mazeretlerinin ikiyüzlülüğünü açığa çıkardı. Makinelerin ve işbölümünün yıkıcı etkilerini; sermayenin ve toprağın bir avuç insanın ellerine yoğunlaşmasını; aşırı üretimi ve krizleri; küçük burjuvaların ve köylülerin uğradıkları kaçınılmaz yıkımı, proletaryanın sefaletini, üretimdeki anarşiyi, servet dağılımındaki rahatsız edici eşitsizlikleri, uluslar arasındaki

13. I.35 ile karşılaştırın. Orada da belirtildiği gibi, Marx ve Engels, küçük burjuvazinin tekil üyeleri ücretli işçiler haline gelmek zorunda kalmış olsalar da ve bu sınıf bir bütün olarak çok önemli bir yeniden yapılanma yaşayabilecek olsa da, orta sınıfın bir bütün olarak yok olacağını öne sürmüyorlar. Aslında, Marx ve Engels burada, isabetli bir biçimde, sermaye ve emek arasında yer alan, "yeni bir orta sınıf" yöneticiler katmanının ortaya çıkışından söz ediyorlar.

14. Jean-Charles-Léonard Simonde de Sismondi (1773-1842) kapitalizm altında ekonomik krizlerin kaçınılmaz olduğunu öne sürmüş ve büyük üreticiler tarafından yutulmakta olan küçük üreticileri korumak için devlet müdahalesini savunmuş olan, İsviçreli bir siyasal iktisatçıydı.

15. Sismondi'nin kapitalizme yönelttiği bu türden eleştiriye bir örnek: "Bugün artık harcanan çaba, bunun ödülünden ayrılmış bulunuyor; önce çalışan ve daha sonra dinlenen, aynı adam olmuyor; gel gör ki birisi çalıştığı için öteki dinlenebiliyor... O halde, emeğin üretken gücündeki sınırsız artış, ancak, aylak zenginlerin lüks ve zevklerini artırmaktan başka bir sonuç veremez."[23]

yıkıcı sanayi savaşını ve eski ahlaki bağların, eski aile ilişkilerinin ve eski milliyetlerin ortadan kalkışını yadsınamaz bir biçimde kanıtladı.

¶ 16 Ne var ki, asıl yöneldiği hedefler bakımından, bu sosyalizm biçimi ya eski üretim ve mübadele araçlarını ve onlarla birlikte eski mülkiyet ilişkilerini ve eski toplumu restore etmeyi ya da modern üretim ve mübadele araçlarını, bu araçlar eliyle paramparça edilmiş ve paramparça edilmesi kaçınılmaz olan eski mülkiyet ilişkilerinin sınırları içine hapsetmeyi arzular. Her iki durumda da hem gerici hem de ütopiktir.

¶ 17 Son sözü şudur: Manifaktürde lonca düzeni, tarımda ataerkil ilişkiler.

¶ 18 En nihayetinde, direngen tarihsel gerçekler kendi kendini aldatmanın sarhoş edici etkilerini ortadan kaldırdığı zaman, sosyalizmin bu biçimi yürekler acısı bir çırpınışla can verdi.

C. Alman Sosyalizmi ya da “Hakiki” Sosyalizm

¶ 19 Fransız sosyalist ve komünist yazını, iktidarda bulunan bir burjuvazinin baskısı altında ortaya çıkan ve bu iktidara karşı mücadelenin ifadesi olan bu yazın, Almanya'ya, bu ülkede burjuvazinin feodal mutlakıyete karşı mücadelesi henüz başladığı sırada getirildi.

¶ 20 Alman filozofları, sözüm ona filozoflar ve *beaux esprits*, bu yazına büyük bir hevesle sarıldılar; ama bunu yaparken, bu yazıların Fransa'dan Almanya'ya göç ederken, Fransa'daki toplumsal koşulların onlarla birlikte göç etmediğini unuttular. Bu Fransız yazını, Almanya'nın toplumsal koşullarıyla temas ettiği zaman, taşıdığı bütün doğrudan pratik önemi kaybetti ve bütünüyle yazınsal bir görünüme büründü. Bu

16. Marx ve Engels "ütopik" sözcüğüyle, bir şekilde maddi koşulları göz ardı eden yeni bir toplum görüşünü kastediyorlar. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında toplumsal koşullar zamanı tersine çeviremeyecek kadar çok değişmiş olduğundan, küçük burjuva sosyalistlerin planlarının gerçekleştirilmesi olanaksızdı.

17. Diğer bir deyişle, feodal sosyalizm gibi, küçük burjuva sosyalizmi de, çözüm bulabilmek için geçmişe bakmaktadır.

Hakiki" sosyalizm aslında küçük burjuva sosyalizminin bir türüdür. Bkz. III.31-34.

19. On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Almanya siyasi ve ekonomik olarak Fransa ve Britanya'nın gerisinde kalmıştı.

20. "Beaux esprits," kelimesi kelimesine "ince ruhlular, nüktedanlar" –diğer bir deyişle kültürlü ya da eğitilmiş insanlar– anlamına gelmektedir. Almanya'da, burjuvazinin henüz iktidarda olmadığı bir ülkede, aydınlar sosyalizmi, kapitalizmde sınıf mücadelesinin gerçeklerinden soyutlanmış olan –insanların doğalarının iyi yanına

haliyle, ister istemez insanın özünün gerçekleştirilmesine ilişkin boş bir spekülasyon olarak ortaya çıkmaya yazgılıydı. Böylelikle, on sekizinci yüzyıl Alman filozofları için, birinci Fransız Devrimi'nin talepleri genel olarak "pratik aklın" taleplerinden başka bir şey değildi ve devrimci Fransız burjuvazisinin irade beyanı, onların gözünde, salt iradenin, gerçekleşmesi kaçınılmaz olan iradenin, genel olarak gerçek insan iradesinin yasalarıydı.

¶ 21 Alman kalem erbabının çalışmaları, yeni Fransız düşünceleri kendi eski felsefi bilinçleriyle uyumlu bir duruma getirmekten ya da daha doğrusu Fransız düşünceleri kendi felsefi bakış açılarını terk etmeksizin kendilerine mal etmekten ibaretti.

¶ 22 Bu kendine mal ediş, bir yabancı dil nasıl sahiplenilirse aynen o şekilde, yani çeviri yoluyla gerçekleşti.

¶ 23 Keşişlerin, eski putperestlik döneminin el yazması klasik eserlerinin *üzerine* Katolik azizlerinin ipe sapa gelmez hayat hikâyelerini nasıl yazdıkları bilinir. Alman *kalem erbabı* din dışı Fransız yazınıyla bu süreci tersine çevirdi. Fransız asıllarının satır altlarına, kendi felsefi saçmalıklarını yazdılar. Sözgelimi, paranın ekonomik işlevlerine yönelik Fransız eleştirisinin altına "insanlığın yabancılaşması" ve burjuva devletin Fransız eleştirisinin altına "genel kategorisinin tahtından indirilmesi" ve benzeri şeyler yazdılar.

¶ 24 Fransızların tarihsel eleştirilerinin arkasına bu felsefi sözleri eklemeyi, "eylem felsefesi", "hakiki sosyalizm," "Alman sosyalizm bilimi," "sosyalizmin felsefi temeli" ve benzeri olarak kutsadılar.

seslenerek elde edilebilecek– insancıl (hümanistik) bir ideal olarak yorumladılar. Bunu yaparken, 1788 yılında, Fransız Devrimi'nin eşiğinde (ahlaki ilkeler ve adil bir toplum için gerekli olan rasyonel temeli oluşturmaya çalışan) *Pratik Aklın Eleştirisi* adlı eserini yayımlamış olan, Alman filozofu İmmanuel Kant'ın (1724-1804) izinden gidiyorlardı. Kant, Fransız burjuvazisini harekete geçirenin kendi maddi çıkarları değil, rasyonel etik olduğunu düşünüyordu.

21. Alman "hakiki" sosyalistleri Kantçı düşüncelerle sosyalist düşünceleri birleştirmeye çalıştılar, dolayısıyla sosyalizmi sınıf perspektifinden yoksun bıraktılar.

22. Almanya'da sosyalist düşünceler felsefi dile "çevrildiler."

23. Alman filozoflar Fransız sosyalizminin somut düşüncelerinin yerine felsefi genellemeleri geçirdiler. Marx ve Engels, 1840'ların başlarında bu yolun tersi yönde hareket ederek, Hegelci felsefenin genellemelerinden siyasal iktisat çalışmalarına yöneldiler.[24]

¶ 25 Bu yolla, Fransız sosyalist ve komünist yazını tümüyle iğdiş edildi. Bu yazın, Almanların elinde, bir sınıfın başka bir sınıfa karşı mücadelesini dile getirir olmaktan çıktığı için, Almanlar "Fransız tek yanlılığının" üstesinden geldikleri ve gerçek ihtiyaçları değil, gerçeğin ihtiyaçlarını; proletaryanın çıkarlarını değil, hiçbir sınıftan olmayan, gerçekliği olmayan, yalnızca felsefi düşlerin puslu aleminde yaşayan insan doğasını, genel olarak insanı temsil ettikleri düşüncesine kapıldılar.

¶ 26 Bir okul çocuğu edasıyla ödevine bu derece ciddiyet ve vakarla sarılan ve elindeki düşük kaliteli mal stokunu üçkâğıtçı satıcı gibi göklere çıkartan Alman sosyalizmi, bu sırada adım adım, o kılı kırk yaran masumiyetini de yitirdi.

¶ 27 Alman burjuvazisinin, özellikle de Prusya burjuvazisinin feodal aristokrasiye ve mutlak monarşiye karşı verdiği kavga, diğer bir deyişle liberal hareket, daha hevesli hale geldi.

¶ 28 Böylelikle "hakiki sosyalizmin" eline, siyasi hareketin karşısına sosyalist taleplerle dikilmek; liberalizme, temsili hükümete, burjuva rekabetine, burjuva basın özgürlüğüne, burjuva yasalarına, burjuva özgürlük ve eşitliğine karşı o geleneksel beddualan yağdırmak ve kitlelere bu burjuva hareketle kazanacakları hiçbir şeyleri olmadığını, tam tersine her şeyi kaybetmelerine yol açacağını vaaz etmek için uzun zamandır bekledikleri fırsat geçmiş oldu. Alman sosyalizmi, gülünç bir yankısı olduğu Fransız eleştirisinin, kendisine uygun düşen maddi yaşam koşulları ve o koşullara uyarlanmış olan siyasi yapıyla birlikte modern burjuva toplumunu, Almanya'da muallâkta olan mücadelenin tam da elde etmek istediği şeyleri öngerektirdiğini kaşla göz arasında unutuverdi.

25. Alman "hakiki" sosyalistleri, sınıf perspektifinin yerine, genel olarak insanlığa yapılan bir çağrıyı geçirdiler. Ne var ki, herkesin bir sınıfa ya da ötekine ait olduğu gerçek dünyada, genel olarak insanlık diye bir şey mevcut değildir.

26. "Üçkâğıtçı satıcı," örneğin, sahte ilaç satan bir seyyar satıcı türünden bir şarlatan ya da dalaverecidir.

27. 1840'larda Alman burjuvazisi toprak sahiplerine ve onların feodal iktidar yapılarına meydan okumaya başladı. "Liberal hareket," temsili hükümet ve ifade özgürlüğünü içeren temel demokratik haklar için kavga verdi.

28. Marx ve Engels'in görüşüne göre 1840'larda Almanya'daki burjuva hareketin talepleri siyasi ve toplumsal olarak ilerici nitelikteydi. Bu taleplerin, yeterince ileriye doğru gitmedikleri halde desteklenmeleri gerekiyordu. "Hakiki" sosyalistler bunun yerine Alman burjuvazisini, (Fransız taydaşı gibi) sanki siyasi taleplerini zaten elde etmiş gibi eleştirerek, ahlakçılıkla (soyut ahlaki ilkelere seslenme) ultra-solculuğu (fiili toplumsal ve siyasi koşulları göz önünde bulundurmadan sözüm ona bir sol eleştiri yaparak) birleştiriyordu. Pratikte, bu lafta solculuk, statüko önünde muhafazakârca diz çökmenin üzerini örtmektedir.

¶29 Alman sosyalizmi, maiyetindeki papazlar güruhu, profesörler, toprak ağaları ve memurlarıyla birlikte mutlakıyetçi yönetimlere, burjuvaziden gelen tehditler karşısında, onların memnuniyetle karşıladıkları bir korkuluk olarak hizmet etti.

Alman sosyalizmi, tam da o sırada, aynı yönetimlerin Alman işçi sınıfı ayaklanmalarina karşı savurdukları kamçı darbeleri ve sıktıkları mermilerden oluşan acı ilacın üstüne sunulan bir tatlı oldu.

¶31 Böylelikle "hakiki" sosyalizm hükümetlere Alman burjuvazisiyle mücadele etmekte bir silah olarak hizmet ederken, aynı zamanda doğrudan doğruya gerici bir çıkarı, Alman dar kafalılarının çıkarını temsil ediyordu. Almanya'da on altıncı yüzyılın bir kalıntısı olan ve o zamandan bu yana çeşitli kılıklar altında durmadan ortaya çıkan küçük burjuva sınıfı bugün içinde bulunulan durumun gerçek toplumsal temelini oluşturmaktadır.

¶32 Bu sınıfı korumak demek, Almanya'da var olan durumu korumak demektir. Burjuvazinin sanayi ve siyasette sahip olduğu üstünlük, bir yandan sermayenin yoğunlaşması diğer yandan da devrimci bir proletaryanın yükselişi küçük burjuvaziyi kesin bir yok oluşla karşı karşıya getirmektedir. "Hakiki" sosyalizm bir taşla iki kuş vuracakmış gibi görünüyordu. Bir salgın hastalık gibi yayıldı.

¶33 Spekülatif örümcek ağlarından dokunmuş, tumturaklı belagat çiçekleriyle süslenmiş, aşk baygını duyguların çiy damlalarıyla ıslanmış kisve, Alman sosyalistlerinin tiridi çıkmış "ölümsüz gerçekleri"ni sarıp sarmaladıkları bu abartılı kisve, böylesine bir müşteri kitlesi nezdinde mallarının satışını muazzam bir biçimde arttırdı.

29. "Hakiki" sosyalistler, burjuvaziyi eleştirerek, fiilen feodallerin maşaları haline geldiler.[25]

31. "Dar kafalılar", Marx ve Engels'in var olan Alman rejimlerine toplumsal temel oluşturduğunu düşündükleri, halinden memnun ve bilgisiz orta sınıfa göndermede bulunuyor. I.45 ile karşılaştırın.

32. "Hakiki" sosyalizm genel olarak insanlığa seslendiğinden ve bir sınıf perspektifinden yoksun olduğundan hem burjuvaziyi hem de proletaryayı kendi özel çıkarlarını güçlendirmeye çalıştıkları için eleştirebilirdi. Bu yolla, "hakiki" sosyalizm kendi üzeri örtülü orta sınıf çıkarlarını güçlendirmeyi savunuyordu.

33. Marx ve Engels, feodalizme sol bir kılıf sağladıklarını düşündükleri "hakiki" sosyalizminin taraftarlarına yönelik özel bir düşmanlık duyuyorlardı.

¶ 34 Alman sosyalizmi, kendi adına, dar kafalı küçük burjuvanın tumturaklı laflar eden temsilcisi olma görevini üstlendiğinin giderek daha fazla farkına vardı.

¶ 35 Alman ulusunu örnek ulus ve küçük dar kafalı Almanı da normal insan olarak ilan etti. Bu normal insanın bütün alçakça bayağılıklarına, gerçek niteliklerinin tam aksine, gizli, yüce ve sosyalist bir anlam verdi. Alman sosyalizmi, komünizmin "gaddarca yıkıcı" eğilimine doğrudan doğruya karşı çıkacak ve bütün sınıf mücadelelerine tepeden ve tarafsız bir küçümsemeyle baktığını ilan edecek kadar ileri gitti. Bir iki istisna dışında, şu anda Almanya'da dolaşımda olan sözde sosyalist ve komünist yayınların hepsi, bu kokuşmuş ve düşkün yazının kapsamına girmektedir.**

34. "Tumturaklı" gösterişli anlamına gelmektedir.

35. Marx ve Engels'e göre, "hakiki" sosyalistler "gaddarca yıkıcı" olarak gördükleri sınıf mücadelesini reddederken, Alman toplumunu idealize ettiler. Bu siyasi akım 1848 devrimlerinin yarattığı alt üst oluşun ardından ortadan yok oldu (bkz, P. 3'e yapılan yorum).

"Düşkün" sözcüğü, güçten düşüren ya da zayıflatan anlamında kullanılmaktadır.

Marx ve Engels'in "sosyalizmi" çok geniş bir biçimde, her türlü sosyal reform anlamında kullandıklarını hatırlayın.

2. MUHAFAZAKÂR SOSYALİZM YA DA BURJUVA SOSYALİZMİ

¶ 36 Burjuvazinin bir bölümü, burjuva toplumunun varlığını sürdürmesini sağlamak için, toplumsal hoşnutsuzluğa yol açan durumları gidermek ister.

¶ 37 İktisatçılar, hayırseverler, insancıllar, işçi sınıfının durumunu iyileştirmeyi kendilerine iş edinenler, hayır işleri örgütleyenler, hayvanları zalimane davranışlardan koruma derneklerinin üyeleri, içki karşıtı fanatikler, akla gelebile-

36. Egemen sınıfın bir kesimi, her zaman işçi sınıfının yaşadığı sorunların bazılarını düzeltmenin, devrim olasılığını azaltacağına inanır.

37. Marx ve Engels, işçi sınıfının kendi kurtuluşunun aktif yaratıcısı olmak yerine, başkalarının planlarının pasif alıcısı olarak görüldükleri her türden sosyalizm anlayışına karşı özel bir eleştiriye sahiptiler.

*) 1848 devriminin estirdiği fırtına, bütün bu pespaye eğilimi silip süpürdü ve taraftarlarının Sosyalizmin ticaretini yapmayı sürdürme heveslerini kırdı. Bu eğilimin baş temsilcisi ve klasik örneği Herr Karl Grün'dür. [Engels, 1890 Almanca baskıya notu.]

cek olan her türden gizli reformcu bu kesime girer. Üstelik sosyalizmin bu biçimi, dört başı mamur sistemler haline de getirilmiştir.

¶ 38 Proudhon'un *Philosophie de la Misère*'ini [Felsefenin Sefaleti] bu sosyalizm biçimine örnek olarak gösterebiliriz.

¶ 39 Sosyalist burjuva, modern toplumsal koşulların bütün avantajlarından, kaçınılmaz bir biçimde onlardan kaynaklanan mücadeleler ve tehlikeler olmaksızın faydalanmak ister. Toplumun mevcut durumunu, devrimci ve çözücü unsurlardan arındırılmış haliyle arzular. Proletaryası olmayan bir burjuvazi ister. Burjuvazi, doğal olarak, kendisinin egemen olduğu dünyanın, dünyaların en iyisi olduğunu düşünür ve burjuva sosyalizmi bu rahatlatıcı düşünceyi çeşitli, az çok tamamlanmış sistemler haline getirir. Proletaryadan böyle bir sistemi sürdürmesini ve böylelikle dosdoğru sosyal Yeni Kudüs'e yürümesini istemekle, aslında proletaryanın var olan toplumun çerçevesi içinde kalmasını, burjuvaziyle ilgili bütün nefret dolu düşüncelerini bir kenara bırakmasını istemiş olur.

¶ 40 Bu sosyalizmin ikinci ve daha pratik ama daha az sistematik bir biçimi, şu ya da bu siyasal reformun değil, ancak maddi varlık koşullarındaki, ekonomik ilişkilerdeki bir değişikliğin onlara bir yarar sağlayabileceğini göstererek, her türlü devrimci hareketi işçi sınıfının gözünden düşürmeye çalışmıştır. Ne var ki, sosyalizmin bu biçimi, maddi varoluş koşullarındaki değişmelerden, ancak bir devrimle gerçekleştirilebilecek olan burjuva üretim ilişkilerinin kaldırılmasını değil, bu ilişkilerin sürekliliğine dayandırılan idari reformları, dolayısıyla sermaye ile emek arasındaki ilişkileri hiç bir biçimde etkile-

38. Fransız yazar Pierre Joseph Proudhon (1803-1865) anarşizmin (bütün hükümetlere karşı olmak) kurucularından biriydi ama aynı zamanda kredi sandıklarına verdiği destekle tanınıyordu. *Sefaletin Felsefesi* adlı kitabı 1847 yılında yayımlandı. Marx, *Felsefenin Sefaleti* (1847) adlı kitabında onun düşüncelerine karşı keskin bir eleştiri getirdi.

39. Yeni Kudüs, Yeni Ahit'in Vahiy kitabında, dünya üzerinde vaat edilen cennettir.

40. Burjuva sosyalizminin bu versiyonu ekonomik reformu yalnızca daha etkin bir yönetim biçimi olarak yorumlarken, siyasi reformları, yanlış bir biçimde, ekonomik reformların karşısına koyarak reddetmeye girişir. Ekonomik talepler daha radikal olmuş olsaydı bile, ekonomik taleplerle siyasi talepleri karşı karşıya koymak yanlıştır. Örneğin, daha fazla siyasi özgürlük, ekonomik değişimleri elde etmeyi kolaylaştırır.

meyen, olsa olsa burjuva hükümetinin masraflarını azaltan ve idari işleyişini basitleştiren reformları anlıyor.

¶ 41 Burjuva sosyalizmi en uygun anlatımına ancak ve ancak salt bir laf cambazlığı haline geldiği zaman buluyor.

¶ 42 Serbest ticaret: işçi sınıfının yararına. Koruyucu gümrükler: işçi sınıfının yararına. Cezaevi reformu: işçi sınıfının yararına. Burjuva sosyalizminin son sözü ve inanarak söylediği tek söz işte budur.

¶ 43 Bütün bunlar şu sözlerle özetlenir: burjuva bir burjuvadır –işçi sınıfının yararına.

3. ELEŞTİREL-ÜTOPYACI SOSYALİZM VE KOMÜNİZM

¶ 44 Biz burada, Babeuf ve diğerlerinin yazılarında olduğu gibi, her büyük modern devrimde her zaman proletaryanın taleplerini dile getirmiş olan yazından söz etmiyoruz.

¶ 45 Proletaryanın, kendi amaçlarına ulaşmak için, feodal toplumun yıkılmakta olduğu genel kaynaşma dönemlerinde yaptığı ilk doğrudan girişimler, gerek proletaryanın o sırada gelişmemiş bir halde olması gerekse de kurtuluşunun ekonomik koşullarının bulunmaması nedeniyle –bu koşullar daha oluşmamıştı ve yalnızca yaklaşmakta olan burjuva çağı tarafından yaratılabilirdi– zorunlu olarak başarısızlığa uğradı. Proletaryanın bu ilk hareketlerine eşlik etmiş olan devrimci yazın, zorunlu olarak gerici bir niteliğe sahipti. Genel bir çileciliği ve en kaba biçimiyle bir toplumsal eşitlikçiliği telkin ediyordu.

41. Marx ve Engels, burjuva sosyal reformunun, işçi sınıfının durumunu gerçekten iyileştirmeyen bir aldatmaca olduğunu kastediyormuş gibi görünüyorlar.

42. Kapitalist politikacılar bugün hâlâ izledikleri politikaların işçilere fayda sağlayacağını iddia ediyorlar. On dokuzuncu yüzyıl cezaevi reformunun insancıl sonuçlar doğurması bekleniyordu, ama Charles Dickens'a göre, yerini aldığı fiziksel cezalandırmadan daha kötü olan psikolojik işkenceyle sonuçlandı.[26]

"Ütopyacı" ile Marx ve Engels, kapitalizm sonrası toplumla ilgili değişimi sağlayabilecek olan toplumsal güçlerin bir tahliline dayanmayan spekülasyonları kastediyorlar. Herşeye rağmen, ütopyacılar kapitalizme yönelik güçlü eleştiriler yaptılar (bkz. III. 54).

44. François-Noël "Gracchus" Babeuf (1760-97) büyük Fransız Devrimi sırasında eşitlikçi komünizmi savundu. "Eşitler komplosu" tarafından 1796'da girişilen, sınıfsız bir toplum getirmeyi hedefleyen başarısız bir ayaklanmaya önderlik etti.

45. Marx ve Engels, on yedinci yüzyılın ortasındaki İngiliz Devrimi dönemindeki Kazıcılardan (ya da Hakiki Düzleyiciler), Ranters* ve diğer erken

*) İngiliz Devrimi sırasında genellikle yoksul Londralıları bir araya getiren bir hareket –ç.n.

¶ 46 Saint-Simon, Fourier, Owen ve diğerlerinin, haklı olarak sosyalist ve komünist olarak adlandırılan sistemleri, proletarya ile burjuvazi arasındaki savaşımın yukarda sözü edilen erken, henüz gelişmemiş olan döneminde ortaya çıktılar (bkz. I. Bölüm, Burjuvalar ve Proleterler).

¶ 47 Bu sistemlerin kurucuları, gerek sınıf karşıtlıklarını ve gerekse de hüküm süren toplum biçimi içerisindeki çözücü öğelerin etkisini, gerçekten de görürler. Ama henüz bebeklik çağındaki proletarya, onlara, hiç bir tarihsel inisiyatifi ya da hiç bir bağımsız siyasal hareketi olmayan bir sınıfmış gibi görünür.

¶ 48 Sınıf karşıtlığının gelişimi, sanayinin gelişimiyle at başı gittiğinden, kendilerini içinde buldukları ekonomik durum, onlara, proletaryanın kurtuluşunun maddi koşullarını henüz sunmuyordu. Dolayısıyla, bu koşulları yaratacak yeni bir toplumsal bilimin peşine, yeni toplumsal yasaların peşine düşerler.

¶ 49 Tarihsel eylemin yerini, onların kişisel yaratıcı faaliyeti, tarihsel olarak yaratılmış kurtuluş koşullarının yerini, hayali olanlar ve proletaryanın adım adım, kendiliğinden sınıf örgütlenmesinin yerini, bu mucitlerin kendi kafalarından bulup çıkardıkları toplumsal örgütlenme biçimleri alacaktır. Onların gözünde geleceğin tarihi kendisini, kendi toplumsal planlarının propagandasına ve bu planların uygulanmaya konmasına dönüştürmektedir.

¶ 50 Planlarını oluştururken, en çok acı çeken sınıf olarak her şeyden önce işçi sınıfının çıkarlarını gözetmeleri gerektiğinin bilincindedirler. Onlar için proletarya, sadece, en çok acı çeken sınıf olması özelliğiyle vardır.

dönem komünist ve radikal hareketlere göndermede bulunuyor olabilirler. Bu hareketler sadece savundukları eşitlikçilik daha basit bir yaşam biçimine dönme düşüncesini temel aldığı için "gericiydiler" [27]

46. Kont Claude-Henri de Saint-Simon (1760-1825) bilimsel sosyal planlamayı savundu. Charles Fourier (1772-1837) "falanster" adını verdiği ideal bir toplumu ayrıntılı bir biçimde betimledi. Robert Owen (1771-1858), İskoçya'da New Lanark'ta işçilere fayda sağlamak üzere tasarlanmış bir fabrika kasabası kurmuş olan, başarılı bir Britanyalı sanayiciydi.

47. Bir önceki paragrafta sözü edilen erken dönem sosyalistler sınıf ayrımlarını anlıyorlardı ama işçileri kendi kurtuluşları yolunda etkin bir biçimde savaşım verme becerisine sahip bir sınıf olarak değil, sömürünün pasif kurbanları olarak görüyorlardı.

48. İşçiler ancak ekonomik gelişmeler onları bir sınıf olarak bir araya getirdiği zaman kapitalizmi alaşağı edebilirler. Bu koşullar henüz ortaya çıkmamış olduğundan, ütopyacılar sömürüyü "yeni sosyal yasalar" (yani gerçekliğin nasıl baypas edileceğini açıklayan teoriler) bularak sona erdirmeye giriştiler.

49. Ütopyacılar işçi sınıfı hareketini toplumun sosyalist dönüşümünde merkezi güç olarak görmek yerine, kendi ideal toplumları için propaganda yapmayı ya da hatta bunları küçük bir ölçekte oluşturmaya başlamayı çözüm

¶ 51 Gerek sınıf mücadelesinin gelişmemiş olması, gerekse de kendi toplumsal konumları, bu türden sosyalistlerin kendilerini her türlü uzlaşmaz sınıf karşıtlığının çok üstünde görmelerine neden oluyor. Toplumun tüm üyelerinin, hatta en iyi durumda olanların bile, koşullarını iyileştirmek istiyorlar. Bu yüzden de, sınıf ayrımı yapmaksızın, toplumun tamamına, hatta tercihen de egemen sınıfa seslenip dururlar. Öyle ya, insanlar onların sistemini bir kez anladıktan sonra, nasıl olur da mümkün olan en iyi toplum için mümkün olan en iyi planın bu olduğunu göremezlerdi?

¶ 52 Bundan dolayı, her türlü siyasal eylemi ve özellikle de her türlü devrimci eylemi reddederler, amaçlarına barışçıl yollarla ulaşmayı arzularlar ve başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûm küçük deneyler ve oluşturdukları örneklerin gücüyle yeni toplumsal İncil'in yolunu açmaya çalışırlar.

¶ 53 Proletaryanın hâlâ pek az gelişmiş olduğu ve kendi durumu konusunda ancak gerçeklerden uzak bir kavrayışa sahip bulunduğu bir sırada geleceğin toplumuna ilişkin çizilen bu hayali tablolar, bu sınıfın, toplumun genel bir yeniden inşa edilmesine duyduğu ilk içgüdüsel özlemlere karşılık gelmektedir.

¶ 54 Ama bu sosyalist ve komünist yayınlar, eleştirel bir öğe de içerir. Var olan toplumun her bir ilkesine saldırırlar. Bu yüzden, işçi sınıfının aydınlanmasını sağlayacak son derece değerli malzemelerle doludurlar. Bu yayınlarda önerilen, kent ile kır arasındaki ayrımın, ailenin, sanayilerin özel kişiler hesabına işletilmesinin ve ücret sisteminin kaldırılması; toplumsal uyumun ilânı ve devletin işlevlerinin üretimi yönetmekten ibaret hale getirilmesi gibi pratik önlemler, işte

yolu olarak görüyorlardı.

50. III.47 ile karşılaştırın.

51. Ütopyacılar kendi planlarının herkese hitap edeceğine inandıkları için, herkesten, özellikle de (sahip oldukları kaynaklar nedeniyle) kapitalistlerden destek almaya çalışıyorlardı. Söylentilere bakılırsa, Fourier, savunduğu toplumun oluşturulmasını finanse edecek zengin bir patron bulabilmek için boş yere ilanlar vermişti.

52. Marx ve Engels bu eğilimlerin kurucularından çok, daha sonra gelen izleyicilerinden söz ediyor olabilirler. Bkz. III.55.

53. Marx ve Engels, ütopyacı sosyalizmin maddeci bir tahlilini sunuyorlar ve onu on dokuzuncu yüzyılın başlarında proletaryanın görece düşük sınıf örgütlenmesi düzeyinin bir yansıması olarak görüyorlar.

54. Marx ve Engels, erken dönem sosyalistleri, kapitalizme yönelttikleri kusursuz eleştirileri nedeniyle övüyorlar. Ne var ki, onların yaptıkları olumlu öneriler, yazdıkları dönemde sınıf mücadelesinin görece düşük düzeyi nedeniyle, berrak bir biçimde anlayamadıkları, uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının ortadan kaldırılmasını gerektiriyordu. Yine de, Marx ve Engels ütopyacıların bazı görüşlerini, ütopyacılar gelecekte sosyalist bir toplumun nasıl yaratılabileceğini anlamamış olsalar bile, onun neye benzeyeceğini hayal etmemize yardımcı olacak öneriler olarak gördüler. Şehir ve kırsal kesim üzerine,

tüm bunlar yalnızca, o sıralar daha yeni yeni gelişmeye başlamış olan ve bu yayınlarda ancak daha en başlardaki, belli-belirsiz biçimleri içerisinde fark edilebilen uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının ortadan kalkmasına işaret eder. Dolayısıyla, bu öneriler, tamamen ütopyacı bir karaktere sahiptir.

¶ 55 Eleştirel-ütopyacı sosyalizmin ve komünizmin önemi, tarihsel gelişmeyle ters orantılıdır. Modern sınıf mücadelesi ne kadar gelişir ve kesin bir biçim alırsa, mücadeleden bu hayalci uzak duruş, ona yapılan bu hayali saldırılar bütün pratik değerlerini ve bütün teorik dayanağını o ölçüde yitirir. Dolayısıyla, bu sistemlerin kurucuları birçok bakımlardan devrimci olmalarına karşın, bunların müritleri, her seferinde, yalnızca gerici tarikatlar kurmuşlardır. Bunlar, proletaryanın ileriye doğru tarihsel gelişimi karşısında ustalarının eski görüşlerine sıkı sıkıya sarılıyorlar. Dolayısıyla bunlar, durmadan, sınıf mücadelesini köreltmeye ve sınıf karşıtlıklarını uzlaştırmaya çabalıyorlar. Hâlâ toplumsal ütopyalarının deneyler yoluyla gerçekleştirmeyi, tekil "*falansterler*" oluşturmayı, "Yurt Kolonileri" kurmayı, bir "Küçük İkarya"** – Yeni Kudüs'ün muhtasar baskıları– yaratmayı düşlüyorlar ve ayakları yere basmayan bütün bu hayalleri gerçekleştirmek

*) Falansterler, Charles Frourier'in planlarında yer alan Sosyalist kolonilerdi; İkarya, Cabet tarafından kendi Ütopyasına ve daha sonraları da kendi Amerikan komünist kolonisine verdiği addı. [Engels, 1888 İngilizce baskıya not.]

Muhtasar baskı, minyatür ya da cep kitabı versiyonuna verilen addır. "Yeni Kudüs" üzerine, bkz. III.39.

"Yurt Kolonileri" Owen'ın kendi komünist model toplumlarına verdiği addı. Falansterler, Fourier tarafından planlanan halk saraylarının adıydı. İkarya, komünist kurumları Cabet tarafından betimlenen Ütopik fantezi ülkesine verilen isimdi. [Engels, 1890 Almanca baskıya not.]

bkz. II.72.9. Aile üzerine, bkz. II.39-41. "Devletin işlevlerinin üretimi yönetmekten ibaret hale getirilmesi" ile, devletin baskıcı rolünün yerine ekonominin yönetilmesinden ibaret olan tamamen idari nitelikteki görevin geçirilmesi anlatılmaktadır.

55. Sınıf mücadelesinin düzeyi geliştikçe ütopyacı düşünceler de giderek geçerliliğini yitirmeye başladı. İlk ütopyacı sosyalistler kapitalizme yönelttikleri şiddetli eleştiriler nedeniyle devrimciydiler, ama daha sonra gelen izleyicileri örgütlü işçi sınıfına düşmandılar ve dolayısıyla nesnel olarak gericiydiler. Örneğin, Charles Nordhoff, 1875'te yaptığı *Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Komünist Toplulukları* başlıklı komünizme sempatiyle yaklaştığı sunumunda, sendikalara "müşkülpesent, zararlı ve nefret dolu" olduklarını söyleyerek sövdü ve onları, toplumu "sonu gelmeyen karişıklıklara ve mülkiyete yapılan saldırılara" açık hale getirmekle suçladı. Nordhoff ütopyacı toplulukların işçiler için bir güvenlik supabı görevi görebileceklerini ve dolayısıyla onları bir sınıf temelinde örgütlenmek yerine ücretli emekten kaçmaya ikna edebileceklerini umuyordu. Daha sonraki ütopyacılar, kendilerini kendilerine öz öğretileri temelinde işçi sınıfından ayırdıkları için, sektler oluşturdular. Toplumsal ideallerinin gerçekleştirilebileceği topluluklar kurmaya giriştiler ama bunlar kısa süre içinde başarısızlığa uğradı.

için burjuvazinin duygularına ve keselerine seslenmek zorunda kalıyorlar. Giderek, yukarıda betimlenen gerici ya da muhafazakâr sosyalistler kategorisine iniyorlar ve onlardan sadece daha sistematik bilgiçlikleriyle ve kendi toplumsal bilimlerinin mucizevî etkilerine olan bağnaz ve batıl inançlarıyla ayrılıyorlar.

¶ 56 Dolayısıyla, işçi sınıfından gelen her türlü siyasal eyleme şiddetle karşı çıkıyorlar: onlara göre bu tür eylem, ancak, yeni İncil'e olan kör inançsızlıktan ileri gelebilir.

¶ 57 İngiltere'de Owencılar Çartistlere ve Fransa'da Fourierciler *Réformiste*'lere karşı koymaktadırlar.

56. Ütopyacı sektler, sosyal konularla ilgilenmenin karşısında yer aldığını düşündükleri siyasal reformlar için mücadele edilmesine karşı düşmanca bir tutum alıyorlardı. Marx ve Engels için bu ikisi birbirinden ayrılamazdı.

57. Çartistler, dünya üzerindeki ilk kitlesel işçi sınıfı hareketiydi ve bu hareket Britanya'da erkeklere genel oy hakkı verilmesi ve parlamentoların her yıl yenilenmesini içeren, siyasi reformlar için mücadele etti. *Réformiste*'ler, Fransız cumhuriyetçi hareketinin sol kanadını oluşturuyorlardı.[28]

IV.

Komünistlerin Günümüzdeki Çeşitli Muhalefet Partileri Karşısındaki Konumu

¶ 1 Komünistlerin, İngiltere'deki Çartistler ve Amerika'daki Toprak Reformcuları gibi mevcut işçi sınıfı partileri ile olan ilişkileri II. bölümde açıklığa kavuşturulmuştu.

¶ 2 Komünistler işçi sınıfının acil hedeflerine ulaşılması, çıkarlarının sağlanması için savaşırlar; ama aynı zamanda, bugünkü hareket içinde, bu hareketin geleceğini de temsil eder ve gözetirler. Komünistler Fransa'da, muhafazakâr ve radikal burjuvaziye karşı, Sosyal Demokratlarla*,* Büyük Devrim'den geleneksel olarak devralınmış sözlere ve yanılsamalara karşı eleştirel bir tutum takınma hakkını da saklı tutarak, ittifak kuruyorlar.

¶ 3 Komünistler İsviçre'de, Radikalleri, bu partinin kısmen, Fransa'daki anlamıyla, Demokratik Sosyalistlerden, kısmen de radikal burjuvalardan olmak üzere, birbirlerine karşıt öğelerden oluştuğunu gözden kaçırmadan destekliyorlar.

¶ 4 Polonyalılar arasında, ulusal kurtuluşun başlıca ko-

*) O dönemde mecliste Ledru-Rollin, edebiyatta Louis Blanc, günlük basında *La Réforme* gazetesi tarafından temsil edilen parti. Bunların bulmuş oldukları sosyal demokrasi adı demokrat ya da cumhuriyetçi partinin [bir örgütlü parti değil, bir siyasal hareket anlamında-ed.] az çok sosyalizme bulaşmış bir kesimini anlatıyordu. [Engels'in 1888 tarihli İngilizce baskıya notu]

1. Bkz. II.2-7 Çartislerle ilgili olarak, bkz. III.57 Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ulusal Reform Derneği, 1840'lı yıllarda, toprağın yeniden bölüştürülmesi, on saatlik iş günü, köleliğin kaldırılması vb. talepler için kampanya yürüttü.

2. II.5 ile karşılaştırın. Fransız Sosyal Demokratları, III.57'de belirtilen Réformiste'lerdir. Bunlar, IV.3'te Demokratik Sosyalistler, yani siyasal reform hareketini desteklemiş olan (geniş anlamda) sosyalistler olarak adlandırılıyorlar. (Marx ve Engels, çok kısa bir süre içinde, 1848 Devrimi'nde iktidara yürüyen ve hızla sağa kayan bu akımla ilgili hayal kırıklığına uğradılar.) "Büyük Devrim", 1789 Fransız Devrimi anlamına gelmektedir.

3. Fransız taydaşları gibi, İsviçreli Radikaller de, 1848 Devriminin ardından sağa kaydılar. Bununla birlikte, buradaki ana nokta, Komünistlerin işçi sınıfının öz eylemini güçlendirebilecek talepleri gündeme getiren bütün hareketlere eleştirel destek veriyor olmalarıdır. Acil hedefler için, işçilerin çıkarlarına düşman

Bu bölümle ilgili inceleme ve tartışma soruları 200. sayfada başlamaktadır.

şulu olarak bir tarım devrimi üzerinde ısrarcı olan partiyi, 1846'da Krakov ayaklanmasına önayak olan partiyi destekliyorlar.

¶5 Almanya'da, mutlak monarşiye, feodal ağalığa ve küçük-burjuvaziye karşı, devrimci bir tutum takındığı her durumda, burjuvaziyle birlikte savaşıyorlar.

¶6 Ne var ki, Alman işçileri, burjuvazinin kendi egemenliğini kurmasıyla birlikte, getirmek zorunda olduğu toplumsal ve siyasal koşulları olabildiğince çok sayıda silah olarak burjuvaziye karşı derhal kullanabilsinler ve Almanya'da gerici sınıfların devrilmelerinin ardından bizzat burjuvaziye karşı savaş derhal başlayabilsin diye, işçi sınıfına, burjuvazi ile proletarya arasındaki düşmanca karşıtlık konusunda mümkün olan en açık bilinci kazandırmaya çalışmaktan, bir an için olsun geri durmuyorlar.

¶7 Komünistler dikkatlerini esas olarak Almanya'ya yöneltiyorlar, çünkü bu ülke on yedinci yüzyılda İngiltere'dekinden ve on sekizinci yüzyılda Fransa'dakinden daha gelişkin bir Avrupa uygarlığı koşulları altında ve çok daha fazla gelişmiş bir proletarya ile yapılmak zorunda olan bir burjuva devriminin eşiğindedir ve çünkü Almanya'daki burjuva devrimi, onun hemen ardından gelecek bir proleter devriminin başlangıcı olacaktır.

¶8 Kısacası, Komünistler, her yerde, mevcut toplumsal ve siyasal düzene karşı olan her devrimci harekete destek verirler.

¶9 Bütün bu hareketlerde, o andaki gelişme derecesi ne olursa olsun, mülkiyet sorununu, o hareketin esas sorunu olarak ön plana çıkarırlar.

olan başka amaçlara sahip olsalar bile, diğer toplumsal güçlerle geçici ittifaklar oluşturma taktiği, daha sonra "birleşik cephe" adı verilecek olan taktiğin bir habercisidir.[29]

4. Polonyalılar ülkelerinin Rusya, Prusya ve Avusturya arasında paylaşılmış olmasına karşı savaşıyorlardı. Krakov ayaklanması, Rusya ve Avusturya tarafından birkaç hafta içinde yenilgiye uğratıldı ama bütün Avrupa'da Polonya'nın bağımsızlığı için muazzam desteğin ortaya çıkmasını sağladı.

5. Marx ve Engels, burjuvazinin feodal Almanya'da devrimci bir rol oynayacağına hâlâ inanıyorlardı. Bkz, III.27-28. 1848 Devrimi, Alman kapitalistlerinin işçi sınıfından, feodalizme kıyasla daha fazla endişe ettiklerini gözler önüne serecekti.

6. Bu tarihte, Marx ve Engels, burjuvazinin mutlakıyetçi feodal devlete karşı zaferini sosyalist devrimin zorunlu bir başlangıcı olarak görüyorlardı. Engels'in *Komünizmin İlkeleri*'nde belirtmiş olduğu gibi: "Komünistler, burjuvazi iktidara gelene kadar, kendileriyle burjuvazi arasındaki nihai mücadeleye giremeyeceklerinden, burjuvaziyi bir an evvel devirebilmek için onun olabildiğince çabuk iktidara gelmesine yardımcı olmak komünistlerin çıkarınadır."[30]

7. Marx ve Engels, Almanya'da burjuva devriminin neredeyse hemen bir işçi sınıfı devrimi tarafından takip edileceğine inanıyorlardı. Alman kapitalistlerinin işçi hareketinden, mutlakıyetçi devletin eylemlerinden daha fazla endişeyle

¶ 10 Nihayet, Komünistler her yerde, tüm ülkelerin demokratik partileri arasında birlik ve anlaşma sağlanması için çalışırlar.

¶ 11 Komünistler, görüşlerini ve amaçlarını gizlemeye tenezzül etmezler. Hedeflerine ancak tüm mevcut toplumsal koşulların zor yoluyla ortadan kaldırılmasıyla ulaşılabileceğini açıkça ilân ederler. Varsın egemen sınıflar bir komünist devrim korkusuyla tir tir titresin. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecekleri hiçbir şeyleri yok. Kazanacakları bir dünya var.

¶ 12 BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

karşıladıkları, 1848 olaylarının ardından, demokratik haklar için mücadeleye bile proletaryanın öncülük etmesi gerektiği ve bir burjuva demokratik devriminin sosyalist devrime uzanan tek bir sürecin parçası olacağı sonucuna vardılar. Bu, daha sonra Rus devrimcisi Lev Trotskiy'le birlikte anılan, ama ilk olarak Marx ve Engels tarafından savunulmuş olan "sürekli devrim" teorisidir.[31]

8. Sosyalistler bütün ilerici hareketleri, bu hareketler sosyalist politikalara sahip olsunlar ya da olmasınlar desteklerler. II.5 ile karşılaştırın.

9. II.6 ve II.12'yle karşılaştırın. Marx ve Engels, "mülkiyet sorunu" ile toplumun ekonomik kaynaklarının nasıl kontrol edileceğini kastediyorlar. Komünistler, işçi sınıfının kendi kurtuluşunu gerçekleştirmesini savunmaya devam ederken, izledikleri politikalar her ne olursa olsun bütün ilerici hareketlerin içinde yer almalıdırlar.

10. Komünistler gerçekten ilerici olan tüm güçler arasında ittifaklar kurmaya çalışırlar.

11. P. 3 ile karşılaştırın. Marx ve Engels, "Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecekleri hiçbir şeyleri yok," derken, devrimin çok yakında gerçekleşeceğine inandıklarını ortaya koyuyorlar. Kapitalizm altında işçilerin asla değer taşıyan hiçbir şeye sahip olamayacaklarını iddia etmiyorlar. Devrim zorunludur, çünkü eski egemen sınıf iktidarını bir başka yoldan bırakmayacaktır. I.51 ile karşılaştırın.

12. II.53-56 ile karşılaştırın.

Notlar

1 "Komünist" sözcüğünün baş harfini, kendilerini bu şekilde adlandıran örgütlerden (ve bu tür örgütlere üye olanlardan) söz ederken büyük yazdım ve komünizmin genel düşüncelerinden (ve onları benimseyenlerden) söz ederken sözcüğü küçük harfle başlatarak, "komünist" olarak kullandım.
2 Bkz. Domhoff 2006 ve Parenti 2002.
3 Çin, yazıyı bilmeyen bir kültür değildi hiç kuşkusuz, ancak on dokuzuncu yüzyılın Britanya burjuvazisi tarafından ikinci derecede bir kültür olarak görülüyordu.
4 Britanya'daki Çartist hareket dünya üzerindeki ilk kitlesel işçi hareketiydi. Çartistler 1830'lu ve 1840'lı yıllarda bir seçim reformları bildirisini desteklemek için büyük gösteriler düzenlediler. Aynı zamanda bkz. III.57 ve IV.1.
5 Bu sorunlarla ilgili olarak Marx ile Lenin'in düşüncelerinin bir karşılaştırması için bkz. Molyneux 2003.
6 Bkz. Bakan 2004.
7 Wolff 2000.
8 Bkz. Ehrenreich 2001.
9 Bkz. Bowles ve Gintis 1976.
10 Bkz. Ek C'de Marx 1859'dan aktarılan parça.
11 Egemen sınıf sağlıklı bir yeni işçi kuşağının üretiminin ciddi bir biçimde kesintiye uğrayabileceğinden endişe ediyordu. Kapitalizmin modern işçi ailesi üzerindeki etkileri için, bkz. Rubin 1976.
12 Egemen sınıfın ideolojisinin eğitimin içine hangi yollardan ve nasıl işlediğine ilişkin örnekler için, bkz. Loewen 1996.
13 Bkz. http://www.stopchildlabor.org adresindeki Child Labor Coalition Web Site (Çocuk Emeği Koalisyonu Web Sitesi).
14 Aynı zamanda şunun da belirtilmesi gerekir ki, Marx ve Engels, *Manifesto*'da hakkında çok az şey söylemelerine karşın, sömürgeci ya da emperyalist tahakküme karşı ulusal kurtuluş mücadelesinin genel olarak ilerici olduğuna inanıyorlardı. Örneğin, İrlanda'nın İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasına ve on dokuzuncu yüzyılda Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından kontrol edilen Polonya'nın ulusal bağımsızlığına destek verdiler. (bkz. IV.4).
15 1917 Rus Devriminin önderi Lenin aynı görüşü 1920 yılında tekrar etti: "Biz hareketimizi her zaman uluslararası bir devrimin üzerine kurduk ve bu koşulsuz olarak doğruydu... Biz her zaman sosyalist devrim gibi bir işi tek bir ülkede tamamlamanın olanaksız olduğu gerçeğini vurguladık." Aktaran, Trotskiy 1930, 3. cilt, ek 2, "Müstakil bir ülkede sosyalizm" içinde.
16 Engels 1877, I. kısım, 9. bölüm, "Eternal Truths [Ebedi Gerçekler]." Marx ve Engels'in dinle ilgili düşünceleri için, bkz. Siegel 2005, 2. bölüm.
17 Bkz. Marx ve Engels'in 1872 tarihli Almanca baskı için yazdıkları önsöz.
18 Marx ve Engels başka bir yerde, işçi birlikleri ve kooperatifler dâhil, işçi sınıfının ekonomi üzerinde kontrol sağlayabileceği diğer yolları belirtiler.
19 1872 tarihli Almanca baskıya önsöz.
20 Bkz. Burkett 1999 ve Foster 2000.
21 Amerika Birleşik Devletleri'nde bu hareket, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında özellikle filozof John Dewey ile ilişkilendirilmektedir. Bkz. Rippa 1997.

22 Bu noktanın daha ayrıntılı bir biçimde ele alınışı için, bkz. Marx 1874.

23 Aktaran Marx 1867, 25. bölüm, "Kapitalist Birikimin Genel Yasası," 4. kısım.

24 Alman felsefeci G.W.F. Hegel'in (1770-1831) yazıları erken dönemlerinde hem Marx hem de Engels üzerinde çok önemli bir etkiye sahipti.

25 Dirk Struik'e göre (1971, s. 50), "Prusya hükümeti burjuvazi karşısında gerçek müttefiklerinin feodal gericilik olduğuna işçileri inandırmak için fiilen 'hakiki sosyalist' argümanları kullandı."

26 Dickens 1842.

27 Bu hareketlerle ilgili daha fazla açıklama için bkz. Hill 1972.

28 Ütopyacı sosyalizmle ilgili daha fazla bilgi için, bkz. Engels 1880.

29 Bkz. sözgelimi, Lev Trotskiy, "Birleşik Cephe üzerine," Trotskiy, 1924'ün içinde.

30 Bkz. Ek B.

31 Bkz. Marx ve Engels 1850.

Ek Malzemeler

Manifesto Hâlâ Geçerli mi?[1]

1998 yılında, *Komünist Manifesto*'nun 150. yıl dönümü –*Manifesto* ilk kez 1848 yılının Şubat ayında, Londra'da yayımlandı– geniş bir ilgi gördü. Karl Marx ve Friedrich Engels'in bu küçük broşürünün yeni baskıları yapıldı, dünyanın dört bir yanında hakkında akademik konferanslar düzenlendi, sol dergilerde *Manifesto*'yu ele alan makaleler yayımlandı ve hatta ana akım medya bile onun doğum gününe belirli bir ilgili göstermekten geri durmadı. Sadece birkaç yıl önce, Sovyetler Birliği'nin ve onun Doğu Avrupa'daki imparatorluğunun çökmesinin ardından, siyasi yelpazenin tüm kesimlerinden çeşitli yorumcular Marksizmin öldüğünü ilan etmişlerdi. Buna karşılık, *Manifesto*'nun yıldönümünde yapılan yorumların çoğu şaşırtıcı ölçüde olumluydu.[2] *Los Angeles Times*, Marx üzerine yapılan bir sempozyumu anlatırken, *Manifesto*'nun "Charles Darwin'in *Türlerin Kökeni*'yle birlikte, büyük olasılıkla 19. yüzyılda yazılmış en önemli kurgusal olmayan eser," olduğunu yazdı. Muhafazakâr sosyolog Daniel Bell aynı tartışmaya yaptığı katkıda, *Manifesto*'nun kapitalizmi tanımlayışını "çarpıcı, öngörülü bir anlatım," olarak övdü.[3] *Washington Post*'da yayımlanan bir makalede Marx, "kapitalizmin zeki bir eleştirmeni," olarak adlandırıldı.[4] Columbia Üniversitesi'nde sosyal bilimler profesörü olan Steven Marcus, *New York Times*'da *Manifesto*'yu "toplumsal varoluşa yönelik kalıcı içgörüler" içeren bir "başyapıt" olarak tanımladı.[5] Belki de bütün bunlar arasında en ilginç olanı, birkaç hafta önce *New Yorker* dergisinde yayımlanan, derginin sürekli yazarı John Cassidy'nin "Karl Marx'ın Dönüşü"nü ilan ettiği ve bir yatırım bankacısı ile yapılan bir görüşmeyi aktardığı uzun bir makale oldu:

> Beni şaşırtarak, sözü Karl Marx'ı getirdi. "Wall Street'te zaman harcadığım ölçüde, Marx'ın haklı olduğuna daha fazla kani oldum," dedi... "Ben Marx'ın yaklaşımının kapitalizmi ele almanın en iyi yolu olduğuna kesinlikle ikna olmuş durumdayım."

Makalenin devamında Cassidy, Marx'ın neden "Bir Sonraki Düşünür" olabileceğini açıklıyor:

> Onun Viktorya kapitalizmde gördüğü ve sonradan reformist hükümetler tarafından ele alınan çelişkiler, mutasyona uğramış virüsler misali, yeni kisveler altında yeniden ortaya çıkmaya başladılar... [Marx] küreselleşme, eşitsizlik, siyasi yolsuzluk, tekelleşme, teknik ilerleme, yüksek kültürün çöküşü ve modern varoluşun moral bozucu doğası –iktisatçıların yeniden ve kimi zaman Marx'ın izinden yürüdüklerinin farkında olmaksızın karşı karşıya geldikleri sorunlar– hakkında sürükleyici pasajlar yazdı.[6]

Aslına bakılırsa, son yıllarda, ana akıma ait birden fazla sayıda yorumcu Marx'ı yeniden keşfetti. Örneğin, *New York Times*'ın merkez sağ görüşe sahip köşe yazarı Thomas Friedman, 2005 yılında yayımlanan küreselleşme üzerine bir kitapta, *Manifesto*'dan kapitalist gelişmenin etkisi altında "Katı olan her şey[in nasıl] buharlaş[tığını]" (I.18) anlatan uzun bir pasajı aktararak, "Marx'ın Sanayi Devrimi'nin yükselişi sırasında dünyayı düzleştirmekte olan güçleri isabetli bir biçimde ayrıntılandırmış olması ve bu aynı güçlerin dünyayı günümüze kadar nasıl düzleştirmeye devam edeceklerini öngörmüş olması karşısında büyük bir hayranlık ve saygı," duyduğunu açıkladı.[7]

Genel olarak Marx'ın düşüncelerine ve özel olarak da *Komünist Manifesto*'ya gösterilen tüm bu ilgi elbette ki memnuniyet vericidir. Ama –ve tabii ki burada bir "ama" söz konusudur– bu son yorumları yapanlar, birkaç istisna dışında, *Manifesto*'ya yönelik övgülerini, onun kapitalist sistemin doğası ve işleyişi hakkında söyledikleriyle sınırlandırmaktadırlar. Oysa Marx ve Engels, *Manifesto*'yu soyut bir ekonomik tahlil metni olarak kaleme almadılar. *Manifesto*, eylem için devrimci bir çağrı –sadece toplumda neyin yanlış olduğuna değil, "her bir bireyin özgürce gelişiminin, toplumunun tümünün özgürce gelişiminin koşulu olduğu bir birli[ği]" (II.74) yaratmak için toplumun nasıl dönüştürülebileceğine dair bir açıklama– olarak tasarlanmıştı. Bu değişim stratejisinin merkezinde, Marx ve Engels'in, kapitalizmin, modern işçi sınıfının –proletaryanın– suretinde "kendi mezar kazıcıları[nı]" (I.53) ürettiği iddiası yer almaktadır. Diğer bir deyişle, Marx ve Engels, kapitalizmin mevcut sistemi yıkmak ve tüm insanlığı kurtarmak için gerekli güce sahip ve çıkarı burada olan bir insan grubunu yarattığını öne sürmektedirler. Proletaryanın devrimci bir sınıf olduğu iddiası *Komünist Manifesto*'nun

kalbi ve ruhudur; ne var ki, son zamanlarda *Komünist Manifesto* üzerine yorumda bulunmuş olanların –solda yer alanların çoğu dâhil– tamamına yakınının kesin bir biçimde reddettikleri de, tam olarak bu iddiadır. Örneğin, radikal iktisatçı Edward Herman, "iki Karl Marx" olduğundan söz etmektedir. Herman'a göre bu Marxlardan biri, geliştirmiş olduğu iktisat teorileri bugün de önemini korumaya devam eden, "kapitalizmin son derece zeki ve bilgili bir gözlemcisi ve tahlilcisiydi." Diğeri, "acımasız kapitalizmin kısa süre içinde çökeceğini öngören, sınıfsız bir devleti ve ütopyayı müjdeleyen eylemci ve aydınlanma iyimseriydi. Bu Marx, ciddi biçimde yanılmıştı."[8] Britanyalı tarihçi ve kıdemli sosyalist Eric Hobsbawm, *Manifesto*'nun bir yıldönümü baskısı için kaleme aldığı bir giriş yazısında açıkça şunu söylemektedir: "Eğer milenyumun sonunda *Manifesto*'nun kapitalizmin... muazzam bir biçimde küreselleşmekte olduğuna dair vizyonun keskinliğini çok çarpıcı bulmamız gerekiyorsa, onun öngörülerinden bir diğerinin yanlışlığı da aynı derecede çarpıcıdır. Şimdi artık, burjuvazinin proletaryanın suretinde 'her şeyden önce... kendi mezar kazıcılarını' üretmemiş olduğu açıkça ortaya çıkmış durumdadır."[9] Solcu akademisyen Hans Magnus Enzensberger, "*Manifesto*'nun gücünün önerdiği çözümlerde değil, içerdiği tahlilde olduğunu" ve "Marksizmin gücünün onun acımasız olumsuzluğunda yattığını," öne sürmektedir.[10]

Ancak *Manifesto*'yu tüm zamanların en çok satan ikinci kitabı yapan ya da bugün de geniş bir okur kitlesine sahip olmasını sağlayan şey, hiç kuşkusuz ki onun "acımasız olumsuzluğu" değildir.[11] *Manifesto*, tam da Marx ve Engels toplumun radikal bir biçimde değiştirilebileceğini savundukları için, uzun yıllar boyunca okurları için bir ilham kaynağı olmuştur. Peki ama onların bu iddiasının bugün ne ölçüde ciddiye alınması gerekmektedir? *Manifesto*'nun ilk kez yayımlanmasının üzerinden neredeyse bir çeyrek asır sonra, Marx ve Engels, yazdıkları yeni bir önsözde, "[ş]urada ya da burada kimi ayrıntılar daha iyi hale getirilebil[ecek]" olsa da, *Manifesto*'nun temel düşüncelerin geçerliliğini koruduğunu belirttiler.

> Son yirmi beş yıl içerisinde koşullar ne denli değişmiş olursa olsun, bu Manifesto'da ortaya konulmuş olan genel ilkeler, ana hatlarıyla, bugün de her zamanki kadar doğrudur. İlkelerin pratikteki uygulanışı, bizzat Manifesto'da da belirttiği gibi, her yerde ve her zaman o günün tarihsel koşullarına bağlı olacak [olsa bile.] [12]

Benim görüşüme göre, Marx ve Engels'in vargısının neden bugün için de temelde doğru olmaya devam ettiğini açıklamaya çalışacağım. Hiç kuşkusuz, *Manifesto*'yu derinlemesine inceleyerek yer yer kimi retorik abartmalar, hatalar ya da yanlışlanmış öngörüler bulmak çok da zor değildir. [13] Ne var ki, *Manifesto*'nun "genel ilkeleri" –ve her şeyden önce de onun devrimci değişim için yaptığı çağrı– yirmi birinci yüzyılın başındaki dünya için, on dokuzuncu yüzyılın ortasında olduğundan çok daha geçerlidir.

Kapitalizm

Manifesto, kapitalizmi ya da Marx ve Engels'in ondan kitap boyunca söz ettikleri biçimiyle "burjuva toplumunu" tartışarak başlar.[14] Onlar, bununla, bizim yaşadığımız toplum gibi, burjuvazinin –"modern kapitalistler sınıfı[nın], toplumsal üretim araçlarının sahipleri[nin] ve ücretli emeği istihdam edenler[in]"[15]– egemen ekonomik, toplumsal ve siyasal grup olduğu toplumları kastetmektedirler. *Manifesto*'nun açılış sayfalarının en çarpıcı özelliklerinden biri kapitalizmi tanımlayışının kulağa son derece çağdaş gelmesidir. Marx ve Engels amansız bir büyüme yönelişine sahip olan ve toplumun üretken kapasitelerini daha önceki yüzyıllarda hayal bile edilemeyecek düzeylere çıkarmış olan, son derece dinamik bir sistemi resmederler. Bu dinamizm, kapitalistlerin pazar için üretim yapıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. On altıncı ve on yedinci yüzyıllarda, keşif yolculuklarının neden olduğu ticaretteki büyük genişleme ve bunun ardından gelen Avrupa'nın sömürgeciliği, özellikle İngiltere'de yükselmekte olan kentli bir tüccar sınıfının eski "sanayi üretiminin kapalı loncalar tarafından tekelleştirildiği feodal sanayi sistemi[ni]" (I.8) bir kenara itmesine ve bunun yerine ücretli emeğe ve "serbest rekabete" (I.26) dayalı bir sistemi geçirmesine olanak sağladı. Böylece rekabet yeni pazarları ele geçirmek, üretimi genişletmek ve daha azla daha fazla üretmenin yollarını bulmak için dur durak bilmeyen bir itki yarattı. İşte bu nedenle burjuvazi "üretim gereçlerini sürekli olarak devrimcileştirmeksizin var olamaz" (I.18) ve bu nedenle, on dokuzuncu yüzyılın ortasında bile, sağladığı teknik başarılar, daha önceki egemen sınıfların teknik başarılarını fersah fersah geride bırakmıştır.

Bu başarıları anlattıkları bölümlerde, Marx ve Engels, kapitalizmin ortaya çıkışını neden tarihsel olarak ilerici bir gelişme olarak gördüklerini açıklarlar. Burjuvazi,

> İnsan etkinliğinin neler yaratabileceğini ilk gösteren [o] oldu. Mısır piramitlerini, Roma'nın su kemerlerini ve Gotik katedralleri kat be kat aşan şaheserler yarattı; daha önceki tüm kavimlerin göçlerini ve haçlı seferlerini gölgede bırakan seferler düzenledi. (I.17)

Biraz sonra aynı temaya geri dönerler:

> Burjuvazi, henüz bir yüzyılı bulmayan egemenliği süresince, daha önceki kuşakların tümünün yaratmış olduklarından çok daha büyük ve çok daha görkemli üretici güçler yarattı. Doğa güçlerinin insanoğlunun önünde boyun eğmesi, makineleşme, kimyanın sanayi ve tarıma uygulanması; buharlı gemiler, demiryolları, elektrikli telgraflar; koskoca kıtaların tarıma açılması, nehirlerin suyolları haline getirilmesi; nüfusun yerden biten mantarlar gibi çoğalması: Toplumsal emeğin bağrında böylesine üretici güçlerin yatmakta olduğunu daha önceki hangi yüzyıl sezebilmişti? (I.24)

Kuşkusuz, geçtiğimiz yüz elli yıl, elektrikli dinamo, telefon ve içten yanmalı motordan, radyo, televizyon, hava yolculuğu, bilgisayarlar, uydular ve biyo-teknolojiye varıncaya kadar, bu başarıları bile çok geride bırakan teknolojik gelişmelere tanık olmuştur. Yine de, Marx ve Engels'in anlattıkları, görünüşe göre asla sonu gelmeyen bir teknolojik buluşlar ve bilimsel mucizelerin damgasını vurduğu, bizim kendi dünyamıza çok açık bir biçimde benzemektedir.

Kapitalizmin genişleme yönelişi sadece toplumun üretken kapasitesinde yaşanan devasa bir artışla değil, aynı zamanda hem sistemin kapitalist üretim ilişkilerinin yerkürenin her köşesine dayatılması yoluyla genişletmesiyle hem de tüm dünyanın tek bir ekonomik sistem içinde bütünleşmesiyle sonuçlanır. Son yıllarda birçok yorumcunun işaret etmiş olduğu gibi, *Manifesto*'da bu süreçler anlatılırken aynı zamanda modern küresel ekonominin de neredeyse olağanüstü bir resmini çizilmektedir.

> Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksinimi, burjuvaziyi, yerkürenin dört bir yanına salar. O, her yerde yuvalanmak, her yere yerleşmek, her yerde bağlantılar kurmak zorundadır.
>
> Burjuvazi, dünya pazarını sömürerek, tüm ülkelerin üretim ve tüketimine kozmopolit bir nitelik kazandırdı. Gericileri derin kedere boğarak, sanayinin ayakları altından, üzerinde durmakta olduğu ulusal temeli çekip aldı. Eskiden kurulmuş olan tüm ulusal sanayiler yıkılıp gittiler ya da gün be gün yıkılıyorlar. Bunlar, kurumları tüm uygar uluslar için bir ölüm kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler tarafından, artık yerli hammaddeleri değil de, en ücra bölgelerden getirilen hammaddeleri işleyen sanayiler, ürünleri yalnızca ülke içinde değil, yerkürenin her köşesinde tüketilen sanayiler

> tarafından yerlerinden ediliyorlar... Eski yerel ve ulusal dışa-kapalılığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkilerinin, çok yönlü karşılıklı bağımlılığının aldığını görüyoruz. (I.19–20)

Bu tanımlamanın belki de en dikkat çekici yönü, günümüz dünyasına, on dokuzuncu yüzyılın ortasındaki dünyaya olduğundan çok daha uygun düşüyor olmasıdır.[16] Marx ve Engels'in elinde kristal bir küre yoktu, ancak onlar *Manifesto*'da kapitalist üretim tarzının temel dinamiğini ortaya çıkarırlar ve bunu geleceği öngörmek için kullanırlar. Bu, kitabın hem en parlak öngörülerinin hem de kimi arızi hatalarının kaynağıdır.[17]

Manifesto'nun açılış sayfaları, kapitalizmi, mümkün kıldığı maddi kazanımlar ve gerici ve dar görüşlü düşünceleri zayıflatma eğilimi nedeniyle alkışlar.[18] Ne var ki, bütün bu övgülere rağmen, *Manifesto,* hiç kuşkusuz, her şeyden önce kapitalizme yöneltilmiş bir suçlamadır. Daha önceki toplum biçimlerine kıyasla kapitalizm son derece dinamik ve ilerici bir yapıya sahiptir. Ama aynı zamanda, yerine geçtiği toplumlarla olan bütün farklılıklarına rağmen, kapitalizm, egemen bir yönetici sınıfın, halkın büyük çoğunluğu tarafından üretilen zenginliği kontrol ettiği, sınıfsal bir sömürü sistemi olmaya devam etmektedir. Aslında, tam da bu dinamizmi ve amansız genişleme yönelişi nedeniyle kapitalizm kendisinden önce gelen her şeyden daha insanlık dışı ve acımasızdır.

Yeni işten çıkarmaların her ilan edilişinde borsanın yükselişe geçtiği ve ortalama CEO* maaşının sıradan bir işçinin maaşından üç yüz kat fazla olduğu[19] bir toplumda, kapitalizmin keskin sınıf ayrımlarına dayanan bir sistem olmaya devam ettiğini görmek hiç de zor değildir. Bu ekonomik eşitsizlik, "[m]odern devletin yürütme erki[nin], tüm burjuvazinin ortak işlerini yürüten bir kuruldan başka bir şey" (I.12) olmaması sonucunu doğurarak, demokrasiyi bir danışıklı dövüşe indirgemektedir.[20]

Sistemin özürcüleri, bazen, yatırım fonları ve emeklilik programları gibi şeylerin ortaya çıkmasıyla birlikte, servetin daha eşit bir biçimde dağıtıldığı bir hissedar toplumu haline geldiğimizi öne sürmektedirler. Hâlbuki gerçekte, Amerika Birleşik Devletleri'nde servetin yoğunlaşması rekor düzeylere ulaşmış durumdadır. 1995 yılında, nüfusun en zengin yüzde 10'luk

---

*) İKB-İcra Kurulu Başkanı –ç.n.

kesimi, hisse senetlerinin yüzde 84'üne ve tahvillerin yüzde 90'ına sahipti. Asıl ikamet edilen konutların değeri hariç tutulduğunda, nüfusun en zengin yüzde birlik kesimi, ülke servetinin yüzde 43'ünden fazlasını elinde tutmaktaydı. En zengin yüzde yarımlık kesim, kendi başına servetin yüzde 34'ünden fazlasına –altta yer alan yüzde 90'lık kesimin sahip olduğunun yüzde 50'sinden fazlasına (ve hatta altta yer alan bu yüzde 90'lık kesimin içinde bile servetin çoğu yukarıda yoğunlaşmaktadır)– sahipti.[21] 1998 yılında nüfusun en zengin yüzde 10'luk kesimi hisse senedi ve yatırım fonlarındaki varlıkların yüzde 85'inden fazlasına, menkul kıymetlerin yüzde 84'üne, vakıf varlıklarının yüzde 91'ine ve özel işletmelerin tüm varlıklarının yüzde 92'sine sahiptir.[22] Küresel düzeyde bakıldığında rakamlar daha da şaşırtıcı hale gelmektedir. Tüm dünyada, sayıları beş yüzden az olan bir grup insan, gezegenin nüfusunun yarısının toplam gelirinden daha fazla servete sahiptir. Zenginlerin servetlerini nasıl elde ettiklerini anlamak da güç değildir. Tek bir istatistik vermek gerekirse, 1960'lı yılların ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde imalat sektöründe çalışan işçilerin ücretleri üretimdeki katma değerin yüzde 46'sına eşitken, 1990 yılında bu oran yüzde 36'ya gerilemiştir.[23] Diğer bir deyişle, kapitalist sınıf kendisi için çalışanlardan her zamankinden daha fazla artık-değer sızdırıyor ve kendilerini orta sınıfa ait görenler bile, çoğu durumda, yoksulluğa düşmekten sadece bir maaş çeki uzaklıkta bulunuyorlar.[24]

Kapitalizm sadece eşitsizlikle ilgili değildir. Sistemin kendisi bir tür Midas dokunuşuna sahiptir –temas ettiği her şey bir metaya, pazarda alınıp satılacak bir öğeye dönüşür.[25] Bu durum, başka şeyler için olduğu kadar emek için (ya da daha doğrusu emek gücü –çalışabilme becerisi için) de geçerlidir:

> [k]endilerini parça parça satmak zorunda olan bu emekçiler, bütün öteki ticari mallar gibi birer metadırlar ve bunun sonucu olarak, rekabetin bütün iniş çıkışlarına, piyasada meydana gelen bütün dalgalanmaların etkilerine açıktırlar. (I.30)

Piyasadaki rekabet, işgücünü sıkı bir disiplin altına sokar; nüfusun çoğunluğu için çalışmayı stresli, sıkıcı ve çoğu kez aşağılayıcı bir yük haline getirir.

> Proleterlerin yaptığı iş, makinelerin yaygın kullanımı ve işbölümü nedeniyle, bütün özgün niteliğini ve bunun sonucu olarak da, işçi için bütün çekiciliğini yitirmiştir. İşçi, makinenin bir uzantısı haline

> gelir ve ondan beklenen sadece en basit, en tekdüze ve en kolay edinilen bir beceriden başka bir şey değildir...
>
> ...Fabrikaya doldurulmuş işçi yığınları... bir subaylar ve astsubaylar hiyerarşisinin komutası altında... askerler gibi örgütlenmektedir... Sadece burjuva sınıfının ve burjuva devletin kölesi olmakla kalmıyorlar, makine tarafından, gözetmen tarafından ve en başta da, bizzat imalatçı burjuva şahsiyetler tarafından gün be gün, saat be saat köleleştiriliyorlar. Bu zorbalık, amaç ve hedefinin kazanç sağlamak olduğunu ne denli açık bir biçimde ilan ederse, o denli bayağı, o denli nefret uyandırıcı, o denli dayanılmaz olmaktadır. (I.31-32)

Çalışma edimi, en iyi ihtimalle, hoş olmayan bir zorunluluk haline gelir. En kötü ihtimalle, bireyler fiziksel ya da ruhsal olarak tahrip olabilirler. Harvard'lı iktisatçı Juliet Schor'a göre, "[Amerikalı y]etişkinlerin yüzde otuzu, hemen hemen her gün yüksek düzeyde stres yaşadığını söylemektedir; hatta daha fazla sayıda yetişkin haftada bir ya da iki kez yüksek düzeyde stres yaşadıklarını bildirmektedir... Amerikalılar –çalıştıkları işler kalp hastalığı, hipertansiyon, mideyle ilgili sorunlar, depresyon, bitkinlik ve diğer çeşitli rahatsızlıklara katkıda bulunduğundan– sözcüğün tam anlamıyla ölesiye çalışıyorlar."[26]

Kapitalizm altında yaşam sadece işyerinde değil, onun dışında da bezginlik veren bir koşuşturmacadır. Sürekli hareket halinde olan bir toplumda, toplumsal ilişkiler alt üst olur. Kapitalizm, hırsı, rekabeti ve saldırganlığı körükler. İnsan ilişkilerini alçaltır, böylece insan ilişkileri çoğu durumda "çıplak kişisel çıkar" ve "katı 'nakit ödeme'"den (I.14) fazlasına dayanmaz. Yandaşları "aile değerleri" hakkında durmaksızın gevezelik ederlerken, kapitalizmin kendisi aileleri paramparça eder.[27]

> Proleter arasındaki tüm aile bağları modern sanayinin etkisiyle parçalandıkça ve bunların çocukları sıradan ticaret nesneleri ve iş araçları haline dönüştürüldükçe, aile ile eğitim, ana-baba ile çocuk arasındaki kutsal ilişkiye dair burjuva safsataları daha da mide bulandırıcı hale gelmektedir. (II.45)

Dolayısıyla, çok sayıda insana gerçekten insanca var olma hakkı tanınmamaktadır.[28] Kapitalizmin dur durak bilmeyen genişleme yönelişi sadece bütün toplumsal ilişkileri istikrarsızlaştırmakla kalmaz; er ya da geç, bizzat ekonomik büyüme için gerekli olan koşulları da ortadan kaldırır.

Marx ve Engels kapitalizmin giderek daha fazla kontrolden çıkmaya yönelik bir eğilim sergilediğini öne sürerler –kapitalizm, son derece yıkıcı ekonomik krizlerin yaşanması kaçınılmaz olan ve böylece temelli bir biçimde akıldışı hale gelmiş olan bir sistemdir.

> Kendi üretim, mübadele ve mülkiyet ilişkileriyle modern burjuva toplumu, böylesine devasa üretim ve mübadele araçları yaratmış bulunan bu toplum, ölüler diyarının büyüleriyle harekete geçirdiği güçleri artık kontrol edemeyen büyücünün durumuna düşmüş bulunuyor. (I.27)

Kontrolsüz kapitalist büyümenin sonucu olarak çevre kirliliği, küresel ısınma ve ekosistemlerin tahrip edilmesiyle tehdit edilen bir dünyada, bu tablo belki de özel bir rezonansa sahiptir.[29] Yirminci yüzyılın sonlarında, kâr elde etme arayışı, doğal çevre dâhil, önüne çıkan her şeyi yıkıp geçmekle tehdit etmektedir.

Manifesto bütünüyle tamamlanmış bir iktisat teorisi içermez –Marx bunu daha sonra *Kapital*'de yapacaktır– ama yinelenen kapitalist krizlerin, bir kez daha modern dünyaya mükemmel bir biçimde uyan bir tanımlamasını sunar.

> Onlarca yıldır sanayinin ve ticaretin tarihi, modern üretici güçlerin, modern üretim koşullarına karşı; burjuvazinin ve onun egemenliğinin varlık koşulu olan mülkiyet ilişkilerine karşı isyanın tarihinden başka bir şey değildir. Bu konuda, dönem dönem tekrarlanarak her seferinde tüm burjuva toplumunun varoluşunu daha da korkutucu bir biçimde tehdit eden ticari krizlerin sözünü etmek yeterlidir. Bu krizler sırasında sadece mevcut ürünlerin değil, aynı zamanda daha önceleri yaratılmış üretici güçlerin de büyük bir kısmı, dönemsel olarak tahrip edilir. (I.27)

Manifesto'nun betimlediği periyodik krizler, bunların artık geçmişte kaldığına dair sık sık dile getirilen iddialara rağmen, o zamandan bu yana kapitalizmin başına bela olmaya devam etmiştir. Son yirmi beş yıl içinde, örneğin, ABD ve dünya ekonomileri 1974-75, 1980-82, 1990-91 ve 2001-02 yıllarında keskin gerilemeler yaşamıştır. Her toparlanmayla birlikte, egemen sınıf –sadece bir sonraki krizin ortaya çıkmasıyla şaşkınlığa düşmek üzere– gelecekte refahın güvence altına alındığını ilan eder. Örneğin, 1990'lı yılların sonlarında Asya'daki ekonomik kriz, kriz ortaya çıkıncaya kadar bölge için hâlâ güçlü bir ekonomik büyümeyi güvenle öngörmekte olan burjuva iktisatçıları için bütünüyle beklenmedik bir gelişme oldu.[30]

Marx ve Engels sadece kapitalizm altında yaşanan periyodik krizlerin pattern betimlemekle yetinmezler; aynı zamanda bu krizlerin aldığı özel biçimi de açıklarlar. Daha önceki toplumlarda krizler, yaşamsal öneme sahip mallarda yaşanan kıtlığın sonucu olarak ortaya çıkardı, ancak modern dünyada durum bunun tam tersidir.

> Bu krizler sırasında, daha önceki bütün çağlarda bir saçmalık olarak görülecek bir salgın –aşırı üretim salgını– baş gösterir. Toplum, kendisini ansızın, gerisin geriye, geçici bir barbarlık içinde bulur; sanki bir kıtlık, genel bir imha savaşı, bütün geçim araçlarının kökünü kurutmuştur; sanki sanayi ve ticaret yok edilmiştir: Peki ama neden böyle olmaktadır? Çünkü çok fazla uygarlık, çok fazla geçim aracı, çok fazla sanayi, çok fazla ticaret vardır. (I.27)

Kapitalizm, her biri rakiplerinden daha fazla satış yaparak kâr elde etmeye çalışan, bağımsız üreticiler arasındaki bir rekabet sistemidir. Üretim koordine edilmemiş olduğundan ve her kapitalist pazarın olabildiğince büyük bir bölümünü ele geçirmeyi istediğinden, her bir kapitalist, mevcut talebi karşılamak üzere üretim yapmaya girişecektir. Malların pazara ulaştığı sırada, arz ve talep arasında çok büyük bir dengesizlik ortaya çıkabilir. Arz fazlasının yeterince büyük olması durumunda, bu, birçok üreticinin tasfiye olmasına, işsizliğin artmasına neden olur ve böylece arz ile talep arasındaki uçurum daha da büyür. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan kriz milyonlarca insanı, onların ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek olandan daha fazla maddi kaynak olduğu halde, yoksulluğun içine iter. İnsanlar gıda maddeleri satılmadan beklerken ya da imha edilirken aç ve binalar bomboş dururken evsiz kalırlar.

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Japonya ve diğer ülkelerdeki imar ve inşaat sektörlerinin yakın tarihi, devam etmekte olan bu sürecin acıklı bir örneğini sunmaktadır. 1980'li yılların ortalarında emlak fiyatlarının yüksek düzeylerde seyretmesinden cesaret alan müteahhitler, on yılın sonunda büyük arz fazlasına neden olan muazzam bir ofis binaları inşa etme programı başlattılar. Bunun sonucunda fiyatlarda yaşanan düşüş, finansal sistem üzerinde ciddi baskı oluşturan ve 1990'ların başlarında ciddi bir ekonomik durgunluğun tetiklenmesinden kısmen sorumlu olan yaygın iflaslara neden olmuştur. Bir sonraki on yıllık dönem içinde Asya'da yaşanan kriz, yüksek yatırım düzeylerinin elektrikli eşyalar, çelik, petrokimya, otomobiller ve gemilerin devasa boyutlarda aşırı üretimine yol açmasıyla birlikte benzer bir

yol izledi. 1998 yılında bölgeyi kasıp kavuran finansal kriz ve döviz krizinin temelinde yatan etkenlerin açıklaması budur.[31]

Kapitalist toplum, üretimi, herkese insan onuruna yakışır bir yaşam –yeterli miktarda yiyecek, yaşamak için rahat bir yer, sağlık hizmetleri, eğitim ve eğlence olanakları ve çok daha fazlasını– sağlamaya yetecek bir düzeye yükseltti. Ancak kapitalizm sadece bu tür maddi kazançları adaletsiz bir biçimde dağıtmakla kalmamakta,[32] artık kendi ürettiği üretici güçleri de kontrol edememektedir. Marx ve Engels'in söyledikleri gibi, "Burjuva toplumunun koşulları, bunların yarattığı zenginliği kucaklayamayacak kadar dardır." Birbiri ardınca gelen her kriz ancak "daha yaygın ve daha yıkıcı krizler hazırlayarak" aşılabilir (I.27). Sorun kapitalizmin kendi doğasında yatmaktadır. Özel mülkiyet ve piyasa rekabetinin anarşisi, toplumsal ve küresel düzeylerde bütünleşmiş büyük ölçekli ekonomik üretimle artık uyuşmamaktadır. Peki, ama bu karşı tatmin edici bir alternatif söz konusu mudur?

İşçi sınıfı

Manifesto'nun açılış sayfalarında, Marx ve Engels kapitalist topluma yönelik yakıcı ve şaşırtıcı derecede doğru bir suçlama yöneltirler. Sistemin nasıl işlediğini, ondan kimin fayda sağladığını ve neden tekrar tekrar krize girdiğini açıklarlar. Bununla birlikte, çok daha rasyonel bir toplum –sömürü ve baskının sona ermiş olduğu ve tüm insanların anlamlı ve doyurucu bir yaşama sahip olabilecekleri bir toplum– için gerekli olan maddi ve toplumsal koşulları bizzat kapitalizmin yarattığını öne sürmeye devam ederler. Kapitalizm her şeyden önce, az önce belirtmiş olduğumuz gibi, üretim düzeyini, tarihte ilk kez yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılabileceği ve her insana yeterli bir yaşam standardının sağlanabileceği düzeye çıkarmıştır. Ne var ki, bunun olabilmesi için, zenginlik ve toplumsal gücün, şu anda bunları elinde tutmakta olan küçük bir azınlığın elinden alınması zorunludur. Ancak bu azınlık sahip olduğu avantajlardan kendi isteğiyle vazgeçmeyecektir. Çağlar boyunca diğer egemen sınıfların yaptığı gibi, ayrıcalıklarını korumak için elinden geleni ardına koymayacaktır. Egemen sınıf kilit öneme sahip devlet kurumlarını –hükümeti, mahkemeleri, orduyu ve polisi– kontrol ettiğinden, bu bir sorun yaratır. Böylesine zorlu bir hasıma meydan okuma kapasitesine sahip olan toplumsal bir güç var mıdır?

Manifesto'nun argümanının temel taşı, gerek duyulan bu toplumsal gücün kapitalizmin kendisi tarafından yaratıldığıdır:

> [B]urjuvazi kendisine ölüm getiren silahları geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda bu silahları kullanacak insanları –modern işçi sınıfını– proleterleri de yaratmıştır. (I.29)

Kapitalizm geliştikçe, işçileri büyük kent merkezlerinde ve daha ve daha büyük üretim birimlerinde bir araya getirerek, emek sürecini toplumsallaştırır. Aynı zamanda, ekonomik yaşamın baskıları, işçileri, sömürüye karşı mücadele etmek üzere bir araya gelmeye yöneltme eğilimi gösterir. İşçiler, sahip oldukları kilit konum nedeniyle, greve giderek üretimi durma noktasına getirecek kolektif güce sahiptir. İşçi sınıfına burjuvazinin egemenliğine meydan okuma yeteneğini veren şey budur. Kuşkusuz, çoğu işçi, mücadeleye bir devrim yapma hedefiyle değil, kendi çıkarlarını korumak için sınıf mücadelesine katılmaya mecbur kaldığından, "tek tek işçiler ile tek tek burjuvalar arasındaki çarpışmalar giderek iki sınıf arasındaki çarpışmalar niteliğini kazanır" (I. 38) ve siyasi bir nitelik almaya başlar. Dolayısıyla, ekonomik sınıf mücadelesi bir bütün olarak işçi sınıfı tarafından siyasi iktidarı burjuvazinin elinden almaya yönelik bir mücadele haline gelme eğilimine sahiptir. En nihayetinde, bu savaşım yoğunlaşarak, "açık bir devrim olarak patlak verdiği ve burjuvazinin zor yoluyla devrilmesinin proletaryanın egemenliğinin temellerini attığı" (I. 51) bir aşamaya ulaşır.

> Dolayısıyla, burjuvazinin ürettiği, her şeyden önce, kendi mezar kazıcılarıdır. Burjuvazinin yıkılması ve proletaryanın zaferi aynı ölçüde kaçınılmazdır. (I.53)

Manifesto'nun dili güçlüdür, ancak onun, ana hatlarıyla ortaya koyduğu dramatik senaryo bugün gerçekten ciddiye alınabilir mi? Marx ve Engels'in muarızları, genellikle I. bölümü sonlandıran süslü retorik ("aynı ölçüde kaçınılmaz") üzerinde yoğunlaşarak, onları, sosyalizmin zaferinin önceden kararlaştırılmış olduğu, bir tür metafizik tarih teorisine sahip olmakla suçlarlar. Oysaki Marx ve Engels'in kastettikleri hiçbir biçimde bu değildir.[33] Tersini düşünmek sadece merhametsiz bir yorum olmaz; aynı zamanda *Manifesto*'nun açılış paragraflarında söylenenleri de göz ardı etmek olur. Orada Marx ve Engels sınıf mücadelesinin birden fazla şekilde "ya toplumun bütünüyle devrimci bir yeniden kuruluşu ya da çatışan sınıfların ortak

yıkımıyla" (I. 2) sonuçlanabileceğine işaret ederler. Eric Hobsbawm'ın belirttiği gibi, "yaygın olarak sanılanın aksine," *Manifesto* "determinist bir belge olmayıp" daha çok "kesinlikler şöyle dursun, olanaklardan ziyade, bir tercihler ve siyasi olasılıklar belgesidir."[34] Bu durumda, soru, işçi sınıfı devriminin kaçınılmaz olup olmadığı değil, yirmi birinci yüzyılın başında bunun gerçekçi bir olasılık olup olmadığıdır.

Marksizmin muarızları işçi sınıfının bir devrime önderlik etme potansiyeline sahip olduğu iddiasına karşı iki temel itiraz öne sürerler. Bunların ilki işçi sınıfının güçlenmediği, giderek zayıflamakta olduğudur. Marx ve Engels şunu ileri sürmektedirler: "Tüm bir toplum, giderek daha fazla, iki büyük düşman kampa, birbiriyle doğrudan doğruya karşı karşıya gelen iki büyük sınıfa bölünmektedir: burjuvazi ve proletarya." (I.5). Buna karşılık, pek çok eleştirmen işçi sınıfının gerilemekte olduğunu, en gelişmiş ekonomilerde nüfusun giderek daha küçük bir parçasını oluşturur hale geldiğini iddia etmektedirler. Nitekim, Hans Magnus Enzensberger'e göre, "sınıfsal tahlilin beklentilerin uzağında kaldığı ortaya çıktı... [Sanayide] emeğe olan talep dramatik bir biçimde azaldı ve klasik işçi sınıfı hızla azalıyor." Daniel Bell de aynı görüştedir: "[E]konomiler sanayi sonrası bir döneme doğru ilerlerken, sanayi proletaryası tüm gelişmiş sanayi toplumlarında küçülmektedir."[35]

Sık sık karşılaşılan bu itiraz bir dizi temel kafa karışıklığına dayanmaktadır. Her şeyden önce, Marx ve Engels'in işçi sınıfına atfettikleri kilit rol basitçe onun sayısına değil, ekonomi içinde sahip olduğu kilit konuma –üretimi durdurabilme ve toplumun diğer çeşitli kesimlerini arkasına alabilme becerisine– dayanır. İşçi sınıfı, azınlıkta olduğu bir yerde bile, hâlâ bu rolü oynama potansiyeline sahiptir. İkincisi ve daha önemlisi, bu argüman Marx ve Engels'in "işçi sınıfı" ile neyi kastettiklerini son derece yanlış bir biçimde anlamaktadır. Gelişmiş kapitalist ekonomilerde, kol emeği alanında istihdam edilenlerin işgücüne oranının, içinde bulunduğumuz yüzyılda belirgin bir düşüş göstermiş olduğu kesinlikle doğrudur –örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde 1950 yılında kol emeği ile çalışan işçiler toplam işgücünün yüzde 41 oluşturmaktaydı, ancak 2002 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 24'ün altına inmişti.[36] Ancak, Marx ve Engels, işçi sınıfını, bu sınıfın üyelerinin ne tür işler yaptıklarına bakarak tanımlamadılar. İşçi sınıfının üyeleri, özellikle kol gücüyle çalışan, sanayi ve imalat işçileri ile sınırlı değildir. Aksine, işçi sınıfı, sadece çalışma becerilerini satarak hayatta kalabilen herkesi

kapsar. Marx ve Engels'in ifadesiyle, işçi sınıfı "iş buldukları sürece yaşayabilen ve emekleri sermayeyi artırdığı sürece iş bulabilen emekçiler sınıfı"dır (I.30).[37] Bu tanım, sadece mavi yakalı fabrika işçileri için değil, hizmet sektöründe ve beyaz yakalı işlerde çalışan insanların büyük çoğunluğu için de geçerlidir. Tüm bu alanlarda çalışan işçiler, yaptıkları işlerin niteliği her ne olursa olsun, aynı türden ekonomik baskılara maruz kaldıklarından, işçi sınıfının bu şekilde tanımlanması mantıklıdır. Gerçekten de, son yüzyılın en önemli eğilimlerinden biri, işgücünün bir zamanlar kendini işçi sınıfının dışında gören üyelerinin –büro işçileri, hemşeriler, öğretmenler ve diğerleri– kendilerini giderek daha fazla, geleneksel fabrika çalışanları gibi, sert işyeri disiplinine tabi bir halde buluyor olmalarıdır.[38] Sonuç olarak, bu mesleklerden birçok işçi sendikalara üye olmuş ve greve çıkma konusunda artan bir isteklilik göstermiştir.

İşçi sınıfını Marx ve Engels'in tanımladığı biçimde anlamamız durumunda, işçi sınıfı ortadan yok olmak şöyle dursun, bugün her zamankinden daha büyüktür. Daha gelişmiş kapitalist ülkelerde işçiler ve aileleri, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır –sözgelimi Amerika Birleşik Devletleri'nde, bu rakam muhtemelen yüzde 75 civarındadır. Bu tablo, dünyanın diğer bölgelerinde daha da dramatik bir görünüme sahiptir. *Manifesto* ilk kez yayımlandığında, dünya nüfusunun büyük bölümü tarımsal üretim yapan köylülerden oluşuyordu. Bugün, kapitalizmin yayılması Asya'dan Afrika'ya ve Latin Amerika'ya, dünyanın neredeyse her ülkesinde büyük bir işçi sınıfı yaratmış durumdadır.[39] Marx ve Engels haklı çıktılar: "Burjuvazi, yani sermaye geliştiği ölçüde modern işçi sınıfı olan proletarya da o ölçüde gelişir" (I.30).

Yine de işçi sınıfı büyüyor olsa bile, acaba hâlâ devrimci değişimi gerçekleştirmek için gerekli olan kapasiteye sahip midir? Eric Hobsbawm, *Manifesto*'ya yazdığı önsözde, Marx ve Engels'in argümanının –geçmişte geçerli olmuş olsa bile– artık geçerli olmadığını öne sürüyor. Hobsbawm'a göre, Marx ve Engels işçilerin devrimci potansiyeline olan inançlarını kapitalizmin "emekçilerin kaçınılmaz bir biçimde yoksullaşmasına" yol açacağı öngörüsüne –1840'lı yıllarda bile "bütünüyle ikna edici olmayan" bir varsayıma– dayandırırlar. 1990'lı yıllarda, Hobsbawm bu varsayımı daha da az inandırıcı bulur oldu.

> [B]izzat *Manifesto*'da çok çarpıcı biçimde açıklanmış olduğu gibi, kapitalizmin sahip olduğu muazzam ekonomik potansiyel göz önünde bulundurulduğunda –kapitalizmin kendi işçi sınıfına, her ne kadar içler acısı düzeylerde olsa bile, geçinmelerini sağlamaya yetecek bir gelir ya da alternatif

> olarak bir sosyal yardım sistemini sağlayamayacak olması neden kaçınılmaz olmalıydı ki? 'Sefalet, nüfustan da zenginlikten de daha hızlı [mı] artmaktadır'? Kapitalizmin ondan önce uzun bir yaşamı olmuşsa –1848'in hemen sonrasında açıkça ortaya çıktığı gibi– bunun yaşanmamış olması gerekirdi ve gerçekten de yaşanmadı.[40]

Dolayısıyla, Hobsbawm'ın argümanı basittir: kapitalizm işçilere onları görece tatmin etmeye yetecek kadarını (hatta ancak sadece ucu ucuna yetecek kadarını olsa bile) verebildiği için işçilerin devrimcileşmesi olası değildir.

Hâlbuki *Manifesto*'nun işçi sınıfı devrimi öngörüsü, kapitalizmin işçi ücretlerini kaçınılmaz olarak çıplak fiziksel bir geçimlik düzeye indireceği iddiasına dayanmaz. Marx ve Engels'in *Manifesto*'da bu iddiayı birden çok kez dile getirdikleri bir gerçektir. Örneğin, şöyle derler:

> Ücretli emeğin ortalama fiyatı, asgari ücret, yani işçinin bir işçi olarak hayatta kalabilmesi için gerekli olan geçim araçlarıwnın tutarıdır. Dolayısıyla, ücretli emekçinin kendi emeği aracılığıyla mülk edindiği şey, sadece kendi kuru varlığını sürdürmeye ve yeniden üretmeye yeter (II.22).

Şüphesiz bu açıklama, en azından en gelişmiş kapitalist ekonomiler için, en iyi ihtimalle bir abartmadır. Bununla birlikte, geçerken, Marx ve Engels'in kendi icatları olan bir doktrin ortaya koymadıklarını, sadece "burjuva iktisatçılarının o tarihte sahip oldukları ortodoks görüşü"[41] yinelediklerini belirtmekte fayda var. Her hâlükârda, ücretlerin kapitalizm altında çeşitli zaman dilimlerinde uzun süreli artışlar gösterebileceğini görerek, kısa bir süre sonra bu görüşü reddedeceklerdi.[42] Yine de bu tür ücret artışının temel argümanlarını neden zayıflatmadığını açıklayan bir dizi noktaya dikkat çektiler. İlk olarak, artan ücretler, gelirin işçi sınıfına düşen payında göreli bir düşüş yaşanmasıyla oldukça uyumludur. İkincisi, temel ihtiyaçlar toplumsal olarak belirlendiğinden, artan ücretler, yoksulluğu ille de ortadan kaldırmaz. Üçüncüsü ve en önemli olanı, kapitalizm krize girdiği zaman, işçi sınıfının yaşam standartları –son yirmi beş yıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri'nde ve diğer ülkelerde olduğu gibi– uzun sürelerle saldırılara maruz kalmaktadır.[43] Egemen sınıfın tüm gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyal harcamaları tırpanladığı ve dünyanın dört bir yanında işçilerin durumlarını koruyabilmek için daha yoğun çalışmaya zorlandıkları bir zamanda, Hobsbawm'ın argümanı, kulakları tırmalayacak ölçüde anakroniktir.

Marx ve Engels'in işçi sınıfını neden devrimci bir sınıf olarak gördüklerini açıklayan şey ücretlerin asla yükselmeyeceği ya da bütün işçilerin kaçınılmaz olarak sefalete düşecekleri iddiası değil, kapitalizmin zaman içinde yıkıcı krizlerden kaçınamayacağı iddiasıdır. Bu nokta, Hal Draper tarafından doyurucu bir biçimde açıklanmıştır:

> Kapitalizm, uzun vadede, geniş halk kitlelerine insanca bir yaşam sağlamaya ilişkin ekonomik sorunu, çözüme kavuşturamaz... Bu önerme Marksizmin sınıf yaklaşımın temelini oluşturur. Bu olmadan hiçbir sınıfsal yaklaşımınız yoktur ve hiçbir sınıfsal yaklaşıma sahip olamazsınız. Bu doğru değilse, iyi bir liberal olmamak için ortada hiçbir neden yok demektir...
>
> Daha fazlasını talep etmek, bu talepler, sistemin "daha fazlasını" sağlama becerisinin ötesine geçtiği zaman devrimci hale gelir. Marksist bir perspektifle, reformlar için verilen mücadele ile toplumsal devrim arasındaki bağlantı budur. Sistemin ekonomik sorunlarının bu sistem içinde çözülemeyeceği ana fikrine dayanır... Marx'ın bütün iddiası, sistemden "daha fazlasını" alma mücadelesi içinde –bunun sisteme maliyeti her ne olursa olsun– bu mücadele, en nihayetinde, devrimci bir mücadele haline gelir.[44]

İşçi sınıfı, varoluşunun her anında devrimin eşiğinde değildir. İşçilerin birçoğu, uzun süreler boyunca, kapitalizm altında kendi paylarına düşenle tatmin olabilirler. Marx ve Engels'in kavradıkları şey bu durumun sonsuza dek süremeyecek olduğuydu. Kapitalist ekonomilerin kaotik, çalkantılı, plansız gelişimi tüm toplumları er ya da geç bir kargaşanın içine iter ve işçi sınıfının en mütevazı talepleri bile bir bütün olarak sistem için bir meydan okuma haline gelir.

Ayrıca, işçi sınıfı, burjuvazi onları karşılamayı reddettiğinde bile, kendi talepleri için mücadele edebilecek bir konumdadır. Marx ve Engels'in söyledikleri gibi, "[S]anayinin gelişmesiyle birlikte, proletarya yalnızca sayıca çoğalmakla kalmaz, daha büyük kitleler halinde bir araya gelir, güçlenir ve bu gücünün daha fazla farkına varır" (I.38). Bu, yumuşak ve pürüzsüz bir süreç değildir. Birçok iniş ve çıkışları vardır. *Manifesto*, "Proleterlerin bir sınıf olarak ve bunun sonucunda bir siyasal parti olarak örgütlenmeleri[nin], gene işçilerin kendi aralarındaki rekabet yüzünden habire tökezle[diğini]," kaydeder. (I.40). Egemen sınıf, ulusal, ırksal ve diğer farklılıkları kızıştırarak işçi sınıfını daha da zayıflamaya çalışır. Ancak kapitalizm sınıf mücadelesini yoğunlaştırmaya devam ettikçe, bu tür bölünmelere karşı mücadele edilebilir ve

bunların üstesinden gelinebilir. İşçiler –ister mavi ister beyaz yakalı, ister sanayide isterse de hizmet sektöründe çalışıyor olsunlar– sahip oldukları stratejik ekonomik konum nedeniyle "daha önceki kendi mülk edinme biçimine ve böylelikle, daha önceki bütün öteki mülk edinme biçimlerini... ortadan kaldır[arak], toplumun üretici güçlerinin efendisi haline gel[me]," (I.48) gücüne sahiptirler.

Marx ve Engels, 1848 yılında, bu süreçlerin işleyiş hızı ile ilgili aşırı derecede iyimser bir yaklaşıma sahip oldukları için kesinlikle hatalı görülebilirler.[45] Rus devrimci Lev Trotskiy'nin 1938 yılında *Manifesto*'nun doksanıncı yıldönümünde belirtmiş olduğu gibi:

> Marx ve Engels'in tarihsel gecikmeler konusundaki hatası, bir yanda kapitalizmde örtük olarak bulunan gelecek potansiyellerinin küçümsenmesinden, öbür yanda ise proletaryanın devrimci olgunluğunun abartılmasından ileri geliyordu.[46]

Bununla birlikte, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından bu yana kapitalizm, dönemsel krizlerden kaçınmasının mümkün olmayacağını ve bu krizlerin ardından modern savaşın barbarlığını getirebileceğini tekrar tekrar göstermiştir. Aynı zamanda işçi sınıfı giderek büyümüş ve bu büyüme onun ekonomiyi durma noktasına getirme ve bizzat egemen sınıfın varlığını tehdit etme potansiyel gücünü artırmıştır. Sendikalaşma oranlarının, işverenlerin yürüttükleri şiddetli bir saldırının sonucu olarak, yıllardır düşmekte olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde bile, işgücünün belirgin bir çoğunluğu, bir sendikaya üye olmak istiyor ve bu potansiyel hâlâ mevcut.

Bu sadece teorik bir argüman değildir. Son 150 yıl boyunca, işçiler tüm dünya ülkelerinde, sahip oldukları kitlesel eylem kapasitesini defalarca ve devrimci mücadele kapasitelerini ise hiç de seyrek olmayan bir biçimde göstermiştir.
Ian Birchall belirttiği gibi,

> İşçilerin şehri geri çağrılabilir delegeler aracılığıyla yönettikleri 1871 Paris Komünü ve onu izleyen –maruz kaldığı dış müdahaleye ve bürokratik çarpılmaya rağmen– Rus Devrimi, işçi demokrasisinin ne olabileceğine dair bir model sunmaktadır. İşçi demokrasisi İspanya'da 1936-1937 yıllarında ve Macaristan'da 1956 yılında tekrar su yüzüne çıktı. Son yıllarda işçi mücadeleleri, ortaya yeni örgütler çıkardı –1968'in Fransız eylem komiteleri, 1973'ün Şilili *kordonları*, 1974-75'ün Portekizli işçi komisyonları, 1979'un İranlı *Şuraları* ve 1980 yılında Polonya'da Dayanışma'nın yükselişi.[47]

Tabii ki, bu büyük hareketlerin hiçbiri, uzun vadede başarılı olamadı. Hiçbiri sermayenin egemenliğini kalıcı bir biçimde sona erdirmeyi ve sömürünün ve baskının olmadığı bir toplum yaratmayı başaramadı. Yine de yenilginin kaçınılmazlığına inanmak için zaferin kaçınılmazlığına inanmak için olduğundan daha fazla neden bulunmamaktadır. Geçmişin devrimci hareketleri, işçi sınıfının kitlesel eyleminin sahip olduğu potansiyeli göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde de, geçmişi iki yüz yıl öncesine uzanan, zengin bir işçi sınıfı ve sosyalist mücadele geleneği vardır.[48] Gelgelelim, Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyalist geleneğe, kitlesel radikalleşme ve aktivizm dönemlerini içinde sosyalist düşüncelerin hemen hemen hiç yer almadığı uzun yılların izlediği, derin süreksizlikler damgasını vurmuştur. Eugene Debs, hem 1912 hem de 1920 yıllarında, Sosyalist Parti'nin başkan adayı olarak katıldığı seçimlerde yaklaşık bir milyon oy aldı (ikinci seçime, Birinci Dünya Savaşı'na karşı çıkan bir konuşma yaptığı için hapsedilmiş olduğundan, bir federal hapishaneden katılmıştı.) Ancak Debs'in elde ettiği başarıları ve 1919 yılında Komünist Partisi'nin kurulmasını, Palmer Raids[49] ve 1920'lerde on yıl süren bir gericilik dönemi izledi. 1930'lu yıllar endüstriyel sendikacılığın patlayıcı yükselişine, Komünist Partisi'nin büyüyerek yaklaşık 100.000 üyeye sahip olmasına ve işçi hareketinin en radikal kesimleri tarafından yapılan bir işçi partisi kurulmasına yönelik çağrılara tanık oldu. Ama 1940'larda başlayan anti-komünist cadı avlarıyla birlikte hareketin kendi siyasi zaafları, (özellikle, Stalinist Rusya'yı sosyalizmle özdeşleştiriyor olması), 1950'lerde solun fiilen ortadan kaybolmasıyla sonuçlandı. Son olarak, 1960'ların sivil haklar ve savaş karşıtı hareketleri siyahların, öğrencilerin ve diğer aktivistlerin oluşturduğu bir kuşağı radikalleştirerek, milyonların devrimci siyasetin kimi türlerini kucaklamasını sağladı. Savaş karşıtı hareketin zirvesine ulaştığı sırada, Kamboçya'nın 1970 yılının ilkbaharında işgal edilmesine karşı dört milyon öğrencinin, ülke çapında düzenlenen bir kampüs grevine katılmasından kısa bir süre sonra, *New York Times*, bu öğrencilerden üç milyonunun Amerika Birleşik Devletleri'nde bir devrimin gerekli olduğunu inandığını bildiren bir haber yayımladı.[50] Genellikle siyahî olan bu genç militan işçiler, otomotiv, posta hizmetleri ve diğer sektörlerde yapılan izinsiz grevlere önderlik ettiler.[51] Yeni bir kadın hareketi eşit işe eşit ücret talebini yükseltti. Ancak, bu "Yeni Sol" birkaç yıl içinde, neredeyse tamamen ortadan yok oldu. 1960'lı

yılların hareketleri dağıldı ve 1970'leri, Amerikan işçilerine karşı yürütülen tek taraflı bir sınıf savaşı ve yirmi beş yıllık siyasi yolsuzluk, kurumsal açgözlülük ve büyüyen militarizm izledi.

Bu radikalleşme dönemlerinin hiçbiri sahip oldukları potansiyeli gerçekleştirememiş olsalar da, bu yenilgiler ve bunların sonucu olarak bu hareketlerin ortadan yok olmaları hiçbir biçimde kader değildi. Amerikan'ın sosyal yapısı veya siyasal kültürünün doğasında, bu hareketleri başarısızlığa mahkûm eden hiçbir şey yoktur. Aksine, bu hareketlerin çöküşü, sonuç olarak bu örgütlerin ve onlara önderlik eden bireylerin siyasi anlayış ve stratejilerindeki zayıflıktan kaynaklanıyordu. Sosyalistlerin bugün görevi, geçmiş yenilgilerden gerekli dersleri çıkarmak ve bunları gelecekte zafere ulaşmak için kullanmaktır.[52]

Komünizme doğru

Manifesto'nun vizyonunun merkezinde işçi sınıfının kendi kurtuluşunu sağlayacağı düşüncesi yer alır. Engels'in 1888 tarihli İngilizce baskının önsözünde belirttiği gibi, "bizim görüşümüz en başından bu yana, 'işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olmalıdır'" oldu. Dolayısıyla, işçi sınıfının öz-eylemliliği ve öz-örgütlülüğü hem başarılı devrim hem de böyle bir devrimin beraberinde getireceği yeni toplum biçimi bakımından kilit öneme sahiptir. Bugün sosyalizme karşı en yaygın biçimde kullanılan argüman, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün kapitalizmin hiçbir alternatifinin bulunmadığını gösterdiği iddiasıdır. Oysaki Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da çökmüş olan toplumların Marx ve Engels'in sosyalizm anlayışıyla hiçbir ortak yanı bulunmuyordu. Tıpkı Batı'da olduğu gibi, bu ülkelerde de işçiler ayrıcalıklı bir egemen sınıf tarafından sömürülüyordu. Bu ülkelerde iç pazarlar büyük ölçüde ortadan kaldırılmış olduğu halde, dünya ölçeğindeki askeri ve ekonomik rekabetin yarattığı baskılar, bu ülkelere, o bildik kapitalist sermaye birikimi ve büyüme dinamiklerini dayattı. Bu devlet-kapitalisti rejimlerin çöküşü hiçbir biçimde gerçek sosyalizmin olanaklılığına karşı bir argüman oluşturamaz.[53]

Böyle bir alternatif toplum neye benzeyecektir? Erken dönem ütopyacı sosyalistlerin aksine, Marx ve Engels, gelecek için ayrıntılı bir plan sunmazlar. "Mümkün olan en iyi toplum için mümkün olan en iyi plan[la]" (III.51) veya "geleceğin toplumuna ilişkin... hayali tablolar" çizmekle ilgilenmezler (III.53). Bunlar "proletaryanın kurtuluşunun maddi koşullarıyla"

(III.48) bağlantısız, "ayakları yere basmayan" (III.55) hayallerden başka bir şey değildi ve Marx ve Engels'in asıl üzerinde durdukları şey, bu maddi koşulların tahlilini yapmaktı. Bununla birlikte, bu koşulların tahlili, onlara, sosyalist bir toplumun üzerinde yükseleceği ilkeleri genel hatları ile formüle etme olanağını verir.

Atılması gereken ilk ve yaşamsal öneme sahip olan adım "proletaryayı egemen sınıf durumuna getirmek, demokrasi savaşını kazanmak[tır]" (II.68). Toplumun hem ekonomik hem de siyasi alanlarda işçi sınıfının demokratik denetiminde olması *Manifesto*'nun sosyalizm anlayışının tanımlayıcı özelliğidir. Gerçek demokrasi olmadan, sosyalizm de olamaz. Ama bu demokratik iktidar nasıl uygulamaya konulacaktır? Marx ve Engels *Manifesto*'da bununla ilgili herhangi bir yorum yapmazlar, ancak 1872 tarihli Almanca baskıya yazdıkları önsözde, akıllarında olan şeyin somut bir tarihsel örneği olarak, "proletaryanın siyasi iktidarı ilk kez tam iki ay boyunca elinde tuttuğu" Paris Komünü örneğine işaret ederler.

> Komün özellikle bir şeyi, "İşçi sınıfı[nın] hazır devlet aygıtına el koymakla yetinip, onu kendi amaçları doğrultusunda kullanama[yacağını]," kanıtlamıştır.[54]

Mevcut kapitalist devlet, burjuvazinin egemenliğini sağlamak için, bir mekanizma olarak mükemmel hale getirilmiştir. Başarılı bir devrimin kapitalist devleti parçalaması ve yerine halkın çoğunluğunun gerçek anlamda katılımına izin verecek kurumları geçirmesi gerekecektir. Komün bir dizi önemli önlemi uygulamaya koydu. Daimi ordu kaldırıldı ve yerine işçi milisleri geçirildi. Polis, hâkimler ve yargıçlar toplum tarafından atanıyor ve hızlı bir biçimde geri çağrılabiliyordu. Tüm seçilmiş yetkililer de kısa sürede görevden alınabiliyordu ve bunların çoğu profesyonel politikacı değil, kendilerine sadece işçilerin aldığı ücret kadar ödeme yapılan işçiler ya da işçi sınıfı önderleriydi. Hükümetin yasama ve yürütme fonksiyonları birleştirilmiş olduğundan, Komün salt bir tartışma kulübü değildi. Tam aksine, işçi demokrasisine nasıl ulaşılabileceğini gösteren ilk somut örnek oldu.

Yeni toplum, işçi demokrasisi bağlamında, nihai hedeflerine –ekonomide özel mülkiyetin ve pazar için üretimin kaldırılmasına ve tüm sınıf farklılıklarına nihai olarak son verilmesine– doğru yol alabilir. Marx ve Engels bu türden dramatik ekonomik ve toplumsal değişikliklerin, siyasi iktidarın ele geçirilmesinden farklı olarak, sadece "adım adım" (II.69) gerçekleşebile-

ceği konusunda berrak bir görüşe sahiptirler. Bununla birlikte, zenginlerin ağır bir biçimde vergilendirilmeleriyle birlikte, toprağın, bankaların ve büyük ölçekli sanayinin millileştirilmesi gibi önlemler yoluyla, yeni toplum, piyasa rekabetine dayalı üretimi adım adım ortadan kaldırabilir ve onun yerine, üretimde işçi denetimini ve insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara özgür bireyler olarak gelişme olanağını vermek üzere tasarlanmış olan demokratik planlamayı geçirebilir. Bu sürecin sonunda, sınıf ayrımları en nihayetinde ortadan kaldırıldığı zaman, "kamu iktidarı da [yani devlet] siyasi niteliğini yitirecek" (II.73), bir sınıfın iradesini bir diğerine dayatma aracı olmaktan çıkacak ve bunun yerine sadece tartışmalı sorunların demokratik bir biçimde çözüme kavuşturulduğu bir forum haline gelecektir.

Manifesto'nun vizyonunun önem taşıyan son bir yanı daha var. Marx ve Engels, "Hiç kuşkusuz her ülkenin proletaryası[nın], her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmak zorunda" (I.50) olduğunu söylerler. Burada vurgu "önce" sözcüğü üzerindedir, çünkü biraz ileride şunu eklerler: "En azından önde gelen uygar ülkelerde sağlanacak eylem birliği, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir" (II.55). Kapitalizm, görmüş olduğumuz gibi, uluslararası bir sistemdir. Bu nedenle, tek bir bölgenin, kendi başına kapitalist üretim ilişkilerinden, en azından önemli bir süre için kurtulması olanaksızdır. Kendi başına bırakılması durumunda, düşman kapitalist güçlerden gelen askeri ve ekonomik rekabetin yaratacağı baskılar devrimin ayakta kalmasına olanak vermeyecektir. İşçi hükümetinin en nihayetinde yenilgiye uğramasının ve onun yerini devlet kapitalisti bir ekonomiyi işleten yeni bir egemen sınıfın almasının nedeni, 1917 Ekim Devrimi'nin yalıtılmış olmasıydı. Dolayısıyla, bir işçi devriminin ayakta kalabilmesinin tek yolu, kıtlığı ortadan kaldırmak için gerekli olan kaynaklar sadece uluslararası düzeyde bulunabileceği için, devrimin diğer ülkelere yayılmasıdır. Tam da dünya ekonomisine giderek daha fazla "ulusların çok yönlü... karşılıklı bağımlılığı" (I.20) ve "farklı bölgelerdeki işçilerin birbirleriyle bağlantı kurmalarını sağlayan gelişmiş iletişim araçları" (I.39) damgasını vurduğundan, bugün böyle bir devrimin yaşanması olasılığı, daha önceki zamanlarda hiç olmadığı kadar yüksektir. *Manifesto*'nun bitiminde uluslararası dayanışma için yaptığı çağrı sadece soyut bir ahlaki slogan değildir; toplumun dönüştürülmesinin temel bir ön koşuludur.

Sonuç

Komünist Manifesto devrimci sosyalist geleneğin kurucu belgesidir. Bir sosyalist devrimin neden gerekli olduğunu ve nasıl gerçekleşebileceğini ana hatlarıyla açıklar. *Manifesto*'nun kapitalizm eleştirisi 'bugün' her zamankinden daha fazla geçerlidir. İşçi sınıfının sahip olduğu devrimci potansiyelle ilgili argümanı başlangıçtaki gücünden hiçbir şey yitirmemiştir. Bununla birlikte, Marx ve Engels aynı zamanda özbilince sahip devrimcilerin aktif mücadelesi olmadan sosyalizmin gelemeyeceğini de gayet iyi biliyorlardı. Bu tür devrimciler, "her türlü ulusal aidiyetten bağımsız olarak, bütün proletaryanın ortak çıkarlarını vurgular ve öne çıkarırlar" ve "her zaman ve her yerde bir bütün olarak hareketin çıkarlarını temsil ederler" (II.5.1–2). Onlar "işçi sınıfının acil hedeflerine ulaşılması, çıkarlarının sağlanması için savaşırlar; ama aynı zamanda, bugünkü hareket içinde, bu hareketin geleceğini de temsil eder ve onu gözetirler" (IV.2). Kapitalist kriz kaçınılmazdır ancak sosyalist devrim kaçınılmaz değildir. Bununla birlikte, kapitalizm "çatışan sınıfların ortak yıkımı[na]" (I.2) yol açabilir. Sadece örgütlü devrimcilerin –işçi sınıfı hareketinin, "hareket hattı, koşulları ve proletarya hareketinin nihai genel sonuçları" konusunda berrak bir kavrayışa sahip olan "en ileri ve en kararlı kesimi[nin]" (II.6)– aktif müdahalesi farklı bir sonucun ortaya çıkmasını sağlayabilir. Dolayısıyla yirmi birinci yüzyılın başında önümüzde duran acil bir görev devrimci sosyalist örgütün yeniden inşa edilmesidir. Kazanılacak bir dünya var hâlâ.

Notlar

1 Bu yazı Gasper'ın 1998 yılında, *Manifesto*'nun 150. yıldönümünde yayımlanmış olan makalesinin gözden geçirilmiş bir versiyonudur.

2 Elbette bu söylenen yapılan tüm yorumlar için geçerli değildir. *The Economist*, Marx'ı bir "on dokuzuncu yüzyıl iktisat huysuzu" (28 Şubat 1998) olarak bir kenara itti. Altmışlı yıllarda bir radikal olup daha sonra Cumhuriyetçi olan David Horowitz, daha da ileri gitti; Marx'ı eski Sovyet diktatörü Yosif Stalin'in ve diğerlerinin iktidarı altında milyonlarca insanın öldürülmesinden sorumlu tuttu ve onu Hitler'le kıyasladı (*Los Angeles Times*, 8 Şubat 1998). 2005 yılında, (kendisini "Ulusal Muhafazakâr Haftalık Dergi" olarak tanımlayan) *Human Events*, *Manifesto*'yu on dokuzuncu ve yirminci yüzyılların en zararlı kitabı olarak adlandırdı. Ayrıca, Marx'ın *Kapital*'i de ilk ona girdi. (http://www.humaneventsonline.com/article.php bak? id = 7591.) Buna karşılık, BBC News Online tarafından, 1999 yılında yapılan ankette Marx ezici bir farkla "son 1000 yılın en büyük düşünürü seçildi." (Bkz. http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/events/millennium/sep/winner.stm.)

3 *Los Angeles Times*, 8 Şubat 1998.

4 *Washington Post*, 20 Nisan 1998.

5 *New York Times*, 26 Nisan 1998.

6 *New Yorker*, 20 ve 27 Ekim 1997.

7 Aktaran Scialabba, 2005. Scialabba, Marx ve Engels'ten yapılan bu alıntının "alçak tepelerin üzerindeki bir dağ gibi, kitabın geri kalanının düşünsel manzarası üzerinde yükseldiği," yorumunu yapıyor.

8 Herman 1998, s. 131–32.

9 Hobsbawm 1998, s. 18.

10 *Los Angeles Times*, 8 Şubat 1998.

11 "Geçen yıl Britanya'da yeni bir cep kitabı boyutunda baskısı yapılınca, yayıncılar kitabın 60.000'den fazla satılması karşısında şaşkınlığa düştüler" (*Socialist Review* [Britanya] 215, Ocak 1998, s. 17). Toplam satışlarla ilgili veriler *Guinness Dünya Rekorları Kitabı*'ndan alınmıştır.

12 1872 Almanca baskısının önsözü, paragraf 2. Ek A'da yeniden basıldı.

13 Örneğin, Marx ve Engels şöyle yazarlar: "Halklar arasındaki ulusal farklılıklar ve karşıtlıklar, burjuvazinin gelişmesi, ticaret özgürlüğü, dünya pazarı, üretim tarzındaki ve buna karşılık gelen yaşam koşullarındaki aynılaşma nedeniyle her geçen gün biraz daha yok oluyor" (II.54). Kuşkusuz, ulusal farklılıklar ve karşıtlıklar modern dünyada yok olmanın çok uzağındadır (yine de, doğrusunu söylemek gerekirse, *Manifesto* bunların kapitalizm altında tamamen ortadan kalkacağını söylemez), ancak Marx ve Engels'in hataları bile genellikle önemli gerçeklik payları içerir. İşaret ettikleri ekonomik eğilimler gerçek eğilimlerdi ve bunların karşısında ulusal farklılıklar varlıklarını ancak egemen sınıfın güçlü müdahalesi sayesinde sürdürebilmişlerdir. Ian Birchall'ın (1998, s. 116) belirttiği gibi: "Modern dünyada gelişim gösterdiği haliyle milliyetçilik kanın kendiliğinden bir ürünü değildir; bir ulus duy-

gusunun doğal olarak bulunmadığı yerlerde, onu aşılamak için çaba gösteren politikacı ve eğitimciler tarafından, bu yolda iki yüzyıl boyunca savaşım verilmiştir" ve dolayısıyla milliyetçilik "ulus devlete yönelik bağlılık yaratmak için siyasi ve kültürel araçlarla verilen uzun ve zorlu bir mücadelenin ve sosyalist enternasyonalistlerin bu bağlılığa karşı etkili bir biçimde karşı durmadaki başarısızlıklarının sonucudur. Milliyetçiliğin Marksist bir tahlili için, bkz. Harman 1992.

14 Marx ve Engels bir kaç yerde (I.32, I.35 ve II.18) kapitalizmle bağlantılı olan "kapitalist" terimini kullanıyor olsalar da, "kapitalizm" sözcüğüne *Manifesto*'da rastlanmaz.

15 Bu, Engels'in, 1888 tarihli İngilizce baskıya eklenen bir dipnotta yer alan tanımlamasıdır.

16 Bkz. Birchall 1998, s. 114 ve Hobsbawm 1998, s. 17–18.

17 Marx ve Engels tek bir eğilimi, olası karşı eğilimlerin tabloyu karmaşıklaştıran etkilerini göz önünde bulundurmaksızın, tek bir doğrultuda ileriye doğru yansıttıkları zaman bazı hatalar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bkz. yukarıda yer alan 13'üncü not.

18 Marshall Berman'ın (1998, s. 255) belirttiği gibi, bu övgü bazen "o kadar abartılıdır ki, huşu duygusuna varmaya bir parmak mesafe kalır."

19 Holly Sklar, "CEO pay still on steroids," *Providence Journal*, 10 Mayıs 2005. http://www.commondreams.org/views05/0510-22.htm adresinden okunabilir. Sklar, 2004 yılında işçilerin ücretleri azalırken, ABD'nin en büyük beş yüz şirketinin tepe yöneticilerinin ortalama olarak yüzde 54 ücret artışı aldıklarını, Yahoo!'nun İKB'si [İcra Kurulu Başkanı; CEO] Terry Semel'in haftada 4 milyon dolar aldığını yazıyor. Ne var ki, bu bile, Wall Street'te faaliyet gösteren bir finansal şirket olan ESL Investments'ın başında bulunan ve 2004 yılında 1 milyar doların üzerinde gelir elde eden Edward S. Lampert tarafından gölgede bırakıldı. "Hedge funds are stumbling, but manager salaries aren't," *New York Times*, 27 Mayıs 2005.

20 Bkz. Domhoff 2006, Parenti 2002 ve Silverstein 1998. Eski ABD Yüksek Mahkeme Yargıcı Louis Brandeis'in bir keresinde şöyle söylediği iddia edilir: "Biz bu ülkede ya demokrasiye ya da büyük bir zenginliğin bir azınlığın elinde toplanmasına sahip olabiliriz, ancak her ikisine birden sahip olamayız."

21 *Left Business Observer*, no. 78, 17 Temmuz 1997, s. 3 ve no. 80, 17 Kasım 1997, s. 8.

22 Wolff 2000.

23 Dünya Bankası'na ait bu rakamlar, *Left Business Observer* web sitesinde, http://www.leftbusinessobserver.com/Stats_earns.html adresinde yer alıyor.

24 Bkz. Warren ve Tyagi 2003. Günümüzün Amerika Birleşik Devletleri'nde, "orta sınıf", genellikle ne zengin ne de yoksul olan insanları anlatır, ancak bu kategoride yer alanların çoğu Marksist açıdan işçi sayılmaktadır.

25 Geçenlerde gördüğüm bir reklam panosu sloganı "Mevsimlerimiz ne zaman mali çeyrek dönemler

haline geldi?" sorusunu soruyordu. Elbette, bu reklamın amacı da bir şeylerin satılmasını sağlamaktı.

26 Schor 1991, s. 11.

27 Bkz. Rubin 1976.

28 Schor (1991, s. 26–27) şöyle diyor: "Ülkede sadece daha fazla sayıda genç çalışmakla kalmıyor, aynı zamanda bu insanlar daha uzun sürelerle çalışıyorlar. 1989 yılında ülke çapında devlet müfettişleri tarafından yapılan bir tarama çocuk işçiliği yasalarına yönelik geniş çaplı ihlallerin varlığını ortaya çıkardı... Müfettişler... büyük kent merkezlerinde... ücretlerin ve çalışma koşullarının çok kötü olduğu, on dokuzuncu yüzyıl tarzında, yoksul göçmenlerin –on iki ve daha üstü yaştaki genç kızların– tam gün çalıştıkları ve okula hiç gitmedikleri işyerlerinin bulunduğunu tespit ettiler. Bir ila bir buçuk milyon arasındaki göçmen –bazıları üç ya da dört yaşlarında olan– çocuk tarım işçisi, bu ülkenin tarlalarında çalışmaktadır."

29 Bkz. Foster 1999.

30 Bkz. McNally 1998.

31 Bkz. Sparks 1998 ve Hoveman 1998.

32 Dünya Bankası'na göre, dünya üzerinde 1,3 milyar insan günde 1 dolardan ve 4,3 milyar insan (dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlası) günde 2 dolardan daha az bir gelirle geçinmeye çalışmaktadır. "Zengin ülkeler yoksul ülkelere karşı giderek daha eli sıkı hale geliyorlar," *San Francisco Chronicle*, 17 Ekim 1997.

33 Hal Draper'ın (1994, s. 234) işaret ettiği gibi, metnin Almanca orijinalindeki "unvermeidlich," sözcüğü, genellikle "yüreklendirici bir bağlamda duyulan büyük umut ve güvenden daha fazlasını ifade etmez... Pratikte, unvermeidlich bir fenomenin belirli yasalara tabi ve incelenebilir nitelikteki nedenlerin sonucu olduğunu vurgulamak üzere rastlantısal olanın karşısına konulur; nedenselliğe yönelik metafizik değil bilimsel bir tutumu belirtir."

34 Hobsbawm 1998, s. 27–28.

35 *Los Angeles Times*, 8 Şubat 1998. Enzensberger tarafından yapılan benzer bir eleştiride de, *Manifesto*'nun yanlış bir biçimde, "tüm ara katmanların yok olmaya mahkûm olduğu," öngörüsünde bulunduğu söylenir. Aslında, Marx ve Engels'in *Manifesto*'da veya başka bir yerde orta sınıfın (ya da orta sınıfların) en nihayetinde yok olacağını iddia ettikleri argümanı bir efsanedir. Bkz. Draper 1978, s. 613-27 ve Draper 1994, s. 226 ve 282.

36 ABD Ticaret Bakanlığı, Nüfus Sayım Bürosu, ABD'nin Sömürgecilik Döneminden 1970'e kadar Tarihsel İstatistikleri (1975); ABD Çalışma Bakanlığı, Çalışma İstatistikleri Bürosu, Güncel Nüfus Araştırması (2003).

37 1888 tarihli İngilizce baskıya koyduğu bir dipnotta, Engels proletaryayı "kendilerine ait hiçbir üretim aracına sahip olmadığından, yaşamak için emek güçlerini satmak zorunda bırakılan, modern ücretli işçiler," olarak tanımlar.

38 Bu süreç, klasik bir çalışma olan Braverman 1974'te ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

39 Harman 2002.

40 Hobsbawm 1998, s. 21 ve 22.

41 Draper 1994, p. 243.

42 Bu konuda Marx'ın görüşlerinin gelişimiyle ilgili olarak, bkz. Mandel, 1971, 9. bölüm.

43 Bir çarpıcı örnek vermek gerekirse, 1969 yılı ile karşılaştırıldığında, 1991 yılında "[Amerika Birleşik Devletleri'nde] çalışan ortalama bir insan yılda 163 saat ya da bir ay daha fazla çalışıyor" (Schor 1991, s. 29).

44 Draper 1970, s. 209–10.

45 Tüm Avrupa'da devrimler patlak vermiş olduğundan, Marx ve Engels'in iyimserliği kesinlikle anlaşılabilir bir durumdu. Devrimci hareketlerin yenilgiye uğramasının ve Avrupa ekonomilerinin istikrara kavuşmasının ardından, Marx yeni bir devrimci kriz yaşanmadan önce on yılların geçeceğini öne sürdü.

46 Trotskiy 1938, s. 142.

47 Birchall 1998, s. 119. Fransa'da 1968, Şili'de 1972, Portekiz'de 1974-1975, İran'da 1979 ve Polonya'da 1980-81 yılında yaşanan olayların tahlili için, Barker 2002.

48 Zinn 1980, bu geleneğe yönelik mükemmel bir giriş kitabıdır. Ayrıca bkz. Brecher 1997.

49 Woodrow Wilson'ın başsavcısı A. Mitchell Palmer ve gelecekte FBI başkanı olacak olan J. Edgar Hoover tarafından düzenlenen Palmer baskınlarında, on altı binden fazla sol görüşlü insan ve radikal tutuklandı ve uzun süre yargılanmadan hapiste tutuldu. Suçlamaların çoğu daha sonra düşürüldü.

50 Katsiaficas 1987, s. 135.

51 Otomotiv sektöründe siyahî devrimcilerin rolü konusunda, bkz. Georgakas ve Surkin 1998.

52 Davis 1986, bu tarihin bir bölümünün faydalı bir tahlilini içerir. Yakın geçmiş ve bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyalistler için ne tür olasılıklar bulunduğuna ilişkin düşünceler için, bkz. Shawki 2001.

53 Bkz. Callinicos 1991.

54 Gömülü alıntı, Marx 1871'den yapılmıştır.

Daha Sonraki Baskıların Önsözleri[1]

1872 tarihli Almanca baskı

O zamanın koşulları altında elbette ancak gizli bir örgüt olarak faaliyet gösterebilen uluslararası bir işçi derneği olan Komünist Liga, 1847 yılının Kasım ayında, Londra'da toplanan Kongresi'nde, aşağıda imzaları bulunanları, Parti'nin ayrıntılı bir teorik ve pratik programını yayıma hazırlamakla görevlendirildi. Şubat Devrimi'nden birkaç hafta önce, basılmak üzere el yazmaları Londra'ya gönderilmiş olan aşağıdaki *Manifesto*, işte bu şekilde ortaya çıktı.[2] İlk olarak Almanca yayımlanan *Manifesto*'nun, bu dilde, Almanya, İngiltere ve Amerika'da en az on iki farklı baskısı yapıldı. İngilizce ilk baskısı 1850 yılında, Bayan Helen Macfarlane'in çevirisiyle, *Red Republican*'da ve 1871 yılında en az üç farklı çeviriyle Amerika'da yayımlandı. Fransızca bir baskısı ilk olarak Paris'te, 1848 yılında yaşanan Haziran ayaklanmasının hemen öncesinde ve kısa bir süre önce de New York'ta basılan *Le Socialiste*'de yayımlandı. Hâlihazırda yeni bir çevirisi hazırlanma aşamasındadır. İlk kez Almanca basıldıktan kısa bir süre sonra, Londra'da Lehçe bir çevirisi yayımlandı. Altmışlı yıllarda Cenevre'de Rusça bir çevirisi çıktı. Ayrıca ilk kez yayımlanmasından kısa bir süre sonra Dancaya da çevrildi.

Son yirmi beş yıl içerisinde koşullar ne denli değişmiş olursa olsun, bu *Manifesto*'da ortaya konulmuş olan genel ilkeler, ana hatlarıyla, bugün de her zamanki kadar doğrudur. Şurada ya da burada kimi ayrıntılar daha iyi hale getirilebilir. İlkelerin pratikteki uygulanışı, bizzat *Manifesto*'da da belirttiği gibi, her yerde ve her zaman o günün tarihsel koşullarına bağlı olacaktır ve bu nedenle, II. bölümün sonunda önerilen devrimci önlemlere özel bir ağırlık verilmemiştir. Bugün olsa bu pasaj, birçok bakımdan, çok farklı bir biçimde yazılırdı. Son yirmi beş yılda modern sanayinin dev adımlarıyla ilerlediği ve onunla birlikte işçi sınıfının parti örgütünün de geliştiği ve yaygınlaştığı; ilk olarak Şubat Devrimi'nde ve daha da önemlisi, proletaryanın siyasi

iktidarı ilk kez tam iki ay boyunca elinde tuttuğu Paris Komünü'nde kazandığı pratik deneyim göz önünde tutulacak olursa, bu program, bazı ayrıntıları bakımından, bugün eskimiş durumdadır. Komün özellikle bir şeyi, "İşçi sınıfı[nın] var olan devlet aygıtına el koymakla yetinip, onu kendi amaçları doğrultusunda kullanama[yacağını]," kanıtlamıştır. (Bkz. bu saptamanın daha da geliştirildiği, 1871 tarihli *Fransa'da İç Savaş; Uluslararası İşçi Birliği Genel Konseyinin Çağrısı*[3].) Bundan başka, sosyalist yazının eleştirisinin günümüz için yetersiz kaldığı çok açıktır, çünkü bu bölüm yalnızca 1847 yılına kadar uzanmaktadır; ayrıca, Komünistlerin çeşitli muhalefet partileriyle olan ilişkileri konusunda söylenenler (IV. Bölüm), ilkesel olarak hâlâ doğru olmakla birlikte, pratikte artık eskimiştir, çünkü siyasal durum tamamıyla değişmiştir ve tarihin gelişimi o bölümde sözü edilen siyasal partilerin büyük bir kısmını yeryüzünden silip yok etmiştir.

Ama diğer taraftan, *Manifesto*, üzerinde artık hiç bir değişiklik yapma hakkımız olmayan tarihsel bir belge haline gelmiştir. Belki ileride, 1847 ile günümüz arasında kalan boşluğu dolduran bir girişle birlikte, bir başka baskısı yapılabilir; bu yeniden basım, bize bunu yapmak için zaman bırakmayacak kadar ani oldu.

Karl Marx ve Frederick Engels
24 Haziran 1872, Londra

1882 tarihli Rusça baskı

Komünist Parti Manifestosu'nun çevirisi Bakunin'in tarafından yapılan ilk Rusça baskısı, *Kolokol*[4] basımevi tarafından altmışlı yılların başlarında yayımlandı. O zamanlar Batı, bunda (*Manifesto*'nun Rusça baskısında), sadece yazınsal bir garabet görebiliyordu. Bugün böyle bir bakışa sahip olmak olanaksızdır.

Proletarya hareketinin o sıralarda (Aralık 1847) hâlâ ne denli sınırlı bir alanı kapsadığı, en açık bir biçimde *Manifesto*'nun, Komünistlerin çeşitli ülkelerdeki çeşitli muhalefet partileri karşısındaki konumunu ele alan son bölümünde gösterilmiştir. Burada, özellikle Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden söz edilmemektedir.[5] Bu, Rusya'nın tüm Avrupa gericiliğinin son büyük yedek gücünü oluşturduğu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin, göç yoluyla, Avrupa'nın proleter güç fazlasını emdiği zamanlardı. Her iki ülke de, Avrupa'ya hammaddeler sağlıyor ve aynı zamanda, onun sanayi ürünlerinin satışı için bir pazar oluşturuyorlardı.

Dolayısıyla, o sırada her iki ülke de, şu ya da bu biçimde, var olan Avrupa düzeninin temel direklerini oluşturuyorlardı.

Oysa bugün durum ne kadar da farklı! Yarattığı rekabetle Avrupa'daki –irili ufaklı– toprak mülkiyetinin temellerini sarsmakta olan Kuzey Amerika'yı devasa bir tarımsal üretim için elverişli hale getiren, tam olarak Avrupa'dan gelen göçlerdi. Ayrıca bu, Amerika Birleşik Devletleri'ne, muazzam sanayi kaynaklarını, Batı Avrupa'nın ve özellikle İngiltere'nin bugüne dek süregelen sanayi tekelini kısa zamanda mutlaka kıracak olan bir enerjiyle ve ölçekte kullanma olanağını da verdi. Her iki durum da, bizzat Amerika üzerinde devrimci etkiler yaratmaktadır. Tüm siyasal yapının temelini oluşturan çiftçilerin küçük ve orta boy toprak mülkiyetleri, dev çiftliklerin rekabeti karşısında adım adım çöküyor; eş zamanlı olarak, sanayi bölgelerinde ilk kez bir proletarya yığını ve inanılmaz bir sermaye yoğunlaşması ortaya çıkıyor.

Şimdi gelelim Rusya'ya! 1848-49 Devrimi sırasında, yalnızca Avrupa'nın prensleri değil, Avrupa'nın burjuvaları da, henüz uyanmaya başlamış olan proletarya karşısında tek kurtuluş yolunu Rus müdahalesinde bulmuşlardı. Çar, Avrupa gericiliğinin başı ilân edilmişti. Bugün ise Çar, Gaçina'da, devrimin savaş tutsağıdır ve Rusya, Avrupa'da devrimci eylemin öncülüğünü yapmaktadır.[6]

Komünist Manifesto'nun amacı, modern burjuva mülkiyetinin yaklaşmakta olan kaçınılmaz çözülüşünü ilân etmekti. Ama Rusya'da, hızla gelişen kapitalist vurgunculuğa ve henüz gelişmekte olan burjuva toprak mülkiyetine karşılık, toprağın yarısından fazlasının köylülerin ortak mülkiyetinde olduğunu görüyoruz. Şimdi sorulması gereken soru şudur: büyük ölçüde zayıflamış olsa bile, ortak toprak mülkiyetinin ilkel bir biçimi olan Rus *obşçina*sı,[7] doğrudan doğruya komünist ortak mülkiyetin üst biçimine geçebilir mi? Ya da, tam tersine, ilk önce, Batı'nın tarihsel evrimini oluşturan aynı çözülme sürecinden mi geçmek zorundadır?

Buna bugün verilebilecek tek cevap şudur: Eğer Rus Devrimi, Batı'daki bir proleter devriminin habercisi olur ve böylelikle, bu iki devrim birbirini tamamlarlarsa, Rusya'daki mevcut ortak toprak mülkiyeti, komünist bir gelişmenin başlangıç noktasını oluşturabilir.

Karl Marx ve Frederick Engels
21 Ocak 1882, Londra

1883 tarihli Almanca baskı

Bu baskının önsözünü, ne yazık ki, tek başıma imzalamak zorundayım. Marx, bütün Avrupa ve Amerika işçi sınıfının bir başkasına olduğundan çok daha fazla şey borçlu olduğu bu insan, Highgate Mezarlığı'nda yatıyor ve mezarının üzerinde ilk otlar boy atmaya başladı bile. Onun ölümünden sonra,[8] *Manifesto*'yu yeniden gözden geçirmek ya da ona eklemeler yapmak artık hiç söz konusu olamaz. Burada, şunu bir kez daha açıkça belirtmeyi daha da gerekli buluyorum:

Manifesto'ya baştan sona egemen olan temel düşünce –yani her tarihsel çağın ekonomik üretimi ile onun zorunlu olarak ortaya çıkardığı toplumsal yapının, o çağın siyaset ve düşünsel tarihinin temelini oluşturduğu; bunun sonucu olarak, (ilkel komünal toprak mülkiyetinin çözülüşünden bu yana) bütün tarihin bir sınıf mücadeleleri tarihi, sömürülen ile sömüren arasındaki, toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarında egemen olunan ile egemen olan sınıflar arasındaki mücadelelerin tarihi olduğu; ne var ki, bu mücadelenin, şimdi, sömürülen ve ezilen sınıfın (proletaryanın), aynı zamanda toplumun tümünü sömürüden, ezilmekten ve sınıf mücadelelerinden sonsuza dek kurtarmaksızın, onu sömüren ve ezen sınıftan (burjuvaziden) kendisini artık kurtaramayacağı bir aşamaya ulaştığı düşüncesi– bu temel düşünce, tek başına ve yalnızca Marx'a aittir.**

Bunu, daha önce birçok kez belirtmiştim; ama bunun tam da şimdi, bizzat *Manifesto*'nun başında da yer alması gerekiyor.

Frederick Engels
28 Haziran 1883, Londra

1888 tarihli İngilizce baskı

Manifesto, önceleri yalnızca Alman işçilerine açıkken sonradan uluslararası hale gelen ve kıta Avrupa'sının 1848 öncesi siyasi koşullarında ister istemez gizli bir örgüt olarak faaliyet gös-

---

*) İngilizce çevirinin önsözünde şöyle yazdım, "Kanımca, Darwin'in teorisinin biyoloji için yaptığını tarih için yapmaya yazgılı olan bu önermeye, ikimiz de 1845'ten birkaç yıl önce yavaş yavaş yaklaşmaktaydık. Benim bağımsız olarak ne kadar ilerlemiş olduğum en iyi *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* adlı kitabımdan anlaşılabilir. Ama 1845 yılının ilkbaharında Marx'la Brüksel'de tekrar buluştuğumda, o bu önermeye kesin biçimini vermişti ve onu, hemen hemen benim burada ifade ettiğim açıklıkta getirip önüme koydu." [Engels'in notu, 1890]

teren bir işçi kuruluşunun, Komünist Liga'nın programı olarak yayımlandı. Liga'nın 1847 yılının Kasım ayında Londra'da yapılan kongresinde, Marx ve Engels'e, yayımlanmak üzere, tam bir teorik ve pratik parti programı hazırlama görevi verildi. 1848 yılının Ocak ayında, Almanca olarak kaleme alınan el yazması, 24 Şubat Fransız devriminden birkaç hafta önce Londra'daki matbaaya gönderildi. 1848 yılının Haziran ayında yaşanan ayaklanmadan kısa bir süre önce, Paris'te bir Fransızca çevirisi yayımlandı. Bayan Helen Macfarlane tarafından yapılan ilk İngilizce çevirisi, 1850 yılında, Londra'da, George Julian Harney'in *Red Republican* dergisinde yayımlandı. Aynı zamanda Danca ve Lehçe baskıları da yayımlandı.

1848 yılının Haziran ayında Paris'te yaşanan ayaklanmanın –proletarya ile burjuvazi arasındaki ilk büyük savaşın– yenilgiye uğraması, Avrupa işçi sınıfının toplumsal ve siyasi özlemlerini bir süre için arka plana itti. Egemenlik sağlama mücadelesi bundan böyle, Şubat Devrimi'nden önce olduğu gibi, sadece mülk sahibi sınıfların farklı kesimleri arasında olacaktı; işçi sınıfı, kendisine siyaset alanında bir yer bulabilme kavgası vermek ve orta sınıf Radikallerin en uç kanadı olmakla yetinmek zorunda bırakılmıştı. Bağımsız proleter hareketler yaşam belirtisi göstermeye devam ettikleri her yerde acımasızca bastırılıyorlardı. Nitekim Prusya polisi o sırada Köln'de üstlenmiş olan Komünist Liga Merkez Yönetim Kurulu'nun peşine düştü. Kurul üyeleri tutuklandılar ve on sekiz ay süreyle hapiste tutulduktan sonra, 1852 yılının Ekim ayında yargılandılar. Bu ünlü "Köln Komünist Davası" 4 Ekim'den 12 Kasım'a kadar sürdü; hapsedilenlerden yedisi, üç ile altı yıl arasında değişen sürelerle kalebentliğe [Kale dışına çıkmamaya hüküm giymek] mahkûm edildi. Bu kararın hemen sonrasında Liga geriye kalan üyeleri tarafından resmi olarak feshedildi. *Manifesto*'ya gelince, o da artık unutulmaya mahkûm görünüyordu.

Avrupa işçi sınıfı, egemen sınıflara karşı bir başka saldırı için yeterince güç topladığı zaman, ortaya Uluslararası İşçi Birliği çıktı.[10] Ne var ki, Avrupa ve Amerika'nın bütün militan proletaryasını tek bir örgüt içinde kaynaştırmak gibi kesin bir amaçla kurulan bu birlik, *Manifesto*'da ortaya konmuş olan ilkeleri benimsediğini bir anda ilân edemezdi. Enternasyonal, İngiliz sendikaları, Fransa, Belçika, İtalya ve İspanya'daki Proudhon'un[11] izleyicilerinin ve Almanya'daki Lassallecıların[12] kabul edebilecekleri kadar geniş bir programa sahip olmalıydı. Bu programı bütün partileri tatmin edecek şekilde kaleme almış olan Marx'ın, işçi sınıfının

birleşik eylem ve karşılıklı tartışmalar sonucunda ortaya çıkacağından emin olduğu düşünsel gelişimine güveni tamdı. Sermayeye karşı verilen mücadelede meydana gelen olaylar ve yaşanan kararsızlıklar, hatta kazanılan zaferlerden çok uğranılan yenilgiler, her derde deva gözde formüllerin yetersizliğini işçilere ister istemez gösterecek, işçi sınıfının kurtuluşunun gerçek koşullarının daha iyi anlaşılmasına yol açacaktı. Marx bu konuda haklıydı. Enternasyonal 1874'te dağıldığı sırada işçiler 1864'de olduklarından çok farklı insanlardılar artık. Fransa'da Proudhonculuk, Almanya'da Lassallecılık yavaş yavaş silinip gidiyordu ve hatta muhafazakâr İngiliz sendikaları bile, çoğu Enternasyonal ile ilişkilerini ne zamandır kesmiş oldukları halde, adım adım, Başkanlarının geçen yıl Swansea'da onlar adına, "Kıta sosyalizmi artık ödümüzü patlatmıyor," diyebileceği bir noktaya varıyordu. Aslında, *Manifesto*'nun ilkeleri, tüm ülkelerin işçileri arasında kendisine önemli bir yer edinmişti.

Böylelikle *Manifesto* yeniden ön plana çıkmış durumda. Almanca metin 1850'den bu yana İsviçre, Almanya ve Amerika'da bir kaç kez yeniden basıldı. 1872 yılında New York'ta İngilizce'ye çevrildi ve bu çeviri *Woodhull and Claflin's Weekly*'de yayımlandı. Bu İngilizce versiyondan yapılan bir Fransızca çeviri, New York'ta *Le Socialiste*'de yayımlandı. O zamandan bu yana, Amerika'da, metinden bazı parçalar çıkartılarak en azından iki tane daha İngilizce çevirisi yapıldı ve bunlardan biri İngiltere'de yeniden basıldı. Bakunin tarafından yapılan ilk Rusça çeviri, Herzen'in Cenevre'deki *Kolokol* bürosunda 1863 yılı[13] sıralarında basıldı; ikinci çeviri, yiğit Vera Zasuliç tarafından, 1882 yılında, yine Cenevre'de yayımlandı.[14] Danca yeni bir baskısı 1885 yılında Kopenhag'da *Social-demokratisk Bibliothek*; yeni bir Fransızca çevirisi 1885'te, Paris'te *Le Socialiste* tarafından çıkarıldı. Bu sonuncusundan İspanyolca bir versiyon hazırlandı ve 1886 yılında Madrid'de yayımlandı. Almanca yapılan yeni baskıları saymazsak, bugüne kadar en az on iki baskısı yapıldı. Birkaç ay önce Konstantinople'de yayımlanması planlanan Ermenice bir çevirisi, bana söylendiğine göre, yayımcı Marx'ın adını taşıyan bir kitap yayınlamaktan korktuğu, çevirmen de bunu kendi ürünü olarak adlandırmayı reddettiği için gün yüzüne çıkmamıştır. Daha başka çevirilerin de yapıldığını duydum, ama bunları görmüş değilim. Böylece, *Manifesto*'nun tarihi, modern işçi sınıfı hareketinin tarihini yansıtır; şu anda, hiç şüphe yok ki, bütün sosyalist yazının en yaygın, en uluslararası ürünüdür ve Sibirya'dan Kaliforniya'ya milyonlarca işçi tarafından benimsenen ortak platformdur.

Yine de, kaleme alındığı sırada ona *sosyalist* manifesto diyemezdik. 1847'de sosyalistler denildiği zaman, bir yandan çeşitli Ütopyacı sistemlerin yandaşları, İngiltere'de Owencılar, Fransa'da Fourierciler[15] –her ikisi de daha şimdiden birer sekt konumuna düşmüş durumdalar ve adım adım silinip yok oluyorlar; diğer yandan ise derme çatma onarımlar yoluyla, sermayeye ve kâra hiç zarar vermeksizin, her çeşit toplumsal sorunları düzeltme iddiasıyla ortaya atılmış olan türlü türlü sosyal şarlatanlar anlaşılıyordu; her iki halde de bunlar işçi sınıfı hareketinin dışından adamlardı ve daha çok destek almak için yüzlerini "eğitimli" sınıflara dönüyorlardı. İşçi sınıfının, salt siyasi devrimlerin yetersizliğine kanaat getirmiş ve topyekün bir toplumsal değişimin gerekliliğini ilan etmiş olan her kesimi o sıralarda kendisine komünist diyordu. Bu, kaba saba, yontulmamış, salt içgüdüsel bir tür komünizmdi; yine de bam teline dokundu ve işçi sınıfının saflarında Fransa'da Cabet'nin[16], Almanya'da Weitling'in[17] ütopyacı komünizmini yaratacak kadar güçlüydü. Dolayısıyla, 1847 yılında sosyalizm bir orta sınıf ve komünizm ise bir işçi sınıfı hareketiydi. Sosyalizm, en azından kıta Avrupa'sında "itibarlıydı," komünizm için ise durum bunun tam tersiydi. Bizim görüşümüz en başından bu yana, "işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olmalıdır" şiarında özetlendiğinden, bu iki isimden hangisini benimsememiz gerektiği çok açıktı. Dahası o günden beri de bu isme sırt çevirmekten her zaman uzak durmuşuzdur.

Manifesto ortak ürünümüz olsa da, kendimi, onun çekirdeğini oluşturan temel önermenin Marx'a ait olduğunu belirtmeye zorunlu hissediyorum. Bu önerme şudur: Her tarihsel çağda, hüküm süren ekonomik üretim ve mübadele tarzı ile onun zorunlu olarak ortaya çıkardığı toplumsal örgütlenme, o çağın siyasi ve düşünsel tarihinin üzerinde yükseldiği temeli oluşturur; o çağın siyasi ve düşünsel tarihi ancak bu temelden hareket edilerek açıklanabilir; dolayısıyla, bütün insanlık tarihi (toprakta ortak mülkiyete sahip ilkel kabile toplumunun dağılışından bu yana) bir sınıf mücadeleleri tarihi, sömüren sınıflarla sömürülen sınıflar, egemen sınıflarla ezilen sınıflar arasındaki mücadelelerin tarihi olmuştur; bu sınıf mücadelelerinin tarihi bir evrimler dizisi oluşturur ki, bu dizide bugün varılmış olan aşamada sömürülen ve ezilen sınıf –proletarya– aynı zamanda bütün toplumu her türlü sömürüden, baskıdan, sınıf farklılıklarından ve sınıf mücadelelerinden kurtarmadan, sömüren ve egemen sınıfın –burjuvazinin– egemenliğinden kendisini kurtaramaz.

Kanımca, Darwin'in teorisinin biyoloji için yaptığını tarih için yapmaya yazgılı olan bu önermeye, ikimiz de 1845'ten birkaç yıl önce yavaş yavaş yaklaşmaktaydık. Benim bağımsız olarak ne kadar ilerlemiş olduğum en iyi *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* adlı kitabımdan anlaşılabilir. Ama 1845 yılının ilkbaharında Marx'la Brüksel'de tekrar buluştuğumda, o bu önermeye kesin biçimini vermişti ve onu, hemen hemen benim burada ifade ettiğim açıklıkta getirip önüme koydu.

1872 tarihli Almanca baskıya birlikte yazdığımız önsözden şu bölümü buraya alıyorum:

> Son yirmi beş yılda modern sanayinin dev adımlarıyla ilerlediği ve onunla birlikte işçi sınıfının parti örgütünün de geliştiği ve yaygınlaştığı; ilk olarak Şubat Devrimi'nde ve daha da önemlisi, proletaryanın siyasi iktidarı ilk kez tam iki ay boyunca elinde tuttuğu Paris Komünü'nde kazandığı pratik deneyim göz önünde tutulacak olursa, bu program, bazı ayrıntıları bakımından, bugün eskimiş durumdadır. Komün özellikle bir şeyi, "İşçi sınıfı[nın] var olan devlet aygıtına el koymakla yetinip, onu kendi amaçları doğrultusunda kullanama[yacağını]," kanıtlamıştır. (Bkz. bu saptamanın daha da geliştirildiği, 1871 tarihli *Fransa'da İç Savaş; Uluslararası İşçi Birliği Genel Konseyinin Çağrısı.*) Bundan başka, sosyalist yazının eleştirisinin günümüz için yetersiz kaldığı çok açıktır, çünkü bu bölüm yalnızca 1847 yılına kadar uzanmaktadır; ayrıca, Komünistlerin çeşitli muhalefet partileriyle olan ilişkileri konusunda söylenenler (IV. Bölüm), ilkesel olarak hâlâ doğru olmakla birlikte, pratikte artık eskimiştir, çünkü siyasal durum tamamıyla değişmiştir ve tarihin gelişimi o bölümde sözü edilen siyasal partilerin büyük bir kısmını yeryüzünden silip yok etmiştir.

Bu çeviri, Marx'ın *Kapital*'inin büyük bölümünün çevirmeni olan Sayın Samuel Moore'a aittir. Çeviriyi birlikte gözden geçirdik ve ben metinde yer alan tarihi atıfları açıklayan birkaç not ekledim.

Frederick Engels
30 Ocak 1888, Londra

Notlar

1 Burada yeniden basılan dört önsözün yanı sıra, Engels aynı zamanda 1890 tarihli Almanca baskıya, 1892 tarihli Lehçe baskıya ve 1893 tarihli İtalyanca baskıya da önsözler yazdı. Ne var ki, bunların hiçbiri yeni bir şey katmamaktadır. Bütün bu önsözler çevrimiçi olarak şu adreste bulunabilir:

http://www.marxists.org/turkce/m-e/1848/manifest/onsoz.htm.

2 Fransa'daki 1848 Şubat Devrimi.

3 Bkz. Ek C.

4 *Kolokol*, Alexander Herzen ve Nikolay Ogaryov tarafından önce Londra'da ve daha sonra Cenevre'de yayımlanan radikal bir Rus gazetesiydi. *Manifesto*'nun (hatalı) bir çevirisi *Kolokol*'un Cenevre'deki matbaası tarafından (gazetenin kendisi tarafından değil) aslında 1869 yılında ("altmışlı yılların başlarında" değil), basıldı ve çevirmeni Rus anarşisti Bakunin değildi. (Bu efsanenin kökenleriyle ilgili olarak bkz. Draper 1994, s. 41-43.) 1882 çevirisi, daha sonra Rus Marksizminin babası olarak tanınan Georgiy Plehanov tarafından hazırlanmıştı.

5 *Manifesto*'nun IV. Bölümü "Amerika'daki Toprak Reformcuları"ndan söz eder (IV.1), ama Marx ve Engels onları, işçi sınıfı partisi olmayan bir muhalefet partisi olarak değil, bir işçi sınıfı partisi olarak sınıflandırırlar.

6 Çar II. Alexander, 1 Mart 1881'de Rus popülistleri tarafından öldürüldü. Gerici III. Alexander kendisini, oğlunu ve halefini korumak için başkent Sen Petersburg'un güneyindeki Gatçina Kalesi'nde saklandı.

7 Toprağa ortaklaşa sahip olan ve hangi ekinlerin yetiştirileceği konusunda kolektif olarak karar veren köylü toplulukları.

8 Marx, 14 Mart 1883'te öldü.

9 Harney radikal bir Çartist idi.

10 1864 yılında Londra'da kurulan Uluslararası İşçi Birliği (UİB), Marx ve Engels'in içinde önemli roller oynadıkları, sendikacıların, sosyalistlerin, anarşistlerin ve diğer radikallerin geniş bir örgütüydü. UİB, özellikle Rus anarşistti Mihail Bakunin'in yandaşlarıyla yaşanan keskin siyasi anlaşmazlıkların ardından, 1876 yılında, resmi olarak feshedildi. 1881 yılında Sosyalist Enternasyonal'in (dünyanın dört bir yanındaki sosyalist siyasal partilerin oluşturdukları bir kümelenme) kurulmasından sonra, UİB'den genellikle "Birinci Enternasyonal" olarak anılmaya başlandı.

11 Pierre-Joseph Proudhon (1809-65) kapitalizme bir alternatif olarak küçük ölçekli mülkiyet sahipliğini ve bir piyasa ekonomisi bağlamında işçi kooperatiflerini savunan bir Fransız anarşistiydi.

12 Ferdinand Lassalle (1825-64) kapitalizme, bir devrim olmadan, devlet eliyle son verilebileceğine inanan bir Alman sosyalistiydi.

13 Bkz. Yukarıda yer alan 4 numaralı not.

14 1882 tarihli Rusça baskının çevirmeni Zasuliç değil, Georgiy Plehanov'du. Bkz. yukarıda yer alan 4 numaralı not ve Draper 1994, s. 60-61.

15 Sırasıyla, Britanya'da model bir fabrika kasabası kurmuş olan Robert Owen (1771-1851) ve toplumsal olarak uyumlu ideal bir toplumu son derece ayrıntılı bir biçimde tarif etmiş olan Charles Fourier'in (1772-1837) izleyicileri.

16 Étienne Cabet (1788-1856) kendisinin ve yandaşlarının uygulamaya koymaya çalıştıkları ancak başarısızlıkla sonuçlanan, ideal komünist bir toplumu anlatan bir roman yazdı.

17 Wilhelm Weitling (1808-71) Marx ve Engels'in düşüncelerinden etkilenmeden önce, Adiller Liga'sında (Komünist Liga'nın önceli) öncü bir rol oynamış olan Alman bir terziydi.

EK B

Komünizmin İlkeleri

1. Komünizm nedir?

Komünizm, proletaryanın kurtuluşunun koşullarının öğretisidir.

2. Proletarya nedir?

Engels, *Komünizmin İlkeleri*
(Ekim–Kasım 1847)

Proletarya, toplumdaki, yaşamını bütünüyle emeğini satarak sürdüren ve herhangi bir sermaye türü üzerinden kâr sağlamayan; sevinci ve üzüntüsü, yaşaması ve ölmesi, tüm varlığı emek talebine, dolayısıyla işlerin iyi gittiği dönemler ile kötü gittiği dönemlerin birbirlerinin yerini almasına, dizginsiz rekabetten doğan dalgalanmalara dayanan sınıftır. Proletarya ya da proleterler sınıfı, tek sözcükle, on dokuzuncu yüzyılın çalışan sınıfıdır.

3. O halde, proleterler her zaman var olmadılar mı?

Hayır. Yoksullar ve çalışan sınıflar her zaman var olmuştur ve çalışan sınıf çoğunlukla yoksul olmuştur. Ama bugünkü koşullar altında yaşayan işçiler ve yoksullar her zaman var olmadılar; diğer bir deyişle, nasıl serbest sınırsız rekabet her zaman var olmamışsa, proleterler de her zaman var olmadılar.

4. Proletarya nasıl ortaya çıktı?

Proletarya, geçen [on sekizinci] yüzyılın ikinci yarısında, İngiltere'de gerçekleşen ve o zamandan bu yana dünyanın bütün uygar ülkelerinde yinelenmiş olan sanayi devriminin bir sonucu olarak ortaya çıktı.

Bu sanayi devrimi buhar makinesinin, çeşitli iplik eğirme makinelilerinin, mekanik dokuma tezgâhının ve daha birçok başka mekanik aygıtın icadıyla hız kazandı. Çok pahalı olan ve

dolayısıyla sadece büyük kapitalistler tarafından satın alınabilen bu makineler, o güne dek var olan tüm üretim tarzını değiştirdi ve makineler işçilerin verimsiz çıkrıkları ve el tezgâhlarıyla ürettiklerinden daha ucuz ve daha iyi metalar ürettiği için, eski işçileri saf dışı bıraktı. Bu makineler, sanayiyi bütünüyle büyük kapitalistlerin ellerine teslim etti ve işçilerin sahip oldukları az sayıdaki mülkü (aletler, el tezgâhları vb.) tamamen değersizleştirdi. Sonuç, kapitalistlerin kısa süre içinde her şeyi ellerine geçirmeleri ve işçilerin elinde hiç bir şey kalmaması oldu. Bu, tekstil sektöründe fabrika sisteminin uygulamaya konuluşunu gösteriyordu.

Makineler ve fabrika sisteminin uygulamaya konulmasının yarattığı itki bir kez ortaya çıkınca, bu sistem sanayinin diğer bütün dallarına, özellikle kumaş baskısı ve kitap basımı, çömlekçilik ve metal sektörlerine hızla yayıldı.

İş, tek tek işçiler arasında giderek daha fazla bölüştürüldü ve böylelikle daha önce işin bütün bir parçasını yapmakta olan işçi şimdi bu parçanın sadece bir bölümünü yapar hale geliyordu. Bu işbölümü, malların daha hızlı ve daha ucuza üretilmelerini olanaklı kıldı. Tekil işçinin faaliyetini, bir makinenin sadece aynı yetkinlikte değil, bundan çok daha iyi bir biçimde yapabildiği çok basit, sürekli yinelenen mekanik hareketlere indirgedi. Bu yolla, bütün bu sektörler, tıpkı iplik eğirme ve dokumacılıkta yaşanmış olduğu gibi, birbiri ardı sıra buhar gücünün, makinelerin ve fabrika sisteminin egemenliği altına girdiler.

Aynı zamanda, bu sektörler büyük kapitalistlerin eline geçti ve buralardaki işçiler bağımsızlıklarının son kırıntılarından da yoksun bırakıldılar. Büyük kapitalistler, birçok masraf kaleminde tasarruf etmelerini sağlayan ve daha gelişkin bir işbölümüne izin veren devasa atölyeler kurarak, küçük usta zanaatkârları giderek daha fazla saf dışı ederken, yalnızca manifaktürün bizatihi kendisi değil, fakat aynı zamanda el sanatları da adım adım fabrika sisteminin egemenliği altına girdi.

İçinde bulunduğumuz dönemde, uygar ülkelerde, neredeyse bütün çalışma türlerinin fabrikalarda yapılıyor olması –ve bunun neredeyse bütün zanaat, manifaktür ve iş kollarının yerini alması– işte bu şekilde ortaya çıktı. Bu süreç eski orta sınıfı, özellikle küçük zanaatkârları yıkıma uğrattı; işçilerin koşullarını bütünüyle dönüştürdü ve bütün diğer sınıfları yavaş yavaş yutmakta olan iki yeni sınıf yarattı. Bu sınıflar şunlardır:

(i) Bütün uygar ülkelerde, bütün geçim araçlarına ve bu geçim araçlarının üretimi için gerekli aletlere (makineler, fabrikalar) ve malzemelere daha şimdiden neredeyse tamamen sahip olan büyük kapitalistler sınıfı. Bu sınıf, burjuva sınıfı ya da burjuvazidir.

(ii) Karşılığında yaşamlarını sürdürmek için zorunlu geçim araçlarını edinebilmek amacıyla emeklerini burjuvaziye satmak zorunda kalanların oluşturduğu, tamamen mülksüz olan sınıf. Bu sınıf, proleterler sınıfı ya da proletarya olarak adlandırılır.

5. Proleterlerin emeğinin burjuvaziye satılması hangi koşullar altında gerçekleştirilir?

Emek, herhangi bir başka meta gibi bir metadır ve dolayısıyla fiyatı da tam olarak diğer metaların fiyatının belirlenmesinde geçerli olan aynı yasalar tarafından belirlenir. Büyük sanayi ya da serbest rekabet rejiminde –daha sonra göreceğimiz gibi, bu ikisi aynı kapıya çıkmaktadır– bir metanın fiyatı, ortalama olarak, her zaman o metanın üretim maliyetine eşittir. Dolayısıyla emeğin fiyatı da, emeğin üretim maliyetine eşittir.

Ancak emeğin üretim maliyeti, tamı tamına işçinin çalışmaya devam edebilmesi için gerekli olan ve işçi sınıfının açlıktan ölmesini önlemeye yetecek miktardaki geçim aracından ibarettir. Dolayısıyla, işçinin eline, emeği karşılığında, bu amaç için gerekli olandan daha fazlası geçmeyecektir: Bir başka deyişle, emeğin fiyatı ya da ücret, yaşamın sürdürülmesi için gerekli olan en düşük, asgari düzeyde olacaktır.

Bununla birlikte, işler bazen daha iyi ve bazen de daha kötü gittiğinden, bunun sonucu olarak işçi, kendi metaları karşılığında bazen daha fazla ve bazen de daha az kazanır. Ama yine, nasıl sanayici, iyi ve kötü zamanların ortalaması olarak, kendi metaları karşılığında onların maliyetinden ne daha fazlasını ne de daha azını kazanabiliyorsa, benzer şekilde işçi de ortalama olarak kendi asgarisinden ne daha fazlası ne de daha azını alır.

Büyük sanayi bütün üretim dallarını daha fazla ele geçirdiği ölçüde, ücretlerin bu ekonomi yasası daha da sıkı bir biçimde işler.

6. Sanayi devriminden önce hangi çalışan sınıflar vardı?

Çalışan sınıflar her zaman, toplumun içinde bulunduğu farklı gelişme aşamalarına bağlı olarak, farklı koşullar içinde yaşadılar ve mülk sahibi ve egemen sınıflarla farklı ilişkilere sahip oldular.

Antik çağda işçiler, tıpkı hâlâ birçok geri kalmış ülkede ve hatta Amerika Birleşik Devletleri'nin güney kesiminde olduğu gibi, sahiplerinin köleleriydiler.

Orta Çağ'da, tıpkı hâlâ Macaristan, Polonya ve Rusya'da olduğu gibi, toprak sahibi soyluların serfleriydiler. Ayrıca, Orta Çağ'da ve hatta sanayi devrimine kadar, kentlerde küçük burjuva ustaların hizmetinde çalışan gündelikçi işçiler de vardı. Bu gündelikçi işçiler, manifaktürün gelişmesiyle birlikte, adım adım daha büyük kapitalistler tarafından istihdam edilen manifaktür işçileri haline geldiler.

7. Proleterler kölelerden hangi bakımdan farklıdır?

Köle tek kalemde ve tümden satılır; proleter ise kendisini her gün ve her saat satmak zorundadır.

Tek bir efendinin malı olan tekil köle, efendisinin çıkarı bunu gerektirdiğinden, ne denli sefil durumda olursa olsun, güvence altına alınmış bir varoluşa sahiptir. Emeği ancak birisi buna gereksinim duyduğu zaman satın alınan, deyim yerindeyse tüm burjuva sınıfının malı olan tekil proleterin ise varoluşunun güvencesi yoktur. Bu varoluş sadece sınıf için bir bütün olarak güvence altına alınmıştır.

Köle rekabetin dışındadır; proleter rekabetin içindedir ve onun bütün kaprislerinden etkilenir.

Köle toplumun bir üyesi olarak değil, bir nesne olarak kabul edilir. Dolayısıyla proletarya toplumsal gelişimin daha yüksek bir aşamasına ait olduğu ve köleden daha yüksek bir düzeyde yer aldığı halde, köle proleterden daha iyi bir varoluşa sahip olabilir.

Köle, bütün özel mülkiyet ilişkileri arasından yalnızca kölelik ilişkisini kaldırmakla kendisini özgür kılar ve böylelikle ancak bir proleter haline gelir; proleter ise kendisini, genel olarak özel mülkiyeti ortadan kaldırması halinde özgür kılabilir.

8. Proleterler serflerden hangi bakımdan farklıdır?

Serf, ürününün bir bölümünden vazgeçme ya da iş yapma karşılığında, bir üretim gerecine, bir toprak parçasına sahiptir ve bunları kullanır.

Proleter, ürünün bir bölümünü alma karşılığında, bir başka kişiye ait üretim gereçleriyle, bu başka kişinin hesabına çalışır.

Serf vazgeçer, proleter ise alır. Serf güvence altına alınmış bir varoluşa sahipken, proleter buna sahip değildir. Serf rekabetin dışındadır, proleter rekabetin içinde yer alır.

Serf kendisini şu üç yoldan birine başvurarak özgür kılar: ya şehre kaçar ve orada bir zanaatkâr haline gelir ya lorduna ürün ve hizmet vermek yerine para vererek özgür bir kiracı haline gelir ya da feodal lordunu devirir ve kendisi bir mülk sahibi haline gelir. Kısacası serf bu yollardan birini izleyerek mülk sahibi sınıfa katılır ve rekabete dâhil olur. Proleter ise rekabeti, özel mülkiyeti ve bütün sınıf farklılıklarını ortadan kaldırarak kendisini özgür kılar.

9. Proleterler zanaatkârlardan hangi bakımdan farklıdır?

Proleterin aksine, geçtiğimiz [on sekizinci] yüzyılda hâlâ hemen her yerde bulunan ve bugün de şurada ve burada var olan sözde küçük zanaatkâr olsa olsa geçici bir proleterdir. Amacı bizzat sermaye elde etmek ve bu yolla diğer işçileri sömürmektir. Loncaların hâlâ var olduğu ya da lonca kısıtlamalarından kurtulmuş olmanın el zanaatlarına fabrika tarzı yöntemleri ya da şiddetli rekabeti henüz getirmemiş olduğu yerlerde, bu amacına çoğu kez ulaşabilir. Ama fabrika sistemi el zanaatlarına girer girmez ve rekabet bütün gücüyle işlemeye başlar başlamaz bu bakış açısı ortadan kalkar ve zanaatkâr gitgide bir proleter haline gelir. Dolayısıyla, zanaatkâr kendisini ya burjuva haline gelerek ya da genel olarak orta sınıfa girerek ya da rekabet nedeniyle bir proleter haline gelerek (şu anda çoğunlukla durum böyledir) özgür kılar. Bu durumda proletarya hareketine, yani az ya da çok aynı anlama gelmek üzere komünist harekete katılarak kendisini özgür kılabilir.

10. Proleterler manifaktür işçilerinden hangi bakımdan farklıdır?

On altıncı yüzyıldan on sekizinci yüzyıla uzanan dönemde manifaktür işçisi, birkaç küçük istisna dışında, hâlâ mülkiyetinde bir üretim gereci bulunduruyordu –tezgâhı, ailesine ait olan çıkrığı ve boş zamanlarında işlediği küçük bir miktar toprağı vardı. Proleter bunların hiç birine sahip değildir.

Manifaktür işçisi, hemen her zaman kırsal kesimde ve kendi toprak beyi ya da işvereniyle az ya da çok ataerkil bir ilişki içinde yaşar; proleter ise çoğunlukla şehirde yaşar ve işvereniyle olan ilişkisi bütünüyle nakit paraya dayalı bir ilişkidir.

Manifaktür işçisi, büyük sanayi tarafından ataerkil ilişkilerinden kopartılır, hâlâ sahip olduğu ne mülkü varsa onu da kaybeder ve bu yolla bir proleter haline gelir.

11. Sanayi devriminin ve toplumun burjuvalar ve proleterler olarak bölünmesinin ilk sonuçları neler oldu?

Birincisi, makine emeği tarafından üretilen sanayi ürünlerinin fiyatlarının giderek ucuzlaması nedeniyle, dünyanın bütün ülkelerinde, eski manifaktür sistemi ya da el emeğine dayalı sanayi tamamen yıkıma uğradı.

Bu yolla, bugüne kadar tarihsel gelişime az ya da çok yabancı kalmış ve sanayileri manifaktüre dayanmakta olan bütün yarı-barbar ülkeler, içinde bulundukları yalıtılmışlık halinden çıkmaya şiddetli bir biçimde zorlandılar. İngilizlerin daha ucuz olan metalarını satın aldılar ve kendi manifaktür işçilerini yok olmaya terk ettiler. Binlerce yıldır ilerleme nedir bilmeyen ülkeler –örneğin Hindistan– iyiden iyiye devrimcileştiler ve şu anda, Çin bile bir devrim yoluna girmiş durumdadır.

İngiltere'de icat edilen yeni bir makinenin, bir yıllık bir süre içinde, milyonlarca Çinli işçiyi geçimini sağlamaktan yoksun bıraktığı bir noktaya gelmiş bulunuyoruz.

Büyük sanayi, bu yolla, yeryüzünün bütün halklarını birbirleriyle temasa geçirdi, bütün yerel pazarları tek bir dünya pazarı içinde birleştirdi, uygarlık ve ilerlemeyi her yere yaydı ve böylece uygar ülkelerde her ne olursa, bunun diğer bütün ülkelerde yankılar uyandırmasına neden oldu.

Bundan şu sonuç çıkar: Şu anda İngiltere ya da Fransa'da işçilerin kendi kurtuluşlarını sağlamaları halinde, bu, bütün öteki ülkelerde de devrimi –er ya da geç bu ülkelerin işçi sınıflarının kurtuluşunu sağlamak zorunda olan devrimleri– tetiklemek zorundadır.

İkincisi, büyük sanayilerin manifaktürün yerini aldığı her yerde, burjuvazi servetini ve gücünü en yüksek düzeye ulaştırdı ve kendisini ülkenin en önde gelen sınıfı haline getirdi. Bunun olduğu her yerde sonuç, burjuvazinin, siyasal iktidarı ele geçirmesi ve o zamana kadar egemen konumda olan sınıfları, aristokrasiyi, lonca ustalarını ve onların temsilcisi olan mutlak monarşiyi tasfiye etmesi olmuştur.

Burjuvazi, mülklerin satışı üzerindeki yasağı kaldırarak –diğer bir deyişle gayrimenkulleri alınır, satılır hale getirerek ve soyluluğun özel ayrıcalıklarını lağvederek– aristokrasinin, soyluluğun gücünü ortadan kaldırdı. Lonca ustalarının gücünü, loncaları lağvederek ve el zanaatlarının sahip olduğu ayrıcalıkları ortadan kaldırarak kırdı. Onların yerine rekabeti –yani herkesin istediği herhangi bir sanayi dalıyla uğraşma hakkına sahip olduğu ve bunun önünde duran tek engelin gerekli sermayenin yokluğunun olduğu bir toplum düzenini– koydu.

Serbest rekabetin getirilmesi, toplumun üyelerinin bundan böyle ancak sermayelerinin eşit olmaması ölçüsünde eşit olmadıklarının, sermayenin belirleyici güç haline geldiğinin ve dolayısıyla kapitalistlerin, burjuvaların toplumun en önde gelen sınıfı olduklarının resmen ilan edilmesi anlamına gelmektedir.

Serbest rekabet büyük sanayinin oluşturulması için zorunludur, çünkü büyük sanayinin üzerinde ileriye doğru gidebileceği tek toplum düzeni budur.

Soyluluğun ve lonca ustalarının sahip oldukları toplumsal gücü yok etmiş olan burjuvazi, aynı zamanda onların siyasal gücünü de yok etti. Kendisini toplumda fiilen en başta gelen sınıf konumuna yükselten burjuvazi, aynı zamanda kendisini egemen siyasi sınıf olarak da ilan eder. Bunu, kanun karşısında burjuva eşitliğine ve serbest rekabetin kabul edilmesine dayanan ve Avrupa ülkelerinde meşruti monarşi biçimini alan, temsili sistemi uygulamaya koyarak yapar. Bu meşruti monarşilerde, yalnızca belirli bir miktarda sermaye sahibi olanlar –yani sadece burjuvazinin üyeleri– seçmendir. Bu burjuva seçmenler milletvekillerini seçerler ve bu burjuva milletvekilleri de, vergileri reddetme hakkı kaydıyla bir burjuva hükümet seçerler.

Üçüncüsü, proletarya her yerde burjuvazi ile birlikte gelişir. Burjuvazinin zenginleşmesi oranında, proletarya da sayıca artar. Proleterler sadece sermaye tarafından istihdam edilebileceklerinden ve sermaye de sadece emeği istihdam ederek genişleyebildiğinden, buradan, proletaryanın büyümesinin, sermayenin büyümesiyle tam olarak aynı tempoda yol aldığı sonucu çıkar.

Bu süreç, burjuvazinin üyelerini ve proleterleri, eşzamanlı olarak, sanayinin en kârlı biçimde işletilebildiği büyük şehirlere doğru çeker ve böylelikle geniş kitleleri tek bir noktaya yönelterek proleterlerin kendi güçlerinin bilincine varmalarını sağlar.

Üstelik bu süreç ilerledikçe, emek tasarrufu sağlayan yeni makineler icat edilir, daha önce görmüş olduğumuz gibi asgari düzeyine inmiş olan ücretler üzerinde büyük sanayi tarafından kurulan baskı artar ve böylelikle proletaryanın durumu giderek daha da katlanılması güç bir hale gelir. Böylelikle, proletaryanın artan hoşnutsuzluğu, onun toplumsal bir proletarya devrimini hazırlama konusunda artmakta olan gücüne eklenir.

12. Sanayi devriminin ne tür başka sonuçları oldu?

Büyük sanayi, buhar makinesi ve diğer makinelerle, sanayi üretimini sınırsız bir biçimde genişletmenin, hızlandırmanın ve maliyetleri aşağıya çekmenin araçlarını yarattı. Üretimin bu şekilde kolaylaşmasıyla, büyük sanayiyle zorunlu olarak bağlantılı olan serbest rekabet aşırı biçimler aldı; çok sayıda kapitalist sanayiye akın etti ve kısa bir süre içinde, ihtiyaç duyulandan daha fazlası üretilir oldu.

Bunun sonucunda, mamul metalar satılamaz hale geldi ve ticaret krizi denen şey patlak verdi. Fabrikalar kapanmak zorunda kaldı, sahipleri iflas etti ve işçiler ekmek paralarını kazanamaz hale geldiler. Her yerde büyük bir sefalet hüküm sürer oldu.

Bir süre sonra, bu gereğinden fazla ürünler satıldı, fabrikalar yeniden çalışmaya başladı, ücretler yükseldi ve iş dünyası adım adım her zamankinden daha iyi hale geldi.

Ama çok geçmeden yine çok fazla miktarda meta üretildi ve yalnızca bir öncekiyle aynı yolu izlemek üzere, yeni bir kriz patlak verdi.

Bu [on dokuzuncu] yüzyılın başlangıcından bu yana, sanayinin durumu sürekli olarak bolluk dönemleri ile kriz dönemleri arasında dalgalanıp durdu; yaklaşık olarak her beş ila

yedi yılda bir, her zaman işçiler için büyük güçlüklerle birlikte ve her zaman genel devrimci kabarışların eşlik ettiği ve şeylerin var olan bütün düzenini doğrudan doğruya tehlikeye atan yeni bir kriz araya girdi.

13. Dönemsel olarak ortaya çıkan bu ticari krizlerden hangi sonuçlar çıkarılabilir?

Birincisi: Büyük sanayi, gelişiminin en erken aşamasında serbest rekabeti yaratmış olmasına karşın, şimdi serbest rekabet gömleği ona dar gelmektedir; büyük sermaye için rekabet ve genel olarak üretimin bireysel örgütlenmesi, parçalanmak zorunda olan ve parçalanacak olan bir pranga haline gelmiştir; büyük sanayi, mevcut temeller üzerinde yürütüldüğü sürece, her seferinde tüm uygarlığı tehdit eden, sadece proleterleri sefalete sürüklemekle kalmayıp, çok sayıda burjuvayı da yıkıma uğratan ve her yedi yılda bir tekrarlanan genel bir kargaşalık sayesinde ayakta kalabilir; dolayısıyla ya büyük sanayinin kendisi terk edilmelidir –ki bu kesinlikle olanaksızdır– ya da bu durum, sanayi üretiminin artık birbirleriyle rekabet eden tek tek fabrika sahipleri tarafından yönetilmeyip, belli bir plan ve herkesin gereksinmeleri uyarınca toplumun tümü tarafından yönetildiği, tamamıyla yeni bir toplum örgütlenmesini kaçınılmaz biçimde zorunlu kılar.

İkincisi: Bu büyük sanayi ve onun olanaklı kıldığı üretimin sınırsız genişlemesi, toplumun her üyesinin bütün güç ve becerilerini tam bir özgürlük içerisinde kullanabilmesine ve geliştirebilmesine yetecek miktarda üretimin yapıldığı bir toplumsal düzeni olası hale getirmekte, yapılabilirlik menziline sokmaktadır.

Böylelikle, büyük sanayinin günümüzün toplumunda sefalet ve krizler yaratan nitelikleri, bir başka toplum biçimi içinde, bu sefaleti ve bu yıkıcı bunalımları ortadan kaldıracaktır.

Şunları büyük bir berraklıkla görüyoruz:

(i) Bundan böyle bütün bu kötülükler yalnızca, artık gerçek durumun gereksinimlerine karşılık gelmeyen bir toplumsal düzene atfedilecektir ve

(ii) Bu kötülükleri, yeni bir toplumsal düzen aracılığıyla tamamen ortadan kaldırmak mümkündür.

14. Bu yeni toplumsal düzen nasıl olmalıdır?

Yeni toplumsal düzen, her şeyden önce, sanayinin ve bütün üretimin dallarının kontrolünü, birbirleriyle rekabet eden bireylerin ellerinden almak ve bunun yerine, tüm bu üretim dallarının bir bütün olarak toplum tarafından –yani toplumsal bir plan uyarınca ve toplumun bütün üyelerinin katılımıyla, toplum yararına– işletildiği bir sistem kurmak zorunda olacaktır.

Diğer bir deyişle, rekabeti ortadan kaldıracak ve onun yerine işbirliğini geçirecektir.

Ayrıca sanayinin bireyler tarafından yönetilmesi, zorunlu olarak, beraberinde özel mülkiyeti de getirdiğinden ve rekabet de aslında sanayinin özel mülk sahipleri tarafından kontrolünün kendisini ifade ediş tarzı ve biçiminden başka bir şey olmadığından, buradan hareketle özel mülkiyetin rekabetten ve sanayinin bireysel yönetiminden ayrılamayacağı sonucuna varmak kaçınılmazdır. Dolayısıyla, özel mülkiyetin kaldırılması ve onun yerine tüm üretim araçlarının ortaklaşa kullanımı ve tüm ürünlerin ortak rıza doğrultusunda dağıtımının –tek bir sözcükle, malların ortak mülkiyeti adı verilen şeyin– geçirilmesi gerekmektedir.

Gerçekten de özel mülkiyetin ortadan kaldırılması, sanayinin gelişimi tarafından zorunlu hale getirilmiş olan, tüm toplumsal düzende yapılacak devrimi nitelendirmenin hiç kuşkusuz en kısa ve en anlamlı yoludur –ve bu nedenle komünistler tarafından haklı olarak temel talep olarak öne sürülmüştür.

15. Özel mülkiyetin daha önceki bir zamanda ortadan kaldırılması olanaklı değil miydi?

Hayır, değildi. Toplum düzenindeki her değişiklik, mülkiyet ilişkilerindeki her devrim, artık eski mülkiyet ilişkileriyle artık bağdaşmayan yeni üretici güçlerin yaratılmasının zorunlu sonucu olarak ortaya çıkar.

Özel mülkiyet her zaman var olmadı.

Orta Çağ'ın sonlarına doğru, var olan feodal ve lonca mülkiyet biçimleri altında yürütülemeyecek olan yeni bir üretim tarzı ortaya çıkınca, eski mülkiyet ilişkilerini aşmış olan manifaktür, yeni bir mülkiyet biçimini, özel mülkiyeti yarattı. Manifaktür ve büyük sanayinin

gelişiminin en erken aşaması için, özel mülkiyet tek olası mülkiyet biçimiydi; özel mülkiyete dayanan toplumsal düzen tek olası toplumsal düzendi.

Herkese yetecek kadar olmakla kalmayıp, toplumsal sermayenin artması ve üretici güçlerin daha da gelişmesi için bir fazlalık oluşturacak denli üretmek olanaklı olmadığı sürece –bu gerçekleştirilemediği sürece– toplumun üretici güçlerini yöneten bir egemen sınıf ve bir de yoksul, ezilen sınıf her zaman var olmak zorundadır. Bu sınıfların nasıl oluşturuldukları, içinde bulunulan gelişme aşamasına bağlıdır.

Tarımsal Orta Çağ bize baron ve serfi verir; geç dönem Orta Çağ şehirleri bize lonca ustasını, yevmiyeli ve gündelikçi emekçiyi gösterir; on yedinci yüzyılın kendi manifaktür işçileri vardır; on dokuzuncu yüzyıl büyük fabrika sahiplerine ve proleterlere sahiptir.

Şurası açıktır ki, üretim güçleri şimdiye kadar, herkes için yeterli miktarda üretim yapılabilecek noktaya erişebilecek ve özel mülkiyet de üretim güçlerinin daha fazla gelişim göstermesine bir ayak bağı ve bir engel oluşturacak ölçüde gelişmemişti.

Ama şimdi, büyük sanayinin gelişimi yeni bir dönemi başlamış durumda. Sermaye ve üretici güçler eşi görülmemiş ölçüde büyüme gösterdi ve yakın gelecekte bunları, herhangi bir sınırlama olmaksızın çoğaltınanın araçları el altında bulunuyor. Diğer taraftan, büyük halk kitleleri giderek daha fazla proleterleşirken; içinde bulundukları durum, burjuvazinin zenginliğinin artması ölçüsünde daha perişan ve katlanılamaz hale gelirken, üretici güçler birkaç burjuvanın ellerinde toplanmış durumda. Nihayet, kudretli ve kolayca genişletilebilen bu üretici güçler, özel mülkiyeti ve burjuvaziyi her an toplumsal düzende en şiddetlisinden toplumsal altüst oluşların zincirlerini boşaltınakla tehdit edebilecek kadar gelişmiştir. Şimdi, bu koşullar altında özel mülkiyetin ortadan kaldırılması sadece olası değildir, mutlak bir zorunluluk haline gelmiştir.

16. Özel mülkiyetin barışçıl yöntemlerle ortadan kaldırılması mümkün olacak mıdır?

Bunun olabilmesi istenilen bir şeydir ve kuşkusuz komünistler buna karşı çıkacak en son kişiler olurdu. Komünistler, tüm komploların sadece yararsız olmadıklarını ve hatta zararlı ol-

duklarını çok iyi biliyorlar. Devrimlerin önceden tasarlayarak ve keyfi bir biçimde yapılmadığını, bunların her yerde ve her zaman tekil partilerin ve bütün sınıfların irade ve yönlendirmelerinden tamamen bağımsız olan koşulların zorunlu sonuçları olduklarını çok iyi biliyorlar.

Ama aynı zamanda proletaryanın gelişmesinin hemen her uygar ülkede zorla bastırıldığını ve komünizmin karşıtlarının bu yolla, olanca güçleriyle, bir devrim doğrultusunda çalıştıklarını da görüyorlar. Ezilen proletarya, en sonunda bir devrime itilecek olursa, biz komünistler proletaryanın çıkarlarını, şimdi onları sözcüklerle savunuyor olduğumuz gibi, o zaman da eylemlerle savunacağız.

17. Özel mülkiyeti bir çırpıda ortadan kaldırmak mümkün olacak mıdır?

Hayır, komünal toplumun yaratılması için üretim güçlerini bir çırpıda gerekli olan ölçüde artırmak ne kadar olanaksızsa, özel mülkiyeti bir çırpıda ortadan kaldırmak da o kadar olanaksızdır.

Büyük bir olasılıkla, proletarya devrimi var olan toplumu aşamalı bir biçimde dönüştürecek ve özel mülkiyeti ancak yeterli miktarda üretim aracı elde hazır bulunduğu zaman ortadan kaldırabilecektir.

18. Bu devrim nasıl bir yol izleyecektir?

Her şeyden önce, demokratik bir anayasa yapacak ve bunun aracılığıyla proletaryanın doğrudan ve dolaylı egemenliğini sağlayacaktır. Proletaryanın daha şimdiden halkın çoğunluğunu oluşturduğu İngiltere'de bunu doğrudan yapacaktır. Halkın çoğunluğunu yalnızca proleterlerin değil, aynı zamanda proleterleşme süreci içinde olan ve tüm siyasal çıkarları giderek daha fazla proletaryaya bağımlı hale gelen ve dolayısıyla yakın zamanda proletaryanın taleplerine uyarlanmak zorunda olan küçük çiftçiler ve küçük burjuvazinin de oluşturduğu Fransa ve Almanya'da, bunu dolaylı olarak yapacaktır. Bu, belki de ikinci bir mücadelenin verilmesini gerektirecektir, ama sonuç ancak proletaryanın zaferi olabilir.

Demokrasi, özel mülkiyete karşı alınacak doğrudan önlemleri gerçekleştirmenin ve proletaryaya geçim araçları sağlamanın bir aracı olarak ivedilikle kullanılmayacak olsaydı, prole-

tarya için bütünüyle değersiz olurdu. Mevcut ilişkilerin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan başlıca önlemler şunlardır:

(i) Artan oranlı vergilendirme, ağır veraset vergileri, ikinci dereceden akrabaların (erkek kardeşler, yeğenler vb.) veraset hakkının kaldırılması, zorunlu borçlanma vb. yoluyla özel mülkiyetin sınırlandırılması.

(ii) Toprak sahiplerinin, sanayicilerin, demiryolu patronlarının ve gemi sahiplerinin, kısmen devlet sanayinin rekabeti, kısmen de doğrudan devlet senedi verilmesi yoluyla tazminat ödenerek aşamalı olarak mülksüzleştirilmeleri.

(iii) Ülkeden kaçıp göç edenlerin ve halkın çoğunluğuna karşı başkaldıran isyancıların mülklerine el konulması.

(iv) Çalışmanın ya da proletaryanın istihdamının, kamuya ait topraklar üzerinde, fabrikalarda ve atölyelerde, işçiler arasındaki rekabet ortadan kaldırılarak örgütlenmesi ve hâlâ var oldukları ölçüde, fabrika sahiplerinin devletin ödediği aynı yüksek ücretleri ödemekle yükümlü tutulmaları.

(v) Özel mülkiyet tamamen ortadan kaldırılıncaya kadar, toplumun tüm üyeleri için eşit çalışma yükümlülüğü. Özellikle tarım için, sanayi ordularının kurulması.

(vi) Sermayesi devlete ait olan ulusal bir banka aracılığıyla para ve kredinin devletin elinde merkezileştirilmesi ve tüm özel bankalar ile bankerlerin faaliyetlerine son verilmesi.

(vii) Ulusal fabrikaların, atölyelerin, demiryollarının, gemilerin sayısının artırılması; yeni toprakların ekime açılması ve zaten ekime açılmış olan toprakların iyileştirilmesi –bunların hepsinin ülkenin elindeki sermayenin ve iş gücünün büyümesiyle orantılı olarak yapılması.

(viii) Anne bakımına muhtaç olmadıkları andan itibaren tüm çocukların ulusal kurumlarda, maliyetinin ulus tarafından karşılanması yoluyla eğitilmeleri. Eğitim ve üretimin birlikte yürütülmesi.

(ix) Kamuya ait topraklar üzerinde hem sanayi hem de tarımla uğraşan yurttaş toplulukları için komünal konutlar olarak kullanılmak üzere büyük siteler inşa edilmesi ve kentsel ve kırsal yaşamın sahip oldukları üstünlüklerin, her ikisinin de tek yanlılıkları ve sakıncalarından uzak durularak birleştirilmesi.

(x) Kentsel bölgelerde sağlığa aykırı ve kötü inşa edilmiş tüm konutların yıkılması.

(xi) Meşru ve gayrimeşru olarak dünyaya gelmiş olan çocuklar için eşit miras hakkı.

(xii) Tüm ulaşım araçlarının ulusun elinde toplanması.

Kuşkusuz, tüm bu önlemleri, bir anda uygulamaya koymak olanaksızdır. Ama bunlardan birinin uygulamaya konulması, sürekli olarak diğerlerinin de uygulamaya konulmasını gerektirecektir. Özel mülkiyete karşı ilk radikal saldırı bir kez gerçekleştirildiğinde, proletarya kendisini daha da ileriye gitmek, tüm sermayeyi, tüm tarımı, tüm sanayiyi ve tüm ulaşımı giderek artan bir şekilde devletin elinde yoğunlaştırmak zorunluluğu içinde bulacaktır. Yukarıda sözü edilen önlemlerin tamamı bu amaca yöneliktir ve ülkenin üretici güçlerinin proletaryanın emeği ile çoğaltılması oranında bunlar, uygulanabilir ve yapılabilir hale gelecek ve kendi merkezileştirici etkilerini üretebileceklerdir.

Nihayet, tüm sermaye, tüm üretim ve tüm mübadele ulusun ellerinde bir araya getirildiği zaman, özel mülkiyet kendiliğinden ortadan kalkacak, para gereksiz hale gelecek ve üretim o denli artmış ve insanlar o denli değişmiş olacaklardır ki, toplum eski ekonomik alışkanlıklardan geriye her ne kalmışsa onları da bir kenara atabilecektir.

19. Bu devrimin yalnızca tek ülkede gerçekleşmesi mümkün olacak mıdır?

Hayır, olmayacaktır. Büyük sanayi, dünya pazarını yaratarak, yeryüzünün tüm halklarını daha şimdiden bir araya getirmiş ve özellikle uygar halkları birbirleriyle o kadar yakın bir ilişkiye sokmuştur ki, bu halkların hiçbiri bir diğerinin yaşadıklarından bağımsız konumda değildir.

Ayrıca, büyük sanayi uygar ülkelerin toplumsal gelişimini o ölçüde eşgüdümlü hale getirmiştir ki, bunların tamamında, burjuvazi ve proletarya belirleyici sınıflar ve bunların arasın-

daki mücadele de günün en büyük mücadelesi haline gelmiştir. Buradan komünist devrimin salt ulusal bir olgu olmayacağı, bütün uygar ülkelerde –yani en azından İngiltere, Amerika, Fransa ve Almanya'da– eş zamanlı olarak meydana gelmesinin zorunlu olduğu sonucu çıkmaktadır.

Devrim bu ülkelerin her birinde, bir ülkenin ya da diğerinin daha gelişmiş bir sanayiye, daha fazla zenginliğe ve daha önemli bir üretici güçler kitlesine sahip olmasına bağlı olarak, daha çabuk ya da daha yavaş bir gelişme gösterecektir. Dolayısıyla, en ağır biçimde ilerleyeceği ve en fazla engelle karşılaşacağı ülke Almanya, en hızlı yol alacağı ve en az zorlukla karşılaşacağı ülke İngiltere olacaktır. Bunun dünyanın diğer ülkeleri üzerinde güçlü bir etkisi olacak ve bu ülkelerin şu ana kadar izledikleri gelişme yolunu radikal bir biçimde değiştirirken, gelişme hızlarını da büyük ölçüde arttıracaktır.

Bu, evrensel bir devrimdir ve buna bağlı olarak evrensel bir kapsama sahip olacaktır.

20. Özel mülkiyetin nihai olarak ortadan kalkmasının sonuçları ne olacaktır?

Toplum tüm üretim güçleri ve ticaret araçlarının yanısıra ürünlerin mübadelesini ve dağıtımını özel kapitalistlerin ellerinden alacak ve bunları, kaynakların elde edilebilirliğini ve bir bütün olarak toplumun ihtiyaçlarını esas alan bir plan temelinde yönetecektir. En önemlisi, bu yolla, şu anda büyük sanayinin işletilmesiyle bağlantılı olan uğursuz sonuçlar ortadan kaldırılacaktır.

Bundan böyle krizler olmayacaktır; bugünkü toplum düzeninde aşırı üretimin ve dolayısıyla sefaletin başlıca nedeni olan genişlemiş üretim, o zaman yetersiz hale gelecek ve daha fazla genişletilmesine ihtiyaç duyulacaktır. Aşırı üretim, sefalete yol açmak yerine, herkesin ihtiyaçlarını karşılamayı güvence altına almak üzere toplumun temel gereksinimlerinin ötesine geçecek; yeni ihtiyaçlar ve aynı zamanda bunları karşılayacak olan araçlarını yaratacaktır. Bu, bundan böyle, ilerlemenin geçmişte her zaman yol açmış olduğu gibi, tüm bir sosyal düzeni kargaşalık içine itmeyeceği yeni ilerlemenin koşulu ve itici gücü olacaktır. Manifaktür günümüzün büyük sanayi ile kıyaslandığı zaman ne denli zavallı kalıyorsa, özel mülkiyetin baskısından kurtulan büyük sanayi de, bugünkü gelişme düzeyini o denli zavallı bırakacak bir

büyüme gösterecektir. Sanayinin bu gelişimi, topluma, herkesin gereksinmelerini karşılamaya yeterli miktarda ürün sağlayacaktır.

Aynı durum, özel mülkiyetin baskısı altında ıstırap çeken ve özel ellerdeki toprakların küçük parsellere bölünmesiyle kösteklenen tarım için de geçerlidir. Burada, mevcut iyileştirmeler ve bilimsel yöntemler uygulamaya konularak, toplumun, gereksinim duyduğu tüm ürünlerin sağlanmasını güvence altına alacak bir ileriye doğru sıçrama gerçekleştirilecektir.

Bu şekilde, böyle bir mal bolluğu toplumun tüm üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilecektir.

Bu durumda toplumun farklı, birbirine düşman sınıflara bölünmesi gereksiz hale gelecektir. Aslında bu, yeni toplumsal düzen içinde sadece gereksiz değil, aynı zamanda kabul edilemez bir durum olacaktır. Sınıfların varlığı işbölümünden kaynaklandı ve bugüne kadar biline geldiği haliyle işbölümü bütünüyle ortadan kalkacaktır. Sanayi ve tarımsal üretimi tanımlamış olduğumuz düzeye yükseltmek için mekanik ve kimyasal süreçler yeterli olmayacağından; bu süreçleri kullanan insanoğlunun becerileri de buna karşılık gelen bir gelişme sağlamak zorundadır.

Tıpkı geçen yüzyılda köylülerin ve manifaktür işçilerinin, büyük sanayinin içine sürüklendikleri zaman tüm yaşam biçimlerini değiştirmeleri ve çok farklı insanlar haline gelmeleri gibi, hem üretim üzerinde bir bütün olarak toplumun komünal denetimi ve hem de bunun sağladığı yeni gelişme, aynı şekilde bütünüyle farklı bir insan malzemesine gereksinim duyacaktır.

İnsanlar artık, bugün oldukları gibi, tek bir üretim dalına tabi konumda, ona mahkûm ve onun tarafından sömürülen insanlar olmayacaklar; artık sahip oldukları becerilerden birini diğerlerinin pahasına geliştirmeyecekler; artık bir bütün olarak üretimin bir dalını ya da bir dalının alt dallarından birini biliyor olmayacaklar. Sanayi, bugünkü haliyle bile, bu tür insanları giderek daha yararsız bulmaktadır.

Bir bütün olarak toplum tarafından denetlenen ve bir plan uyarınca işletilen sanayi, yetenekleri dengeli bir biçimde gelişmiş, üretim sistemini kendi bütünlüğü içinde görebilen, çok yönlü insanları öngerektirir.

Bir insanı köylü, diğerini ayakkabıcı, bir üçüncüsünü fabrika işçisi ve bir dördüncüsünü borsa komisyoncusu yapan işbölümü biçimi, makineler tarafından daha şimdiden zayıflatıl-

mış durumdadır ve gelecekte bu işbölümü tümüyle ortadan kalkacaktır. Eğitim, gençlerin tüm üretim sistemini hızla tanımalarını ve onların toplumun gereksinmelerine ya da kendi eğilimlerine göre bir üretim dalından ötekine geçebilmelerini sağlayacaktır. Dolayısıyla onları, günümüz işbölümünün her bireye dayattığı bu tek-yanlı karakterinden kurtaracaktır. Komünist toplum, bu yolla üyelerine kapsamlı bir biçimde gelişmiş olan becerilerini tam olarak kullanma olanağını verecektir. Bununla birlikte, bu gerçekleştiği zaman, sınıflar da zorunlu olarak yok olacaktır. Buradan, komünist bir temel üzerinde örgütlenmiş olan bu toplumun bir yandan sınıfların varlığı ile bağdaşmadığı ve öte yandan da böyle bir toplumun inşa edilmesinin de bizzat sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmanın araçlarını sağladığı sonucu çıkar.

Bunun da doğal sonucu kent ile kır arasındaki farklılığın ortadan kalkmaya yazgılı olduğudur. Tarım ve sanayinin iki farklı sınıftan insanlar yerine aynı insanlar tarafından yönetilmesi, sadece maddi nedenlerden dolayı olsa bile, komünist birliğin zorunlu bir koşuludur. Tarımsal nüfusun toprak üzerindeki dağınıklığı, bunun yanı sıra sanayideki nüfusun büyük şehirlere yığılmakta oluşu, hem tarımın hem de sanayinin gelişmemiş haline karşılık gelir ve gelişmenin önünde bir engel oluşturduğu daha şimdiden hissedilebilir.

Üretim güçlerinin planlı bir biçimde kullanılması amacıyla toplumun tüm üyelerinin genel işbirliği, üretimin herkesin gereksinmelerini karşılayacağı noktaya ulaşıncaya dek genişletilmesi, kimilerinin gereksinmelerinin başkalarının gereksinimleri pahasına karşılandığı bir durumunun ortadan kaldırılması, sınıfların ve sınıf çelişkilerinin tamamen yok edilmesi, bugünkü işbölümünün ortadan kaldırılması, sanayi eğitimi, farklı faaliyetlerle uğraşma, herkesçe üretilen hazlardan herkesin yararlanması, kent ile kırın kaynaşması yoluyla toplumun bütün üyelerinin yeteneklerinin her bakımdan gelişmesi: özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasının temel sonuçları işte bunlardır.

21. Komünist toplumun aile üzerindeki etkisi ne olacaktır?

Komünist toplum cinsiyetler arasındaki ilişkiyi, sadece ilgili kişileri ilgilendiren ve toplumun hiç bir durumda müdahale etmediği, bütünüyle özel bir konu haline dönüştürecektir. Özel mülkiyeti kaldırdığı, çocukları komünal bir temelde eğittiği ve bu yolla geleneksel evliliğin iki

temelini –kadının erkeğe ve çocuklarının ebeveynlerine olan, kökleri özel mülkiyete uzanan bağımlılıklarını– ortadan kaldırdığı için, bunu yapma becerisine sahiptir.

Yüksek ahlak sahibi sığ kafalılarının "kadının ortaklaşalığı"na karşı kopardıkları yaygaranın yanıtı buradadır. Kadınların ortaklaşalığı bütünüyle burjuva toplumuna ait olan ve bugün tam ifadesini fahişelikte bulan bir durumdur. Ama fuhuş özel mülkiyete dayanır ve onunla birlikte dağılıp yok olur. Dolayısıyla, komünist toplum kadının ortaklaşalığını getirmek yerine, aslında onu ortadan kaldırır.

22. Komünist örgütlenmenin var olan uluslar karşısında tutumu ne olacaktır?

Ortaklaşalık ilkesi uyarınca birleşen ulusların halkları, bu birleşmenin bir sonucu olarak birbirleriyle iç içe geçmek ve dolayısıyla –tıpkı çeşitli tabaka ve sınıf farklılıklarının temellerini oluşturan özel mülkiyetin kalkmasıyla yok olmak zorunda olmaları gibi– kendilerini bu potada eritmek zorunda kalacaklar.[2]

23. Komünizmin var olan dinler karşısında tutumu ne olacaktır?

Bugüne kadar bütün dinler tek tek halkların ya da insan gruplarının tarihsel gelişme aşamalarının ifadesi oldular. Buna karşılık, komünizm var olan tüm dinleri gereksiz kılan ve onların ortadan kalkmasını beraberinde getiren tarihsel gelişim aşamasıdır.[3]

24. Komünistler sosyalistlerden hangi bakımdan farklıdır?

Bu sözde sosyalistler üç gruba ayrılır.

Birinci grup, büyük sanayi, dünya ticareti ve bunlardan türeyen burjuva toplumu tarafından zaten yıkıma uğratılmış ya da hâlâ günbegün yıkıma uğratılmakta olan feodal ve ataerkil bir toplumun yandaşlarından oluşur. Bu grup, bugünkü toplumunun hastalıklarına bakıp, bu hastalıklardan azade olduğu için feodal ve ataerkil toplumun restore edilmesi gerektiği sonucunu çıkartıyorlar. Bunların bütün önerileri, şu ya da bu biçimde, bu hedefe yöneliktir.

Proletaryanın sefaleti karşısında ortaya koydukları tüm göstermelik gayretkeşliğe ve dök-

tükleri sıcacık gözyaşlarına rağmen bu gerici sosyalistler grubu, aşağıda yer alan nedenlerden dolayı, komünistlerin yorulmak bilmez muhalefetine maruz kalacaklardır:

(i) Bu grup, bütünüyle olanaksız bir şey için çaba sarf etmektedir,

(ii) Aristokrasinin, lonca ustalarının, küçük üreticilerin ve onların maiyetindeki mutlakıyetçi ya da feodal hükümdarların, resmi görevlilerin, askerlerin ve rahiplerin egemenliğini –gerçekten de günümüz toplumunun kötülüklerinden azade olan, ama peşinden, ezilen işçilere bir komünist devrim yoluyla kurtuluş umudunu bile vermeden, en azından bir o kadar başka kötülük getiren– kurmanın arayışı içindeler,

(iii) Proletarya devrimci ve komünist haline gelir gelmez, bu gerici sosyalistler, derhal proletaryaya karşı burjuvaziyle işbirliğine girerek gerçek yüzlerini gösterirler.

İkinci grup, günümüz toplumunun, ortaya çıkarması kaçınılmaz olan kötülükler nedeniyle kendi geleceği için korku duyan, yandaşlarından oluşur.

Dolayısıyla, bunlar, bu topluma içkin olan kötülükleri bertaraf etmeyi istemekle birlikte, bu toplumu korumayı da arzu etmektedirler.

Bir kısmı, bu amaçla salt sosyal yardım önlemlerinin uygulamaya konulmasını önerirler –bu sırada diğerleri toplumu yeniden örgütleme bahanesi altında, aslında var olan toplumun temellerini ve dolayısıyla yaşamını korumayı amaçlayan cafcaflı reform sistemleri ile ortalığa fırlarlar.

Komünistler bu burjuva sosyalistlere karşı durmaksızın mücadele vermelidirler, çünkü bunlar komünistlerin düşmanları için çalışıyorlar ve komünistlerin devirmeyi amaç edindikleri toplumu koruyorlar.

Nihayet, üçüncü grup, 18. soruda tanımlandığı gibi, komünistlerin savunduğu kimi önlemlerin aynılarını destekleyen, ama bunları komünizme geçişin parçası olarak değil, bugünkü toplumun yol açtığı ıstırap ve kötülükleri ortadan kaldırmaya yeterli olacağına inandıkları önlemler olarak gören demokratik sosyalistlerden oluşmaktadır.

Bu demokratik sosyalistler ya kendi sınıflarının kurtuluş koşulları konusunda henüz yeterince berrak bir görüşe sahip olmayan proleterlerdir ya da demokrasi sağlanmadan ve bunun

meydana getirdiği sosyalist önlemler gerçekleşmeden önce proletarya ile birçok ortak çıkara sahip olan bir sınıfın, küçük-burjuvazinin temsilcileridirler.

Buradan komünistlerin, eylem anlarında, bu demokratik sosyalistlerle bir anlaşmaya varmak ve genel olarak, –egemen burjuvazinin hizmetine girmedikleri ve komünistlere saldırmadıkları sürece– bunlarla mümkün olduğu ölçüde ortak bir politika izlemeleri gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Açıktır ki, bu, eylem içindeki işbirliği biçimi, farklılıkların tartışılmasını dışlamaz.

25. Komünistlerin günümüzün diğer siyasal partileri karşısındaki tutumu nedir?

Bu tutum ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Burjuvazinin egemen olduğu İngiltere, Fransa ve Belçika'da komünistler, çeşitli demokratik partilerle hâlâ ortak bir çıkara sahiptirler; bu, onların savundukları sosyalistçe önlemler komünistlerin amaçlarına yaklaştığı –yani, proletaryanın çıkarlarını daha açık ve kesin bir biçimde savundukları, proletaryanın çıkarlarını temsil ettikleri ve destek için proletaryaya daha fazla dayandıkları– ölçüde daha da büyüyen bir çıkardır. Örneğin, İngiltere'de, işçi sınıfının Çartistleri[4] komünistlere, demokratik küçük-burjuvaziden ya da sözde Radikallerden çok daha yakındır.

Demokratik bir anayasanın daha şimdiden kabul edilmiş olduğu Amerika'da, komünistler, bu anayasayı burjuvaziye karşı çevirecek ve onu proletaryanın çıkarları doğrultusunda kullanacak olan parti ile –yani tarımsal reform yanlısı Ulusal Reformcular'la[5]– işbirliği içine girmelidirler.

İsviçre'de, çok melez bir parti olmalarına karşın, Radikaller, komünistlerin işbirliği yapabilecekleri tek gruptur ve bu radikaller arasında Vaud ve Cenevre kantonlarında bulunanlar en ileri olanlardır.[6]

Nihayet, Almanya'da şu anda gündemde olan şey, burjuvazi ile mutlak monarşi arasındaki nihai mücadeledir. Komünistler, burjuvazi iktidara gelene kadar, kendileriyle burjuvazi arasındaki nihai mücadeleye girişemeyeceklerinden, burjuvaziyi bir an evvel devirebilmek için

onun olabildiğince çabuk iktidara gelmesine yardımcı olmak komünistlerin çıkarınadır.[7] Dolayısıyla komünistler, hükümetlere karşı kesintisiz bir biçimde radikal liberal partiyi desteklemeli, burjuvazinin hüsnü kuruntularından sakınmaya ve burjuvazinin zaferinin proletaryaya getireceği iddia edilen yararlar konusunda verilen sahte güvencelere kanmamaya dikkat etmelidirler. Burjuvazinin zafere ulaşmasıyla proletaryanın sağlayacağı yegâne avantajlar şunlardan ibaret olacaktır:

(i) proletaryanın saflarını sıklaştırmış, savaşa hazır ve örgütlü bir sınıf olarak birleşmesini kolaylaştıracak olan çeşitli ödünler ve
(ii) mutlak monarşinin düştüğü gün, burjuvazi ile proletarya arasındaki mücadelenin başlayacağının kesin olması. O günden itibaren, komünistlerin politikası, şimdi burjuvazinin zaten iktidarda olduğu ülkelerde izlenmekte olanla aynı olacaktır.

Notlar

1 *İlkeler*'de, Engels burayı boş bırakmıştır. Bu cevap, onun birkaç ay önce, 1847 yılının Haziran ayında yazmış olduğu *Komünist İman Yemini Taslağı*'ndan alınmıştır.

2 Bu cevap *Taslak*'tan alınmıştır.

3 Bu cevap da *Taslak*'tan alınmıştır.

4 Çartistler, Britanya'da ortaya çıkmış olan, parlamento seçimlerinin her yıl yapılmasını ve bütün yetişkin erkeklere oy hakkının tanınması dâhil, bir seçim reformları bildirgesinin kabul edilmesini talep eden, ilk kitlesel işçi sınıfı hareketiydi.

5 *Manifesto* IV.1 ile kıyaslayın.

6 *Manifesto* IV.3 ile kıyaslayın.

7 *Manifesto* IV.5–7 ile kıyaslayın.

Marx ve Engels'in Diğer Yazıları

Marx'ın Yabancılaşma Üzerine Görüşleri

Marx, erken dönem yazılarında, kapitalizmi insanlık dışı ve yabancılaştırıcı bir sistem olarak güçlü bir biçimde mahkûm eder. "Yabancılaşma" terimi *Manifesto*'da yer almamakla birlikte, I. bölümde benzer bir eleştiri yer almaktadır.

Marx, *Ekonomi ve Felsefe Elyazmaları* (1844), Birinci Elyazması

Emeğin yabancılaşmasına yol açan nedir?

Birincisi, emeğin işçiye *dışsal* olmasıdır –yani, emek işçinin özsel varlığına ait değildir; dolayısıyla çalışırken kendisini olumlamaz, yadsır; kendini mutlu değil, mutsuz hisseder; zihinsel ve fiziksel enerjisini özgürce geliştiremez, kendi isteklerini bastırır ve zihnini çöküntüye uğratır. Bu nedenle, işçi kendisini çalışmadığı zaman duyumsar; çalışırken kendisini duyumsamaz. Çalışmadığı zaman kendini güvende hisseder, çalışırken kendini güvende hissetmez. Dolayısıyla, işçinin çalışması gönüllü değil, zorlamaya dayalıdır; *zorla çalıştırmadır*. Dolayısıyla, işçinin çalışması bir ihtiyacın karşılanmasının değil, salt kendisinin dışında kalan ihtiyaçları karşılamanın bir *aracıdır*. İşçinin çalışmasının yabancı karakteri, hiçbir fiziksel ya da başka türlü zorlamanın olmadığı durumda, ondan vebadan kaçarcasına kaçılması olgusu tarafından açıkça gözler önüne serilir. Dışsal emek, insanoğlunu kendisine yabancılaştıran emek, bir kendini kurban etme, kendini aşağılamadır. Nihayet, emeğin işçi için dışsal karakterini gösteren bir diğer olgu onun kendisine değil, başkasına ait olması, işçinin çalışırken kendine değil, başkasına ait olmasıdır. Dinde insan imgeleniminin, insan beyninin ve insan yüreğinin kendiliğinden etkinliği nasıl kendisini bireyden koparır ve bir tanrının ya da bir şeytanın yabancı etkinliği olarak yeniden ortaya çıkarsa, işçinin etkinliği de kendine ait, kendiliğinden etkinliği değildir. Bir başkasına aittir; kendi benliğinin yitirilmesidir.

Bütün bunların sonucunda insanoğlu (işçi) sadece hayvani işlevlerini yerine getirirken – yerken, içerken ve ürerken ya da çok çok evinde, süsünde püsünde– özgürce hareket ederken, insani işlevlerinde bir hayvandan başka bir şey değildir.

Gerçi yemek, içmek ve üremek vb. de gerçek insanî işlevlerdir. Ne var ki, insani etkinliklerin diğer cephelerinden soyutlandıkları, nihai ve biricik amaçlar haline geldikleri zaman, bu etkinlikler hayvanidir.

Emeğin, pratik insan etkinliğinin yabancılaşmasını iki görünümüyle ele aldık:

(1) İşçinin, kendi üzerinde egemenliğe sahip olan, yabancı bir nesne olarak emek ürünüyle ilişkisi. Bu ilişki, aynı zamanda, işçinin duyusal dış dünyayla, düşmanca karşısına çıkan yabancı bir dünya olarak doğa nesneleriyle olan ilişkisidir.

(2) Emeğin, çalışma süreci içinde *üretim edimiyle* olan ilişkisi. Bu ilişki, işçinin, yabancı ve kendisine ait olmayan bir etkinlik olarak; edilgenlik olarak etkinlik, iktidarsızlık olarak iktidar, işçinin kendi fiziksel ve tinsel enerjisi, kişisel yaşamı ya da etkinliği dışındaki yaşamıdır –kendine karşı dönmüş, kendisine bağlı ve ait olmayan bir etkinlik olarak öz-etkinliğiyle olan ilişkisidir. Burada söz konusu olan, yukarıda sözü edilen nesnenin yabancılaşmasında olduğu gibi, kendine yabancılaşmadır.

Şimdi, yabancılaşmış emeğin ele almış olduğumuz iki belirleyici özelliğinden bir üçüncüsünü çıkarsamamız gerekiyor.

İnsan, türsel bir varlıktır; sadece pratik ve teorik olarak türleri –hem kendisinin hem de diğer şeylerin türlerini– kendi nesnesi yaptığı için değil, aynı zamanda –ve bu, aynı şeyi bir başka yoldan anlatmaktan başka bir şey değildir– kendisini gerçek, yaşayan tür olarak gördüğü, kendisini evrensel ve dolayısıyla özgür bir varlık olarak gördüğü için de öyledir. Türsel yaşam hem insanoğlu hem de hayvanlar için, fiziksel olarak, insanoğlunun, hayvanlar gibi, organik olmayan doğayı kullanarak yaşaması olgusundan meydana gelir; çünkü insanoğlu hayvanlardan daha evrensel olduğundan, kullandığı organik olmayan doğanın alanı da o ölçüde evrenseldir. Nasıl ki bitkiler, hayvanlar, taşlar, hava, ışık vb. insan bilincinin teorik olarak bir bölümünü oluşturuyorsa, pratik alanında da, kısmen bilimin nesneleri olarak ve kısmen

de sanat nesneleri –insanoğlunun organik olmayan tinsel doğası, tadına varmadan ve sindirmeden önce hazırlaması gereken tinsel yaşam araçları– olarak insan yaşamının ve etkinliğinin bir parçasını meydana getirirler. İster besin, ister ısı, ister giysi, ister barınma vb. şeklinde olsun, insanoğlu fiziksel olarak sadece bu doğal ürünlerle yaşar. İnsanın evrenselliği, pratikte, bütün doğayı kendi organik olmayan bedeni kılan bu evrensellik içinde, (1) dolaysız bir yaşama aracı ve (2) kendi yaşam etkinliklerinin maddesi, nesnesi ve aleti olarak gösterir. Doğa insanoğlunun organik olmayan bedenidir –yani, insan bedeni olmayan doğadır. İnsanoğlu doğayı kullanarak yaşar, yani doğa onun bedenidir –ve ölmemek için doğa ile sürekli bir diyalog içinde olmak zorundadır. İnsanoğlunun fiziksel ve tinsel yaşamının doğayla bağlantılı olduğunu söylemek, insanoğlu doğanın bir parçası olduğu için, doğa onunla bağlantılıdır demek anlamına gelir.

Yabancılaşmış emek sadece (1) insanoğlunu doğadan ve (2) insanoğlunu kendisinden, kendi öz-işlevinden, kendi yaşamsal etkinliklerinden yabancılaştırmakla kalmaz, bu nedenle, insanoğlunu kendi türüne de yabancılaştırır. İnsanoğlunun türsel yaşamını, onun bireysel yaşamı için bir araç haline getirir. İlk olarak, türün yaşamını ve bireysel yaşamı yabancılaştırır ve ikinci olarak da, bu sonuncusunu, soyut biçimiyle, ilkinin –gene soyut ve yabancılaşmış biçimiyle– amacı haline getirir.

Çünkü her şeyden önce, emeğin, yaşam etkinliğinin, üretken yaşamın kendisi, insanoğluna sadece bir ihtiyacın, fiziksel varoluşu koruma ihtiyacının karşılanmasının bir aracıymış gibi görünmektedir. Oysa üretken yaşam türsel yaşamdır. Yaşam-doğuran yaşamdır. Bir türün tüm karakteri, türsel-karakteri, onun yaşam etkinliğinde bulunur ve özgür, bilinçli etkinlik insanoğlunun türsel karakterini oluşturur. Yaşam sadece bir yaşama aracıymış gibi görünür.

Hayvan kendi yaşam etkinliğiyle doğrudan doğruya özdeştir. Bu etkinlikten ayrı değildir; hayvan bu etkinliğin kendisidir. İnsanoğlu, yaşam etkinliğinin kendisini, iradesinin ve bilincinin bir nesnesi yapar. Onun bilinçli bir yaşam etkinliği vardır. Bu, insanoğlunun doğrudan içine girip onunla kaynaştığı bir belirlenme değildir. Bilinçli yaşam etkinliği insanoğlunu hayvanların yaşam etkinliğinden doğrudan ayırır. Veyahut diğer bir deyişle, insanoğlu bilinçli bir varlıktır –yani, sadece bir türsel varlık olduğu için, kendi yaşamı insanoğlu için bir nesnedir.

Salt bundan dolayı insanoğlunun etkinliği özgür etkinliktir. Yabancılaşmış emek bu ilişkiyi tersine çevirir; öyle ki, insanoğlu, sırf bilinçli bir varlık olduğundan, yaşam etkinliğini, kendi öz-varlığını, kendi *varoluşu* için basit bir araç haline getirir.

Nesnel bir dünyanın pratik olarak yaratılışı, organik olmayan doğanın biçimlendirilmesi, insanoğlunun bilinçli bir türsel varlık –yani türü kendi öz-varlığı olarak ya da kendini bir türsel varlık olarak gören bir varlık– olduğunun kanıtıdır. Hiç kuşkusuz hayvanlar da üretim yaparlar. Arılar, kunduzlar, karıncalar ve diğer hayvanlar kendilerine yuva ve barınaklar yaparlar. Ne var ki, hayvanlar sadece kendilerinin ya da yavrularının dolaysız ihtiyaçları için üretim yapar, sadece dolaysız fiziksel ihtiyaçları onları üretim yapmak zorunda bıraktığı zaman üretirlerken, insanoğlu fiziksel gereksinimlerinden bağımsız olarak üretir ve sadece bu tür gereksinimlerden kurtulduğu zaman gerçek anlamda üretim yapar; hayvanlar sadece kendilerini üretirlerken, insanoğlu tüm doğayı yeniden üretir; hayvanların ürünleri doğrudan doğruya kendi fiziksel gövdelerine bağlıyken, insanoğlu ürettiği ürünlerle özgürce yüz yüze gelebilir. Hayvanlar sadece ait oldukları türlerin standartlarına ve ihtiyaçlarına göre üretirlerken, insanoğlu tüm türlerin standartlarına göre üretim yapma ve bir nesneye kendi içsel standardını uygulama becerisine sahiptir; bu nedenle insanoğlu aynı zamanda güzelliğin yasalarına uyumlu bir biçimde de üretim yapabilir.

Dolayısıyla, insanoğlu nesnelliği işleyip geliştirmesiyle, türsel bir varlık olduğunu gerçekten kanıtlar. Bu tür üretim onun aktif türsel yaşamıdır. Bu üretim aracıyla, doğa, *kendi* eseri ve gerçekliğiymiş gibi görünür. Dolayısıyla, emeğin amacı insanoğlunun türsel yaşamının nesneleştirilmesidir: çünkü insanoğlu, kendisini sadece bilincinde, düşünsel olarak üretmez, etkin bir biçimde ve fiilen de üretir ve böylece, kendisini kendi yarattığı bir dünyada gözleyip tartar. Dolayısıyla, yabancılaşmış emek insanoğlundan kendi üretiminin nesnesini kopardığı zaman, onun türsel yaşamını, gerçek türsel nesnelliğini de koparıp alır ve hayvanlar karşısında sahip olduğu avantaj, organik olmayan bedeninin, doğasının, elinden alındığı dezavantaja dönüştürür.

Aynı biçimde, yabancılaşmış emek kendiliğinden ve özgür etkinliği bir araca indirgerken, insanoğlunun türsel yaşamını onun fiziksel varoluşunun bir aracı haline getirir.

İnsanın kendi türünden aldığı bilinç, yabancılaşma aracılığıyla dönüştürülür, böylece türsel yaşam onun için bir araç haline gelir.

(3) Dolayısıyla, yabancılaşmış emek insanoğlunun türsel varlığını –hem doğal hem de düşünsel türsel gücünü– ona yabancı bir varlık ve bireysel varoluşunun bir aracı haline getirir. İnsanoğlunu kendi bedenine, onun dışında var olduğu haliyle doğaya, tinsel özüne, insani var oluşuna yabancılaştırır.

(4) İnsanoğlunun kendi emeğinin ürününe, kendi yaşam etkinliğine, kendi türsel varlığına yabancılaşmasının dolaysız bir sonucu, insanın insana yabancılaşmasıdır. İnsan kendisiyle yüzleştiği zaman diğer insanlarla da yüzleşir. İnsanoğlunun emeği, kendi emek ürünü ve kendisiyle olan ilişkisi için doğru olan, diğer insanlar ve diğer insanların emeği ve emeklerinin nesnesi için de doğrudur.

Genel olarak ele alındığında, insanoğlunun türsel varlığına yabancılaşmış olduğu önermesi, her bir insanın diğerine ve tümünün insanoğlunun özüne yabancılaştığı anlamına gelir.

İnsanoğlunun yabancılaşması, onun kendisiyle olan tüm ilişkilerinde olduğu gibi, sadece insanoğlunun diğer insanlarla olan ilişkisi içinde gerçekleşir ve dile getirilir.

Dolayısıyla, yabancılaşmış emek ilişkisi içinde her insan bir diğerini, kendisini bir işçi olarak içinde bulduğu standart ve duruma göre görür.

Almanya'da Komünist Parti'nin Talepleri, Mart 1848

Bu belge, 1848 yılının Mart ayının sonlarında, Paris'te Komünist Liga tarafından yayımlandı ve ertesi ay çeşitli Alman gazetelerinde yeniden basımı yapıldı. Belge, Marx ve Engels tarafından savunulan radikal demokratik talepleri özetlemektedir.

"Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!"

1. Almanya'nın tamamı tek ve bölünmez bir cumhuriyet ilan edilecektir.

2. 21 yaşını doldurmuş olan her Alman, ceza gerektiren bir suç işlememiş olması koşuluyla, oy verme ve seçilme hakkına sahip olacaktır.

3. Halkın temsilcilerine ödeme yapılacaktır ve böylelikle işçiler de Alman parlamentosunun üyesi olabilecektir.

4. İnsanlara genel silahlanma hakkı. Gelecekte ordular aynı zamanda emek orduları olacaktır, böylece askerler eskiden olduğu gibi sadece tüketmeyecek, kendileri için gerekli olandan daha fazla üretim yapacaktır.

Bu, ayrıca bu emeğin örgütlenmesine de yardımcı olacaktır.

5. Yasal hizmetler ücretsiz olacaktır.

6. Şimdiye kadar kırsal nüfusun omuzlarına yüklenmiş olan tüm feodal yükümlülükler, resimler, angaryalar, aşar vergileri vb. tazminatsız olarak yürürlükten kaldırılacaktır.

7. Madenler, kuyular ve benzerleriyle birlikte soylulara ait olan araziler ve diğer feodal araziler devletin malı olacaktır. Araziler büyük ölçekli olarak ve en yeni bilimsel araçlarla, tüm toplumun çıkarlarına uygun olarak işlenecektir.

8. Köylülerin topraklarını teminat göstererek aldıkları borçlar devletin malı ilan edilecektir. Bu tür kredilerin faizleri köylüler tarafından devlete ödenecektir.

9. Kiralama sisteminin geliştiği bölgelerde, toprak kiraları ya da itibari kiralar devlete vergi olarak ödenecektir.

6, 7, 8 ve 9'uncu maddelerde belirtilen önlemler, şimdiye kadar köylülere ve küçük kiracı köylülere dayatılmış olan toplumsal ve diğer yükleri, devlet harcamalarını karşılamak amacıyla kullanılabilecek kaynakları azaltmadan ve üretimi tehlikeye atmadan azaltmak amacıyla hayata geçirilecektir.

Ne köylü ne de kiracı çiftçi olmayıp, tam anlamıyla toprak sahibi olan kişilerin üretimde hiç payı yoktur. Dolayısıyla bunların yaptıkları tüketim istismardan başka bir şey değildir.

10. İhraç ettiği bonolar yasal ödeme aracı olan bir devlet bankası tüm özel bankaların yerini alacaktır.

Bu önlem kredi sistemini bir bütün olarak halkın yararına olacak biçimde düzenlemeyi olası hale getirecek ve böylece büyük finansal kodamanların egemenliğini zayıflatacaktır. Buna ek olarak, kâğıt parayı adım adım altın ve gümüş paranın yerine ikame ederek, mübadelenin evrensel aracı (burjuva sanayinin ve ticaretinin o vazgeçilmez önkoşulu) ucuzlayacak, altın ve gümüş dış ticarette kullanılmak üzere serbest kalacaktır. En nihayet, bu önlem muhafazakâr burjuvazinin çıkarlarını hükümete bağlı hale getirmek için gereklidir.

11. Tüm ulaşım araçları, demiryolları, kanallar, buharlı gemiler, yollar, postaneler vb. devlet tarafından devralınacaktır. Bunlar devletin malı olacak ve yoksul sınıfların kullanımına ücretsiz olarak sunulacaktır.

12. Tüm memurlar aynı ücreti alacak, bunun tek istisnası bakmakla yükümlü olduğu bir ailesi bulunan ve dolayısıyla ihtiyaçları daha fazla olan memurlara daha yüksek tutarda ücret ödenmesi olacaktır.

13. Kilise ve devlet birbirinden tamamen ayrılacaktır. Her cemaatin din adamlarına, kendi cemaatlerinin gönüllü katkılarıyla ödeme yapılacaktır.

14. Miras hakkı kısıtlanacaktır.

15. Matrahı hızla büyüyen artan oranlı vergiler salınacak ve tüketim mallarından alınan vergiler kaldırılacaktır.

16. Mülkiyeti kamuya ait olan atölyeler kurulacaktır. Devlet tüm işçilerin geçimini güvence altına alır ve çalışamayacak durumda olanların ihtiyaçlarını karşılar.

17. Halka genel ve ücretsiz eğitim.

Bu talepleri var olan tüm enerjileriyle desteklemek Alman proletaryasının, küçük burjuvazinin ve küçük köylülerin çıkarınadır. Almanya'daki, bugüne kadar bir avuç insan tarafından sömürülmüş olan ve sömürücüleri tarafından bundan sonra da boyunduruk altında tutulmak istenen milyonlar, ancak bu taleplerin gerçekleştirilmesiyle, tüm zenginliğin üreticisi olarak hak ettikleri hakları ve gücü elde edebilirler.

Komite:

K. Marx, K. Schapper, H. Bauer, F. Engels, J. Moll, W. Wolff

Tarihin Maddeci Kavranışı

Marx'ın tarihsel maddeciliği anlattığı en tanınmış kısa özeti 1859 yılında kaleme alınmıştır.

Marx, *Siyasal İktisadın Eleştirisine Katkıya Önsöz* (1859).

[1840'lı yılların ortasında] Ulaştığım ve bir kez ulaştıktan sonra incelemelerime kılavuzluk eden ilke haline gelmiş olan genel sonuç şu şekilde özetlenebilir. İnsanlar varoluşlarının toplumsal üretimi içinde, kaçınılmaz bir biçimde, kendi iradelerinden bağımsız olan belirli ilişkilere, yani maddi üretim güçlerinin gelişiminin verili bir aşamasına karşılık gelen üretim ilişkilerine girerler. Bu üretim ilişkilerinin tümü, üzerinde bir hukuki ve siyasi üstyapının yükseldiği toplumun ekonomik yapısını ve toplumsal bilincin belirli biçimlerine karşılık gelen gerçek temeli oluşturur. Maddi yaşam koşullarının üretiliş tarzı, toplumsal, siyasal ve düşünsel yaşamın genel sürecini biçimlendirir. İnsanların varlıklarını belirleyen bilinçleri değildir ama bilinçlerini belirleyen toplumsal varlıklarıdır. Belirli bir gelişim aşamasında, toplumun maddi üretim güçleri, var olan üretim ilişkileriyle ya da –aynı şeyi sadece hukuki terimlerle ifade eden– o güne kadar içinde iş gördükleri çerçeveyi oluşturmuş olan mülkiyet ilişkileriyle çatışmaya düşer. Bu ilişkiler üretici güçlerin gelişme biçimleri olmaktan çıkıp onun prangaları haline gelir. O zaman bir toplumsal devrim çağı açılır. Ekonomik temeldeki değişimler er ya da geç o muazzam üst yapının tümüyle dönüşüm geçirmesine neden olur. Bu tür dönüşümler incelenirken, doğal bilimlerin kesinliği ile belirlenebilecek olan üretimin ekonomik koşullarının maddi dönüşümü ile hukuki, siyasal, dini, sanatsal ya da felsefi –kısacası, insanoğlunun bu çelişkinin bilincine vardığı ve onunla mücadele ettiği ideolojik biçimleri– her zaman birbirinden ayırt etmek gerekir. Nasıl ki, bir kimse hakkında, kendisi için ne düşündüğüne bakılarak bir hüküm verilmezse, böyle bir dönüşüm süreci hakkında da kendi bilincine bakarak hüküm verilemez. Tam aksine, bu bilinç maddi yaşamın çelişkilerinden, toplumsal üretici güçler ile üretim ilişkileri arasında var olan çelişkiden yola çıkılarak açıklanmalıdır. Hiçbir toplumsal düzen kendi bağrında taşıdığı tüm üretici güçler yeterince gelişmeden önce ortadan kalkmaz ve yeni daha üstün üretim ilişkileri, varoluşlarının maddi koşulları eski toplumun çatısı içinde olgunlaşma-

dan önce eski üretim ilişkilerinin yerini asla almaz. Dolayısıyla, insan soyu kaçınılmaz olarak önüne çözebileceği sorunları koyar, çünkü daha yakından incelenmesi, sorunun her zaman, ancak onun çözümü için gerekli maddi koşulların mevcut ya da en azından oluşum halinde olduğu zaman ortaya çıktığını gösterecektir. Genel çizgileriyle, Asyatik, antik, feodal ve modern burjuva üretim tarzları, toplumun ekonomik gelişimi içinde ortaya çıkan ilerlemeyi gösteren düzenlemeler olarak adlandırılabilir. Burjuva üretim tarzı, üretimin toplumsal sürecinin son antagonist biçimidir –bireysel antagonizm anlamında değil, bireylerin varoluşunun antagonizmi anlamında– ancak burjuva toplumu içinde gelişen üretici güçler aynı zamanda bu antagonizmin çözümünün maddi koşullarını da yaratır. Dolayısıyla insan toplumunun tarih öncesi, bu toplumsal formasyonla birlikte sona erer.

Tarih ve Devrim

Marx, tarihin maddeci kavranışını, aralarında on dokuzuncu yüzyılın ortalarında Fransa'da yaşanan dramatik gelişmelerin de yer aldığı çok sayıda önemli olayı aydınlatmak için kullandı. 1848 devriminin yenilgisinin ardından, Napolyon Bonaparte'ın yeğeni Louis Napolyon iktidarı ele geçirdi ve en sonunda kendisini İmparator III. Napolyon ilan etti. Marx, tahlilinin ilk sayfalarında tarihi determistçe bir süreç olarak görmediğini açıkça ortaya koyar ve burjuva devrimlerini işçi devrimleriyle karşılaştırır.

Marx, *Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i*, (1852)[1]

Hegel, bir yerde, dünya tarihindeki tüm büyük önemli olayların ve kişiliklerin, bir anlamda, iki kez ortaya çıktığını söyler. Şunu eklemeyi unutmuştur: ilkinde trajedi, ikincisinde komedi olarak. Danton için Caussidière, Robespierre için Louis Blanc, 1793-1795'in Montagne'ı için 1848–51'in Montagne'ı ve Amca için Yeğen.[2] Aynı karikatür *On Sekiz Brumaire*'in[3] ikinci baskısının yapıldığı koşullarda da ortaya çıkıyor.

İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar; ama onu öylece arzu ettikleri gibi değil, doğrudan yüz yüze geldikleri ve geçmişten devraldıkları verili koşullar altında yaparlar. Bütün

ölmüş kuşakların geleneği, yaşayanların beynine bir kâbus gibi çöker. Kendilerini ve şeyleri devrimcileştirmekle uğraşıyormuş gibi göründükleri sırada, tam da bu tür devrimci kriz dönemlerinde, korku içinde geçmişin ruhlarını yardıma çağırırlar, dünya tarihinin yeni sahnesini eski olduğu için saygı duyulan kostümlerle ve devralınan bir dille oynamak üzere, onların adlarını, savaş sloganlarını ve kılık kıyafetlerini ödünç alırlar. Bu şekilde Luther, Havari Pavlus'un kisvesine büründü, 1789-1814 Devrimi dönüşümlü olarak Roma Cumhuriyeti ve Roma İmparatorluğu kılığına büründü ve 1848 Devrimi bazen 1789'un, bazen de 1793-1795'in devrimci geleneklerinin gülünç taklitlerini yapmanın ötesine geçemedi. Benzer bir biçimde, yeni bir dili öğrenmeye başlayan biri, onu sürekli olarak kendi anadiline çevirir ve ancak o dili kullanırken eski dilini hatırlamadan ve anadilini unuttuğu zaman yeni dilin ruhunu içselleştirir ve kendini bu dilde özgürce ifade edebilir.

Dünya tarihine ait ölülerin yardıma çağrıldığı örneklere bakarsak, çarpıcı bir farklılık kendisini hemen ortaya koymaktadır. Gerek Camille Desmoulins,[4] Danton, Robespierre, Saint-Just,[5] ve Napolyon gerekse de eski Fransız Devriminin partileri ve kitleleri kendi zamanlarının görevini, modern burjuva toplumunun zincirlerinden kurtarma ve onu kurma işini, Roma kostümleri içinde ve Roma'nın cafcaflı lakırdıları eşliğinde icra ettiler. İlk sözü edilenler, feodal temeli parçaladılar ve onun üzerinde yetişmiş olan feodal kafaları kopardılar. Diğerleri ise Fransa'nın içinde, serbest rekabetin gelişmesini, parsellere bölünen toprağın kullanılmasını, ulusun zincirlerinden kurtarılmış sınaî üretim gücünden yararlanmasını mümkün hale getiren koşulları yarattı ve Avrupa kıtasında Fransa'daki burjuva toplumuna uygun, çağdaş bir ortam sağlamak için gerekli olduğu ölçüde, Fransa'nın sınırlarının dışındaki her yerde feodal oluşumları ortadan kaldırdı. Yeni toplumsal oluşum bir kez kurulduğunda, tufan öncesi döneme ait devler ve onlarla birlikte yeniden canlanan Romalılar –Brütüs'ler, Gracchus'lar, Publicola'lar, tribünler, senatörler ve Sezar'ın kendisi– ortadan kayboldu. Burjuva toplumu yalın gerçekliği içinde, kendi gerçek yorumcularını ve sözcülerini Say'lerle, Cousin'lerle, Royer-Collard'larla, Benjamin Constant'larla ve Guizot'larla[6] yarattı; burjuva toplumunun gerçek askeri önderleri yazı masalarının ardında oturuyordu ve et kafalı XVIII. Louis[7] onun siyasi başbuğuydu. Bütünüyle servet üretimi ve barışçıl rekabet mücadelesiyle meşgul olan bur-

juva toplumu, beşiğinin Roma döneminin hayaletleri tarafından korunmuş olmasına anlam veremiyordu. Her ne kadar burjuva toplumu kahramanlıktan uzak olsa bile, onu dünyaya getirmek için kahramanlığa, fedakârlığa, teröre, iç savaşa ve ülkeler arasında yapılan savaşlara gereksinim duyulmuştu. Burjuva toplumunun gladyatörleri, mücadelelerinin içeriğinin burjuvaziye özgü sınırlılığını kendilerinden saklamak ve tutkularını büyük bir tarihsel trajedi kertesinde tutmak için gereksinim duydukları idealleri ve sanat biçimlerini ve kendini kandırma araçlarını, Roma Cumhuriyeti'nin katı klasik geleneklerinde bulmuştu. Benzer bir biçimde, bir yüzyıl öncesinde, bir başka gelişim aşamasında da, Cromwell ve İngiliz halkı, kendi burjuva devrimleri için Tevrat'ın dilini, tutkularını ve yanılsamalarını ödünç almıştı.[8] Gerçek amaca ulaşıldığı zaman, İngiliz toplumunun burjuva dönüşümü tamamlandığında, Locke, Habakkuk'un[9] ayağını kaydırdı ve onun yerine geçti...

On dokuzuncu yüzyılın toplumsal devrimi şiirini geçmişten değil, sadece ve sadece gelecekten alabilir. Geçmişle bağlantılı tüm batıl inançlardan sıyrılmadan, kendisini başlatamaz. Daha önceki devrimler, kendilerini kendi içeriklerine karşı uyuşturmak için, dünya tarihine ilişkin anılara gereksinim duyuyorlardı. On dokuzuncu yüzyılın devrimi, kendi öz içeriğine ulaşabilmek için, ölülerin kendi ölülerini gömmelerine izin vermelidir. O zamanlar söz içeriği aşıyordu; şimdi içerik sözü aşmaktadır...

Burjuva devrimleri, on sekizinci yüzyılda gerçekleşen devrimlerde olduğu gibi, hızla başarıdan başarıya koşmaktadır; yarattığı dramatik etkiler bir öncekinin etkilerini çok geride bırakmaktadır; insanlar ve şeyler göz kamaştırıcı bir parlaklığa kavuşmuş gibi görünmektedir; vecde gelmek gündelik ruh hali olmuştur; ama bu devrimler kısa ömürlüdür; çabucak doruk noktalarına ulaşırlar ve toplum, devrimin buhran devresinin sonuçlarını salim kafayla sindirmeyi öğreninceye kadar, uzun bir akşamdan kalmışlık halinden yakasını kurtaramaz. Buna karşılık, proleter devrimleri, on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşen devrimlerde olduğu gibi, sürekli olarak kendilerini eleştirirler, devrimi yeniden başlatmak üzere, görünüşte tamamlanmış olana geri dönmek üzere sürekli olarak kendi akışları içinde kendilerini kesintiye uğratırlar, ilk girişimlerinin yetersizlikleri, zayıflıkları ve zavallılıklarıyla acımasızca alay ederler, hasımlarını, sadece, topraktan yeniden güç kazanabilmesi ve karşısına çok daha devleşmiş bir

biçimde dikilebilmesi için yere sermiş gibi görünürler, öz-amaçlarının devasalığı karşısında yeniden korkuya kapılarak geri çekilirler; ta ki, her türlü geri dönüşü olanaksız kılan bir durum ortaya çıkıncaya ve koşullar bizzat şöyle haykırıncaya kadar:

Hic Rhodus, hic salta![10]

Sömürgecilik, Irkçılık, Kölelik ve Kapitalizmin Kökenleri

Marx ve Engels, kapitalizm, sömürgecilik, ırkçılık ve kölelik arasındaki ilişkiler hakkında kapsamlı yazılar yazdılar. Aşağıda yer alan metin, Marx'ın kapitalizmin yükselişine yönelik ayrıntılı değerlendirmesinden alınmış bir bölümdür.

Marx, *Kapital*, I. cildinin, VIII. kısmında yer alan, "Sanayici Kapitalistin Doğuşu" başlıklı 31. bölüm, (1867)

Amerika'da altın ve gümüş madenlerinin keşfedilmesi, yerli halkın kökünün kazınması, köleleştirilmesi ve madenlerin bu insanların mezarı haline getirilmesi, Doğu Hint Adaları'nın fethine ve yağmalanmasına başlanması, Afrika'nın, siyah derililerin ticari amaçlarla avlandıkları bir av sahasına çevrilmesi, kapitalist üretim döneminin şafağının sökmekte olduğuna işaret ediyordu. Bu pastoral süreçler ilkel birikimin ana uğraklarını oluşturur. Bunu, sahnesi bütün yerküre olmak üzere, Avrupalı ulusların ticaret savaşları izler. Bu savaşlar Hollanda'nın İspanya'ya başkaldırıp ayrılmasıyla başlar,[11] İngiltere'de Jakoben karşıtı savaşla devasa boyutlara ulaşır ve Çin'e karşı yürütülen afyon savaşları ile hâlâ sürmektedir,[13] vb.

İlk birikimin farklı uğrakları, şimdi kendisini, az çok kronolojik bir sıra izleyerek, özellikle İspanya, Portekiz, Hollanda, Fransa ve İngiltere üzerinde göstermektedir. Bu etkiler, on yedinci yüzyılın sonunda İngiltere'de sömürge sistemini, devlet borçları sistemini, modern vergi sistemini ve korumacılık sistemini içine alan sistematik bir bütünlüğe ulaştır. Bu yöntemler, sömürgecilik sisteminde olduğu gibi, kısmen kaba zora dayanır. Ancak hepsi, feodal üretim tarzının kapitalist üretim tarzına dönüşüm sürecini uygun bir ortam yaratarak hızlandırmak ve geçiş süresini kısaltmak için, devletin gücünü –toplumun yoğunlaşmış ve örgütlü gücünü kullanmaktadır. Zor, yeni bir topluma gebe olan her eski toplumun ebesidir. Zorun kendisi, bir iktisadi güçtür.

Hıristiyanlık konusunda tanınmış bir isim olan W. Howitt, Hıristiyanlık sömürgecilik sistemi hakkında şöyle der: "Hıristiyanlık denilen bu insanlar, dünyanın dört bir yanında, boyunduruk altına alabildikleri halklara karşı, dünya tarihinin başka hiçbir döneminde ve ne kadar vahşi, ne kadar cahil, insaf ve utanmadan ne kadar nasipsiz olursa olsun, başka hiçbir kavminde benzerine rastlanmayan bir barbarlık ve gaddarlığı reva görmüşlerdir."[14] Hollanda'nın sömürge yönetiminin tarihi –Hollanda 17 yüzyılın en önde gelen kapitalist ülkesiydi– "ihanet, rüşvet, kitlesel katliam ve alçalmanın en olağanüstü ilişkilerinden birine sahiptir."[15] Hiçbir şey Hollanda'nın Java'ya esir sağlamak için uyguladığı insan hırsızlığı sisteminden daha karakteristik olamaz. Bu amaçla, insan çalan hırsızlar yetiştiriliyordu. Hırsız, tercüman ve satıcı, bu ticaretin baş mümessilleri, yerli prensler ise baş satıcılardı. Çalınan gençler, köle gemileriyle gönderilecek olgunluğa ulaşıncaya kadar, Celebes'in gizli zindanlarına atılıyorlardı. Resmî bir raporda şöyle denmektedir: "Örneğin, bu Makassar adlı şehir, doymak bilmez hırsın ve gaddarlığın kurbanı olan, zincire vurulmuş ve ailelerinden zorla koparılmış bu zavallı ve çilekeş insanların doldurduğu, her biri diğerinden daha korkunç gizli zindanlarla doludur." Hollandalılar, Malakka'yı ele geçirmek için Portekiz valisini satın almışlardı. Vali 1641 yılında, Hollandalıların şehre girmelerine izni vermişti. Hollandalılar hemen konağına koşmuş ve vaat ettikleri 21.875 sterlinlik ihanet bedelini ödemekten "kaçınmak" için kendisini öldürmüşlerdi. Ayak bastıkları her yere tahribat ve insansızlaştırma getirdiler. Java'nın bir eyaleti olan Banjuwangi'de 1750 yılında 80.000'den fazla insan yaşarken 1811 yılına gelindiğinde sadece 18.000 kişi yaşıyordu. Tatlı ticaret!...

Yerli halka reva görülen muamelenin en korkunç olduğu yerler, doğal olarak, Batı Hint Adaları gibi, kaderinde sırf ihraç ürünü yetiştirmek olan plantasyon sömürgeleri ile Meksika ve Hindistan gibi yağma alanı haline getirilmiş zengin ve yoğun nüfuslu ülkelerdi. Ancak haklı olarak sömürge olarak adlandırılan yerlerde bile ilk birikimin Hıristiyanca karakteri kendini ortaya koymaktan uzak kalmıyordu. Protestanlığın o aklı başında virtüözleri olan New Englandlı püritenler, eyalet meclislerinin kararlarıyla, her Kızılderili kafa derisi ve yakalanmış her Kızılderili için 1703 yılında 40 sterlinlik bir ödül vermeyi kabul etmişlerdi; 1720 yılında Kızılderili başına verilen ödül 100 sterline çıkarılmıştı. 1744 yılında, Massachusetts Körfezi

bir kabileyi asi ilan ettikten sonra, şu tarife uygulanmıştı: 12 yaşında ve daha büyük yaşta bir erkek kafa derisi için 100 sterlin (yeni parayla), erkek tutsak için 105 sterlin, kadın ve çocuk tutsaklar için 50 sterlin, kadın ve çocuk kafa derisi için 50 sterlin. Yirmi-otuz yıl sonra, sömürgecilik sistemi, sofu hacı babalarının* isyankâr hale gelmiş olan torunlarından öcünü aldı. İngiltere'nin kışkırtmasıyla ve İngiltere hesabına, Kızılderililerin baltaları altında canlarından oldular. Britanya parlamentosu, kan tazılarını** ve kafa derisi yüzmeyi "Tanrı'nın ve doğanın kendisine vermiş olduğu araçlar" olarak ilân etti.

Kapitalist üretimin manifaktür dönemi boyunca gösterdiği gelişmeyle birlikte, Avrupa kamuoyu utanç duygusunun ve vicdanın en son kalıntılarını da yitirmişti. Uluslar, kapitalist birikim yolunda kendi işlerine yarayan her türlü alçaklıkla sinikçe övünüyordu. Bu konuda, örneğin dürüstlük timsali A. Anderson'ın safça kaleme alınmış ticaret vakayinamelerine bakılabilir. İngiltere'nin Utrecht Barışı'nda[16] Asiento Anlaşması'yla İspanyollardan o zamana kadar sadece Afrika ile İngiliz Karayipler'i arasında yürütmekte olduğu zenci ticaretini, bundan böyle Afrika ile İspanyol Amerika'sı arasında da yürütme ayrıcalığını koparmış olması, burada İngilizlerin devlet yönetimindeki ustalıklarının bir zaferi olarak şaşaa ile söz edilir. Böylelikle İngiltere, 1743 yılına kadar İspanyol Amerika'sına her yıl 4.800 zenci gönderme hakkını elde ediyordu. Bu, aynı zamanda, Britanya'nın yürütmekte olduğu kaçakçılığa resmî bir paravan sağlıyordu. Liverpool, köle ticareti ile beslenip gelişmişti. Bu şehrin ilkel birikim yöntemi buydu. Bugüne kadar Liverpool'un bu "saygınlığı", "ticari girişimcilik ruhunu bir uzmanlık derecesine yükselten, mükemmel denizciler yetiştiren ve muazzam paralar getiren" –krş. Dr. Aikin'in daha önce alıntılanmış olan yazısı [1795]– bugün bile köle ticaretinin Pindar'ı[17] kalmaya devam etmektedir (s. 339)[18] Liverpool'un köle ticaretinde kullandığı gemilerin sayısı 1730'da 15, 1751'de 53, 1760'da 74, 1770'de 96 ve 1792'de 132'ydi.

Pamuklu sektörü, İngiltere'ye çocuk köleliğini getirirken, aynı yıllarda, Amerika Birleşik Devletleri'nde de daha önceleri az çok ataerkil bir karakter taşıyan köleliğin bir ticari sömürü sistemi haline gelmesinde özendirici bir unsur olmuştu. Aslında, Avrupa'da ücretli işçilerinin

*) Püriten haklarının, İngiltere'de baskı görmesinden rahatsız olarak Mayflower adlı gemiyle Amerika'ya göç etmiş olanlar –ç.n.

**) Bir tür av köpeği –ç.n.

üzeri örtülü köleliği, yenidünyada kendi zeminini oluşturmak için su katılmamış köleliği gerektiriyordu.[19]

Kapitalist üretim tarzının "ebedî Doğal yasaları"nı oluşturmak, işçilerle emeğin koşulları arasındaki bölünmeyi tamamlamak, bir kutupta toplumsal üretim ve geçim araçlarını sermayeye dönüştürmek, karşı kutupta halk kitlesini ücretli işçiler, modern tarihin yapay yaratıkları olan "özgür çalışan yoksullara" dönüştürmek, *tantae molis erat.*[20] Para, Augier'e[21] göre, "bir yanağında doğuştan bir kan lekesi olduğu halde dünyaya geliyor"sa, bu durumda sermaye dünyaya tepeden tırnağa kana ve pisliğe bulanmış bir halde gelir.[22]

İrlanda Sorunu Üzerine

Marx ve Engels siyasi olgunluk dönemlerinde, ulusal kurtuluş mücadelelerinin taşıdığı önemi giderek daha fazla vurgulamaya başladılar. Aşağıda yer alan mektuplarda Marx, İrlanda'nın Britanya tarafından işgal edilmiş olmasının sadece İrlandalı değil, İngiliz işçilere de zarar verdiğini savunuyor. Marx'ın Amerika Birleşik Devletleri'nde "yoksul beyazlar"la siyahlar arasındaki ilişkiyle kurduğu analoji, aynı türden sınıf analizinin ırkçılığı anlamak için de kullanılabileceğini gösteriyor.

Marx'tan, Manchester'daki Engels'e (11 Aralık 1869)

İrlanda sorununa gelince... Gelecek Salı günü konuyu şu şekilde ortaya koyacağım: *İrlanda'ya* "uluslararası" ve "insancıl" adalet sağlanması konusunda söylenen –*Uluslararası Konsey*'de doğal karşılanan– bütün o sözler bir yana, *İrlanda ile olan mevcut bağı koparmak İngiliz işçi sınıfının doğrudan ve mutlak çıkarınadır.* Benim kesin olarak inancım bu. Kısmen İngiliz işçilerinin kendilerine söyleyemeyeceğim nedenlerle inanıyorum buna. Uzun bir süre İrlanda'daki rejimin devrilmesinin İngiliz işçi sınıfının iktidara gelmesiyle mümkün olabileceğini düşündüm. Bu görüşü

New York Tribune'de her zaman dile getirdim. Sorunu daha derinlemesine incelemek şimdi beni bunun tam tersine ikna etmiş durumda. İngiliz işçi sınıfı, İrlanda'dan kurtulmadan önce *hiçbir zaman hiçbir şey elde edemeyecektir*. İrlanda sorunu genel olarak toplumsal hareket için işte bu nedenle çok büyük önem taşımaktadır.

Marx'tan, New York'taki Sigfrid Meyer ve August Vogt'a (9 Nisan 1870)

İngiltere'de her bir sanayi ve ticaret merkezi artık, İngiliz ve İrlandalı proleterlerin oluşturduğu iki *düşman* kampa bölünmüş bir işçi sınıfı sahip. Sıradan İngiliz işçisi, İrlandalı işçiden yaşam standardını düşüren bir rakip olarak nefret ediyor. İrlandalı işçi ile olan ilişkisinde, kendisini *egemen* ulusun bir üyesi olarak görüyor ve sonuç olarak İrlanda'ya karşı İngiliz aristokratlarının ve kapitalistlerinin bir aracı haline geliyor, dolayısıyla onların *kendi üzerindeki* egemenliğini güçlendirmiş oluyor. İrlandalı işçiye karşı dinsel, toplumsal ve ulusal önyargıları bağrına basıyor. İngiliz işçinin İrlandalı işçiye karşı tutumu, ABD'nin eski köleci eyaletlerinde "yoksul beyazların" Zencilere karşı tutumunun aynısıdır. İrlandalı, bunun acısını İngiliz işçiden fazlasıyla çıkarır. İngiliz işçiye baktığında, *İrlanda'daki İngiliz egemenlerin* hem suç ortağını hem de aptal maşasını görüyor.

Bu antagonizm basın, vaizler, mizah dergileri, kısacası egemen sınıfların elindeki tüm araçlarla suni olarak canlı tutuluyor ve körükleniyor. Örgütlü olmasına rağmen, *İngiliz işçi sınıfının güçsüzlüğünün* sırrı işte *bu antagonizmde* yatmaktadır. Kapitalist sınıfın iktidarını sürdürmesinin sırrı budur. Kapitalist sınıf bunu çok iyi bilmektedir.

Paris Komünü

III. Napolyon, 1870 Fransa-Prusya savaşında Fransa'nın yenilgiye uğramasının ardından iktidardan uzaklaştırıldı. Savaş sonrasında yaşanan kaos ortamında, işçiler iki ay boyunca Paris'in kontrolünü ele geçirdiler. Marx, bu kısa süreli işçi iktidarı deneyimini ele alan güçlü bir savunma kaleme aldı.

Marx, *Fransa'da İç Savaş* (1871)

18 Mart sabahı Paris gök gürlemesini andıran "Vive la Comune!" [Yaşasın Komün!] çığlığıyla uyandı. Peki, ama Komün, burjuvazinin zihnini bu denli tedirgin eden bu sfenks, aslında nedir?

Merkez Komitesi, 18 Mart tarihli bildirgesinde şöyle diyordu: "Paris'in proleterleri, egemen sınıfların tükenmişlik ve ihanetlerinin karşısında, kamu işlerinin yönetimini ellerine alarak işleri yoluna koyma zamanının geldiğini anladılar... İktidarı ele geçirerek, kendi kaderlerinin efendisi haline gelmenin kaçınılmaz görevleri ve mutlak hakları olduğunu anladılar." Ancak işçi sınıfı basitçe hazır devlet aygıtını ele geçiremez ve onu kendi amaçları doğrultusunda kullanamaz.

Sürekli ordu, polis, bürokrasi, ruhban sınıfı ve adliye idaresi gibi –sistematik ve hiyerarşik bir işbölümü planına göre biçimlendirilmiş– her yerde hazır ve nazır olan organları ile merkezileşmiş devlet iktidarının kökeni, doğmakta olan orta sınıf toplumunun, feodalizme karşı verdiği mücadelede güçlü bir silah hizmeti gördüğü mutlak monarşi günlerine kadar uzanır. Bununla birlikte, gelişiminin önü, Orta Çağa ait her türlü çer çöp; senyörel haklar, yerel imtiyazlar, yerel yönetim ile lonca tekelleri ve vilayet nizamnameleri tarafından tıkanmıştı. On sekizinci yüzyılın Fransız Devrimi'nin devasa süpürgesi geçmiş zamanların tüm bu kalıntılarını silip süpürdü ve böylece toplumsal zemini, kendisi modern Fransa'ya karşı eski yarı feodal Avrupa'nın koalisyon savaşlarının* ürünü olan Birinci İmparatorluk döneminde kurulan modern devlet yapısının üstyapısının önünde duran son engellerden temizlemiş oldu.

Daha sonraki rejimler sırasında, meclis denetimi –yani mülk sahibi sınıfların doğrudan denetimi– altına sokulmuş olan hükümet, sadece çok büyük miktardaki ulusal borçların ve ezici vergilerin fideliği olmakla ve sahip olduğu mevki, yağma [servet] ve himayenin karşı konulmaz cazibesiyle egemen sınıfın rakip hizipleri ve serüvencileri arasında anlaşmazlık nedeni olmakla kalmadı; toplumun yaşadığı ekonomik değişimle birlikte hükümetin siyasal niteliği de değişti. Sermaye ile emek arasındaki uzlaşmaz sınıf karşıtlığı, modern sanayinin gelişim ve yaygınlaşmasının gösterdiği ilerlemeyle aynı hızda yoğunlaştı, devlet iktidarı giderek daha fazla sermayenin emek üzerindeki ulusal iktidarı, toplumsal esaret için örgütlenmiş bir kamu gücü ve sınıf despotizminin bir motoru niteliğini kazandı.

*) Fransız Devrimine ve Napolyon Fransa'sına karşı Avrupa koalisyon devletlerinin yürüttüğü savaşlar –ç.n.

Sınıf mücadelesinde ilerici bir evreyi gösteren her devrimin ardından, devlet iktidarının salt baskıcı niteliği giderek daha da kesin hale gelen çizgilerle belirginleşir. Hükümetin toprak sahiplerinden kapitalistlere aktarılmasıyla sonuçlanan 1830 Devrimi, devlet iktidarını emekçilerin uzak hasımlarından daha doğrudan hasımlarına devrini sağladı. Devlet iktidarını Şubat Devrimi adına ele geçiren burjuva cumhuriyetçileri, onu, işçi sınıfını "sosyal" cumhuriyetin, onların sosyal olarak boyunduruk altına alınmalarıyla görevlendirilmiş cumhuriyet anlamına geldiğine ve burjuvalar ile toprak sahibi sınıfın kralcı ana çoğunluğunu hükümetin görev ve gelirlerinin güvenle burjuva "cumhuriyetçilere" bırakabileceklerine ikna etmek amacıyla, Haziran [1848] katliamları için kullandılar.

Ne var ki, Haziran ayındaki o kahramanlık dolu başarılarının ardından, burjuva cumhuriyetçileri –tüm rakip hiziplerin ve temellükçü sınıfların hiziplerinin bir bileşiminden oluşan– "Düzen Partisi"nin en ön saflarından en gerisine düştüler. Onların çok ortaklı hükümetine uygun düşen biçim, Louis Bonaparte'ın cumhurbaşkanı olduğu parlamenter cumhuriyetti. Onlarınki bariz bir sınıf terörizmi ve "aşağılık çoğunluğa" yönelik ağır hakaret rejimiydi. Parlamenter cumhuriyet, M. Thiers'nin[23] dediği gibi, "onların [egemen sınıfın farklı hiziplerinin] saflarında en az bölünmenin" ortaya çıkmasını sağlamış olsa bile, bu sınıf ile onun seyrek saflarının dışında kalan toplumun tüm gövdesi arasında da bir uçurum yarattı. Daha önceki rejimlerde [egemen sınıfın farklı hiziplerinin] kendi aralarındaki ayrılıklar eliyle devlet iktidarını hâlâ kontrol etmekte olan sınırlamalar, sağladıkları birlik tarafından ortadan kaldırıldı ve şimdi, proletaryanın ayaklanma tehdidi karşısında, devlet iktidarını acımasızca ve gösterişli bir biçimde, sermayenin emeğe karşı ulusal savaş makinesi olarak kullanıyorlardı. Bununla birlikte, üretici kitlelere karşı kesintisiz bir biçimde saldırırken, sadece yürütmeyi sürekli olarak daha fazla baskı gücüyle donatmak zorunda kalmadılar ama aynı zamanda kendi parlamenter kalelerini –Ulusal Meclisi– Yürütmeye karşı sahip olduğu tüm savunma araçlarından da birer birer yoksun bırakmak durumunda kaldılar. Yürütme, Louis Bonaparte'ın şahsında, onları kapı dışı etti. "Düzen Partisi" cumhuriyetinin doğal ürünü İkinci İmparatorluktu.

İmparatorluk, doğum belgesi olarak darbe, tasdiknamesi olarak genel oy hakkı ve saltanat asası olarak kılıçla, köylülüğe, yani sermaye ile emek mücadelesi içinde doğrudan doğruya yer

almayan o büyük üreticiler kitlesine dayandığını iddia ediyordu. Parlamentarizme ve onunla birlikte hükümetin mülk sahibi sınıflara olan apaçık bağımlılığına son vererek işçi sınıfını kurtardığını iddia etti. Mülk sahibi sınıfları, onların işçi sınıfı üzerindeki ekonomik üstünlüklerini koruyarak kurtardığını iddia etti ve nihayet, aldatıcı ulusal görkem yanılsamasını herkes için yeniden canlandırarak, bütün sınıfların birliğini sağlamış olduğunu iddia etti. Gerçekte bu, burjuvazinin ulusu yönetme becerisini çoktan yitirmiş ve işçi sınıfının ise bu beceriyi henüz elde edememiş olduğu bir zamanda, olası tek hükümet biçimiydi. Bu hükümet, tüm dünyada, toplumun kurtarıcısı olarak coşkuyla alkışlandı. Onun egemenliği altında, siyasal kaygılardan kurtulmuş olan burjuva toplumu, kendisinin bile ummadığı bir gelişim sağladı. Sanayi ve ticareti, devasa boyutlarda genişledi; finansal dolandırıcılık kozmopolit sefahat âlemleriyle kutlandı; kitlelerin sefaleti, tantanalı, yapmacık ve rezilce bir lüksün utanmazca sergilenişiyle apaçık bir tezat oluşturuyordu. Toplumun çok üzerinde duruyormuş gibi görünen devlet iktidarı, aynı zamanda bu toplumun en büyük rezaleti ve tüm yolsuzlukların yuvasıydı. Hükümetin kendi çürümüşlüğü ve kurtardığı toplumun çürümüşlüğü, kendisi bu rejimin yüce koltuğunu memnuniyetle Paris'ten Berlin'e aktarmaya kararlı olan Prusya'nın süngüsü tarafından açığa çıkarıldı. Emperyalizm, aynı zamanda, doğmakta olan orta sınıf toplumun feodalizmden kendi kurtuluşunu sağlamak için bir araç olarak hazırladığı ve olgunluğa erişen burjuva toplumunun onu, nihayetinde, emeğin sermaye tarafından köleleştirilmesinin bir aracı haline dönüştürdüğü devlet iktidarının hem en paçoz hem de nihai biçimidir.

İmparatorluğun doğrudan antitezi, Komün'dü. Paris proletaryasının Şubat Devrimini ilan ederken yükselttiği "sosyal cumhuriyet" şiarı, sınıf egemenliğinin sadece monarşik biçimini değil, sınıf egemenliğinin kendisini ortadan kaldıracak olan bir cumhuriyete duyulan belirsiz bir özlemi dile getiriyordu. Komün, bu cumhuriyetin olumlu biçimi oldu.

Eski hükümet iktidarının merkezi ve aynı zamanda, Fransız işçi sınıfının toplumsal kalesi olan Paris, Thiers ve Taşra Meclislerinin, imparatorluğun onlara miras bırakmış olduğu o eski hükümet iktidarını restore etme ve sürdürmeye yönelik girişimine karşı silaha sarılmıştı. Paris'in direnebilmesinin tek nedeni, kuşatmanın bir sonucu olarak ordunun dağıtılmış olması ve yerine çoğunluğunu emekçilerin oluşturduğu bir Ulusal Muhafızı geçirmiş olmasıydı. Bu

olgu şimdi bir kuruma dönüştürülecekti. Bu nedenle, Komünün yayımladığı ilk kararname, sürekli ordunun ilga edilmesi ve yerine silahlı halkın geçirilmesiyle ilgiliydi.

Komün, şehrin çeşitli ilçelerinden genel oy ile seçilen belediye meclisi üyelerinden oluşuyordu. Bu üyeler* sorumluydular ve kısa bir süre içinde görevden alınabiliyorlardı. Üyelerinin çoğunluğu doğal olarak emekçiler ya da işçi sınıfının tanınmış temsilcilerinden oluşuyordu. Komün, parlamenter değil, aynı zamanda hem yürütme hem de yasamadan sorumlu, etkin bir organ olacaktı. Siyasal ayrıcalıklarına hemen son verilen polis, Merkezi Hükümetin aleti olmaktan çıkarıldı ve Komün'ün sorumlu ve her an görevden geri alınabilir bir aleti durumuna dönüştürüldü. İdarenin tüm diğer dallarındaki memurlar da aynı konuma getirildi. Komün üyelerinden en alt düzeydeki görevlilere kadar, kamu hizmetlerinde çalışanlara *işçilere ödenen ücret* kadar ödeme yapılacaktı. Yüksek devlet görevlilerinin kullanma hakları ve temsil ödenekleri, bu yüksek görevlilerin kendileriyle birlikte ortadan kalktı. Kamusal işlevler, Merkezi Hükümetin araçlarının özel mülkü olmaktan çıktılar. Sadece belediye yönetimi değil, o güne değin devletin gördüğü tüm işler Komün'ün ellerine teslim edildi.

Eski hükümetin fiziki güç unsurları olan sürekli ordu ve polisten bir kez kurtulduktan sonra, Komün, manevi baskı aleti olan "rahiplerin iktidarı"nı da ortadan kaldırmaya girişti; mal mülk zengini tüzel kişilikler olarak tüm kiliselerin dağıtılması ve kamulaştırılmasını kararlaştırdı. Rahipler, öncelleri olan havariler gibi, inananların sadakalarıyla geçimlerini sağladıkları, özel hayatın derinliklerine geri gönderildiler. Öğretim kurumlarının tümü ücretsiz olarak halka açıldı ve aynı zamanda kilise ve devletin her türlü müdahalesinden kurtarıldı. Böylelikle sadece öğrenimin herkes için erişilebilir kılınmasıyla yetinilmedi, bilimin kendisi de sınıfsal önyargılardan ve hükümet iktidarının ona vurmuş olduğu prangalardan da kurtarılmış oldu.

Adalet görevlileri, daha sonra bozmak üzere, sırayla bağlılık yemini etmiş bulundukları, birbiri ardına gelen tüm hükümetlere olan aşağılık bağımlılıklarını gizlemekten başka bir işe yaramayan o sahte bağımsızlıktan yoksun bırakıldılar. Diğer kamu görevlileri gibi, sulh hâkimleri ve hâkimler seçimle göreve gelecek, hesap sorulabilir ve geri çağrılabilir olacaklardı.

*) Siyasi olarak –ç.n.

Paris Komünü, elbette ki, Fransa'nın tüm büyük sanayi merkezleri için bir örnek oluşturacaktı. Komünal rejim, Paris ve ikincil merkezlerde bir kez kurulduktan sonra, eski merkezi hükümet, taşra illerinde de yerini üreticilerin özyönetimine bırakmak zorunda kalacaktı. Komünün geliştirme zamanı bulamadığı kaba taslak bir ulusal örgütlenme taslağında, Komünün en küçük kırsal yerleşim merkezlerinin bile siyasi bir biçime sahip olması ve kırsal bölgelerde, sürekli ordunun, hizmet süresi son derece kısa olan bir halk milisi ile değiştirilmesi gerektiği, açıkça belirtilmektedir. Her bölgenin kırsal komünleri, ortak işlerini bölge yönetim merkezindeki bir temsilciler meclisi aracıyla yönetecek ve bu bölge meclisleri de Paris'teki Ulusal Delegasyona vekillerini göndereceklerdi; bu temsilciler her an görevden geri alınabilir ve seçmenlerinin *mandat imperatifi* (emredici vekâleti) ile bağlı olacaklardı. Hâlâ merkezi bir hükümete ihtiyaç gösteren, geriye kalan az sayıdaki ama önem taşıyan işlev, gerçeğe aykırı olduğu bilindiği halde kasıtlı olarak söylendiği gibi ortadan kaldırılmayacak, ama Komünal temsilciler tarafından yerine getirilecekti.

Ulusun birliği bozulmayacak, tam aksine, Komünal Anayasa ile düzenlenecek ve ulusun asalak bir urundan başka bir şey olmadığı halde, ulusun kendisinden bağımsız olarak ve onun üzerinde yer alarak bu birliği cisimleştirdiğini öne süren devlet iktidarının yıkılmasıyla bir gerçek haline gelecekti. Eski hükümet iktidarının salt baskıcı organları kesilip atılırken, meşru işlevleri toplum üzerinde üstünlük savlayan bir otoriteden çekilip alınacak ve toplumun sorumlu vekillerine verilecekti. Genel oy hakkı, üç ya da altı yılda bir, halkı parlamentoda egemen sınıfın hangi üyesinin temsil edeceği ve ayakları altına alacağını kararlaştıracak yerde, tıpkı kendi işi için işçi ve yönetim personeli arayan herhangi bir işverene hizmet eden bireysel seçim hakkı gibi, Komünler halinde örgütlenen halka hizmet edecekti. Şirketlerin, bireyler gibi, gerçek iş konularında, doğru yere doğru adamı koymayı ve bir hata yapmaları durumunda bunu derhal düzeltmeyi genellikle bildikleri herkesin malumudur. Diğer taraftan, hiçbir şey Komünü'nün ruhuna genel oy hakkının yerini hiyerarşik atama sisteminin almasından daha yabancı olamaz.

Haksız bir biçimde, toplumsal yaşamın kendileriyle belirli bir benzerlik gösteren daha eski ve hatta sönmüş biçimlerinin yinelenmesi olarak görülmek, genel olarak, tümüyle yeni ta-

rihsel yaratımların yazgısıdır. Nitekim modern devlet iktidarından kopan bu yeni Komün karşısında da, ilk olarak devlet iktidarını öncelemiş ve sonrasında bizzat bu devlet iktidarının haline gelmiş olan Orta Çağ Komünlerinin bir kopyası olduğu yanılgısına düşülmüştür. Komünal Anayasa, hatalı bir biçimde, başlangıçta siyasal zor eliyle kurulmuş bulunmasına karşın, şimdi güçlü bir toplumsal üretim etkeni durumuna gelmiş olan o büyük uluslar birliğini, Montesquieu ve Jirondenlerin[24] düşüne uygun olarak, parçalayarak küçük devletlerden oluşan bir federasyon haline gelme girişimi olarak algılandı. Komün'ün devlet iktidarına karşı düşmanlığı, hatalı bir biçimde aşırı merkezileşmeye karşı yürütülen eski mücadelenin aşırı bir biçimi olarak algılandı. Kendine özgü tarihsel koşullar, Fransa'da olduğu gibi, hükümetin burjuva biçiminin klasik gelişimini engellemiş olabilir ve İngiltere'de olduğu gibi, büyük merkezi devlet organlarının yozlaşmış kilise yönetim kurulları, simsarlarla dolu şehir meclisleri, şehirlerde acımasız yoksullar kanunu gözetmenleri ve vilayetlerde esas itibariyle kalıtım yoluyla devreden sulh hâkimlikleriyle tamamlanmasına izin verebilir. Komünal Anayasa, o güne değin toplumun sırtından geçinen ve onun özgür hareketini kötürümleştiren asalak devlet tarafından emilmiş olan tüm güçleri topluma geri verecekti. Bu tek hareketle, Fransa'nın yeniden doğuşunu başlatmış olacaktı.

Fransız taşrasının orta sınıfı Komünde, bu sınıfın Louis-Philippe döneminde kır üzerinde uygulamış olduğu ve Louis Napolyon döneminde yerini kırın kentler üzerindeki sözde egemenliğine bırakmış olan egemenliğin restore edilmesine yönelik bir girişimi gördü. Gerçekte, Komünal Anayasa, kırsal üreticileri, yaşadıkları bölgelerinin merkezi şehirlerinin düşünsel önderliği altında bir araya getirdi ve onları çıkarlarının doğal yediemini olan emekçilere sıkıca bağladı. Komünün varlığı bizzat, işin doğası gereği, yerel beldesel özgürlüğü içeriyordu, ama bu özgürlük artık ilga edilmiş olan devlet iktidarı üzerinde bir kontrol unsuru değildi. Paris Komünü'nün Prusya belediye yapısına –1791'in eski Fransız belediye örgütünün bir karikatürü olan bu örgüt, şehir hükümetlerini Prusya devletinin polis aygıtının ikincil çarkı haline getirmişti– özlem duymakta olduğunu iddia etmek, ancak kan ve çelik entrikalarından zaman bulduğunda zihni kapasitesine tam olarak uygun düşen eski mesleği *Kladderadatsch* (Berlin'de yayımlanan *Punch* dergisi)[25] yazarlığına seve seve dönecek olan bir Bismarck'ın ak-

lına gelebilirdi. Komün, iki büyük harcama kaynağını –düzenli ordu ve devlet memuriyetini– ortadan kaldırarak burjuva devrimlerinin parolasını –ucuz hükümeti– bir gerçeklik haline getirdi. Komünün varlığı bizzat, en azından Avrupa'da, sınıf egemenliğinin normal yükü ve vazgeçilmez paravanı olan monarşinin yokluğunu öngerektiriyordu. Komün cumhuriyete gerçekten demokratik kurumların temelini sağladı. Ama ne ucuz hükümet ne de "gerçek cumhuriyet" onun nihai amaçlarıydı; bunlar onun beraberinde getirdiği sonuçlarından başka bir şey değildiler.

Komün hakkında yapılan yorumların çeşitliliği ve onu kendi lehlerine olacak biçimde yorumlayanların çıkarlarının çeşitliliği, daha önceki tüm hükümet biçimlerinin aslen baskıcı bir nitelik taşımalarına rağmen, onun yaygınlık kazanmaya son derece yatkın bir siyasal biçim olduğunu göstermektedir. Komün'ün gerçek sırrı şuydu: O, asıl olarak bir işçi sınıfı hükümeti, üreticiler sınıfının temellükçüler sınıfına karşı mücadelesinin sonucu, emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşme olanağını ortaya çıkarmak için bulunmuş olan son siyasal biçimdi.

Bu son koşul olmasaydı, Komünal Anayasa bir olanaksızlık ve bir yanılsama olurdu. Üreticinin siyasal egemenliği, onun toplumsal köleliğinin ebedileştirilmesiyle birlikte bir arada olamaz. Öyleyse Komün, sınıfların varlığını, dolayısıyla sınıf egemenliğinin dayandığı ekonomik temellerin köklerini kazımak için bir kaldıraç işlevi görmeliydi. Emek bir kez kurtulunca, her insan bir emekçi durumuna gelir ve üretken çalışma bir sınıfa isnat edilen bir şey olmaktan çıkar.

Tuhaf bir olgudur. Emekçilerin kurtuluşu üzerinde son altmış yıldır edilmiş olan tüm o cafcaflı sözlere ve kaleme alınmış olan tüm o çok geniş literatüre rağmen, emekçiler, her nerede olursa olsun, bu konuyu kendi ellerine aldıkları anda, sanki kapitalist toplum, tüm çelişkileri daha henüz gelişmemiş, tüm aldatmacaları daha henüz ortaya çıkmamış, kahpece gerçeklikleri daha henüz gözler önüne serilmemiş de, hâlâ bakir suçsuzluğunun en arı durumundaymış gibi, sermaye ve ücretli kölelikten oluşan iki kutbuyla (toprak sahibi artık kapitalistin gizli ortağından başka bir şey değildir) birlikte mevcut toplumun sözcülerinin ağızlarından tüm o özürcü açıklamalar yükselir. Komün, tüm uygarlığın temeli olan mülkiyeti ortadan kaldırmak niyetinde diye haykırırlar! Evet, baylar, Komün birçok kişinin emeğini birkaç kişinin zengin-

liği durumuna getiren bu sınıf mülkiyetini kaldırmak istiyordu. Mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesini amaçlıyordu. Üretim araçlarını, bugün asıl işlevleri emeği köleleştirme ve sömürme araçları olan toprağı ve sermayeyi, özgür ve bileşmiş emeğin salt aletleri durumuna dönüştürerek, bireysel mülkiyeti bir gerçeklik haline getirmek istiyordu. Ama bu komünizmdir; "olanaksız" olan komünizm! Egemen sınıfların mevcut sistemi sürdürmenin olanaksızlığını kavrayabilecek kadar zeki olan üyeleri –ve bunların sayısı bir hayli kabarıktır– neden ortaklaşa üretimin sırnaşık ve ağzı kalabalık havarileri haline geldiler. Ortaklaşa üretim bir göz boyama ve aldatmaca olarak kalmayacaksa; kapitalist sistemin yerini alacaksa; birleşmiş ortaklaşacı toplumlar ulusal üretimi ortak planla düzenleyecek, böylece onu kendi denetimleri altına alacak ve kapitalist üretimin yazgısı olan sürekli anarşi ve dönemsel sarsıntılara bir son verecekse –baylar bu komünizmden, "olanaklı" olan komünizmden başka ne olabilir?

İşçi sınıfı Komün'den mucizeler beklemiyordu. İşçilerin *par décret du people* [halkın fermanıyla] kabul ettirecekleri hazırlop ütopyaları yoktur.[26] Onlar, kendi kurtuluşlarını sağlamak ve bununla birlikte mevcut toplumun kendi ekonomik faaliyeti eliyle yöneldiği o daha yüksek toplum biçimine ulaşmak için uzun mücadelelerden, koşulları ve insanları dönüştürecek olan bir dizi tarihsel süreçten geçmeleri gerektiğini biliyorlar. İşçilerin gerçekleştikleri idealleri yoktur; onlar sadece yıkılmakta olan eski burjuva toplumunun gebe olduğu yeni toplumun öğelerinin serbest kalmalarını sağlamakla yükümlüler. Tarihsel misyonunun tam bilinci içinde ve bu bilince uygun bir biçimde davranmasını sağlayacak kahramanca azme sahip bir işçi sınıfı, kibarların kibarı beyefendilerin mürekkep hokkasına bandırdıkları divitin ucuyla savurup durdukları ağza alınmayacak küfürlere ve cehalet dolu basmakalıp sözlerini ve sekter tuhaf düşüncelerini bilimsel yanılmazlığın kehanetleri edasıyla ortalığa döken iyi niyetli burjuva doktrinerlerin didaktik hamiliğine gülüp geçebilir.

Paris Komünü devrimin yönetimini kendi eline aldığında; sıradan emekçiler ilk defa "doğal yöneticilerinin" hükümet etme ayrıcalığına el uzatma cüretini gösterdiklerinde ve hükümet etme işini eşi görülmemiş güç koşullar altında, alınan en yüksek ücretin, yüksek bilim otoritesine göre büyük şehirlerde yer alan bir okulun yönetim kurulu sekreterine ödenmesi gereken ücretin ancak beşte birine karşılık gelen bir tutarda olduğu halde icra ettiğinde –eski

dünya Emek Cumhuriyeti'nin simgesi Kızıl Bayrak'ın Hôtel de Ville[27] üzerinde dalgalanması karşısında öfke nöbetleriyle kıvranıp durdu.

Yine de, bu, işçi sınıfının, yalnızca varlıklı kapitalistlerin dışında, Paris'in orta sınıfının büyük bölümü –perakendeciler, esnaf ve tüccarlar– tarafından bile, toplumsal inisiyatif gösterme becerisine sahip biricik sınıf olarak açıkça kabul edildiği ilk devrimdi. Komün, orta sınıfın kendi içinde sürekli olarak anlaşmazlık nedeni olan borçlu ve alacaklı sorununu bilgece çözerek, orta sınıfı kurtarmıştı. Orta sınıfın aynı bölümü, 1848 Haziranındaki emekçi ayaklanmasının bastırılmasına yardımcı olduktan sonra, o tarihteki Kurucu Meclis tarafından alacaklılarının lehine hemen teklifsizce kurban edilmişti. Ama bu, onların şimdi işçi sınıfının ardında saf tutuyor olmalarının tek nedeni değildi. Hangi adı taşıyor olursa olsun –Komün ya da imparatorluk– tek bir seçenek olduğunu sezinliyorlardı. İmparatorluk, kamusal zenginliğe, çanak tuttuğu büyük çaplı finansal dolandırıcılık, sermayenin merkezileşmesinin yapay bir biçimde hızlandırılmasına verdiği destekler ve buna eşlik eden orta sınıfın saflarında yaşanan mülksüzleştirme eliyle yol açtığı tahribatla, orta sınıfı ekonomik olarak yıkıma uğratmıştı. İmparatorluk, orta sınıfı, siyasal bakımdan baskı altına aldı, sefahat âlemleriyle onları ahlaki olarak şoke etti, çocuklarının eğitimini *frères ignorantin*'lere[28] vererek Volterciliklerine[29] hakaret etti ve onları yıktığı şeylerin karşılığında imparatorluğun yok olmasından başka bir şey bırakmayan bir savaşa alelacele sokarak, bir Fransız olarak milli duygularını ayağa kaldırdı. Aslında, yüksek Bonapartist ve kapitalist *bohème*'in Paris'ten toplu olarak göç etmelerinden sonra, gerçek orta sınıf Düzen Partisi, "Union Républicaine" suretinde ortaya çıkarak, Komün'ün bayrağı altına girdi ve onu Thiers'nin kasıtlı çarpıtmalarına karşı savundu. Orta sınıfın bu büyük kesiminin minnettarlığının bugünkü sert sınamaya dayanıp dayanmayacağını ancak zaman gösterecektir.

Komün, köylülere, "Bizim zaferimiz, sizin tek umudunuzdur" derken, yerden göğe kadar haklıydı...

Öyleyse Komün, Fransız toplumunun tüm sağlıklı öğelerinin gerçek temsilcisi ve dolayısıyla gerçek ulusal hükümet olduğu kadar, aynı zamanda bir işçi hükümeti ve böylece, emeğin kurtuluşunun gözü pek savunucusu olarak, sözcüğün gerçek anlamında uluslararası bir

hükümetti de. Komün, iki Fransız eyaletini Almanya'ya ilhak eden Prusya ordusunun gözleri önünde, dünyanın dört bir yanındaki emekçileri Fransa'ya ilhak ediyordu.

...Komün bir Alman emekçisini [Leo Frankel] kendi çalışma bakanı yaptı. Thiers, burjuvazi, İkinci İmparatorluk[30] abartılı yakınlık gösterileri ile Polonya'yı durmadan aldatırken, aslında ona ihanet ediyor ve Rusya'nın pis işlerini görüyorlardı. Komün, Polonya'nın yiğit evlatlarını [J. Dabrowski ve W. Wróblewski], onları Paris'i savunanlarının başına getirerek onurlandırdı. Komün bilinçli bir biçimde açmakta olduğu yeni tarih çağını açıkça belirtmek için, bir yanda galebe çalan Prusyalıların, öte yanda ise Bonapartist generaller tarafından yönetilen Bonapartist ordunun gözleri önünde, savaş övüncünün devasa sembolü olan Vendôme Sütunu'nu yıktı.

Komünün aldığı büyük toplumsal önlem, onun kendi işleyen varlığıydı. Aldığı özel önlemler, ancak halk tarafından yönetilen bir halk hükümeti olma eğilimi gösteren bir hükümet tarafından alınabilirdi. Gündelikçi fırıncılar için gece çalışmasının kaldırılması; işverenlerin çalışanlarına çeşitli bahanelerle para cezaları keserek ücretlerini düşürmelerinin –işverenin kendi kişiliğinde yasa koyuculuk, yargıçlık ve yürütme rollerini birleştirdiği ve parayı cebe indirdiği bir süreç– yasaklanması, bu türden önlemlerdi. Bu türden bir başka önlem, kapitalistleri ister sıvışıp gitmiş, ister işi durdurmayı yeğlemiş olsun, kapalı olan tüm atölye ve fabrikaların, tazminat ödenmesi koşuluyla, emekçi birliklerine bırakılmasıydı.

Komünün aldığı, basiretli oluşları ve ılımlılıkları ile dikkate değer olan mali önlemler, ancak kuşatılmış bir şehrin durumu ile bağdaşabilecek türden önlemlerdi. Büyük finansal şirketler ve müteahhitlerin, Haussmann'ın[31] himayesi altında, Paris şehrinden yaptıkları devasa hırsızlıklar göz önünde bulundurulduğunda, Komün onların mallarını zoralımına uğratmakta, Orléans hanedanının mallarını zoralımına uğratan Louis Napolyon'dan çok daha haklı olurdu. Her ikisi de gayrimenkullerinin büyük bir bölümünü kilise yağmalarından elde etmiş olan Hohenzollernler ve İngiliz oligarkları, Komün'ün sekülerleştirmeden sadece 8.000 frank sağlamış olmasına şaşırıp kaldılar.

Versay hükümeti,[32] biraz cesaret ve güç toplar toplamaz, Komüne karşı en şiddetli araçları kullanırken; tüm Fransa'da ifade özgürlüğünü baskı altına alırken ve hatta büyük şehirlerden

gelen delegelerin toplanmalarını yasaklarken; Versay'ı ve Fransa'nın geri kalanını İkinci İmparatorluğu çok daha geride bırakan bir casusluk ağıyla kaplarken; engizisyoncu jandarması eliyle Paris'te basılan tüm gazeteleri yaktırır ve Paris'ten gelen ve Paris'e giden tüm yazışmaları denetimden geçirirken; Ulusal Meclis'te Paris hakkında tek bir söz etme yolundaki en çekingen girişimler, 1816'nın *Chambre introuvable*'ında[33] bile görülmemiş bir biçimde, çığlıklarla boğulurken; Versay'ın Paris dışında yürüttüğü vahşi savaş ve Paris içinde yolsuzluk ve komplo girişimleriyle birlikte –Komün, sanki oturmuş bir barış zamanındaymış gibi, liberalizmin tüm gerek ve kalıplarına uymaya çalışmakla, kendisine duyulan güvene utanmazca ihanet etmiş olmaz mıydı? Komün hükümeti M. Thiers'inkine benziyor olsaydı, Paris'te Düzen Partisi'nin gazetelerini baskı altına almak için, Versay'da Komünal gazeteleri baskı altına almak için kullanılandan daha az gerekçeye sahip olmazdı.

Her devrimde, devrimci saflara onun gerçek temsilcilerinin yanında, farklı kalıptan insanlar da sızar; bunlardan bazıları, geçmiş devrimlerin sadık müritleri ve sağ kalanları olan bu adamlar bugünkü hareketi anlamaksızın, bilinen dürüstlük ve cesaretleri ya da salt geleneğin verdiği güçle, halk üzerinde hâlâ büyük bir etkiye sahiptirler; bazıları da, mevcut hükümete karşı yıllardan beri aynı basmakalıp nutuklarını yineleye yineleye, kendilerini eşi bulunmaz devrimciler olarak göstermiş olan basit yaygaracılardır. 18 Mart'tan sonra da, bu türden bazı adamlar ortaya çıktı ve bunlar kimi durumlarda önemli roller oynamayı başardılar. Bu adamlar işçi sınıfının gerçek eylemini, tıpkı daha önceki her devrimin tam olarak gelişmesini engellemiş oldukları gibi, güçlerinin yettiği ölçüde engellediler. Bunlar kaçınılmaz bir kötülüktür; zaman içinde bunlar silkelenir; ne var ki Komüne bunu yapabilmesi için gerekli zaman verilmedi.

Komün'ün Paris'te yarattığı değişim göz kamaştırıcıydı gerçekten de! İkinci İmparatorluğun cafcaflı Paris'inden tek bir iz kalmamıştı! Paris, Britanyalı büyük toprak sahiplerinin, İrlandalı namevcutların* Amerikalı eski esir tacirlerinin ve züppelerin, Rus eski serf sahiplerinin ve toprak kölesi sahipleri ve Eflâklı boyarların buluşma yeri değildi artık.[34] Artık morga cesetler dolmuyor, geceleri evlere hırsızlar girmiyor ve bir soyguna neredeyse hiç rastlanmıyordu;

*) Absentees – hiçbir zaman arazi ve malikânelerini ziyaret etmeyen büyük toprak sahiplerini anlatmak için kullanılan bir terim –ç.n.

Paris'in sokakları, 1848 Şubat günlerinden bu yana ilk kez güven içindeydi; hem de zabıta, bekçi ya da polis olmaksızın. Bir Komün üyesi şunları söyledi: "Artık adam öldürme, hırsızlık ve kişisel saldırı haberleri duymuyoruz; anlaşılan o ki gerçekten de polis tüm Muhafazakâr dostlarını, kendisiyle birlikte Versay'a sürükleyip götürmüş!" *Koketler,* koruyucularının –aile, din ve hepsinden önemlisi mülkiyetin firari adamlarının– peşi sıra gitmişlerdi. Onların yerine, ortaya Paris'in gerçek kadınları çıktılar –antikitenin kahraman, asil ve özverili kadınları gibi. Çalışan, düşünen, savaşan ve kanayan, yeni bir toplum yaratmakla meşgul, kapılarına dayanmış yamyamları neredeyse unutan, tarihsel girişkenliğinin coşkusu içinde ışıldayan bir Paris!

Komünizme Geçiş

1875 yılında, Almanya'da Marx'ın izleyicileri birleşik bir Alman Sosyal Demokrat Partisi kurmak için Ferdinand Lassalle'ın[36] izleyicileriyle birleştiler. Marx, daha sonra Gotha şehrinde düzenlenecek olan bir kongrede birkaç değişikle kabul edilecek olan partinin taslak programı hakkında kapsamlı bir eleştirel yorum kaleme aldı. Program taslağının 3. paragrafı üzerine yaptığı yorumda, Marx kapitalizm sonrası toplum hakkında bazı önemli düşünceler öne sürer.

Marx, *Gotha Programı'nın Eleştirisi* (1875)

"3. Emeğin kurtuluşu, emek araçlarının toplumun ortak mülkiyeti durumuna yükseltilmesini ve emek gelirinin adil bir biçimde bölüştürülmesiyle birlikte toplam emeğin topluluk tarafından düzenlenmesini gerektirir."

"Emek araçlarının ortak mülkiyet durumuna yükseltilmesi"ni herhalde bunların "ortak mülkiyet haline dönüştürülmesi" olarak gerekiyor; ancak bunun üzerinde fazlaca durmayacağım.

"Emeğin geliri" nedir? Emeğin ürünü müdür, yoksa onun değeri midir? İkinci durum söz konusuysa, ürünün tüm değeri midir, yoksa sadece, emeğin tüketilen üretim araçlarının değerine eklemiş olduğu yeni değerin bir kısmı mıdır?

"Emek geliri", Lassalle'ın, berrak iktisadi kavramların yerine geçirdiği üstünkörü bir kavramdır.

"Adil bölüşüm" nedir?

Burjuvalar bugünkü bölüşümün "adil" olduğunu iddia etmiyorlar mı? Gerçekten de bugünkü üretim tarzı temelinde bu bölüşüm, biricik "adil" bölüşüm değil midir? İktisadi ilişkiler, hukuki kavramlar tarafından mı düzenlenir, yoksa tam aksine, hukuki ilişkiler iktisadi ilişkilerden mi doğar? Sosyalist sekterler de "adil" bölüşüm konusunda çok çeşitli görüşlere sahip değiller mi?

Bu bağlamda "adil bölüşüm" ifadesiyle ne kastedildiğini anlayabilmek için, bu paragrafı [Gotha Programı'nın] birinci paragrafı[yla] birlikte ele almamız gerekmektedir.[37] Bu paragraf emek aletlerinin ortak mülkiyette olduğu ve toplam emeğin işbirliği içinde düzenlendiği bir toplumu önvarsayar ve birinci paragraftan da "emeğin gelirinin, eksiltilmemiş şekilde, eşit haklarla toplumun tüm üyelerine ait olduğunu," öğreniyoruz.

"Toplumun tüm üyelerine" mi? Çalışmayanlara da mı? O zaman emeğin "eksiltilmemiş" gelirine ne oluyor? Toplumun sadece çalışan üyelerinin mi? O zaman toplumun tüm üyelerinin "eşit hakka" sahip olmasına ne oluyor?

Ama besbelli ki "toplumun tüm üyeleri" ve "eşit hak" gelişigüzel kullanılmış ifadelerdir. Bu yaklaşımın özünü, bu komünist toplumda her işçinin, "eksiltilmemiş şekilde" Lassallecı "emeğin tüm gelirini" alması gerektiğidir.

Gelin, ilk olarak "emek geliri" sözcüklerini, emeğin ürünü olarak ele alalım; bu durumda emeğin ortak geliri toplam toplumsal üründür.

Şimdi bundan şunların düşülmesi gerekir: *Birincisi*, yıpranan üretim araçlarının yenileriyle değiştirilmesinin karşılığı. *İkincisi*, üretimin genişlemesi için gerekli olan ek kısım. *Üçüncüsü*, kazalar, doğal afetlerin neden olduğu sıkıntı ve aksaklıklar vb. durumlara karşı ayrılan yedek fonlar ya da sigorta fonları.

Emeğin "eksiltilmemiş" gelirinden yapılan olan bu düşümler iktisadi bir zorunluluktur ve bunların büyüklüğü var olan üretim araçları ve güçlerine göre ve kısmen de olasılıkların hesaplanması yoluyla belirlenebilir, ancak hiçbir biçimde eşitlik temelinde hesaplanamazlar.

Toplam üretimin diğer bölümünden geriye kalanların, tüketim araçları olarak hizmet görmeleri beklenir.

Bireyler arasında paylaştırılmadan önce, bu bölümden şunlar düşülmelidir: *Birincisi*, üretime ait olmayan genel yönetim giderleri. Bu bölüm, en başından itibaren, bugünkü topluma kıyasla çok sınırlı olacaktır ve yeni toplum gelişirken oransal olarak azalacaktır. *İkincisi*, okullar, sağlık hizmetleri, vb. ihtiyaçların ortaklaşa karşılanmasına ayrılan bölüm. Bu bölüm, en başından itibaren, bugünkü topluma kıyasla önemli ölçüde artış gösterecektir ve yeni toplumun gelişmesiyle birlikte oransal olarak büyüyecektir. *Üçüncüsü*, çalışamayanların vb. için ayrılan, kısacası bugün resmi olarak yoksullara yardım diye adlandırılan faaliyetlerin kapsamında yer alan fonlar.

Programın Lassalcı etki altında, tek başına dar bir bakış açısıyla ele aldığı "bölüşüm" konusuna –yani, işbirliğine dayanan toplumun tekil üreticileri arasında paylaştırılmış tüketim araçları kısmına– ancak şimdi gelmiş bulunuyoruz.

Üretici tekil bir birey olarak yoksun bırakılmış olduğundan, toplumun bir üyesi olarak doğrudan ya da dolaylı bir biçimde faydalanıyor olsa bile, emeğin "eksiltilmemiş" geliri farkına varılmaksızın "eksilmeye uğramış" durumdadır.

Tıpkı emeğin "eksiltilmemiş" geliri ifadesinin ortadan kaybolması gibi, "emeğin geliri" ifadesi de şimdi tamamen ortadan kaybolmaktadır.

Üretim araçlarının ortak mülkiyeti üzerine kurulu ortaklaşa toplum içinde, üreticiler ürünlerini mübadele etmezler; aynı biçimde, ürünlerin içerdiği emek burada, bu ürünlerin *değeri* olarak, onların taşıdığı gerçek bir nitelik olarak görünmez, çünkü artık, kapitalist toplumun tersine, bireylerin emekleri dolambaçlı bir yol izleyerek değil, doğrudan doğruya, toplam emeğin bir parçası haline gelmektedir. Bugün taşıdığı anlam bulanıklığı nedeniyle de itiraz edilebilecek olan "emeğin geliri" ifadesi, böylelikle bütün anlamını yitirmiş olmaktadır.

Burada ele almamız gereken kendi temelleri üzerinde *gelişmeyip*, aksine tam olarak kapitalist toplumun içinden *doğduğu* haliyle, her anlamda, ekonomik, ahlaki ve düşünsel olarak, hâlâ rahminden çıktığı eski toplumun doğum lekelerini taşımakta olan bir komünist toplumdur. Dolayısıyla, tekil üretici, topluma tam olarak ne vermişse –kesintiler yapıldıktan sonra– toplumdan onu geri alır. Onun topluma vermiş olduğu kendi bireysel emek miktarıdır. Örneğin, toplumsal işgünü bireysel çalışma saatlerinin toplamından oluşur; tekil üreticinin tekil

emek zamanı, onun toplumsal işgününe katmış olduğu bölümdür, toplumsal işgünü içindeki payıdır. Toplumdan (ortak fonlar için sarf etmiş olduğu emeğin düşülmesinin ardından) şu kadar miktarda emek sunmuş olduğunu gösteren bir sertifika alır ve bu sertifika ile toplumsal tüketim araçları stokundan aynı emek miktarına mal olmuş tüketim araçlarını çeker. Topluma bir biçim altında verdiği aynı emek miktarını, ondan başka bir biçim altında geri alır.

Açıktır ki burada, eşit değerlerin mübadelesi söz konusu olduğu kadarıyla, meta mübadelesini düzenleyen ilkenin aynısı geçerlidir. İçerik ve biçim değişmiştir, çünkü bu değişmiş koşullar altında, hiç kimse emeğinden başka bir şey veremez ve öte yandan bireylerin mülkiyetine, bireysel tüketim araçlarından başka hiçbir şey geçemez. Bununla birlikte, bireysel tüketim araçlarının tekil üreticiler arasında bölüşümü söz konusu olduğunda, eşdeğer metaların mübadelesine hükmeden aynı ilke geçerliliğini sürdürür: bir biçim altındaki verili emek miktarı, bir başka biçim altındaki eşit emek miktarı ile mübadele edilir.

Dolayısıyla, burada eşit hak hâlâ ilke olarak *burjuva haktır* –meta mübadelesinde eşdeğerlilerin mübadelesi tekil durumlar için değil, ancak ortalama olarak geçerli olduğu halde, ilke ile pratik burada artık çatışma halinde değildir.

Sağlanmış olan bu ilerlemeye rağmen, bu eşit hak hâlâ bir burjuva sınırlama eliyle sürekli olarak lekelenir. Üreticilerin hakkı sunmuş oldukları emekle *orantılıdır*; eşitlik aslında ölçüm *eşit bir standartla*, emekle yapıldığı için vardır.

Ne var ki, bir kişi fiziksel ya da zihinsel olarak bir başkasından üstün olabilir ve aynı süre içinde daha fazla emek sunabilir ya da daha uzun süreyle çalışabilir. Emeğin bir ölçüt olarak hizmet görebilmesi için, süresi ve yoğunluğu tarafından tanımlanması gerekir, aksi halde emek standart bir ölçüt olmaktan çıkar. Bu *eşit* hak, eşit olmayan emek için eşit olmayan bir haktır. Hiçbir sınıf farkı tanımaz, çünkü herkes bir diğeri gibi yalnızca bir işçidir; ancak bireylerin yetenekleri ve dolayısıyla üretici kapasiteleri arasındaki eşitsizliği, doğal bir ayrıcalık olarak zımnen kabul eder. Bu nedenle, her hak gibi, özünde bir eşitsizlik hakkıdır. Hak, doğası gereği, ancak eşit bir standart kullanıldığında söz konusu olabilir; ne var ki, eşit olmayan bireyler (ve eşit olsalardı farklı bireyler olmazlardı) sadece aynı görüş açısından değerlendirilmeleri, sadece belli bir yönden ele alınmaları durumunda ancak eşit bir standarda göre ölçülebilir-

ler –örneğin, mevcut durumda, bireyler *sadece işçi olarak* görülürler ve onlarda başka bir şey görülmez, diğer her şey göz ardı edilebilir. Dahası bir işçi evlidir, bir diğeri değildir; birinin ötekinden daha çok çocuğu vardır vb. vb. Buradan hareketle, eşit bir emek performansına ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonunda eşit bir paya sahip olan biri, gerçekte diğerinden daha fazla alacak, diğerinden daha zengin olacaktır vb. Tüm bu kusurlardan kaçınabilmesi için, hakkın, eşit olmak yerine, eşitsiz olması gerekmektedir.

Ancak bu kusurlar, uzun doğum sancılarından sonra kapitalist toplumdan çıkıp geldiği haliyle komünist toplumun ilk aşamasında kaçınılmazdır. Hak, hiçbir zaman, toplumun ekonomik yapısından ve onun belirlediği kültürel gelişme düzeyinden daha yüksek olamaz.

Komünist toplumun daha yüksek bir aşamasında, bireylerin işbölümüne köleleştirici bağımlılıkları ve bunun sonucu olarak kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlık sona erdiği zaman; emek artık sadece bir yaşama aracı değil, yaşamanın birincil gereksinimi haline geldiği zaman; bireylerin çok yönlü gelişimlerinin üretici güçleri de artırdığı ve ortak zenginliğin bütün kaynakları gürül gürül fışkırdığı zaman –ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufukları tümüyle aşılabilir ve toplum bayraklarının üzerine şunu yazabilir: Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!

Bir yanda belli bir süre için bir anlamı olmuş, ama şimdi köhnemiş laf yığını haline gelmiş görüşlerin partimize dogmalar olarak zorla kabul ettirilmek istenmesiyle, öte yanda ise partimize bin bir zahmetle kazandırılmış ve artık onda kök salmış gerçek görüşü, ideolojik hukuk saçmalıkları ve demokratlarla Fransız sosyalistleri için çok geçerli olan saçmalıklar yoluyla tersine çevirmekle nasıl büyük bir suç işlendiğini göstermek için, bir yanda emeğin "eksiltilmemiş" gelirini, diğer yandan da "eşit hak"kı ve "adil bölüşüm"ü enine boyuna ele aldım.

Buraya kadar yapılmış olan tahliller bir yana, gene de şu bölüşüm diye adlandırılan şey üzerinde yaygara koparılması ve asıl vurgunun bunun üzerine yapılması genel bir hataydı.

Tüketim araçlarının bölüşümü her nasıl olursa olsun, bu bölüşüm bizzat üretim koşullarının bölüşümünün bir sonucudur. Bununla birlikte, bu sonuncu bölüşüm, bizzat üretim tarzının bir özelliğidir. Örneğin, kapitalist üretim tarzı, kitleler sadece üretimin kişisel koşulunun, emek gücünün sahibiyken, üretimin maddi koşullarının sermaye ve toprak mülkiyeti

biçiminde işçi olmayanların ellerinde bulunmasına dayanır. Üretimin unsurlarının böyle dağıtılması durumunda, bundan, günümüzün tüketim araçlarının bölüşümü otomatik olarak çıkar. Üretimin maddi koşullarının, işçilerin kendi ortak mülkiyeti olması durumunda, bu, benzer bir biçimde, tüketim araçlarının bugünkünden farklı bir biçimde bölüşülmesini getirecektir. Vülger sosyalizm (ve dolayısıyla, demokratların bir kesimi), burjuva iktisatçılardan, bölüşümü üretim tarzından bağımsızmış gibi düşünme ve değerlendirmeyi, bu nedenle de, sosyalizmi esas olarak bölüşüme bağlıymış gibi göstermeyi devralmıştır. Gerçek ilişki uzun zaman önce açıklığa kavuşturulmuşken, geriye dönmek niye?

Zorunluluk ve Özgürlük Alanı

Marx, iktisat alanındaki başyapıtı *Kapital*'in son cildinde, tam özgürlük için zorunlu emeğin azaltılmasın bir önkoşul olduğunu öne sürüyor.

Marx, *Kapital*, III. cildin, "Üçlü Formül" başlıklı 48. bölümünden (1894)[38]

Kendinden öncekilerin tümü gibi, kapitalist üretim süreci de, belirli maddi koşullar içinde yol alır ve bu koşullar da gene, kendi yaşamlarını yeniden üretme süreci içerisinde bulunan bireylerin giriştikleri belirli toplumsal ilişkilerin dayanaklarıdır. Bu koşullar, bu ilişkiler gibi, kapitalist üretim sürecinin bir yandan gerekli önkoşulları, öte yandan sonuçları ve yarattığı şeylerdir; bu süreç tarafından üretilir ve yeniden-üretilirler. Biz, ayrıca sermayenin –kapitalist, yalnızca kişileşmiş sermayedir ve üretim sürecinde sırf sermayenin bir aracısı olarak işlev görür– kendisine karşılık gelen toplumsal üretim sürecinde, doğrudan üreticilerden ya da emekçilerden belirli bir miktarda artık-emek sızdırdığını da görmüş bulunuyoruz; sermaye, bu artık-emeği, karşılığında bir eşdeğer vermeksizin elde eder ve aslında, her ne kadar karşılıklı serbest sözleşmeden doğuyormuş gibi görünürse görünsün, bu emek daima zorla çalıştırma olarak kalır. Bu artık-emek, artık-değer olarak ortaya çıkar ve bu artık-değer, artık-ürün olarak var olur. Genel olarak artık-değer, belli gereksinmelerin üzerinde ve ötesinde harcanan emek olarak, daima var olmak zorundadır. Kapitalist sistemde olduğu gibi köleci sistemde de, vb. sadece antagonist bir biçime bürünür ve toplumun bir tabakasının tam bir aylaklığı ile ta-

mamlanır. Kazalara karşı güvence olarak belirli miktarda bir artık-emek gereklidir ve nüfusun ihtiyaçlarının gelişimiyle ve artmasına ayak uyduran yeniden-üretim sürecindeki zorunlu ve gitgide artan genişleme, kapitalistin bakış açısıyla birikim olarak adlandırılır. Bu artık-emeği, üretici güçlerin, toplumsal ilişkilerin gelişimi için daha yararlı bir şekilde ve daha elverişli koşullarını altında zorlaması ve daha önceki kölelik, serflik vb. biçimlerinde olduğundan daha yüksek ve yeni öğelerin yaratılması, sermayenin uygarlaştırıcı yanlarından biridir.

Böylece sermaye, bir yandan, toplumun bir kesimi tarafından, diğer kesimin baskı altına alınması pahasına, toplumsal gelişmenin (sağladığı maddi ve düşünsel avantajlar dâhil) ezilmesine ve tekelleştirilmesine varacak bir aşamanın ortaya çıkmasına neden olur; diğer yandan ise, genel olarak maddi emeğe ayrılan zamanda daha büyük bir azalma ile bu artık-emeğin daha yüksek bir toplum biçimiyle bileşmesini olanaklı kılarak, maddi araçları ve rüşeym halindeki koşullarını yaratır.

Çünkü emeğin üretkenliğinin gelişimine bağlı olarak, artık-emek kısa bir toplam işgününde büyük ve uzun bir toplam işgününde görece küçük olabilir. Gerekli emek zaman = 3 ve artık-değer = 3 ise, bu durumda toplam işgünü = 6 ve artık-emek oranı = %100 olur. Gerekli emek-zaman = 9 ve artık-emek = 3 ise, bu durumda toplam işgünü = 12 ve artık-emek oranı sadece = %33 yani 1/3 olur. Dolayısıyla bu, emek üretkenliğine, belirli bir zamanda, dolayısıyla aynı zamanda belirli bir artık-emek zamanda ne kadar kullanım değeri üretileceğine bağlıdır. Dolayısıyla toplumun gerçek serveti ve yeniden-üretim sürecini devamlı genişletme olanağı, artık-emeğin süresine bağlı olmayıp, onun üretkenliğine ve bu emeğin harcandığı üretim koşullarının az ya da çok elverişli olmasına bağlıdır.

Aslında özgürlük alanı ancak emeğin zorunluluk ve günlük kaygılarla belirlenmesinin bittiği yerde fiilen başlamış olur; dolayısıyla bu alan, eşyanın doğası gereği, fiili maddi üretim sahasının ötesinde yer alır. Tıpkı vahşi insanın, gereksinimlerini karşılamak, yaşamını sürdürmek ve yeniden üretmek için Doğayla boğuşmak zorunda olması gibi, uygar insanoğlunun da aynı şeyi yapmak zorundadır ve bunu da tüm toplumsal formasyonlar içinde ve olası tüm üretim tarzları altında yapmak zorundadır. İnsanoğlunun gelişimiyle birlikte, ihtiyaçlarının artmasının bir sonucu olarak, bu fiziksel gereksinimler alanı genişler; ama aynı zamanda, bu ihtiyaçları karşılayan üretim güçleri de artış gösterir. Bu alanda özgürlük ancak Doğanın kör

güçlerinin önüne katılmak yerine, Doğayla olan karşılıklı ilişkilerini rasyonel bir biçimde düzenleyen ve onu ortak denetimi altına sokan toplumsallaşmış insan, birleşmiş üreticiler tarafından gerçekleştirilebilir ve bu, en az enerji harcamasıyla ve onların insan doğasına en uygun ve en layık koşullar altında sağlanır. Ancak yine de bir zorunluluk alanı var olmaya devam eder. Gerçek özgürlük alanı, kendi başına bir amaç olarak insan enerjisinin gelişimi bunun ötesinde başlar, ne var ki bu da ancak onun temelini oluşturan bu zorunluluk alanıyla serpilip gelişebilir. İşgününün kısaltılması bunun temel önkoşuludur.

Kadınların Ezilmesi ve Kadınların Kurtuluşu

Manifesto'da Marx ve Engels "kadınların salt üretim araçları olma durumuna son ver[ilmesinden]" yana olduklarını ifade ederler. Daha sonra Engels kadınların ezilmesinin sınıflı toplumun gelişiminin bir sonucu olduğunu ve kadınların kurtuluşu için sınıfların ortadan kaldırılmasını gerektiğini ayrıntılı bir biçimde ele almıştır.

Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, II. bölüm, "Aile" (1884)

Tarihte görülen ilk sınıf karşıtlığı, tek eşli evlilik içinde erkek ve kadın arasındaki antagonizmin gelişimiyle ve ilk sınıf baskısı kadının erkek tarafından baskı altına alınmasıyla çakışır. Tek eşli evlilik ileriye doğru atılmış büyük bir tarihsel adımdı; ama yine de kölelik ve özel servetle birlikte, ileriye doğru atılan her adımın aynı zamanda görece geriye doğru atılmış bir adım olduğu, bazıları için refah ve gelişmenin diğerlerinin sefalete itilmesi ve kösteklenmesi yoluyla sağlandığı, günümüze kadar sürmüş olan bir dönemi başlatır. Tek eşli evlilik, uygar toplumun, bu toplumun içindeki tümüyle aktif durumda olan karşıtlıkların ve çelişkilerin doğasının hanidir incelenebilir durumda olduğu, hücresel biçimidir....

Günümüzde çoğu durumda, en azından mülk sahibi sınıflarda, koca ailesinin geçimini sağlamakla yükümlüdür ve bu durum kendi başına ona herhangi bir özel yasal unvan ya da ayrıcalığa gerek olmadan, üstün bir konum kazandırır. Aile içinde erkek burjuvadır ve karısı proletaryayı temsil eder. Sanayi dünyasında, proletaryayı ezen ekonomik baskının özgül karakteri,

ancak kapitalist sınfın tüm özel yasal ayrıcalıkları ilga edildikten ve her iki sınıfın tam yasal eşitliği sağlandıktan sonra, tüm keskinliği ile gözle görülür hale gelir. Demokratik cumhuriyet iki sınıf arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırmaz; tam aksine, bu savaşımın verilebileceği açık alanı sağlar. Aynı şekilde, modern ailede kocanın kadın üzerindeki üstünlüğünün kendine özgü karakteri, bunların arasında gerçek toplumsal eşitliği sağlamanın gerekliliği ve bunun nasıl yapılacağı ancak her iki sınıf da yasal olarak tümüyle eşit haklara sahip oldukları zaman bütün açıklığıyla görülebilecektir. O zaman, kadının kurtuluşunun ilk koşulunun tüm kadın cinsinin yeniden toplumsal üretime katılmasının sağlanması olduğu görülür ve bu da, dolayısıyla, toplumun iktisadi birimi olarak tek eşli ailenin ortadan kaldırılmasını gerektirir....

Üretim araçlarının ortak mülkiyete geçirilmesiyle, tekil aile toplumun iktisadi birimi olmaktan çıkar. Özel ev işleri toplumsal bir sanayiye dönüştürülür. Çocukların bakımı ve eğitimi bir kamu işi haline gelir; toplum, ister meşru isterse de gayrimeşru olsun, tüm çocukların bakımını üzerine alır. Bu, bir kızın kendisini aşık olduğu adama tümüyle vermekten alıkoyan en temel toplumsal –ahlaki olduğu kadar ekonomik– etken olan, "ortaya çıkacak sonuçlarla" ilgili duyulan tüm endişeleri ortadan kaldırır. Bu, serbest cinsel ilişkinin adım adım yaygınlaşmasını ve bununla birlikte genç bir kızın onuru ve bir kadının utancı konusunda daha hoşgörülü bir kamuoyunun oluşmasını sağlamak için yeterli olmayacak mıdır? En nihayet, modern dünyada tek-eşlilik ile fuhşun birbirine karşıt değil, birbirinden ayrılmaz karşıtlar, aynı toplumsal durumun iki kutbu olduklarını görmedik mi? Fuhuş, kendisiyle birlikte tek-eşliliği uçuruma sürüklemeksizin ortadan kalkabilir mi?

Şu anda, kapitalist üretimin yaklaşmakta olan yıkılışının ardından cinsel ilişkilerin nasıl düzenleneceği konusunda ancak olumsuz nitelikte; büyük ölçüde nelerin ortadan kalkacağıyla sınırlı kalan çıkarsamalar yapabiliriz. Peki, ama yeni neler olacak? Bu sorunun yanıtı yeni bir kuşak –yaşamları boyunca bir kadının teslimiyetini parayla satın almanın ne olduğunu bilmeyen bir erkekler kuşağı; gerçek aşk dışında başka hiçbir nedenle kendilerini bir erkeğe vermeyi ya da ekonomik sonuçlarından korkarak kendilerini sevgililerine vermeyi reddetmeyi bilmeyen bir kadınlar kuşağı– yetiştiği zaman verilecektir. Bu insanlar dünyada yer aldıkları zaman, onların nasıl davranmaları gerektiği konusunda bugün ileri sürülen düşüncelere hiç

kulak asmayacaklar; kendi pratiklerini ve buna karşılık gelen her bireyin pratiği hakkında kendi kamuoylarını oluşturacaklar –ve bu da ailenin sonu olacak.

Sınıfların ve Devletin Ortaya Çıkışı

Marx ve Engels'in sınıf farklılıklarının ve devletin en sonunda ortadan kaldırılabileceğine duydukları güven, hem sınıf farklılıklarının hem de devletin kökenlerinin oldukça yeni olduğuna inanıyor olmalarından kaynaklanıyordu. Engels bu konuları daha sonraki bazı yazılarında ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Aşağıda yer alan ilk pasajda Engels, Kuzey Amerika'daki İrokua Kızılderilerinin ilkel komünist yapılanmasını, ikincisinde sınıflı toplumun gelişimini ve üçüncüsünde devletin kökenini tartışıyor.

Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, III. bölüm, "Iraquoi Gensi" (1884)

Tüm saflığı ve yalınlığıyla, bu gentilice[39] örgütlenme, ne hayranlığa değer bir yapılaşmadır! Askersiz, jandarmasız, polissiz, soylular sınıfı yok, ne kral, ne hükümet, ne vali, ne yargıç, hapissiz, davasız –ve her şey düzenli bir biçimde seyretmektedir. Bütün kavgalar, bütün çekişmeler, bu durumdan etkilenen tüm topluluk, gens ya da kabile ya da çeşitli gensler tarafından kendi aralarında bir sonuca bağlanır; kan davası tehdidine ancak aşırı ve istisnai bir önlem olarak başvurulur –ve bizim ölüm cezamız, uygarlığın bütün avantajları ve sakıncalarıyla birlikte, uygar bir biçime bürünmüş olan kan davasından başka bir şey değildir. Kamusal işlerin günümüzdekilerden çok daha büyük sayıda olmalarına karşın –ev ekonomisi, bir dizi aile içinde ortaklaşa ve komünisttir; toprak aşiretin mülkiyetindedir, sadece küçük bahçeler, geçici olarak hane halklarına bırakılmıştır– gene de bizim geniş ve karmaşık yönetim aygıtımıza hiçbir gereksinim duyulmamıştır. Kararlar konuyla ilgili olanlar tarafından alınır ve çoğu durumda zaten her şey yüzlerce yıllık töre tarafından çözüme ulaştırılır. Yoksul ve yardıma muhtaç hiç kimse bulunmamaktadır –komünal hane halkı ve gens, yaşlılar, hastalar ve savaşta sakatlanmış olanlara karşı sorumluluklarını bilir. Herkes –kadınlar dâhil– eşit ve özgürdür. Henüz kölelere ve bir kural olarak diğer aşiretlerin boyunduruk altına

alınmasına yer yoktur. Iroqualar, 1651 yılı civarında Erieleri ve "Tarafsız Ulus"u[40] ele geçirdikleri zaman, onlara konfederasyona eşit haklarla katılmaları önerisinde bulundular; ancak yenilenler bu öneriyi kabul etmedikleri zaman, onları topraklarından kovuldular. Yozlaşmamış Kızılderililerle temas etmiş, bu barbarların kişisel onur, dürüstlük, karakter gücü ve yiğitliğinin verdiği ilhamla onlara karşı hayranlık duyan tüm beyaz insanlar, böyle bir toplumun ne tür erkekler ve ne tür kadınlar yetiştirdiğine tanıklık etmektedirler.

Engels, *Anti-Dühring*, II. kısım, IV. bölüm, "Zor Teorisi (Sonuç)" (1878)

İnsanoğlu başlangıçta –terimin dar anlamıyla– hayvanlar âleminden nasıl çıkmışsa, tarihe de o şekilde –hâlâ yarı hayvan ve vahşi, hâlâ doğanın güçleri karşısında güçsüz, hâlâ kendi özgücü konusunda bilgisiz ve dolayısıyla hayvanlar kadar yoksul ve onlardan pek de fazla üretken olmayan bir halde– girmiştir. Bu toplumların varoluş koşullarında belirli bir eşitlik ve aynı zamanda aile reisleri için de sahip oldukları toplumsal konumlarında bir tür eşitlik –en azından sosyal sınıfların olmadığı bir durum– hüküm sürmekteydi. Bu durum daha sonraki uygarlaşmış halkların oluşturduğu ilkel tarım topluluklarında da devam etti. Bu tür toplulukların her birinde, en başından itibaren, bir bütün olarak topluluğun denetimi altında olmakla birlikte, gözetilip korunması bireylere devredilmiş olan belirli ortak çıkarlar bulunmaktaydı: Anlaşmazlıkların yargı yoluyla çözümlenmesi; bireylerin yetkilerini kötüye kullanmalarının önlenmesi; özellikle sıcak ülkelerde su kaynaklarının denetlenmesi ve nihayet koşulların hâlâ mutlak ilkellik düzeyinde olduğu zamanlarda, din işleri. Bu tür makamlara, yerli topluluklarda her dönemde –en eski Alman marklarında[41] ve hatta bugün bile Hindistan'da– rastlanmaktadır. Bu kişiler doğal olarak belirli yetkilerle donatılmışlardı ve devlet iktidarının ilk adımını oluşturuyorlardı. Üretici güçler adım adım artış gösterir; nüfus yoğunluğunun artması, daha büyük birimler içinde kümelenmelerinin, ardı sıra yeni bir iş bölümüne, ortak çıkarları koruyup gözeten ve çatışan çıkarlarla mücadele eden idari organların kurulmasına yol açtığı farklı topluluklar arasında, bir noktada ortak çıkarları, bir diğerinde ise çatışan çıkarları üretir. Sadece tüm grubun ortak çıkarlarını temsil ettikleri için her bir tekil topluluk karşısında –belirli koşullar altında hatta bunlarla bir karşıtlık içinde– özel bir konuma sahip olan bu organlar, kısmen her

şeyin kendiliğinden ortaya çıktığı bir dünyada neredeyse işin doğası gereği ortaya çıkan işlevlerinin kalıtım yoluyla devrediliyor olması ve kısmen de diğer gruplarla olan çatışmaların sayısının artması nedeniyle giderek vazgeçilmez hale geldiklerinden, kendilerini kısa bir süre içinde daha da bağımsız hale getirirler. Toplumsal işlevlerinin toplum karşısındaki bu bağımsızlığının zaman içinde artarak nasıl toplum üzerinde kurulan bir egemenlik haline geldiğini; başlangıçta hizmetkâr olanın, koşullar uygun hale gelince, adım adım nasıl efendi haline geldiğini; bu efendinin koşullara bağlı olarak, nasıl bir Doğulu despot ya da satrap[42], bir Yunan kavminin hanedan sahibi[43], bir Kelt klanının şefi vb. haline geldiğini; bu dönüşüm sırasında ne ölçüde zora başvurmuş olduğunu ve nihayet tekil yöneticilerin birleşerek bir egemen sınıf haline geldiklerini burada incelememiz gerekmiyor. Burada sadece bir toplumsal işlevin yerine getirilmesinin her yerde siyasi üstünlüğün temelini oluşturduğu ve bunun ötesinde bu siyasi üstünlüğün toplumsal işlevlerinden azledildiği zamana kadar sürmüş olduğu olgusunu tespit etmekle ilgileniyoruz. İran ve Hindistan'da yükselen ve yok olan despotlukların sayısı ne kadar çok olursa olsun, bunların her biri, nehir vadileri yoluyla yapılan sulamanın ortaklaşa bakımından sorumlu olan girişimci olmadan, orada hiçbir tarımsal faaliyet yürütmenin mümkün olmadığının tamamen bilincindeydiler. Hindistan'da bunu dikkate alınama ayrıcalığı İngilizlere nasip oldu; sulama kanalları ve savaklarının çürüyüp gitmesine izin verdiler ve şimdi, en nihayetinde, sık sık yaşanan kıtlıklar aracılığıyla, Hindistan'daki egemenliklerine, en azından kendilerinden öncekilerinki kadar meşruluk sağlayabilecek olan bir faaliyeti ihmal etmiş olduklarını keşfediyorlar.

Ancak bu sınıfların oluşum sürecinin yanı sıra, bir başka süreç daha yaşanıyordu. Toprağı işleyen aile içinde kendiliğinden gelişen işbölümü, belirli bir refah düzeyine ulaşıldığında, ek iş gücü olarak bir ya da daha fazla yabancının katılımını mümkün hale getirdi. Bu durum, özellikle, toprağın eski ortaklaşa mülkiyetinin hanidir dağılmış olduğu ya da en azından eski ortaklaşa ekimin yerini, toprak parçalarının aileler tarafından, sırayla, ayrı ayrı ekiminin almış olduğu ülkeler için söz konusuydu. Üretim, bir insanın emek-gücünün artık salt kendini idame etmesi için zorunlu olandan daha fazlasını üretebileceği ölçüde gelişmişti; ek emek-güçlerinin sürekliliğini sağlamanın araçları mevcuttu; benzer bir biçimde bunları istihdam etme araçları da mevcuttu; emek-gücü artık bir *değer* kazanmıştı. Ama topluluğun kendisi ve bağlı olduğu birlik, kullanmaya hazır, fazla bir emek-gücü sağlamıyordu. Diğer yandan, bu güçler savaş tarafından

sağlanıyordu ve savaş, çeşitli topluluk gruplarının yan yana eşzamanlı varoluşları kadar eski olan bir şeydi. O zamana kadar, savaş tutsaklarıyla ne yapılacağı bilinmiyordu ve bu nedenle düpedüz öldürülüyorlardı; daha önceki dönemlerde onları yiyorlardı bile. Ama artık ulaşılmış bulunulan "ekonomik durum" aşamasında, savaş tutsakları değer kazandılar; dolayısıyla yaşamalarına izin verildi ve emekleri kullanıldı. Böylece, zor, ekonomik durumu kontrol etmek yerine, ekonomik durumun hizmetine koşulmaktaydı. *Kölelik* icat edilmişti. Kölelik, kısa zaman içinde, eski toplumun ötesine geçerek gelişen tüm halklar arasında egemen üretim biçimi haline geldi, ama sonuçta bu aynı zamanda, bu halkların çürüyüşünün başlıca nedenlerinden biri de oldu. İlk olarak tarım ile sanayi arasında daha geniş bir ölçekte işbölümünü ve bu yolla da antik dünyanın doruğu olan Helenizmi mümkün kılan kölelikti. Kölelik olmasaydı, Yunan devleti, Yunan sanat ve bilimi olmazdı; kölelik olmasaydı, Roma İmparatorluğu olmazdı...

Bu noktada, sömürülen ve sömüren, egemen ve ezilen sınıflar arasındaki tüm tarihi uzlaşmaz karşıtlıkların bugüne kadar ifadesini insan emeğinin bu aynı göreli azgelişmişliğinde bulduğunu ekleyebiliriz. Gerçekten çalışan nüfus gerekli emeğiyle toplumun ortak işlerini gözetmek için hiç zamanı kalmayacak denli çok meşgul olduğu sürece, bu işleri yönetmek için fiili çalışmadan azat edilmiş özel bir sınıfın sürekli olarak var olması gerekli olduğu sürece, bu sınıf emekçi kitlelerin omuzlarına, kendi lehine olacak biçimde, giderek daha büyük bir emek yükü bindirmekten asla geri durmamıştır. Çalışmanın istisnasız olarak toplumun tüm üyeleri arasında paylaştırılması ve böylece her bir tekil toplum üyesinin emek-zamanının toplumun genel –hem teorik hem de pratik– işlerine katılmak için yeterince boş zamanları kalacak biçimde sınırlandırılması ancak üretici güçlerde modern sanayi eliyle sağlanacak olan muazzam artışla mümkün hale gelmiştir. Dolayısıyla, her egemen ve sömürücü sınıf, ancak şimdi gereksiz ve aslında toplumsal gelişimin önünde duran bir engel haline gelmiştir ve aynı zamanda, her ne kadar "doğrudan zora" başvurma gücüne sahip olsa da, kaçınılmaz bir biçimde ortadan kaldırılacaktır.

Devlet uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarını denetim altında ihtiyacının yanı sıra, aynı zamanda sınıflar arasında yaşanan savaşımın içinden çıkıp yükseldiğinden, normal olarak en güçlü olan,

Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, IX. bölüm, "Barbarlık ve Uygarlık" (1884)

ekonomik olarak egemen olan –bu yolla aynı zamanda siyasi olarak da egemen sınıf haline gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlara sahip olan– sınıfın devletidir. Antik devlet, her şeyden önce –tıpkı feodal devletin soyluluğun köylü serfleri ve angarya iş görenleri boyunduruk altında tutan kurum ve modern temsili devletin ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesinin aracı olması gibi– köle sahiplerinin, köleleri baskı altında tutmalarını sağlayan devletiydi...

Devlet... ezelden beri var olmamıştır. İşlerini o olmadan görebilmiş, hiçbir devlet ya da devlet iktidarı mefhumu bulunmayan toplumlar olmuştur. Ekonomik gelişimin, toplumu kaçınılmaz bir biçimde sınıflara bölen belirli bir aşamasında, bu bölünme nedeniyle devlet bir gereklilik haline gelmiştir. Şu anda bizler üretimin gelişiminde, bu sınıfların sadece bir zorunluluk olmaktan çıkınakla kalmayıp, aynı zamanda üretimin önünde gerçek bir engel haline geldiği bir aşamaya doğru hızla yol alıyoruz. Sınıflar, bir zamanlar kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıktıkları gibi, kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkacaklardır. Onlarla birlikte devlet de kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkar. Üretimi, üreticilerin özgürce ve eşit bir biçimde bir birleşmeleri temelinde yeniden düzenleyen bu toplum, tüm devlet aygıtını ait olduğu yere, eski eserler müzesine, çıkrık ve bronz baltanın yanına koyacaktır.

Marx'ın Mirası

Marx, 14 Mart 1883 tarihinde öldü ve üç gün sonra Londra'da, Highgate mezarlığında toprağa verildi. Bu cenaze töreni sırasında Engels, Marx'ın mirasını özetleyen, aşağıdaki konuşmayı yaptı.

Engels'in Marx'ın Cenazesinde Yaptığı Konuşma (1883)

14 Mart günü, öğleden sonra saat üçe çeyrek kala, yaşayan düşünürlerin en büyüğü düşünmeye son verdi. Onu en fazla iki dakika kadar yalnız bıraktık ve geri döndüğümüz zaman koltuğunda huzur içinde –sonsuza dek– uyurken bulduk.

Hem Avrupa ve Amerika'nın militan proletaryasının hem de tarih biliminin bu adamın ölümüyle uğradıkları kayıp ölçülemeyecek kadar

büyüktür. Bu büyük ruhun aramızdan ayrılmasının yarattığı boşluk kendisini kısa süre içinde hissettirecektir.

Nasıl ki Darwin organik doğanın gelişim yasasını keşfetmişse,[45] Marx da insanlık tarihinin gelişim yasasını, yani insanoğlunun siyaset, bilim, sanat, din vb. ile uğraşmadan önce, ilkin yemesi, içmesi, barınması ve giyinmesi gerektiği; bu nedenle dolaysız maddi geçim araçlarının ve buna bağlı olarak belirli bir halkın ya da belirli bir çağın ulaştığı ekonomik gelişmişlik derecesinin, devlet kurumlarının, hukuksal anlayışların, sanatın ve hatta söz konusu halkın dinsel fikirlerinin üzerinde geliştiği temeli oluşturduğu ve bu nedenle bunların bugüne kadar yapılanın tam aksine, bu perspektifin ışığında açıklanmaları gerektiği yolundaki, bugüne kadar üzeri ideolojinin aşırı büyümesiyle örtülmüş olan basit gerçeği keşfetmiştir.

Ama hepsi bu değil. Marx aynı zamanda günümüzün kapitalist üretim tarzına ve onun yarattığı burjuva toplumuna hükmeden özel hareket yasasını da buldu. Artık-değerin keşfi, çözüme kavuşturabilmek için hem burjuva iktisatçıların hem de onların sosyalist eleştirmenlerinin daha öncesinde karanlıkta el yordamı ile araştırdıkları soruna, birdenbire ışık tuttu.

Bu türden iki keşif bütün bir insan yaşamı için yeterli olurdu. Kendisine böyle bir tek buluş yapmak nasip olan insana ne mutlu. Ama Marx araştırdığı her alanda –o çok sayıda alanda araştırma yaptı ve bunların hiçbirini yüzeysel bir biçimde yapmadı– hatta matematik alanında bile, özgün buluşlar yaptı.

O böyle bir bilim adamıydı. Ama bu onun yarısını bile değildi. Marx için bilim, tarihsel olarak dinamik, devrimci bir güçtü. Pratik uygulamasının belki de henüz düşünülmesi bile olanaksız olan teorik bir bilimdeki yeni bir keşfi ne kadar büyük bir sevinçle karşılayacak olursa olsun, bir buluş sanayide ve genel olarak tarihsel gelişimde doğrudan devrimci değişimleri beraberinde getirdiği zaman duyduğu sevinç bambaşka olurdu. Örneğin, elektrik alanında yapılan keşifleri ve son zamanlarda Marcel Deprez'in [46] yaptığı keşifleri yakından takip etti.

Çünkü Marx, her şeyden önce bir devrimciydi. Onun hayattaki gerçek amacı kapitalist toplumun ve onun oluşturduğu devlet kurumlarının yıkılmasına, kendi öz konumu ve ihtiyaçlarının, kendi kurtuluşunun koşullarının bilincini kendisine ilk onun vermiş olduğu modern proletaryanın kurtuluşuna yardımcı olmak üzere katkıda bulunmaktı. Mücadele içinde olmak onun temel özelliklerinden biriydi. Marx, çok az insanın aşık atabileceği bir tutku, arzu

ve başarıyla kavga verdi. Onun birinci *Rheinische Zeitung*'da.(1842), Paris'teki *Worwärts*'da (1844), Brüksel'deki *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*'da (1847), *Neue Rheinische Zeitung*'da (1848-49) *New York Tribune*'de (1852-61) yaptığı çalışmalar, bunlara ek olarak yayımladığı çok sayıda militan broşür, Paris, Brüksel ve Londra'da yürüttüğü faaliyetler ve en nihayet, tüm bunları taçlandıran büyük Uluslararası İşçi Birliği'nin kuruluşu –başka hiçbir şey yapmamış olsaydı bile, kurucusunun pekâlâ gurur duyabileceği bir başarıdır.

Bundan dolayı, Marx zamanının en fazla nefret edilen ve en çok iftiraya uğrayan adamı oldu. Hem mutlakıyetçi hem cumhuriyetçi hükümetler onu kendi topraklarından sınır dışı ettiler. Marx bütün bunları, bir örümcek ağıymış gibi elinin tersiyle bir kenara itti, aldırış etmedi ve sadece çok zorunlu durumlarda cevap verdi. Sibirya madenlerinden Kaliforniya'ya, Avrupa ve Amerika'nın bütün bölgelerindeki milyonlarca devrimci işçi tarafından sevilen, büyük saygı duyulan ve ardından yas tutulan bir insan olarak öldü ve şunu çekinmeden söyleyebilirim ki, çok sayıda karşıtı olsa da, hiç kişisel düşmanı yoktu.

Adı çağlar boyunca yaşayacak, eseri de öyle.

Notlar

1 1789 Fransız Devrimi ayların adlarını değiştirdi. Onsekiz Brumaire, Napolyon Bonapart'ın iktidarı ele geçirdiği gündü.

2 Louis Marc Caussidière (1808-1861) cumhuriyetçi *Réformiste* akımın bir üyesiydi (bkz. *Manifesto* III.57 ve IV.2), 1848 Şubat devriminin ardından Kurucu Meclis'e seçildi ve Haziran ayında işçi ayaklanmasının bastırılmasının ardından zorla sürgüne gönderildi. Georges Jacques Danton (1759-1794) 1789 Fransız Devrimi'nin başlıca önderlerinden biriydi, 1794 yılında ılımlı bir çizgiyi savunmasının ardından idam edildi. Louis Blanc (1811-1882) 1848 devriminin sonrasında ulusal atölyelerin kurulmasına yardımcı olmuş, ancak Haziran'dan sonra İngiltere'ye kaçmış olan bir ütopyacı sosyalistti. Maximilien François Marie Isidore de Robespierre (1758-1794) 1789 devriminde radikal Jakoben hizbin önderiydi, en nihayetinde, Danton'dan birkaç ay sonra idam edildi. "Montagne" (dağ) ilk olarak 1790'lı yılların başlarında Fransız Meclisi'nde yüksek sıralarda oturan (aralarında Danton ve Robespierre'in de yer aldığı) radikallere verilen addı ve 1848 devriminde radikaller ve sosyalistler bu isme sahip çıktılar. Yeğen, Louis Bonaparte (III. Napolyon), amca ise Napolyon Bonapart'tı (I. Napolyon).

3 Louis Bonaparte'ın, 1851 yılının Aralık ayında iktidarı ele geçirişi.

4 Camille Desmoulins (1760-1794) Danton'un, onunla

birlikte idam edilen yakın bir müttefikiydi.

5 Louis-Antoine Saint Just (1767-1794) Robespierre'in, onunla birlikte arkadaşı olarak aynı gün idam edilmiş olan yakın bir müttefikiydi.

6 On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında burjuva Fransız düşünürler ve siyasetçiler.

7 XVIII. Louis, Napolyon'un yenilgiye uğramasının ardından başlıca Avrupalı güçler tarafından Fransa tahtına çıkarıldı. 1830 Devrimi ile iktidardan indirildi.

8 On yedinci yüzyıl İngiliz Devrimi.

9 John Locke (1632-1704) İngiltere'de yeni burjuva rejimin en önemli siyasi felsefecisiydi. Habakkuk küçük bir Eski Ahit peygamberiydi.

10 "Rodos burası, burada atla!" Bu cümle, Ezop'un masallarından birine yapılmış bir göndermedir. Masalda bir atlet, Rodos'ta bir zamanlar inanılmaz bir atlayış gerçekleştirdiğini tanıkların doğrulayacağını söyleyerek böbürlenmektedir. Bir şüpheci izleyici atlete yeteneklerini hemen orada göstermesini söyler.

11 Hollanda, 1568 ile 1648 yılları arasında, İspanya'ya karşı uzun soluklu bir bağımsızlık savaşı verdi; zaman zaman ilk burjuva devrimi olarak adlandırılan bu savaşın ardından, on yedinci yüzyılın ikinci yarısında bir dünya gücü haline geldi.

12 1789 Fransız Devrimi'ni izleyen dönemde Britanya'nın Fransa'ya karşı yürüttüğü savaş. Jakobenler, Devrim'in önderliğinin en radikal kanadını oluşturuyorlardı.

13 Batılı güçler 1839 ile 1842 ve 1856 ile 1860 yılları arasında, Çin'i pazarlarını afyon dâhil ithalata açmaya zorlamak için iki kez savaş açtılar.

14 [*Marx'ın, eserin orijinalinde yer alan dipnotu.*] William Howitt, "Colonisation and Christianity: A Popular History of the Treatment of the Natives by the Europeans in all their Colonies," London, 1838, s. 9. Kölelere nasıl davranıldığı üzerine iyi bir derleme: Charles Comte, "Traité de la Législation," 3me éd., Bruxelles, 1837. Burjuvazinin, dünyaya kendi tasavvur ettiği gibi biçim verebildiği her yerde, kendisini ve işçiyi ne hale soktuğunu görmek için, bu konunun ayrıntılarıyla incelenmesi gerekir.

15 [*Marx'ın, eserin orijinalinde yer alan dipnotu.*] Bu adanın müteveffa vali yardımcısı Thomas Stamford Raffles, "The History of Java." London,.1817

16 1713'ten 1714'e kadar büyük Avrupalı güçler tarafından, 1701 yılında, çocuğu olmayan İspanya Kralı II. Charles'ının ölümünün ardından başlayan İspanya Veraset Savaşı'na son veren bir dizi anlaşma imzalandı.

17 Yunan lirik şairi (522-443 İÖ).

18 Sayfa numarası, XXIV. bölümde belirilen bir dipnota gönderme yapmaktadır: Dr. Aikin: "Description of the Country from 30 to 40 miles round Manchester." London, 1795.

19 [*Marx'ın, eserin orijinalinde yer alan dipnotu.*] 1790 yılında Karayipler'de İngiltere'nin hükmü altındaki kesiminde bir özgür kişiye on, Fransa'nın hükmü altındaki yerlerde on dört ve Hollanda'nın hükmü altındaki yerlerde yirmi üç köle düşüyordu. (Henry Brougham, "An Inquiry into the Colonial Policy of the European Powers." Edinburgh, 1803, II. cilt, s. 74.)

20 Romalı şair Virgil'in bir mısrasına yapılan bir gönderme: *"Tantae molis erat Romanam condere gentem."* (*The Aeneid*: 1. Kitap, 33. Mısra) "Roma ulusunun kuruluşu böylesine büyük bir zahmeti gerektiriyordu."

21 [*Marx'ın, eserin orijinalinde yer alan dipnotu.*] Marie Angier, "Du Crédit Public." Paris, 1842.

22 [*Marx'ın, eserin orijinalinde yer alan dipnotu. Gönderme, Dunning'in "Trades' Unions and Strikes," adlı çalışmasına (Lond., 1860). Dunning Britanyalı bir*

sendikacı ve Londra Mücellitler Derneği'nin sekreteriydi.] "Sermaye," der *Quarterly Reviewer*, "kargaşalıktan ve kavgadan kaçar ve ürkek bir tabiata sahiptir. Bu, çok doğru olmakla birlikte, gerçeğin tamamı değildir. Sermaye, doğanın boşluktan dehşete kapılması gibi, kâr olmaması ya da çok az kâr olması halinde dehşete kapılır. Uygun bir kâr olsun, aslan kesilir. Yüzde 10'luk emin bir kârla her işe girişir; yüzde 20 ile canlanır; yüzde 50 ile cesareti mutlaklaşır; yüzde 100 ile bütün yasaları ayaklar altına alır; yüzde 300 için işleyemeyeceği suç yoktur, asılmayı bile göze alır. Kargaşa ve kavga kâr getirsin, bunların ikisini de teşvik eder. Kanıt: Kaçakçılık ve köle ticareti." (T. J. Dunning, l.c., s. 35, 36.)

23 Louis Adolphe Thiers (1797–1877) 1830'lu yıllarda Fransa'nın başbakanıydı ve 1871 yılının başlarında geçici cumhurbaşkanı olarak yeniden ortaya çıktı. Mayıs ayında, Paris Komünü'nü ezmeleri için asker göndererek, on binlerce işçiyi öldürdü.

24 Baron de Montesquieu (1689-1755) kuvvetler ayrılığı siyasi doktrinini geliştirmiş olan Aydınlanma filozofuydu. Jirodenler, 1789 Fransız Devrimi'nin daha ılımlı kanadını oluşturdular.

25 *Punch*, Britanya'da yayımlanan bir mizah dergisiydi.

26 Halkın iradesiyle.

27 Belediye Sarayı.

28 Cahil kardeşler –muhafazakâr dini eğitimcilere yapılan bir gönderme.

29 Voltaire (1694-1778) önde gelen Fransız aydınlanma filozofu, aklın savunucusu ve yerleşik dinin bir karşıtıydı.

30 Kendisini İmparator III. Napolyon ilân etmiş olan Louis Bonaparte'ın rejimi.

31 Baron Haussmann (1809-1891) Louis Bonaparte'ın yönetiminde Paris'i, açıkça caddelerde devrimci barikatların kurulmasını daha güç hale getirmek amacıyla yeniden tasarlamış olan Fransız devlet görevlisiydi.

32 Fransız burjuvazisi Komün döneminde hükümet merkezini Versay'a taşıdı.

33 Aşırı-muhafazakâr Fransız parlamentosu Napolyon Bonaparte'ın düşüşünden sonra toplandı.

34 Güneydoğu Romanya'nın aristokratları.

35 Fahişler.

36 Bkz. yukarıda yer alan 12'nci not.

37 Programın ilk paragrafında şöyle denmektedir: "Emek tüm zenginliğin ve tüm kültürün kaynağıdır ve faydalı emek, ancak toplum içinde ve toplum tarafından meydana getirildiği için, emeğin geliri, tümüyle, eşit hakla, toplumun tüm üyelerine aittir."

38 Marx, 1883 yılında öldü. Engels, Marx'ın tamamlanmamış el yazmaları ve notlarına dayanarak, 1894 yılında *Kapital*'in II. cildini ve 1894 yılında III. cildini yayımladı.

39 Engels bu sözcüğü eski bir anlamıyla, "pagan" karşılığı olarak kullanıyor.

40 Kızılderili kabileleri on yedinci yüzyılda Iroquoiler ve Huronlar arasında yaşanan çatışmada tarafsız kaldılar.

41 Orta Çağ toplulukları tarafından ortaklaşa düzenlenen arazi yolları.

42 Bir hükümdar ya da resmi görevli.

43 Kalıtımsal yolla iktidara gelen bir hükümdar.

44 Antik Yunan uygarlığı.

45 Charles Darwin (1809-1882) *Türlerin Kökeni* (1859) ve daha sonraki çalışmalarında doğal seçilim yoluyla modern biyolojik evrim teorisini kuruldu.

46 Marcel Deprez (1843-1918) uzun mesafelerde elektrik iletiminin öncülüğünü yapmış olan bir Fransız mühendisti.

İnceleme ve Tartışma Soruları

I. Bölüm: Burjuvalar ve Proleterler

İnceleme Soruları

1. "...modern burjuvazi uzun bir gelişme sürecinin, üretim ve mübadele tarzlarındaki bir dizi devrimin ürünü[dür]." Bu gelişim sürecinde en önemli aşamalar hangileriydi?

2. "Burjuvazi tarihsel olarak son derece devrimci bir rol oynamıştır." Marx ve Engels neden böyle diyorlar?

3. Burjuvazi "kendi suretinde bir dünya"yı nasıl yaratır?

4. Marx ve Engels feodal toplumun, "feodal mülkiyet ilişkileri, gelişmiş bulunan üretici güçlere artık ayak uydurama[z]" hale geldiği için sona erdiğini öne sürüyorlar. Burjuva toplumunda benzer bir uyumsuzluğun ortaya çıkışıyla ilgili olarak hangi kanıtları gösteriyorlar?

5. Marx ve Engels "proletarya" ile neyi kastediyorlar? Proletaryayı burjuvaziden ayıran şey nedir?

6. Proletarya bir sınıf olarak nasıl birleşebilir?

7. "Dolayısıyla, proletaryaya kendi siyasi ve genel eğitim öğelerini sağlayan bizzat burjuvazidir, bir daha deyişle, proletaryayı burjuvaziye karşı savaşacağı silahlarla donatır." Burjuvazi bunu neden yapar?

8. "Bugün burjuvazi ile karşı karşıya gelen tüm sınıflar içinde sadece proletarya gerçekten devrimci bir sınıf[ken]", diğer burjuva olmayan sınıflar "devrimci değil, tutucudurlar. Dahası gericidirler." Marx ve Engels neden sadece proletaryanın devrimci potansiyele sahip olduğunu düşünüyorlar? Diğer sınıflar neden salt tutucu olarak değil, aynı zamanda gerici olarak tanımlanıyorlar?

9. "Bugüne kadar üstünlüğü ele geçirmiş olan tüm sınıflar, toplumun tümünü kendi mülk edinme koşullarına tabi kılarak, bu konumlarını sağlamlaştırmaya çalışmışlardır." Üstünlüğü ele geçirmesi durumunda proletarya neden aynı şeyi yapmayacak olsun?

10. Marx ve Engels neden burjuvazinin egemen olmaya elverişsiz hale geldiğini söylüyorlar?

Tartışma Soruları

1. Eğer bütün sınıflı toplumların tarihi sınıf mücadelelerinin tarihi ise, sınıfların ortaya çıkmasından önceki toplumları nasıl anlamamız gerekir? Bu tür toplumlarda çelişkiler var mıydı? Onların değişmesine ne neden olmuştu?

2. Yaşadığınız yerde sınıf mücadelesi örnekleri nelerdir? Sınıf mücadelesinin artmakta mı, azalmakta mı yoksa aynı düzeyde kaldığını mı söylersiniz? Kapitalist toplumda sınıf mücadelesi kaçınılmaz mıdır?

3. Kimi zaman Marx ve Engels'in toplumdaki her şeyi sınıf temelinde açıklamaya çalıştıkları söylenir. Marx ve Engels "sınıf indirgemecisi" midir? Bu ne anlama gelmektedir? Toplumda (kimi zaman) sınıftan daha önemli olan ya da sınıfla eşit öneme sahip ya da sınıf temelinde açıklanamayacak herhangi bir şey var mıdır? Irk, cinsiyet, milliyet ve din temelindeki ayrılıklar hakkında ne söylemek gerekir?

4. Kendi sınıfsal konumunuzu Marksist terimlerle nasıl sınıflandırırsınız? Öğrencilerin nasıl sınıflandırılmaları gerekir? Öğretmenler, profesörler, tam zamanlı sendika görevlileri, "kâr amaçlı olmayan" örgütlerde çalışanlar hakkında ne demek gerekir? Günümüzde sınıfsal yapı, on dokuzuncu yüzyılda olduğundan daha mı fazla yoksa daha mı az karmaşıktır?

5. Burjuvazinin feodalizme karşı zaferi kaçınılmaz mıydı?

6. "Modern devletin yürütme erki, tüm burjuvazinin ortak işlerini yürüten bir kuruldan başka bir şey değildir." Buna katılıyor musunuz? Amerika Birleşik Devletleri gibi modern bir demokraside, bir azınlık devleti nasıl kontrol edebilir? Hükümetler burjuvazinin çıkarlarına karşı hareket ederler mi? Eğer ederlerse, neden böyle yaparlar?

7. Kapitalizm altında sömürü daha önceki toplum biçimlerinde olduğundan daha "çıplak, utanmaz [ve] gaddarca" mıdır?

8. Kapitalist toplumda aile "salt bir para ilişkisi" haline mi gelmiştir?

9. Marx ve Engels burjuva toplumunda "katı olan her şey[in] buharlaş[tığını]" öne sürerler. Bununla neyi kastetmektedirler? Kimi karşı örnekler verebilir misiniz?

10. Burjuvazi "kendi suretinde bir dünya yaratı[r]." Marx ve Engels bununla neyi kastediyorlar? Bu konuda haklı mıdırlar? Bunun iyi bir şey mi, kötü bir şey mi, her ikisi mi yoksa hiçbiri mi olduğunu düşünmektedirler?

11. Marx ve Engels'e göre "feodal mülkiyet ilişkileri, gelişmiş bulunan üretici güçlere artık ayak uyduramaz hale geldiler." Bununla neyi kastediyorlar? Kimi özgül örnekler verebilir misiniz?

12. "Onlarca yıldır sanayinin ve ticaretin tarihi, modern üretici güçlerin, modern üretim koşullarına karşı; burjuvazinin ve onun egemenliğinin varlık koşulu olan mülkiyet ilişkilerine karşı isyanının tarihinden başka bir şey değildir." Eğer bu söylenen on dokuzuncu yüzyılın ortasında doğru idiyse, kapitalizm hâlâ nasıl var olmaya devam edebiliyor?

13. Kapitalizm altında ekonomik krizler kaçınılmaz mıdır?

14. "Proleterlerin yaptığı iş, makinelerin yaygın kullanımı ve işbölümü nedeniyle, bütün özgün niteliğini ve bunun sonucu olarak da, işçi için bütün çekiciliğini yitirmiştir." Bu doğru mudur? Bazı insanlar çalıştıkları işten zevk alırlar mı?

15. Marx ve Engels, "[m]akineler çalışmadaki tüm ayrımları silip attıkça ve ücretleri hemen her yerde aynı düşük düzeye indirdikçe proletaryanın saflarındaki farklı çıkarlar ve yaşam koşulları[nın] da gitgide eşitlen[diğini]," öne sürmektedirler. Sizce bu, modern kapitalizmin doğru bir tanımlaması mıdır?

16. Marx ve Engels, kapitalizm geliştiği ölçüde "işçilerin gittikçe genişleyen birliğini" üreteceğine inanırlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde birkaç on yıldır sendikalaşma düzeyinin düşüş gösteriyor olması gerçeği onların yanılmış olduklarını gösterir mi?

17. "Proleterlerin bir sınıf olarak ve bunun sonucunda bir siyasal parti olarak örgütlenmeleri, gene işçilerin kendi aralarındaki rekabet yüzünden habire tökezler." Bununla ilgili bazı örnekler verebilir misiniz? Marx ve Engels burada ekonomik rekabeti mi kastediyorlar yoksa aynı zamanda diğer rekabet biçimlerinden de mi söz ediyorlar? Eğer öyleyse, hangi diğer rekabet biçimlerinden söz ediyorlar?

18. İşçilerin, Amerika Birleşik Devletleri türünden modern kapitalist toplumlarda "gerçekten devrimci bir sınıf" olduğunu düşünüyor musunuz? Cevabınız evetse, neden? Hayırsa, neden değil?

19. "Bütün devrimler zorbalığa yol açar." Marx ve Engels bu iddiaya nasıl karşılık verirlerdi? Siz nasıl karşılık verirsiniz?

20. Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyalist bir devrim mümkün müdür? Bu arzu edilir bir şey midir?

II. Bölüm: Proleterler ve Komünistler

İnceleme Soruları

1. Marx ve Engels'e göre, Komünistlerle işçi sınıfı arasındaki ilişki nedir?

2. Burjuva özel mülkiyeti, diğer mülkiyet biçimlerinden nasıl farklılık gösterir?

3. "Bu nedenle, sermaye sadece kişisel değil, toplumsal bir güçtür de." Neden?

4. Marx ve Engels "burjuva özgürlüğünü" neden eleştirirler?

5. Marx ve Engels, komünizmin aileyi ortadan kaldıracağı suçlamasına nasıl karşılık verirler?

6. Marx ve Engels neden burjuvazinin komünistleri "kadınların ortaklaşalığını" getirmeyi istemekle suçlamalarının ikiyüzlü bir tavır olduğunu öne sürüyorlar?

7. Marx ve Engels neden, "Halklar arasındaki ulusal farklılıklar[ın] ve karşıtlıklar[ın] her geçen gün biraz daha yok ol[duğunu]," düşünüyorlar?

8. Marx ve Engels neden, "gösterdiği bütün çeşitliliğe ve farklılığa rağmen, geçmiş çağların toplumsal bilincinin, sınıf karşıtlıklarının tümüyle yok olmaları dışında tamamıyla ortadan kalkamayacak belli ortak biçimler ya da genel düşünceler içerisinde hareket et[tiğini]," öne sürüyorlar?

9. Marx ve Engels proletaryanın kendi siyasi üstünlüğünü nasıl kullanacağını düşünüyorlar?

10. Marx ve Engels neden "kamu iktidarı[nın] siyasal niteliğini" er ya da geç kaybedeceğine inanıyorlar?

Tartışma Soruları

1. Komünistler "proletarya hareketini biçimlendirmek ve kalıba sokmak üzere kendilerine özgü hiçbir özel ilke koymazlar." Bu durumda, komünistlerin kendi örgütlerini kurmalarına neden gerek olsun?

2. Kimi zaman farklı siyasi düşüncelere sahip olan gruplar kendilerini "sosyalist" ya da "komünist" olarak adlandırırlar ve "hareket hattını, koşulları ve proletarya hareketinin nihai genel sonuçlarını" anladıklarını iddia ederler. Bu grupların aralarında fikir birliğine varamamaları durumunda, bunların hangisinin neden söz ettiğini bilip bilmediğini –içlerinde bunu bilen bir grup varsa elbette– ayırt etmek nasıl mümkün olabilir?

3. Marx ve Engels, burjuvazinin "özgürlük"ten kastının serbest ticaret olduğunu söylerler. Bu haklı bir eleştiri midir? Siz özgürlüğü nasıl tanımlarsınız?

4. Marx ve Engels'in, "Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla her türlü çalışmanın duracağı ve genel bir tembelliğin kök salacağı" itirazına ikna edici bir cevap verdiğini düşünüyor musunuz? Kapitalizmin ortadan kaldırılması durumunda, insanları çalışmaya ne teşvik edecektir?

5. Marx ve Engels, "doğanın ve aklın ölümsüz yasaları" olduğuna inanıyorlar mı? Siz buna inanıyor musunuz?

6. Marx ve Engels'e göre kapitalizm aileyi yıkıma uğratır. Bu görüşe katılıyor musunuz? Biz "geleneksel" aileye destek vermeli miyiz? Yeni tür ailelere mi ihtiyacımız var? Aile tamamen ortadan kaldırılmalı mıdır?

7. Kapitalist bir toplumda kadınların kurtuluşu mümkün müdür? Neden öyledir ya da neden öyle değildir?

8. Marx ve Engels başarılı bir işçi devrimi için uluslararası dayanışmanın gerekli olduğunu öne sürüyorlar. Ulusların arasındaki rekabetin aşılabileceğine dair düşünebildiğiniz herhangi bir kanıt var mıdır? Aksi yönde düşünmek için herhangi bir kanıt bulunmakta mıdır?

9. Toplumumuzda egemen olan düşünceler nelerdir? Bu düşünceler kapitalistlerin çıkarlarını mı yansıtmaktadır? Eğer öyleyse, diğer insanlar bunları neden kabul etmektedir? İnsanların bu düşüncelere karşı çıkmalarını ne sağlayabilir?

10. Marx ve Engels *Manifesto*'yu bugün yazıyor olsalardı, bir işçi devrimini izleyecek olan ilk önlemler listesinde ne tür değişiklikler yaparlardı?

11. Sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmak mümkün müdür? Sınıf çatışmasının ortadan kaldırılması durumunda, bunun yerini başka bir çelişki biçimi alacak mıdır?

12. Komünizm insan doğasıyla uyumlu mudur? İnsan doğası nedir? Marx ve Engels'in bu soruya ne cevap vereceklerini düşünürsünüz?

III. Bölüm: Sosyalist ve Komünist Yazın

İnceleme Soruları

1. "Feodal sosyalizm" nedir?

2. Marx ve Engels küçük burjuva sosyalizminin olumlu amaçlarını neden eleştiriyorlar?

3. Alman "hakiki" sosyalistleri hangi sınıf çıkarlarını temsil ediyorlar?

4. "Burjuva sosyalizmi", "gerici sosyalizm"den hangi bakımlardan ayrılır?

5. Eleştirel-ütopyacı sosyalistler neden "yeni bir toplumsal bilimin peşine düş[üyorlar?]"

6. Marx ve Engels orijinal ütopyacı sosyalistlerin izleyicilerini neden "gerici" olarak tanımlıyorlar?

Tartışma Soruları

1. "Hıristiyan çileciliğine bir tutam sosyalist çeşni katmaktan daha kolay bir şey yoktur." Dindar bir komünist olmak mümkün müdür? Bu konuda Marx ve Engels'in düşüncesinin ne olduğunu düşünüyorsunuz? Sizin görüşünüz nedir?

2. Sosyalistler işçi sınıfının mı yoksa bütün insanlığın mı (ya da insanlığın çoğunluğunun mu)

çıkarlarını mı temsil etmelidir; her ikisini birden mi temsil etmelidir; ya da hiçbirini temsil etmemeli midir? Bütün işçiler aynı çıkarlara sahiptir midir?

3. Marx ve Engels kapitalizmin sorunlarının reformlar yoluyla çözülemeyeceğini öne sürüyorlar. Eğer haklılarsa, sosyalistler ya da komünistler reformlara yönelik ne tür bir tutuma sahip olmalıdırlar?

4. Sosyalist ya da komünist bir toplumun nasıl işleyebileceğine ilişkin olarak ayrıntılı modeller hazırlamanın herhangi bir faydası var mıdır? Marx ve Engels neden bu tür modellerin "ayaklarının yere basmadığını" söylüyorlar? Söyledikleri post-kapitalist toplumun da aynı ölçüde ütopik olduğu mudur?

5. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda, küçük ölçekli alternatif, "ütopyacı" topluluklar oluşturmaya yönelik birçok girişimde bulunuldu. Acaba bu tür girişimler daha büyük bir ölçekte değişimi sağlamaya çalışmanın iyi bir yolu mudur?

IV. Bölüm: Komünistlerin Günümüzdeki Çeşitli Muhalefet Partileri Karşısındaki Konumu

İnceleme Soruları

1. Komünistlerin, işçi sınıfı partisi olmayan muhalefet partileri karşısında konumları nedir?

2. Marx ve Engels, neden Almanya'daki gelişmelerin özel öneme sahip olduğunu düşünüyorlar?

Tartışma Soruları

1. Bugün sosyalistler ve komünistler müttefiklerini nerede aramalıdırlar? Burjuvazinin, belirli konular etrafında bir araya gelmeleri gereken ilerici kesimleri hâlâ var mıdır?

2. Sosyalist bir devrim yaşanacaksa, bunun için işçilerin zincirlerinden başka kaybedecekleri bir şeylerinin olmaması gerekeceğine katılıyor musunuz?

3. Amerika Birleşik Devletleri gibi ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdeki işçiler, çok daha yoksul ülkelerdeki işçilerle aynı çıkarlara sahip midir?

4. Marx ve Engels sosyalizmi gerçek anlamda demokratik bir toplum biçimi olarak tasavvur ettiler. Sosyalizm bu açıdan kapitalizmden nasıl farklılaşmaktadır? Marx'ın savunduğu bu tür demokrasi modern dünyada işleyebilir bir sistem midir? Devletin en sonunda sönümleneceği iddiasına inanılabilir mi?

Sözlükçe

Amerika'daki Toprak Reformcuları: Önemli bir işçi önderi olan George Henry Evans (1805-56) tarafından 1844 yılında kurulan ve merkezi New York'ta bulunan, Ulusal Reform Birliği'ne (NRA) yapılan bir gönderme. "Kendi çiftliğine sahip olmak için oyunu bize ver!"* sloganı altında örgütlenen NRA, toprağı olmayanlara kamu arazilerinin bedelsiz olarak dağıtılması, küçük çiftliklere borçların tahsil edilmesi amacıyla el konulmasına son verilmesi ve herhangi bir kişinin sahip olabileceği toplam toprak miktarına bir sınırlama getirilmesi çağrısında bulundu. Bu taleplerin ilki, en nihayetinde, İç Savaş sırasında 1862 tarihli İskân Yasası'nın** kabul edilmesiyle birlikte elde edildi. NRA aynı zamanda toprağın kolektif mülkiyeti konusunda yapılan deneysel girişimleri desteklemek için ütopyacı sosyalistlerle birlikte çalıştı, iş gününün kısaltılması için kampanya yürüttü, ABD'nin 1846 yılında Meksika'yı işgal etmesine karşı çıktı ve kadınlara eşitlik tanınmasını destekledi. İç Savaştan sonra NRA'nın eski üyeleri, sendikacıların, sosyalistlerin ve diğer radikallerin örgütü olan ve Marx'ın içinde önemli bir rol oynadığı Uluslararası İşçi Birliği'nin ABD seksiyonunda aktif olarak yer aldılar (bkz. Ek A, 10 no'lu not).

Babeuf, François Noel "Gracchus" (1760-1797): İlk devrimci komünist olarak anılan Fransız siyasi eylemci. Babeuf hem ekonomik hem de siyasi eşitliği savunuyordu ve 1794 yılında radikal Jakoben kanadın yenilgiye uğramasının ardından, 1789 Devrimi'nin ideallerine ihanet edildiğine inanıyordu. "Gracchus" adını, Eski Roma'da, İ.Ö. ikinci yüzyılda, aşağı sınıfların çıkarlarını savunmuş olan Tiberius ve Gaius adlı iki erkek kardeşten almıştı. Babeuf, daha sonra Eşitler Komplosu adıyla anılacak

---

*) [Vote Yourself a Farm –Abraham Lincoln'ün yerleşimcilere Batıdaki topraklar üzerinde ücretsiz çiftlik arazisi veren bir yasa çıkartmayı taahhüt eden seçim kampanyasının sloganı –ç.n.]

**) [Homestead Act: Lincoln hükümeti, 1862 yılında çiftçilerin ve bütün emekçilerin uzun yıllardan beri talep ettikleri bu yasayı çıkardı. Söz konusu yasa gereğince, herkesin, devlet topraklarından bedelsiz olarak ya da çok az bir para karşılığında, 160 arklık (yaklaşık olarak 64 hektarlık) bir toprak elde etme hakkı vardı. Bu yasanın kabul edilmesiyle birlikte çiftliklerin sayısında hızlı bir artış yaşandı – ç.n.]

olan gizli Pantheon Kulübü'nü kurdu. Plan ortaya çıkarıldı, Babeuf tutuklandı ve ertesi yıl idam edildi.

Birikmiş emek: Geçmişte harcanmış olan emek tarafından yaratılmış olan zenginlik.

Burjuvazi: "Burjuvazi ile modern kapitalistler sınıfı, toplumsal üretim araçlarının sahipleri ve ücretli emeği istihdam edenler kastedilmektedir." (Engels)

Çartizm: Çatist hareket 1838 yılında, Britanya'da işçi sınıfının önderlerinin, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik taleplerini de elde etmelerini kolaylaştıracağını umdukları bir siyasi reformlar bildirisi için kampanya yürütmeye başlamalarıyla ortaya çıktı. Bildirinin temel talepleri şunlardı: (1) Herkese oy hakkı tanınması, (2) seçim bölgelerinin eşit büyüklükte olması, (3) milletvekili olabilmek için mülk sahibi olma zorunluluğunun kaldırılması, (4) milletvekillerine maaş bağlanması, (5) gizli oy ve (6) parlamento seçimlerinin her yıl yapılması. Çartist önderler, William Lovett (1800-1877) gibi, bu taleplerin barışçıl yöntemlerle elde edilebileceğini düşünen ılımlılarla, güç kullanmanın zorunlu olacağını düşünen Feargus O'Connor (1795-1856) gibi radikallerin arasında yer alan bir çeşitlilik sergiliyordu. Çartistler kimi zaman kanlı bir biçimde bastırılan çok büyük gösteriler düzenlediler ve 1840'lı yıllarda hem siyasi hem de ekonomik taleplerin yükseltildiği bir grev dalgasında önemli bir rol oynadılar. 1839, 1842 ve 1848 yıllarında taleplerini desteklemek için parlamentoya milyonlarca insanın imzalamış olduğu dilekçeler verdiler. Bu dilekçelerin sonuncusunun reddedilmesinin ardından hareket adım adım düşüşe geçti. Engels, 1843 yılında Çartistlerle temasa geçti ve onların gazetesi *The Northern Star*'a yazılar yazdı. Çartistlerin taleplerinin ilk beşi, en nihayet, 1867 ve 1884 tarihli Reform yasalarında kabul edildi.

Düşkün: Çok yoksul olup, sadaka veya kamu yardımına bağımlı olan kişi.

Egemen sınıf: Devleti doğrudan ya da dolaylı biçimde kontrol eden, ekonomik olarak toplumda egemen konumda bulunan sınıf.

Eleştirel-ütopyacı sosyalizm / komünizm: Claude-Henri de Saint-Simon (1760-1825), Robert Owen (1771-1858), Charles Fourier (1772-1837), Etienne Cabet (1788-1856) ve diğerlerinin düşüncelerinin toplamından ortaya çıkan anlayış. Bu düşünürler erken dönem kapitalizmin acımasız sonuçlarını sert bir dille eleştirdiler, ancak öne sürdükleri alternatifler ideal bir toplum için ayrıntılı planlar yapmak ya da bilfiil bu tür planları temel alan küçük ölçekli topluluklar oluşturmaktı. Marx ve Engels bu dü-

şünürleri, toplumu dönüştürme konusunda gerçekçi bir stratejiye sahip olmadıkları ve işçileri kendi kurtuluşları için mücadele etme yeteneğine sahip olan özneler olarak değil, pasif kurbanlar olarak gördükleri için eleştirdiler.

Falansterler: Charles Fourier'in ideal sosyalist topluluklarında yer alan merkezi binalar. Bu terim aynı zamanda bu toplulukları anlatmak için de kullanılır.

Feodalizm: Kapitalizmin yükselişe geçmesinden önce Avrupa'daki toplumsal sistem. Klasik biçimiyle sekizinci yüzyılda ortaya çıkmış olan feodalizm, lortların, askerlik hizmeti ve köylülerin ürettikleri ürünün bir bölümü karşılığında, köylülere toprak (ya da fief) vermelerine dayanıyordu. Köylüler başlangıçta serf olma sıfatıyla, yasal olarak toprağa bağlı konumdaydılar ama serfliğin kaldırılmasının ardından feodalizm daha akışkan bir sistem haline geldi. Bununla birlikte, bir artık, doğrudan üreticilerden, kapitalizmde olduğu gibi dolaylı ekonomik mekanizmalar aracılığı yerine, doğrudan askeri ve siyasi araçlarla çekilip alınmaya devam etti. Dünyanın diğer bölgelerindeki kapitalizm öncesi üretim biçimlerinin de feodalizmin bir türü olup olmadığı konusunda çok sayıda tartışma yapılmaktadır.

Fourier, Charles (1772-1837): *Falanster* olarak bilinen merkezi bir binayı temel alan, ("falanks" adı verilen) ideal bir toplumu ayrıntılı bir biçimde tanımlamış olan, Fransız ütopyacı sosyalisti. Marx ve Engels, Fourier'in özellikle kadın hakları ("feminizm" terimini o icat etti) ve cinsel özgürlük üzerine ilerici görüşlerine hayranlık duyuyorlardı.

Fransız Devrimi (1789): Modern Avrupa tarihinin en önemli olaylarından biri olan Fransız Devrimi, Fransız parlamentosundaki Üçüncü Zümre'nin burjuvazinin önderliğinde, Kral XVI. Louis ve soyluluğun yetkilerini sınırlandırmaya ve kendi gücünü artırmaya çalışmasıyla başladı. Ne var ki, Paris'teki aşağı sınıfların zorlamasıyla devrimcileşen hareket, 1793 yılında, "terör döneminde" binlerce eski rejim yanlısıyla birlikte Kral'ın idam edilmesine neden oldu. Devrimin radikal evresi 1794 yılında sona erdi ve birkaç yıl süren zayıf muhafazakâr yönetimin ardından, 1799 yılında, Napolyon Bonaparte bir darbe ile iktidarı ele geçirdi ve en sonunda kendisini İmparator ilan etti. Devrim Fransız feodalizminin sonunun geldiğine ve yeni egemen sınıf olarak burjuvazinin yükselişine işaret ediyordu. Daha da önemlisi, devrimin erken dönemine ait –özgürlük, eşitlik ve kardeşlik çağrısında bulunan– radikal düşüncelerin hem Avrupa'da hem de dünyanın diğer bölgelerinde muazzam bir siyasi etki yaratmış olmasıydı.

Fransız Devrimi (1830): X. Charles'ın (Bo-

urbon hanedanı krallarının sonuncusu) basın özgürlüğünü kısıtlamaya ve yasamanın gücünü azaltmaya yönelik girişimlerde bulunmasının ardından, Paris'te patlak veren bir halk ayaklanması ile devrilmesi. Charles'ın yerine, kralların kutsal yönetme hakkını reddeden ve anayasal bir monarşi rejimi kuran, Orleans Dükü Louis Philippe getirildi. Başlangıçta yüksek düzeyde bir halk desteğine sahip olan Louis, Fransız işçilerinin durumu kötüleşirken, burjuvazinin çıkarlarını giderek daha fazla gözetir oldu ve kendisi de 1848 yılının Şubat ayında, keskin bir ekonomik krizin ardından iktidardan düşürüldü.

Fransız Meşrutiyetçileri: On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında kralların kutsal yönetme hakkını savunan ve Bourbon hanedanın –1789 Fransız devriminin ardından devrilen ve 1815-1830 yılları arasında eski statüsüne geçici olarak geri getirilen hanedanlık ailesi– Fransa'nın meşru yönetici ailesi 'olduğuna inanan, aşırı tutucu monarşistler.

Fransız Radikalleri: Bu ismi taşıyor olmalarına rağmen, 1840'lı yıllarda, *Le National* gazetesinin etrafında toplanmış olan bir grup ılımlı Fransız cumhuriyetçisi. (Reformcular olarak bilinen daha radikal olan cumhuriyetçiler, *La Réforme* gazetesiyle bağlantılıydılar.) 1848 yılının Şubat ayında, monarşinin devrilmesinin ardından, "Radikallerin" birçoğu yeni hükümete katıldı ve halk hareketinin ezilmesi için çaba gösterdi.

Genç İngiltere: Britanya Tory Partisi'nde (daha sonra Muhafazakâr Parti) 1840'lı yıllarda ortaya çıkan, ileride başkan olacak olan Benjamin Disraeli'nin (1804-1881) önderliğindeki aristokratik bir hizip. Genç İngiltere, sanayi devriminin acımasızlıklarını eleştirdi ama onun yerine ataerkil ve romantikleştirilmiş bir feodalizm versiyonuna geri dönmeyi önerdi. Genç İngiltere, Disraeli'nin 1840'lı yılların sonlarında grubu terk etmesinin ardından dağıldı.

Gerici: Aşırı derecede muhafazakâr. İlerlemeye karşı çıkan tarihin çarkını geriye döndürmeyi isteyen kişi.

Grün (ya da Gruen), Karl (1813-84): 1840'lı yıllarda Proudhon'la işbirliği yapan Alman "hakiki" sosyalisti (ayrıca sözlükçede bkz. "hakiki" sosyalizm).

Guizot, François (1787-1874): Fransız tarihçi ve siyasetçi. Guizot, anayasal monark Louis Philippe hükümetinde 1830'lu ve 1840'lı yıllarda görev almış ve 1848 Şubat devriminden kısa bir süre önce, 1847 yılında başbakanlık görevine getirilmiş olan ılımlı bir kralcıydı. İktidardan indirilen Guizot yaşamının geri kalanını yazar

olarak sürdürdü; diğer eserlerinin yanı sıra, çok kapsamlı bir İngiliz Devrimi tarihini kaleme aldı.

Gündelikçi: Feodalizmde belli bir çıraklık dönemini tamamlamasına rağmen başkasının yanında çalışmayı sürdüren vasıflı işçiler ya da usta zanaatkârlar.

"Hakiki" sosyalizm: 1840'lı yıllarda Almanya'da ortaya çıkmış olan, bir sınıf perspektifine sahip olmayı, soyut bir adalet ve insanlık düşüncesine bağlılık adına reddeden, filozof Moses Hess (1812-75) ve diğerleriyle birlikte anılan sosyalist akım. Kapitalizmi baş düşman görerek, Alman feodalizmine karşı burjuvaziyle ittifak yapmayı reddettikleri için kendilerini "hakiki" sosyalistler olarak görüyorlardı. Marx ve Engels, bu düşünceleri feodal egemen sınıfın eline oynadığı ve toplumsal ve ekonomik değişim mücadelesi içinde demokratik reformların önemini kavrayamadığı için eleştirdiler. Sonuç olarak, "hakiki" sosyalizmi Alman orta sınıfının bir bölümünün çıkarlarının yansıması olarak gördüler.

İşbölümü: Üretim sürecinde, çoğunlukla verimliliği artırmak amacıyla başvurulan görev dağılımı. Bir miktar işbölümü her ekonomi için gerekli olan bir özelliktir, ama kapitalizm altında işbölümü, karmaşık işlerin en basit ve tek düze parçalarına ayrılmasıyla ve zihinsel ve fiziksel (ya da yaratıcı ve yaratıcı olmayan) iş arasına kalın bir çizgi çekerek, aşırıya gitme eğilimi gösterir. Ayrıca işbölümünün, işlerin, işçilere daha gelişmiş ekonomilerdeki meslektaşlarına kıyasla çok daha az ücret verilebilen, ekonomik olarak daha az gelişmiş ülkelere giderek daha fazla kaydırıldığı uluslararası bir boyutu da vardır.

Kadınların ortaklaşalığı: Komünistlerin tek eşli ilişkiler yerine, erkeklerin istedikleri herhangi bir kadınla birlikte olabilecekleri bir toplum düzeni getirmek istedikleri iftirasına dayanan demagojik iddia. Marx ve Engels, bu iddiaya komünistlerin "kadınların basit birer üretim aracı olmaktan çıkarılması"nı amaçladıklarını ve burjuvazinin gerçekte zaten fahişelik, işyerinde cinsel sömürü ve zina yoluyla kadınların ortaklaşalığını getirmiş olduğunu söyleyerek karşılık verirler (Ayrıca bkz. Engels, *Komünizmin İlkeleri*, 21. soru, Ek B).

Kapitalist: Sermayenin sahipliği ya da kontrolü yoluyla geçimini sağlayan kişi.

Kent soylu: Orta Çağ Avrupa kentlerinde yaşayan tüccar ya da yurttaş.

Komünizm: Üretim araçları üzerindeki mülkiyetin topluma ait olduğu ve sınıf farklılıklarının ortadan kaldırıldığı bir toplum biçimi. Marx'a göre, komünist toplum, "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacı kadar," ilkesine uygun olarak işleyecektir.

Köylülük: Tarımsal üreticiler sınıfını oluşturan küçük çiftçiler ya da kiracılar.

Krakov Ayaklanması: Polonya, on dokuzuncu yüzyıl boyunca Avusturya, Prusya ve Rusya tarafından işgal altında tutuldu. 1846 yılının Şubat ayında, Krakov şehrinde, genç bir madenci olan Edward Dembowski'nin (1822-1846) önderliğinde, yabancı egemenliğine karşı, bunun bütün ülkeye yayılacağı beklentisiyle birlikte bir ayaklanma başlatıldı. İsyancılar köylülüğe özgürlük getirme, feodal vergilerin kaldırması, toprağın yeniden dağıtılması ve yüksek ücret ödeyen ulusal atölyelerin kurulması vaatlerinde bulundular. Ayaklanma yaygınlaşamadı ve ertesi ay Avusturya askerleri tarafından ezildi. Ama hareket Avrupa'nın geri kalan tüm bölgelerinde Polonya'nın davasına yönelik büyük bir sempati yarattı.

Küçük burjuvazi: Dar anlamda "küçük burjuvazi" –küçük çiftçiler, esnaf, küçük işletme sahipleri, doktorlar, avukatlar, serbest çalışanlar vb. Daha genel olarak, ücretli işçi olmayan insanlar (çünkü bunlar bazı üretim araçlarına veya bazı özel mesleki becerilere sahiptirler); ama yine de, bir miktar ücretli emek istihdam ediyor olsalar bile, yaşamlarını sürdürmek için çalışmak zorundadırlar. Kapitalist toplumda, küçük burjuvazi emekle sermaye arasında yer alan ve farklı zamanlarda her iki yöne de çekilebilecek olan orta sınıfın (ya da orta sınıfların) bir parçasını oluşturur.

Küçük İkarya: İkarya, Fransız siyasi eylemci ve yazar Etienne Cabet'nin (1788-56), 1840 tarihli romanı *Voyage en Icarie* (İkarya'ya Yolculuk) adlı romanında, ütopyacı komünist topluma verdiği ad. (İkarya, antik Yunan mitolojisine göre İkarus'un uçarak güneşe çok yaklaştıktan sonra yeryüzüne düştüğü Yunan adasıdır.) "Küçük İkarya", Cabet ve izleyicilerinin Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli bölgelerinde kurmaya giriştikleri küçük ölçekli ütopyacı topluluklara gönderme yapmaktadır.

Lonca ustası: Feodalizmde tüccar ya da zanaatçıların oluşturdukları birliğin, kendisine genellikle bir kraliyet imtiyaz belgesi ya da tekel hakkı verilmiş olan başkanı.

Meta: Pazarda alınıp satılan veya pazarda alınıp satılmak üzere üretilen nesne.

Metternich, Prens Klemens Wenzel von (1773-1858): Kırk yıla yakın bir süre Avusturya dışişleri bakanı olarak görev yapmış olan gerici politikacı. Metternich, Napolyon'un yenilgisinin ardından, Fransa'da Bourbon monarşinin geri getirilmesi dâhil, Avrupa'nın siyasi haritasını yeniden çizen Viyana Kongresi'nde (1814-15) önemli bir rol oynadı. Demokrasi ve halk egemenliğinin düşmanı olan Metternich en nihayetinde, 1848 yılının devrimci dalgası sıra-

sında Viyana'da yapılan kitlesel gösteriler karşısında istifa etmek zorunda kaldı.

Mutlak monarşi: Hükümdarın (kral ya da kraliçe) yasa ya da parlamento tarafından sınırlandırılmamış olduğu bir yönetim biçimi. Mutlakıyetçilik Orta Çağ Avrupa'sında, geç feodal dönemde, on beşinci yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış olmakla birlikte (daha önceki feodal hükümdarlar çok daha az güce sahiptiler), pratikte çok az sayıdaki hükümdar gerçek anlamda mutlak güce sahipti. Mutlak monarşi, genellikle, hükümdarların insanları yönetmek için Tanrı tarafından seçildiklerini öne süren, krallarının kutsal yönetme hakkı doktriniyle birlikte savunulurdu.

Mübadele değeri: Pazarda bir meta olarak alım satımı yapılan bir mal ya da hizmetin kabaca kendi fiyatına denk olan değeri. Marx, *Kapital*'de bir ürünün mübadele değeriyle onun kullanım değerini, yani onun insan ihtiyaçlarını ya da isteklerini karşılama kapasitesini karşılaştırarak bunları birbirinden ayırır.

Mülk edinme tarzı: Verili bir sınıflı toplumda, artık zenginliğin doğrudan üreticiden çekilip alınmasının özel biçimi.

Mülkiyet ilişkileri: Bir toplumun üretim ilişkilerinin hukuki ifadesi.

Orta Çağ: M.S. beşinci yüzyılda, Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, Batı Avrupa'da yaklaşık bin yıl süren dönem. Kabaca feodalizmin ile eşanlamlı olarak kullanılır.

Owen, Robert (1771-1858): Açık fikirli bir Galli tekstil imalatçısı ve erken dönem sosyalistlerden. Owen, İskoçya'da, New Lanark'da, işçilerin çıkarlarını gözetecek şekilde işletmeye çalıştığı bir fabrika kasabası kurdu. Bu deneme sosyal hayırseverlerin katkılarıyla ayakta kaldıysa da, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de daha az ataerkil modelde topluluklar oluşturma girişimleri başarısızlığa uğradı.

Patrisien: Eski Roma'da soylu.

Pleb: Eski Roma'da alt sınıfın üyelerine verilen ad.

Proletarya: "Proletarya ile kendilerine ait hiçbir üretim aracına sahip olmadığından, yaşamak için emek güçlerini satmak zorunda bırakılan, modern ücretli işçiler kastediliyor." (Engels)

Proudhon, Pierre-Joseph (1803-65): Kapitalizme karşı çıkmış ve "mülkiyetin hırsızlık olduğunu" ilan etmiş ama ekonomik kaynakların ortak mülkiyeti yerine "bireysel mülkiyeti" savunmuş olan, deklare Fransız anarşisti (her türlü hükümet ve otoritenin karşıtı). Proudhon, içinde serbest meslek sahipleri ile işçi kooperatiflerinin birbirleriyle alışveriş yapacakları, ücretli emeğin olmadığı bir piyasa ekonomisi tasavvur etti. Her ne kadar *Manifesto* onu bir "burjuva

sosyalistti" olarak sınıflandırıyor olsa da, Marx daha önce Proudhon'un fikirlerinin küçük burjuvazinin çıkarlarını yansıttığını söylemişti –ki bu daha doğru bir niteleme gibi görünmektedir.

Reformcular: 1840'larda *La Réforme* gazetesi çevresinde toplanmış olan, aralarında Louis Blanc (1811-1882) gibi ılımlı sosyalistlerin de yer aldığı, Radikal Fransız cumhuriyetçileri. Marx ve Engels bu akıma eleştirel destek verdiler (bkz. III.57 ve IV.2) ama 1848 Şubat Devriminden sonra, *Reformcular* sağa kaydılar ve itibarlarını yitirdiler (ayrıca bkz. Fransız Radikaller).

Saint-Simon, Claude-Henri de Rouvroy, Comte de (1760-1825): Toplumun en yoksul sınıfının durumunu iyileştirmek üzere örgütlenmesi gerektiğini öne sürmüş ve modern bilimin yol göstericiliğinde bir planlama sistemini savunmuş olan Fransız ütopyacı sosyalist. Devrime karşı olan biriydi ve bir keresinde kendi fikirlerini hayata geçirmesi için gerici XVIII. Louis'e başvuruda bulunmuştu.

Serf: Sağladığı korumanın karşılığı olarak feodal lort için çalışmak zorunda olan, toprağa bağlı köylü.

Sermaye: Ekonomik faaliyet içinde kâr elde etmek amacıyla yatırılan para ya da servet. Sermaye, ücretli emeğe bağlıdır; çünkü kâr işçilere ürettiklerinden daha az bir değer ödenerek elde edilir. Kimi zaman, bir bütün olarak kapitalist sınıfı anlatmak için de kullanılır.

Sınıf: Marx ve Engels'in anlayışına göre bir kişinin sınıfsal konumu, onun toplumdaki üretim süreciyle ilişkili olarak tutuğu yerle tanımlanır. Ayrıca, sınıflı toplumlarda üretim sömürüye dayandığından, toplumun sahip olduğu zenginliği gerçekten üretenlerle onu kontrol edenler arasındaki ilişki özünde antagonist [uzlaşmaz] niteliktedir. Doğrudan üreticiler (köleler, köylüler, ücretli işçiler) sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamak için değil, ama aynı zamanda, ister bir köle sahibi, bir feodal lort ya da bir kapitalist olsun, üretim araçlarının sahiplerinin geçimini sağlamak için de çalışmak zorundadırlar. Bir toplumun sınıfsal yapısının geri kalanı, doğrudan üreticilerle ekonomik olarak egemen sınıf arasındaki bu ilişkinin oluşturduğu çerçevenin içine oturur. Sınıf ilişkileri antagonist yapısı nedeniyle, Marx'ın "tarihin dolaysız itici gücü" olarak tanımladığı direnişlere ve sınıf mücadelelerine yol açar.

Sismondi, Jean-Charles-Leonard Simonde de (1773-1842): Kapitalizmin erken dönem bir eleştirmeni olan İsviçreli tarihçi ve siyasal iktisatçı. Sismondi, üretilen ürünlere yönelik talebin yetersiz olması nedeniyle krizlerin kapitalizme özgü bir hastalık olduğunu öne

sürdü. Rekabeti düzenlemek ve küçük işletmeleri korumak için hükümet müdahalesini savundu.

Sosyalizm: Marx ve Engels, bu terimi bazen çok geniş anlamda, kapitalizmin yol açtığı toplumsal sorunlara yönelik her türlü endişeyi anlatmak için kullandılar. Daha dar anlamındaysa, bu terim, işçi sınıfının egemen olduğu ve önemli derecede toplumsal mülkiyetin ya da ekonomi üzerinde devlet kontrolünün bulunduğu bir toplumu; muhtemelen tamamen komünist, sınıfsız topluma geçişi anlatır.

Ücretli emek: Hiç üretim aracına sahip olmayan ve yaşamlarını sürdürebilmek için emek güçlerini (çalışma becerilerini) satmak zorunda olan işçiler.

Üçüncü Zümre: Feodal Fransa'da, ruhban sınıfının (Birinci Zümre) veya soylular sınıfının (İkinci Zümre) üyesi olmayan halk kesimlerinin üyeleri. Her üç zümre de, siyasi bakımdan zayıf olan Fransız ulusal meclisinde (*Estates-Generales*) temsil ediliyorlardı. 1789 yılında, meclis 175 yıllık bir aradan sonra, ülkenin içinde bulunduğu finansal krizi ele almak üzere toplandığı zaman, Üçüncü Zümre'nin burjuva önderleri daha fazla güç talebinde bulundular ve böylelikle Fransız Devrimi'ne varacak olan gelişmeleri başlattılar.

Üretim güçleri: İnsanın emek gücü ve bilgisiyle birlikte, üretim araçları (üretimdeki beşeri olmayan fiziksel girdiler).

Üretim gereçleri: Üretimde kullanılan aletler ve teknoloji. Üretici güçlerin bir parçası olan üretim araçlarının bir bölümünü oluşturur.

Üretim araçları: Üretimde kullanılan, insan dışındaki, hammaddeler, hayvanlar, toprak, binalar, aletler ve teknoloji dâhil, fiziksel girdiler.

Üretim ilişkileri: Maddi yaşamın üretilmesi ve yeniden üretilmesi sürecinde, bireyler ve gruplar arasında var olan ilişkiler ağı. Burada asıl önemli olan husus, toplumun artık zenginliğini (nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olandan fazlasını) hangi grubun kontrol ettiği ve hangi grubun onun üretiminden sorumlu tutulduğudur. Dolayısıyla, üretim ilişkileri bir toplumun sınıfsal yapısını ve sınıflar arası ilişkileri tanımlar. Üretim ilişkileri gerçek maddi ilişkilerdir ama genellikle bir hukuk sistemi içinde sistemleştirilirler. Sözgelimi, egemen sınıflar sadece artık üzerinde maddi kontrole sahip değildirler; genellikle artığın yasal mülkiyeti de onlara verilmiştir. Yine de, ikincisi olmadan ilkine sahip olmak mümkündür.

Üretim tarzı: Bir toplumun üretici güçlerinin ve üretim ilişkilerinin bileşimi. Feodalizm bir üretim tarzını, kapitalizm bir başkasını ve komünizm bir üçüncüsünü temsil eder vb. Bir üretim

tarzı, kendi üretim güçleri ile üretim ilişkileri birbiri ile –ister üretim ilişkileri üretim güçlerinin gelişimini engellediği için isterse de mevcut üretim güçleri üretim ilişkilerini sürdürmekte yetersiz kaldıkları için olsun– çatışmaya başladığı zaman yıkılıp gitmeye başlar.

Ütopyacı sosyalizm/komünizm: Bkz. Eleştirel ütopyacı sosyalizm/komünizm.

Ütopyacı: İdealist ama uygulanması olanaksız olan.

Vasallar: Serfler.

Yurt Kolonileri: Robert Owen'ın Britanya'da kurulmasını önerdiği ütopyacı sosyalist topluluklara verdiği ad.

Marx ve Engels'in Diğer Eserleri

Komünist Manifesto'dan sonra okunması gereken kitap Engels'in *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm* (1880 [Çev.: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, 11. Baskı, Eylül 2012, Ankara]) başlıklı çalışmasıdır. Bu kitap, Engels'in son derece hacimli bir eseri olan ve bir Alman akademisyene karşı yürüttüğü bir polemik sırasında Marksist düşünceleri sistematik bir biçimde ortaya koyduğu *Anti-Dühring: Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor* (1878) [Çev.: Kenan Somer, 4. Baskı, Nisan 2003, Ankara] başlığını taşıyan çalışmasından alınmış bir bölümdür.

Marx'ın kapitalizmi insanlık dışı olmakla suçladığı daha erken dönem yazıları için başvurulabilecek en iyi kaynak *İktisadi ve Felsefi El Yazmaları*'dır (1844) [*1844 Elyazmaları - Ekonomi Politik ve Felsefe*, Çev.: Kenan Somer, Sol Yayınları, 4. Baskı, Nisan 2011, İstanbul.] Marx ve Engels, maddeci tarih görüşlerini ilk olarak *Alman İdeolojisi* (1846) [*Alman İdeolojisi (Feuerbach)*, Çev.: Sevim Belli, Sol Yayınları, 4. Baskı, Nisan 2004, Ankara] başlıklı ortak çalışmalarının 1. bölümünde ortaya koydular.

Marx'ın *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i* (1852) [Çev.: Erkin Özalp, Yazılama Yayınevi, 1. Baskı, 2009, İstanbul] ve Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (1884) [Çev.: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, 11. Baskı, Eylül 2012, Ankara] başlıklı kitapları maddeci yönetimin pratiğe uygulanışı konusunda son derece zengin örnekler sunmaktadır.

Marx, temel iktisadi düşüncelerine yönelik iki kısa giriş niteliğinde metin kaleme almıştır: *Ücretli Emek ve Sermaye* (1847) ve *Değer, Fiyat ve Kâr* (1865). [*Ücretli Emek ve Sermaye – Ücret Fiyat ve Kâr*, Çev.: Sevim Belli, Sol Yayınları, 8. Baskı, Temmuz 2008, Ankara.] *Kapital*'in 1. cildini (1867) [*Kapital - Ekonomi Politiğin Eleştirisi*, I. Cilt, Çev.: Nail Satlıgan-Mehmet Selik, Yordam Kitap, 1. Baskı, Nisan 2011, İstanbul] okumaya başlamadan önce bu iki çalışmanın okunması faydalı olacaktır.

Nihayet, Marx gelecekte sosyalist bir toplumun neye benzeyebileceği konusunda, bunu gelecekteki işçi devletinin alacağı demokratik kararlara bırakmayı tercih ederek, çok az şey yazmıştır. Yine de *Fransa'da İç Savaş* (1871) [Çev.: Kenan Somer, Sol Yayınları, 4. Baskı, Eylül 2012, Ankara] adlı çalışmasında, kısa ömürlü olan (işçilerin şehri yaklaşık olarak iki ay boyunca yönettikleri) 1871 Paris Komünü'nden önemli dersler çıkarır ve *Gotha Programı'nın Eleştirisi* (1875) [*Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Çev.: Barışta Dost, Sol Yayınları, 4. Baskı, Ağustos 2002, Ankara] başlıklı kitabında sınıfsız bir topluma geçişle ilgili kimi genel düzeyde yorumlar yapar.

Kaynakça

Arnove, Anthony. 2000. The fall of Stalinism: Ten years on. *International Socialist Review* 10. http://www.isreview.org/issues/10/fall_of_stalinism.shtml adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Bakan, Joel. 2004. *The Corporation: The Pathological Pursuit of Profit and Power*. New York: Free Press. [*Şirket: Kâr ve Güç Peşindeki Patolojik Kurum*, Çev.: Rahmi G. Öğdül, Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, 2007, İstanbul.]

Barker, Colin, ed. 2002. *Revolutionary Rehearsals*. Şikago: Haymarket Books. [*Devrim Provaları*, Çev.: İrem Yılmaz, Umut Haskan, Yordam Kitap, 1. Baskı, 2010, İstanbul.]

Bender, Frederic L., ed. 1988. *The Communist Manifesto*. New York: Norton.

Berman, Marshall. 1998. Unchained melody. *The Nation* (11 Mayıs). *Adventures in Marxism* içinde yeniden basılmıştır (New York: Verso, 1999). ["Serbest Kalan Melodi", Çev.: Emre Eren, *Cogito*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, s. 15, Yaz '98, İstanbul.]

Binns, Peter, et al. 2003. *Russia: From Workers' State to State Capitalism*. Şikago: Haymarket Books.

Birchall, Ian. 1998. The *Manifesto* remains a guide. *New Politics* 24.

Bowles, Samuel ve Herbert Gintis. 1976. *Schooling In Capitalist America: Educational Reform and the Contradictions of Economic Life*. New York: Basic Books.

Braverman, Harry. 1974. *Labor and Monopoly Capital*. New York: Monthly Review Press. [*Emek ve Tekelci Sermaye*, Çev.: Sinan Acıoğlu, Kalkedon Yayıncılık, 1. Baskı, 2008, İstanbul.]

Brecher, Jeremy. 1997. *Strike!*, gözden geçirilmiş baskı. Boston: South End Press.

Burkett, Paul. 1999. *Marx and Nature: A Red and Green Perspective*. New York: Palgrave Macmillan. [*Marx ve Doğa: Al Ve Yeşil Bir Perspektif*, Çev.: Ercüment Özkaya, Epos Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2004, İstanbul.]

Callinicos, Alex. 1991. *The Revenge of History: Marxism and the East European Revolutions. University Park*, PA: Penn State University Press.

Davis, Mike. 1986. *Prisoners of the American Dream*. New York: Verso.

Dickens, Charles. 1842. Philadelphia, and its solitary prison. *American Notes*, 7. bölüm. http:// www.victorianweb.org/authors/dickens/ pva/pva344.html adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Domhoff, G.William. 2006. *Who Rules America? Power, Politics, and Social Change*, 5'inci baskı. New

York: McGraw Hill.

Draper, Hal. 1966. The two souls of socialism. *New Politics* 5:1. http://www.marxists.org/archive/draper/1966/twosouls adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1970. Marx, "Marxism," and trade unions. *Socialism from Below* içinde yeniden basılmıştır (Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1992). http://www.marxists.org/archive/draper/1970/ tus/1-marx-tus.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1977 *State and Bureaucracy*. *Karl Marx's Theory of Revolution* I. Cilt. New York: Monthly Review Press.

—. 1978. *The Politics of Social Classes. Karl Marx's Theory of Revolution* II. Cilt. New York: Monthly Review Press.

—. 1994. *The Adventures of the Communist Manifesto*. Berkeley, CA: Center for Socialist History.

Ehrenreich, Barbara. 2001. *Nickel and Dimed: On (Not) Getting By in America*. New York: Metropolitan Books.

Engels, Friedrich. 1842a. *Schelling and Revelation: Critique of the Latest Attempt of Reaction Against the Free Philosophy*. http://www.marxists.org/archive/marx/works/1841/anti-schelling/ch02.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1842b. *Schelling, Philosopher in Christ*. http://www.marxists.org/archive/marx/works/1841/anti-schelling/ch06.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1844. *Outlines of a Critique of Political Economy*. http://marxists.org/archive/marx/works/1844/df-jahrbucher/outlines.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1845. *The Condition of the Working Class in England*. http://marxists.org/archive/marx/works/1845/condition-working-class/index.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Çev.: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, 1. Baskı, Ekim 1997, Ankara.]

—. 1847a. *Draft of a Communist Confession of Faith*. http://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/06/09.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1847b. *Principles of Communism*. (EK B'de yeniden basıldı.) [*Komünizmin İlkeleri*, Çev.: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, 1. Baskı, Ekim 1997, Ankara.]

—. 1877. *Anti-Dühring: Herr Eugen Dühring's Revolution in Science*. http://www.marxists.org/archive/marx/works/1877/anti-duhring adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Anti-Dühring: Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor*, Çev.: Kenan Somer, 4. Baskı, Nisan 2003, Ankara.]

—. 1880. *Socialism: Utopian and Scientific*. http://www.marxists.org/archive/marx/works/1880/soc-utop/index.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, Çev.: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, 11. Baskı, Eylül 2012, Ankara.]

Foster, John Bellamy. 1999. *The Vulnerable Planet: A Short Economic History of the Environment*, gözden geçirilmiş baskı. New York: New York University

Press. [*Savunmasız Gezegen Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi*, Çev.: Hasan Ünder, Epos Yayınları, 1. Baskı, 2002, İstanbul.]

—. 2000. *Marx's Ecology: Materialism and Nature*. New York: Monthly Review Press. [*Marx' ın Ekolojisi: Materyalizm ve Doğa*, Çev.: Ercüment Özkaya, Epos Yayınları, 1. Baskı, 2011, Ankara.]

Gasper, Phil. 1998. A manifesto for today. *International Socialist Review* 5 (Sonbahar). http://www.isreview.org/issues/05/manifesto.shtml adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 2004. Genes, evolution, and human nature: Is biology destiny? *International Socialist Review* 38 (Kasım–Aralık). http://www.isreview.org/issues/38/genes.shtml adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 2005. Genes, evolution, and human nature: Part two. *International Socialist Review* 40 (Mart–Nisan). http://www.isreview.org/issues/40/genes2.shtml adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Georgakas, Dan ve Marvin Surkin. 1998. *Detroit, I Do Mind Dying*, gözden geçirilmiş baskı. Boston: South End Press.

Gould, Stephen Jay. 1977. Biological potentiality vs. biological determinism. *Ever Since Darwin: Reflections in Natural History* içinde. New York: Norton.

Harman, Chris. 1967. How the Revolution was lost. *International Socialism* 1:30. Binns 2003 içinde yeniden basılmıştır. http://www.marxists.de/statecap/harman/revlost.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Rusya: Devrim Nasıl Kaybedildi?*, Anti-Kapitalist Yayınları, Tarihsiz, İstanbul.]

—. 1992. The return of the national question. *International Socialism* 2:56.

—. 2002. The workers of the world. *International Socialism* 2:96. http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/isj96/harman.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Herman, Edward. 1998. The reopening of Marx's system. *New Politics* 24.

Hill, Christopher. 1972. *The World Turned Upside Down: Radical Ideas during the English Revolution*. New York: Viking.

Hobsbawm, Eric. 1998. *The Communist Manifesto: A Modern Edition*'a yazdığı sunuş yazısı. New York: Verso.

Hoveman, Rob. 1998. Financial crises and the real economy. *International Socialism* 2:78. http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/isj78/hoveman.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Katsiaficas, George. 1987. *The Imagination of the New Left*. Boston: South End Press.

Loewen, James W. 1996. *Lies My Teacher Told Me: Everything Your American History Textbook Got Wrong*. New York: Touchstone Books.

Mandel, Ernest. 1971. *The Formation of the Economic Thought of Karl Marx*. New York: Monthly Review Press. [*Marx'ın İktisadi Düşüncesinin Oluşumu*, Çev.: Doğan Işık, Yazın Yayıncılık, 3. Baskı, 2000, İstanbul.]

Marx, Karl. 1841. *The Difference between the Democritean and Epicurean Philosophy of Nature*. http://www.marxists.org/archive/marx/works/1841/dr-theses/

index.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Demokritos ile Epikuros'ın Doğa Felsefesi*, Çev.: Hüseyin Demirhan, Sol Yayınları, 1. Baskı, Nisan 2000, Ankara.]

—. 1844. *Contribution to the Critique of Hegel's Philosophy of Right*. Tucker 1978 içinde yeniden basılmıştır. [*Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, Çev.: Kenan Somer, Sol Yayınları, 1. Baskı, Ekim 1997, Ankara.]

—. 1847 *The Poverty of Philosophy*. http://marxists.org/archive/marx/works/1847/poverty-philosophy adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Felsefenin Sefaleti*, Çev.: Ahmet Kardam, Sol Yayınları, 7. Baskı, Eylül 2011, Ankara.]

—. 1859. Önsöz. *A Contribution to the Critique of Political Economy*. Tucker 1978 içinde yeniden basılmıştır. (Bir bölümü EK C'de yeniden basıldı.) [*Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Çev.: Sevim Belli, Sol Yayınları, 7. Baskı, Ekim 2011, Ankara.]

—. 1867 *Capital*, I. Cilt. http://marxists.org/archive/marx/works/1867-c1 adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Kapital - Ekonomi Politiğin Eleştirisi*, I. Cilt, Çev.: Nail Satlıgan-Mehmet Selik, Yordam Kitap, 1. Baskı, Nisan 2011, İstanbul.]

—. 1871. *The Civil War in France*. http://marxists.org/archive/marx/works/1871/civil-war-france adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. (Bir bölümü EK C'de yeniden basıldı.) [Fransa'da İç Savaş, Çev.: Kenan Somer, Sol Yayınları, 4. Baskı, Eylül 2012, Ankara.]

—. 1874. *Conspectus of Bakunin's* Statism and Anarchy. http://www.marxists.org/archive/marx/works/1874/04/bakunin-notes.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1875. *Critique of the Gotha Program*. http://marxists.org/archive/marx/works/1875/gotha adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. (Bir bölümü EK C'de yeniden basıldı.) [*Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Çev.: Barışta Dost, Sol Yayınları, 4. Baskı, Ağustos 2002, Ankara.]

Marx, Karl, ve Friedrich Engels. 1845. *The Holy Family*. http://marxists.org/archive/marx/works/1845/holy-family adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Kutsal Aile - Ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi - Bruno Bauer ve Hempalarına Karşı*, Çev.: Kenan Somer, Sol Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2003, İstanbul.]

—. 1845–46 (yazılış tarihi). *The German Ideology*. http://marxists.org/archive/marx/works/1845/german-ideology/ch01.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Alman İdeolojisi (Feuerbach)*, Çev.: Sevim Belli, Sol Yayınları, 4. Baskı, Nisan 2004, Ankara.]

—. 1850. *Address of the Central Committee to the Communist League* (Mart). http://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/communist-league/1850-ad1.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

McNally, David. 1998. Globalization on trial: Crisis and class struggle in East Asia. *Monthly Review* 50:4 (September). http://monthlyreview.org/998mcnal.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Molyneux, John. 2003. *Marxism and the Party*. Chicago: Haymarket Books. [*Marksizm ve Parti*, Çev.: Yavuz Alogan, Belge Yayınları, 1. Baskı, Mart 1991, İstanbul.]

Parenti, Michael. 2002. *Democracy for the Few*, 7. Baskı. New York: Bedford/St. Martin's.

Rippa, S. Alexander. 1997 *Education in a Free Society:*

An American History, 8. Baskı. New York: Allyn & Bacon.

Rubin, Lillian Breslow. 1976. *Worlds of Pain: Life in the Working-Class Family*. New York: Basic Books.

Schor, Juliet. 1991. *The Overworked American*. New York: Basic Books.

Scialabba, George. 2005. Zippie world! Review of Thomas Friedman's *The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century* (New York: Farrar Straus & Giroux, 2005). *The Nation* (13 Haziran). http://www.thenation.com/doc.mhtml?i=20050613&s=scialabba adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Shawki, Ahmed. 2001. Between things ended and things begun. *International Socialist* Review 18 (June–July). http://www.isreview.org/issues/18/perspectives.shtml adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Siegel, Paul N. 2005. *The Meek and the Militant: Religion and Power across the World*. Chicago: Haymarket Books.

Silverstein, Ken. 1998. *Washington on $10 Million a Day: How Lobbyists Plunder the Nation*. Monroe, ME: Common Courage Press.

Singer, Peter. 1983. *Hegel*. New York: Oxford University Press. [*Hegel*, Çev.: Bahar Öcal Düzgören, Altın Kitaplar, 1. Baskı, 2003, İstanbul.]

Sparks, Colin. 1998. The eye of the storm. *International Socialism* 2:78. http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/ isj78/sparks.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Struik, Dirk J. 1971. *Birth of the Communist Manifesto*. New York: Monthly Review Press. ["Komünist Manifesto'nun Doğusu ve Tarihsel Önemi", *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*'nin içinde, Çev.: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, 9. Baskı, Eylül 2011, Ankara.]

Trotskiy, Lev. 1924. *The First Five Years of the Communist International*, 2. Cilt. http://www.marxists.org/archive/trotsky/works/1924/ffyci-2 adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

—. 1930. *The History of the Russian Revolution*. http://www.marxists.org/archive/trotsky/works/1930-hrr/index.htm adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir. [*Rus Devrim Tarihi* (Üç Cilt), Çev.: Bülent Tanatar, Yazın Yayınları, 1. Baskı, 1998, İstanbul.]

—. 1938. On the ninetieth anniversary of the *Communist Manifesto*. Bender 1988 içinde yeniden basıldı. [Komünist Manifesto'nun doksan yılı, Çev.: Nail Satlıgan, *Sınıf Bilinci*, s. 20, Bahar 1998, İstanbul.]

Tucker, Robert C., ed. 1978. *The Marx-Engels Reader*, 2'inci baskı. New York: Norton.

Warren, Elizabeth, ve Amelia Warren Tyagi. 2003. *The Two-Income Trap: Why Middle-Class Mothers and Fathers Are Going Broke*. New York: Basic Books.

Wolff, Edward N. 2000. *Recent Trends in Wealth Ownership*, 1983–1998. Economics Working Paper Archive 300. Levy Economics Institute. http://ideas.repec.org/p/lev/wrkpap/300.html adresinden çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Zinn, Howard. 2003. *A People's History of the United States*, yeni basım, New York: HarperCollins. [*Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi 1492'den Günümüze*, Çev.: Sevin Sayan Özer, İmge Kitapevi Yayınları, 1. Baskı, 2005, İstanbul.]

Dizin

D

E

F

G

H

İ

J

K

L

M

N

O

Ö

P

R

S

Ş

T

U

Ü

Y

Z

KOMÜNİST MANİFESTO

Karl Marx | Frederich Engels

İşte, nihayet, Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'sunun tam metni ile birlikte, tarihin bu en önemli siyasi belgesinin içerdiği tahlillerin zenginliğini ve açıklayıcılığını çok yetkin bir biçimde sunan bir çalışma.

Komünist Manifesto'nun berrak tarihsel referanslar ve yorumlarla tüm yönleriyle açıklamalı olarak sunulduğu, ek metinlerle ve kapsamlı bir sözlükçe ile güçlü bir biçimde desteklenen, bu son derece güzel bir biçimde düzenlenmiş ve sunulmuş baskısı, metni gerek öğrenciler gerekse de genel okuyucu için çok daha canlı ve anlaşılabilir hale getirmektedir.

İlk olarak yazıldığı 1848 yılından bu yana *Manifesto* herhangi bir modern metinden çok daha fazla dile çevrilmiştir. Yasaklanmış, sansürlenmiş, yakılmış ve "öldüğü" ilan edilmiştir. Ne var ki, metnin etkisi yıldan yıla artmaktadır ve *Manifesto* felsefe, siyaset, sosyoloji, ekonomi ve tarih eğitiminde okunması zorunlu kitaplar arasında yer almaya devam etmektedir.

ABD'de yayımlanan dünyaca ünlü *New Yorker* dergisi, kısa bir süre önce, Karl Marx'ı çağımızın "Yeni Düşünürü" olarak nitelendirdi. Elinizdeki bu kitap, bunun neden böyle olduğunu göstermektedir.

ISBN 978-605-5691-74-5

